

ΛΟΓΟΣ

THE ART OF SCIENTIFIC MIND

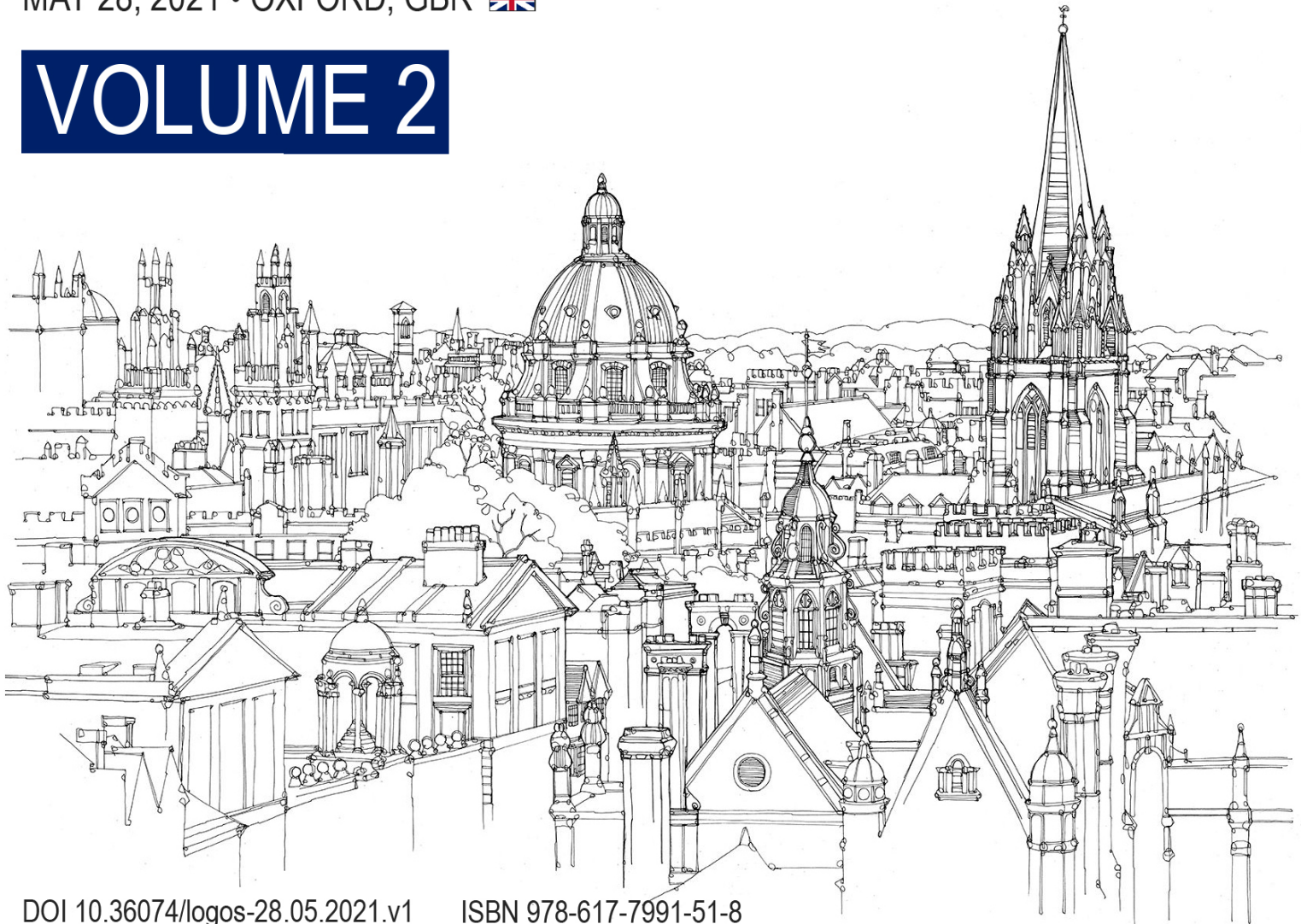
COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE II INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

THEORETICAL AND EMPIRICAL SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT AND TRENDS

MAY 28, 2021 • OXFORD, GBR

VOLUME 2

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v1
ISBN 978-1-8380555-7-8 (PDF)

ISBN 978-617-7991-51-8
ISBN 978-617-7991-53-2 (volume 2)

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE II INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«THEORETICAL AND EMPIRICAL
SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT
AND TRENDS»**

MAY 28, 2021 • OXFORD, UK

VOLUME 2

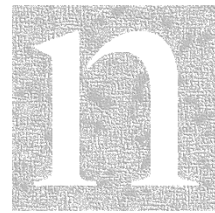
Oxford, United Kingdom
«P.C. Publishing House»
2021

Vinnytsia, Ukraine
«Yevropeiska naukova platforma»
2021

E
S
P

UDC 001(08)
T 44

<https://doi.org/10.36074/logos-28.05.2021.v2>

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Bilous T.

Responsible designer: Bondarenko I.

The conference is included in the catalog of International Scientific Conferences; approved by ResearchBib and UKRISTEI (Certificate № 204 dated 25 February 2021); certified by Euro Science Certification Group (Certificate № 22247 dated 2 May 2021).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Bibliographic descriptions of the conference proceedings are indexed by CrossRef, ORCID, Google Scholar, ResearchGate, OpenAIRE and OUCI.

T 44

Theoretical and empirical scientific research: concept and trends: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), Oxford, May 28, 2021. Oxford-Vinnytsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021.

ISBN 978-617-7991-51-8

«European Scientific Platform», Ukraine

ISBN 978-617-7991-53-2 (VOLUME 2)

«European Scientific Platform», Ukraine

ISBN 978-1-8380555-2-3 (PDF)

«P.C. Publishing House», United Kingdom

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2

Papers of participants of the II International Scientific and Practical Conference «Theoretical and empirical scientific research: concept and trends», held in Oxford, May 28, 2021, are presented in the collection of scientific papers.

UDC 001 (08)

ISBN 978-617-7991-51-8

ISBN 978-617-7991-53-2 (VOLUME 2)

ISBN 978-1-8380555-2-3 (PDF)

© Participants of the conference, 2021

© European Scientific Platform, 2021

© P.C. Publishing House, 2021

© Oxford Sciences Ltd., 2021

CONTENT

SECTION XXV. PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

POLITICAL CONFLICT: THE MEANING AND ACTUAL FEATURES Madiar I.	9
ІНТЕГРАТИВНИЙ ПОГЛЯД НА ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ: МІЖ ІНСТИТУЦІЙНІСТЮ ТА СОЦІОЛОГІЧНІСТЮ Федоришина К.О.	14
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФЕНОМЕНУ СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ В РЕЦЕПТИВНОМУ ПОЛІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИХ ПОГЛЯДІВ ЖАНА-ПОЛЯ САРТРА Мазур М.О.	16
ОБЩЕСТВО ТЕХНОКРАТИЧЕСКОГО РАСЧЕЛОВЕЧИВАНИЯ ИЛИ ...? Шедяков В.Е.	20

SECTION XXVI. PEDAGOGY AND EDUCATION

APPROACHES AND METHODS IN LANGUAGE TEACHING Khromchenko O., Shutilo I.	23
BASIC PRINCIPLES OF THE PROCESS OF MORAL AND AESTHETIC EDUCATION Turkmenov F.N.	25
FINLYANDIYA TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. (TASVIRIY SAN'AT DARSLARI MISOLIDA) Isaqov A.A.	30
FORMATION OF CITIZENSHIP AND PATRIOTISM IN STUDENTS IN HISTORY LESSONS: THEORETICAL ASPECT OF THE PROBLEM Sydorenko N.	33
INTERFAOL METODLARNING TALABALAR PAREMIOLOGIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDAGI SAMARADORLIGI Boyxanov S.M.	35
KAMOLIDDIN BEHZOD IS A GREAT ARTIST Zokirova Sarvinoz O'tkir qizi	39
АКТУАЛЬНІ ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ФОРТЕПІАНО Хе Їн	43

ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ Єсіпова В.Ю., Хромченко О.В.	46
ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Тюріна В.О., Данченко І.О.	48
ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНУ ЕТНО- СТИЛЬОВІ ВМІННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА Фан Фей	50
ДОСВІД РОЗБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА Березіна С.Б., Конотопець В.Є.	52
ЖИСМОНІЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ СОҶАСИ ВАКИЛЛАРИНИ ЎЗ-ЎЗИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШИНИ ТАРБИЯЛАШ Абдирахмонов Л.Л., Сатимова Н.С.	56
РАНКОВІ ЗУСТРІЧІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ Романовська О.О.	60
ІМІТАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ, ЯК ОСНОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР Радзієвська І.В.	64
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ АНСАМБЛЕВОГО МУЗИКУВАННЯ Вей Цянь	70
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ Чжан Сіньюань	72
МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ МЕДСЕСТРИНСТВО ДО МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ Білик Л.В., Шевченко О.Т.	74
ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ Щуцька О.І.	79
ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ У КЛАСАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ Біланова О.А.	82
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ «ГІМНАЗІАДИ» ДЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЛІЦЕЇВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ РУМУНІЇ Цибанюк О.О.	88

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З БІОЛОГІЇ Шмиголь І.В., Лаврик М.В.	90
ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ КЕЙС-МЕТОДА В ПРАКТИКУ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ Бекмурзаева Р., Оразымбетова А., Стамкулова Ш.	93
ТЕХНОЛОГІЯ ВЕБ-КВЕСТ НА УРОКАХ ХІМІЇ Чуйко П.І.	97
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА Чи Синьюй	99
ФОРМУВАННЯ ТЕМБРО-ДИНАМІЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО Ма Цзе	101
ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ ГІБРИДНОГО НАВЧАННЯ Дідик А.О.	103
ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА Пань Шен	105
ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ Гривко А.В.	108
SECTION XXVII.	
PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY	
ДИФЕРЕНЦІЙНА ДІАГНОСТИКА МЕЖОВИХ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ ТА РОЗЛАДІВ АДАПТАЦІЇ (ОПИС ВИПАДКІВ) Хоменко К.В., Шелестова О.В.	111
МОРАЛЬНО – ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ ПРИКОРДОННИКА ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ Ратушинський В.М.	117
СОМАТОФОРМНІ ВЕГЕТАТИВНІ ПОРУШЕННЯ ПРИ СТРЕСОПОХІДНИХ РОЗЛАДАХ У КОМБАТАНТІВ Ліньов О.М.	119
SECTION XXVIII.	
MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH	
ADAPTATION FEATURES AMONG MEDICAL STUDENTS TO DISTANCE LEARNING Research group: Pomazanov D., Borshchova Z., Safargalina N., Bibichenko V.	121

ESSAYS FROM THE HISTORY OF FOUNDING AND DEVELOPMENT OF THE
OPERATIVE SURGERY AND TOPOGRAPHICAL ANATOMY DEPARTMENT
OF LUHANSK STATE MEDICAL UNIVERSITY

Litvinenko A. 123

MULTIMORBIDITY, CONSUMPTION SYNDROMES AS RISK FACTORS FOR
COVID-19 SEVERE COURSE BY CYTOKINE STORM

Kulishov S.K. 125

PSYCHO-EMOTIONAL DISORDERS IN PATIENTS WITH POST-TRAUMATIC
NEUROPATHIES AND PLEXOPATHIES ACCOMPANIED BY NEUROPATHIC PAIN

Borodai O. 128

QUALITY OF LIFE PROGNOSIS IN PATIENTS TWO YEARS AFTER
RADIOFREQUENCY ABLATION OF ATRIAL FIBRILLATION

Brynza M.S. 131

АСОЦІАТИВНІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПСИХОСОМАТИЧНОГО
ОПИТУВАННЯ «ЯКІ АВТОМОБІЛІ ТА ЇХ ВЛАСНИКИ НАЙСЕКСУАЛЬНІШІ?»

Максимів Г.М. 133

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ
ГАДЖЕТОВ И ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬЮ/КАЧЕСТВОМ СНА У
СТУДЕНТОВ МЕДИКОВ

Андреева Т.Ю., Билан О.А., Лозовая Е.В. 137

КОМПЛЕКСНОЕ ЛЕЧЕНИЕ ТРОФИЧЕСКИХ ЯЗВ ПРИ ХРОНИЧЕСКОЙ
ВЕНОЗНОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТИ

Научно-исследовательская группа:

Аль Канаш Ляна Мох`д, Иванова Ю.В., Криворучко И.А., Граматюк С.Н. ... 144

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ДІАБЕТИЧНОЇ ФЕТОПАТІЇ

Благодир А.К. 146

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИКОРИСТАННЯ НАВУШНИКІВ НА СЛУХОВИЙ
АНАЛІЗАТОР СТУДЕНТІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Каднай О.С., Бондаренко О.В. 149

ПРОБЛЕМА ДІЇ COVID-19 НА ПЛІД ТА ПРОЯВИ У НОВОНАРОДЖЕНИХ

Мельник О.О., Федотов В.М. 151

SECTION XXIX.

PHYSICAL CULTURE, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

ПРИЧИНИ ТРАВМАТИЗМУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Городинський С.І. 155

**SECTION XXX.
PHARMACY AND PHARMACOTHERAPY**

STUDY OF BEHAVIOR OF FEMALES CONSUMERS OF GEL NAIL POLISH IN UKRAINE

Research group:

Filipstsova O.V., Bashura A.G., Kran A.S., Martyniuk T.V., Kobets M.N.

Malinina N.G., Ibrahimova E.L. 158

**SECTION XXXI.
HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY**

THE CAUCASIAN GAMBIT OF WORLD EMPIRES AND EREKLE II

Natsvaladze Mamuka 161

THE RELIGIOUS COMPONENT OF THE SPIRITUAL LIFE OF MODERN CIVIL SOCIETY

Motuz V. 177

КИЙИМ-КЕЧАКЛАР БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР (БУХОРО ВОҲАСИ МИСОЛИДА)

Ярашова М.Ш. 179

**SECTION XXXII.
ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION**

БИОМОРФНА СТРУКТУРА ПОБУДОВИ АРХІТЕКТУРИ ЛІКАРНІ ШВИДКОЇ ДОПОМОГИ

Булах І.В. 182

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Боровик П.М., Лаврентьев М.Ю., Мосіна М.О. 185

ЯКІСТЬ ВІЗУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІНДИКАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Журбенко В.М. 187

**SECTION XXXIII.
CULTURE AND ART**

INTERNATIONAL BLOWN GLASS SYMPOSIUM IN LVIV AS A PLATFORM FOR CULTUROLOGICAL DISCUSSION

Vokotei M. 189

АКАДЕМІЧНИЙ РИСУНОК У ФОРМУВАННІ ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Білий В.Д. 192

АПОСТОЛИ ІВАН ТА ЮДА ІСКАРІОТ У СХІДНОХРИСТИЯНСЬКОМУ ІКОНОПИСІ 5 – 20 СТ.: ПРОТИСТАВЛЕННЯ ОБРАЗІВ Остапчук І.В.	196
ГЕНЕЗІС ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В ЕКО-ДИЗАЙНІ ОДЯГУ Гахова А.Ю.	198
ЕКСПЕРТИЗА ТВОРІВ МИСТЕЦТВА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Черкашина Н.О.	201
СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ТА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН МУЗИЧНО-ІСТОРИЧНОГО ЦИКЛУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ Толошняк Н.А.	204
СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ КОМПОНЕНТИ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДИЗАЙНУ Стребкова І.В.	207
ТРАДИЦІЇ ТА ІНОВАЦІЇ ІКОНОСТАСУ ТРОЇЦЬКОЇ НАДБРАМНОЇ ЦЕРКВИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ Зайцева В.О.	210

SECTION XXXIV. GEOGRAPHY AND GEOLOGY

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ БУФЕРНИХ ЗОН ТА ОВЕРЛЕЙНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У МІСТАХ РІЗНОЇ РОЗМІРНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ) Мамедова З.В., Трикоцька Є.С.	212
ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ БАСЕЙНУ РІЧКИ ПРИП'ЯТЬ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ЗАХОДИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ Шевчук О.С.	217
СПОСОБ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО ПЕРЕХВАТА ВОДИ ПО САЯМ И НАКЛОННЫМ ВОДОНОСНЫМ ГОРИЗОНТАМ Научно-исследовательская группа: Морозов В.В., Баймирзаев Б.Ж., Морозов В.В., Хайитов О.Г., Муродбеков У.Ф.	223

SECTION XXV. PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.01

POLITICAL CONFLICT: THE MEANING AND ACTUAL FEATURES

Ivanna Madiar

Student

V.I. Vernadsky Taurida National University

SUPERVISOR:

ORCID ID: 0000-0002-4920-5539

Alla Shapovalova

PhD in Politics, associate professor (department of philosophy and history)

V.I. Vernadsky Taurida National University

UKRAINE

Today's special features are the speed of changes: economic crisis, global pandemics, escalating political conflicts, transitional reforms and the fighting of corruption. The global community must therefore already react to all these challenges of today's environment.

In this article the theoretical basis of political conflicts, their place in politics, their origins and consequences are analyzed, as well as ways of solving political conflicts.

The modern state of development of society cannot manage without politics as a system of social problem-solving, decision-making and conflict resolution in a given society or community, which covers state and socio-political organizations, mechanisms of state power and their internal relations, legal institutions, party systems, political culture of society and many things related to the adoption and implementation of political decisions. We consider that an important point is to understand politics as a dynamic process, and to interpret political conflict not only as an institutionalized, political confrontation (such as parliamentary debates or protest actions of opposition forces), but also as a clash in social space, for the opportunity to influence social processes. Thus, the concept of "political conflict" turns out to be complex and ambiguous, which requires grounded research. The relevance of theoretical and practical aspects of this concept is due to the aggravation of diverse conflicts in Ukraine and in other post-communist countries.

A notable example of a political conflict is the Russian-occupied Ukrainian Donbas. The Russian Federation invaded Ukrainian lands, pursuing its political interests, violating Ukraine's sovereignty and territorial integrity and international law, including the UN Statute and Declarations, the Budapest Memorandum and other bilateral agreements.

An argument can be made that the present understanding of political conflict is the result of a long evolution of ideas of conflict in the spheres of public life. Conflict theories were mainly formed in the XIX-XX centuries, their authors expressed three main approaches to the understanding and role of conflicts in society.

First, the recognition of the fundamental inevitability and insurmountability from life, the leading role of conflicts in social development; this direction is represented

by H. Spencer, L. Gumplowicz, K. Marx, Mosca, L. Koeser, R. Darendorff, K. Boulding, M. Bakunin, P.L. Lavrov, V.I. Lenin. Second, the rejection of conflicts that manifest themselves as wars, revolutions, class struggle, social experiments, and the recognition of them as anomalies of social development, causing instability and imbalance in socio-economic and political systems; the proponents of this direction are E. Durkheim, T. Parsons, V.S. Solovyov, N.M. Kovalevsky, N. Berdyaev, P.A. Sorokin and I.A. Ilyin. Third, the consideration of conflict as one of the many types of social interaction and social contacts, along with competition, solidarity, cooperation and partnership; the spokespersons of this direction were G. Simmel, M. Weber, R. Park, C. Mills and B. N. Chicherin.

In the process of Ukraine's establishment in the European space, political conflict as a manifestation and result of specific interaction of two or more parties (individuals, their groups, communities, states), disputing the distribution and content of power resources, powers and benefits from each other, becomes relevant. Conflict as a socio-political phenomenon is inherent in any society [1, p. 720]. It is pertinent to note that there are three main characteristics of any political or social conflict:

- diversity of views, which is a strength of any society or democratic political system, and this is an important element of disagreement and conflict;
- the inequality between these individuals or groups, which reflects their ability to realise their diverse beliefs, ideas, thoughts, values, and it is this element of inequality in society that makes conflict political;
- the adversarial process, which is an integral part of decision-making or problem-solving. It is this process that pits different individuals and groups against each other, allowing some to "win" and some to "lose" [2, p. 15].

It is also important to note that there are five main causes of conflict in conflict theory:

- information conflicts - arise when people have different or insufficient information or disagree about what data is important;
- values conflicts - arise when belief systems do not match, and when opposing values are imposed or exclusive rights to a set of values and beliefs are extorted,
- conflicts of interest - caused by competition for perceived or actual incompatible needs. Such conflicts can arise over money, resources or time;
- relationship conflicts - arise when there are misperceptions, strong negative emotions or poor communication;
- structural conflicts - arise from disagreements at different levels of political communication. The origins of such conflicts include competition for scarce resources, differences in goals, interdependence, power relations, status differences, jurisdictional ambiguities, and roles and expectations [2, p. 13].

It is no exaggeration to mention that understanding the characteristics and root causes of political conflicts makes it possible to create a systemic picture of the phenomenon under study, as well as to predict their further development and manifestation.

There are four main manifestations of political conflict, based on the political paradigm and contemporary conflict theory:

- competition - is a constant and sometimes predominant factor in many human relations and interactions. Competition exists because of scarcity of resources, including material resources - money, property, goods and the like. In addition to material resources, people and groups in society also compete for intangible resources. This can include dominance, social status and other inequalities;
 - revolution - given the assumption of conflict theorists, conflict occurs between social classes, one of the results of this conflict is a revolutionary event. The idea is
-

that the change in power dynamics between groups does not occur as a result of gradual adaptation. Rather, it arises as a symptom of conflict between these groups. Thus, changes in power dynamics are often abrupt and sweeping rather than gradual and evolutionary;

- structural inequalities - the manifestation of conflict is inequality of power. Thus, some people and groups inherently develop more resources than others, provoking inequalities in the structure of society. Groups that have benefited more aim to maintain these structures as an ability to hold and consolidate their power;

- war is generally seen either as a unifier or a "purifier" of societies. In conflict theory, war is the result of cumulative and growing conflict between individuals and groups as well as between entire societies. In war, a society may become one in a certain way, but the conflict still remains between several societies. On the other hand, war may lead to the end of society [3, p. 37].

The above-mentioned convincingly shows that politics is a means of provoking conflicts as it is related to the struggle for power, emerging as a clash of interests, signalling to society and the authorities the existing contradictions and mismatched positions of citizens and stimulating consensual actions. The new stage of Ukraine's development is accompanied by permanent conflicts between the branches of power, parties, movements, individual political leaders, factions in parliament, power structures and government apparatuses, between local and central authorities, and between the authorities and various strata of the population.

It is clear that any conflicts are caused by both objective and subjective factors, namely

- inequalities between individuals and social and national communities;
- incompatibility of societal and individual values
- a discrepancy between expectations and reality;
- differences in political culture, types of leadership;
- lack of reliable information;
- desire to gain and retain power [3, p. 13].

Based on the previously described, we can conclude that political conflict is a process that is primarily related to power, the struggle for power and power relations, characterised by the confrontation of political actors in order to realise their own interests and goals, redistribution of resources, changes in their political status, as well as the prospects for further development of society.

Interestingly, conflict is inherent in any society. The human nature of political relations is accompanied by eternal struggle, which is a stimulating factor of local and international conflicts [3, p. 6]. Especially much attention in modern political science is paid to finding ways to solve and prevent conflicts.

In practice of policy there are various ways of the solution of social conflicts, i.e. reduction of their sharpness, termination of open actions of the parties of hostile character. But the set of methods applied for this purpose is very small. Instead, they traditionally boil down to the following:

- keeping silent, denying existing conflicts;
- using of repressive measures against one or all of the parties to the conflict;
- implementation of reforms designed to partially eliminate the preconditions which led to the conflict;
- attempting to resolve conflicts absolutely by destroying their immediate causes [4].

We find that a better methodology is to reach compromise solutions between the parties to the conflict. Note that compromise can only be effective when the

relationship between the parties to the conflict is non-antagonistic, i.e. the parties to the conflict are united by some common interest. But in this case the conflicts are not necessarily abolished, not even always change their own intensity, they only move to the institutional framework of development, increasing the possibility of their control by the power elite. If, however, relations between the parties are of a radically conflictual nature, then measures need to be taken to fundamentally remove the causes of tension.

It should be emphasized that in totalitarian, non-democratic political systems, the goal of absolute elimination of conflicts is traditionally set by the governing faction with the aim of overall unity and harmony. However, the experience of totalitarian systems shows that they are inevitably born out of societal conflicts, moreover, in destructive forms. Instead of private conflicts, one macro-conflict is formed: a spontaneous revolt, revolution, military coup or civil war, requires a sufficiently high social toll from society.

Nevertheless, it is important to understand that the study of conflicts is one of the main tasks of political science and political conflict studies, since the present era is characterised by many political scientists as a period of increasing diversity of conflicts both within individual states and in the international arena. Political conflicts are based on power and the process of struggle for it. Conflict management is one of the most important conditions for maintaining socio-political stability.

In our opinion, the reason of political conflicts in the society confrontation consists in variety of needs, interests, values of concrete subjects of policy, making social structure. As we see, there are objective contradictions at the basis of confrontation of conflicting parties: economic, social, political, ethno-confessional, ideological and cultural. Therefore, on the one hand, politics becomes an activity to prevent and resolve conflicts, while on the other hand, politics acts as a means of provoking conflicts, as it is connected with the struggle for the possession of power.

We also have a view that the annexation of the Crimea is one example of such conflicts. It is important to understand that Ukrainian Crimea, which has become a platform for a power struggle between the Ukrainian and Crimean Tatar people on the one hand and the political interests of the Russian Federation on the other. Also worth noting are the illegal methods of struggle on the part of the Russian authorities, namely the violation of international law, illegal annexation and repression of the local population.

Conclusions. To sum up, political conflict is an acute clash of opposing sides caused by the interaction of various interests, views, goals in the process of acquisition, redistribution and use of political power, gaining the leading (key) positions in power structures and institutions, gaining the right to influence or access to decision-making about the distribution of power and property in society.

Finally, the most common cause of conflicts is the unequal position people occupy in society, the discord between people's expectations, practical intentions and actions, and the incompatibility of parties' claims on the limited opportunities for their satisfaction. According to R. Darendorff, the author of the conflict model of society, the main issue in conflicts is who and how disposes of resources, in whose hands power allows one group of people to dispose of the activities of others [5, p. 182].

Modern political history shows that the prospects for solving conflicts are closely linked to cultural transformation, the development of political elite and civil society. At the same time, it becomes obvious that political and legal mechanisms are not enough to resolve major social and political conflict situations. That is why the development of state institutions and society as a whole is necessary for the successful management of political conflicts.

List of used sources:

- [1] Політичний конфлікт // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. — Т. 4 : Н — П. — 720 с. — ISBN 966-7492-04-4.
- [2] Hamon, Raeann R. "Conflict Theory." Encyclopedia of Family Studies (2016).
- [3] Forsyth, Donelson R. (19 March 2009). Group Dynamics(5th ed.). Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning. ISBN 978-0495599524.
- [4] Rapoport, A. (1992). Peace: An Idea Whose Time Has Come. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- [5] О. Лісничук. Дарендорф Ральф // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011.
- [6] Stolley, Kathy S. The basics of sociology. Greenwood Publishing Group, 2005, p.27
- [7] Sears, Alan. (2008) A Good Book, In Theory: A Guide to Theoretical Thinking. North York: Higher Education University of Toronto Press, pg. 34-6, ISBN 1-55111-536-0.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.02

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПОГЛЯД НА ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ: МІЖ ІНТИТУЦІЙНІСТЮ ТА СОЦІОЛОГІЧНІСТЮ

Федоришина Катерина Олександрівна

Старший викладач кафедри Журналістики та реклами
Київський національний торговельно-економічний університет

УКРАЇНА

Існуюча в політичній науці дискусія щодо проблеми визначення сутності політичного режиму та типології політичних режимів лишається підґрунтям проблеми з оцінкою демократичних процесів у світі.

В цілому дискусія з цього питання потребує уніфікації поглядів на сутність політичного режиму, типологію політичних режимів та визначення характерних ознак демократії та недемократичних політичних режимів. Уніфікація поглядів на сутнісні характеристики політичних режимів може покласти основу для розробки репрезентативних методів оцінки стану демократії в світі.

На сьогоднішній день основними підходами до визначення особливостей феномену політичного режиму є підхід інституціональний, біхевіоральний та соціологічний. Можна зазначити, що головне теоретичне протистояння між цими підходами стосується інституціонального (або політико-правового, або формально-юридичного) та соціологічного підходу до визначення сутності політичного режиму. [1]

Інституціональний підхід визначає політичний режим через призму функціонування державної влади. Фактично інституціональний погляд на сутність політичного режиму ототожнює його з формою правління та з характеристиками функціонування органів державної влади. [2] Основними представниками цього підходу можна вважати: К.Бекстера, Г.Ласуела, Ф.Рігса, Р.Бейкера, А.Лейпхарта та ін.

В інституціональному контексті політичний режим зводиться до апарату конституційного права. Якщо певний режим відповідає конституційній формі правління (наприклад, монархія чи республіка), він має право називатись «політичним режимом». А в умовах неконституційності форми правління (наприклад, диктатура), така форма правління політичним режимом, власне, не вважається. Отже, цей підхід обмежує дослідження феномену політичного режиму, зводячи його до специфіки розділення державної влади та форм її реалізації. В свою чергу соціологічна школа визначає політичний режим через призму практично існуючих зв'язків суспільства з державою, що необов'язково є закріпленими в правових нормах. [3] Основні представники соціологічного напрямку: М.Дюверже, Г. О'Донел, Ф. Шміттер, Ж.-Л. Клермон, П.Бурдьє, Р.Даль, А.Циганков та ін.

Соціологічний підхід до визначення політичного режиму балансує соціальне та політичне в державі в їх взаємодії та взаємовпливі. Цей підхід схильний зводити політичний режим до подібності поняттю політичної системи. Через намагання поставити знак рівності між політичним режимом та політичною системою специфіка правового виміру, тобто, політично-правових інструментів, втрачають визначальні функції формування особливих характеристик того чи іншого політичного режиму. Таким чином вирізнити тип

політичного режиму, в залежності від специфіки функціонування політико-правових структур та процедур ускладнюється. [4]

На перетині основних базисних поглядів до визначення феномену політичного режиму запропоновано так званий інтегративний підхід. Саме цей підхід здатен покласти основу для уніфікованого погляду на визначення політичного режиму та типологію політичних режимів в цілому.

Інтегративна точка зору на політичний режим намагається звести разом два основні виміри, що знаходяться в протидії в інституціональному та соціологічному поглядах. Так інтегративний підхід окремо визначає засоби, методи, та форми реалізації політичної влади. [2] Цей погляд визначає саме категорію держави як основну категорію, через яку пояснюється «політичний режим». В свою чергу категорія держави пояснюється через специфіку функціонування політичних інститутів у межах політико-правового виміру з урахуванням реально існуючих зв'язків суспільства з політичними інститутами. [1]

Однак навіть за умови погодження з уніфікованим поглядом на сутність політичного режиму невирішеним лишається питання, чи вважати політичний режим суто політичною системою на основі соціальних зв'язків, хоча в цьому випадку політичні режими втрачають інституційний компонент. [5] Чи дивитись на політичний режим через призму функціонування політичних інститутів та правове поле, хоча в цьому випадку втрачається базова характеристика соціальних зв'язків, які здатні оминати конституційно-правове поле, але в реальності формувати цілісний політичний контекст.

Протистояння поглядів на сутність політичного режиму лишається актуальним і для української політичної науки. Уніфікація підходу до визначення сутності політичного режиму може дати відповідь на питання, яким чином оцінювати ефективність демократії в цілому та ефективність демократії України зокрема.

Список використаних джерел:

- [1] Мацієвський Ю.В. (2016). У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02. Київ: Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса.
- [2] Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. (1996). Політичні режими: нормативний підхід. Генеза, №1(4), 235–244.
- [3] Євтушенко О.Н. (2016). Політичний режим та його роль у регулюванні взаємовідносин суспільства й держави. Наукові праці. Політологія, том 284 (№ 272), 12-16.
- [4] Серьогіна С. Г. (2005). Форма правління і політичний режим: взаємозв'язок і взаємодія. Державне будівництво та місцеве самоврядування, (9), 3–13.
- [5] Фісун О. А. (2008). Політичний режим України у порівняльній перспективі. Стратегічні пріоритети, № 1(6), 5–12.
- [6] Михальченко М. (2011). Політична система в Україні: що ми модернізуємо? Віче., (1), 27-30.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.03

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФЕНОМЕНУ СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ В РЕЦЕПТИВНОМУ ПОЛІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИХ ПОГЛЯДІВ ЖАНА-ПОЛЯ САРТРА

ORCID ID: 0000-0002-5371-490X

Мазур Марина Олегівна
аспірант кафедри філософії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УКРАЇНА

Вступ. З точки зору Жана-Поля Сартра (1905 –1980 рр.), як представника атеїстичної течії екзистенціалізму, людина володіє абсолютною свободою, тобто приречена бути вільною. Філософ розглядає свободу особистості в рамках утопічного волюнтаризму та соціального індетермінізму. Французький мислитель у своїй роботі «Буття і ніщо. Досвід феноменологічної онтології» (1943 р.) доводить, що «свобода людини переує сутності людини...»[1,р.61] і є «наріжним каменем», себто квінтесенцією людського буття.

Метою дослідження є історико-філософська інтерпретація феномену свободи особистості в рецептивному полі екзистенціальних поглядів Жана-Поля Сартра.

Виклад основного матеріалу. Жан-Поль Сартр зазначає, що свобода (франц. *liberté*) в повній мірі розкривається в бутті-для-себе (свідомості – «ніщо»). Литовський дослідник Міндаугас Брієдіс помітив, що «Сартр перевертає традиційну онтологічну схему: не існування занурене в буття, а ступінь буття вимірюється вільним проектуванням в буття»[2,р.80]. Згідно з уявленнями дослідника, свобода базується на запереченні, як справжнього моменту так і минулого. Свобода волі проявляється в здатності і бажанні особистості діяти та змінюватися, незважаючи навіть на вплив об'єктивних факторів. На переконання Жана-Поля Сартра людина повинна спрямовувати всі свої зусилля та ресурси на досягнення всезагального блага і при цьому ні на кого, крім себе не розраховувати. Головною життєвою метою особистості, як онтологічного суб'єкта, є самоздійснення (самоствердження), яке полягає в подоланні діалектичного протиріччя між трансценденцією і фактичністю; свободою і необхідністю; свідомістю і буттям; суб'єктом і об'єктом і т. д.

Вчений зауважує, що інтерпретація свободи, як «ніщо» співпадає з трактовкою свідомості, як «ніщо». Свобода, як екзистенціал людського існування є модусом буття свідомості. Свобода – це онтологічна категорія, що визначається дослідником як незбагненне явище «ніщо» («отвір в бутті») (франц. *neant*), яке виходить за рамки раціоналізму та детермінізму. Крім того, свобода (трансценденція) характеризується цілеспрямованістю та метафізичним розривом будь-яких каузальних зв'язків та протистоїть необхідності (фактичності), але незважаючи на цей факт Жан-Поль Сартр визнає, що не існує необхідності без свободи і відповідно свободи не існує без необхідності.

Поза тим, англійська дослідниця Івонн Манзі дійшла до висновку, що «свобода пронизує всі аспекти умов життя людини, тому що для Сартра існування – це свобода»[3,р.6]. Звідси виходить, що свобода безпосередньо пов'язана з відповідальністю (франц. *responsabilite*) особистості, яка викликає у неї страх і тривогу. Яскравим прикладом «вулкану», який може вибухнути в

будь-яку хвилину, став герой роману Жана-Поля Сартра «Смерть в душі» (1949р.) Матьє, який перебуваючи на межі нервового зриву, заявляє про те, що відмовляється «жити, зривати день за днем запліснявілі плоди поразки, платити за... тотальний вибір...»[4,с.66]. Мислитель розмірковує про те, що поваги заслуговує саме той, хто відчуває тривогу, оскільки саме тривожний стан є показником усвідомлення відповідальності за свій вибір (франц. *choix*).

Водночас тривога є нестерпною мукою, здолавши яку, особистість демонструє мужність та незламність духу. Крім того, скоштував гіркої отрути переживань ще один персонаж твору Жана-Поля Сартра – Антуан Рокантен. У романі «Нудота» (1938 р.) цей герой, який є головною діючою особою в творі, постає перед нами рабом ілюзорної свободи, що заганяє його в глухий кут відчаю та породжує відчуття безглуздості існування. Він говорить про те, що «всі симптоми, що накопичуються віщують новий поворот в моєму житті, скажу прямо – я боюся. І не тому, що життя моє таке вже багате, насичене, дорогецінне. Я боюся того, що готове народитися, що заволодіє мною і захопить мене...»[5, с.14-15].

Стан занепокоєння, в якому перебуває герой сартрівського роману, лише підтверджує той факт, що в деяких випадках свобода може бути обтяжливим тягарем, який заганяє особистість в тенета невизначеності. Але людина може обрати інший шлях і відмовитися від свободи та зречтися своєї справжньої сутності і стати видимістю, почати жити за принципом «здаватися», а не «бути». В такому випадку вона припиняє бути особистістю, оскільки відмовляється бути самою собою. Жан-Поль Сартр наполягає на тому, щоб особистість не занурювалася так глибоко у свої переживання, а продовжувала рух у напрямку самоздійснення, даючи волю своїм думкам і почуттям.

Свобода волі може бути реалізована лише в конкретній наявній ситуації, яка так само перебуває в залежності від свободи. Наприклад, ув'язнений теж має право вибору, не дивлячись на своє скрутне становище. З одного боку, він може погодитися з вироком, що був йому пред'явлений навіть, якщо він не вчиняв даного злочину і визнати його, а з іншого боку, може не змиритися з несправедливістю і почати бунтувати проти існуючого режиму та піти з цього життя нескореним. Жан-Поль Сартр говорив, що саме відмова від свого прагнення знищує всі перешкоди на шляху до цілі. Вчений обстоював принцип: не можеш змінити ситуацію, тоді поміняй своє відношення до неї. Розуміння свободи абсолютизується Жаном-Полем Сартром і полягає у виправданні будь-яких форм її реалізації (різних поведінкових стратегій) зокрема таких, як милосердя, самопожертва або ж насильство чи зрада та ін..

Слід також додати, що волевиявлення особистості по відношенню до певної ситуації підкріплюється безумовною відповідальністю, що може проявлятися, як у формі засудження проявів зла так і у бажанні людини, яка для того, щоб уникнути згубного впливу соціуму свідомо обрала шлях відчуження. Як свідчить Жан-Поль Сартр, сучасний індивід – це відчужена істота, що потрапила під вплив маси (суспільних установок), які нівелюють її індивідуальність та нашпиговують свідомість ілюзіями та стереотипами і таким чином пригнічують її волю.

Звісно ж особистість, як автономна, духовна та цілісна субстанція (екзистенція) не погоджується грати за правилами, які встановлені (нав'язані) соціумом (суспільством), іншими словами вона неантисує (франц. *néantisation*), цебто заперечує соціальну детермінацію, оскільки прагне стати тим, ким вона є і звільнитися від кайданів соціалізації, тобто нав'язаних соціумом моделей

(патернів) поведінки і ролей, які можуть стерти неповторні та унікальні риси її індивідуальності. Жан-Поль Сартр припускає, що бунт особистості спровокований неприйняттям дійсності сучасного суспільства і пов'язаний з небажанням людини відмовлятися від своєї автентичності та перекладати відповідальність за свій вибір на інших. Зі свого боку, американський науковець Маркос Антоніо Норріс, апелює до роздумів Жана-Поля Сартра, який стверджував, що людські істоти «сублімують своє бажання стати Богом, приховуючи у своїй удаваній онтологічній сутності здатність до суверенного, самопороджуючого вибору»[6, р.6].

Хід міркувань Жана-Поля Сартра вказував на те, що суспільство сприймає особистість суто, як виробника матеріальних благ і таким чином намагається обмежити справжню свободу особистості, яка може бути реалізована лише за межами соціуму, оскільки вона має безпосереднє відношення до духовного світу особистості. Згідно з висловлюванням філософа, «людина є не тільки те, чим вона себе вважає, а й те, чим вона бажає бути...людина є ні що інше, як те, що вона робить з себе»[7,р.22]. Варто також зазначити, що особистості для того, щоб уникнути відчуження об'єктивного світу та соціуму необхідно активувати свій творчий потенціал. Зважаючи на даний факт, Жан-Поль Сартр попереджує про те, що творча активність може призвести до відчуження між представниками соціуму, яке може виникнути на тлі конкуренції. Коротше кажучи, тут мова йде про те, що особистість, як онтологічна одиниця, будучи центром об'єктивації забуває про те, що в світі існують інші суб'єкти, які можуть скористатися цим зіткненням, адже прагнуть зайняти її місце під сонцем.

Жан-Поль Сартр в рамках феноменологічної онтології виділяє дихотомію (буття-для-себе – франц. *l'être-pour-soi*) / (буття-в-собі – франц. *l'être-en-soi*), яку можна порівняти з діалектичною парою протилежностей «Я» і «не-Я», що була запропонована німецьким філософом Йоганном Готлібом Фіхте. Мислитель протиставляє справжнє людське буття / об'єктивному детермінованому буттю. Відриваючись від підґрунтя історичної реальності, дослідник визначає буття-в-собі, як ірраціональний фундамент об'єктивного світу особистості.

Отже, очевидним стає те, що особистість перебуває в опозиції по відношенню до соціуму, який з одного боку, негативно впливає на неї, а з іншого боку, сприяє її духовному розвитку та забезпечує правову захищеність у випадку обмеження її свободи. Як підкреслював американський науковець Веслі Моррістон, «для Сартра кожен фундаментальний проект – це спроба вирішити нерозв'язну «проблему буття», здійснити неможливий синтез «в-собі» і «для-себе», досягти безпеки того, що просто є тим, що воно є, зберігаючи при цьому свободу того, чиє буття вічно під питанням»[8,р.244].

Висновки. В межах даного дослідження було розглянуто історико-філософську інтерпретацію феномену свободи особистості в рецептивному полі екзистенціальних поглядів Жана-Поля Сартра. В ході дослідження по-перше, було встановлено, що свобода полягає у персональній відповідальності особистості за здійснений вибір не перед богом і навіть не перед суспільством, а перед самою собою, тому вона заздалегідь повинна самостійно визначити ступінь етичної правомірності своїх вчинків. По-друге, наголошено, що людина є відповідальною за себе і своє оточення, а її особистий вибір та дії впливають на ситуацію в цілому. По-третє, обґрунтовано, що людина намагається досягти «свободи від» для того, щоб продовжити творити себе, як особистість та відстояти своє право бути собою.

Список використаних джерел:

- [1] Sartre J.-P. (1943). *L'Être et le néant: Essai d'ontologie phénoménologique*. Paris: nrf, Librairie Gallimard.
 - [2] Briedis M. (2009). Phenomenology of freedom and responsibility in Sartre's existentialist ethics. United Kingdom: Santalka. *Filosofija [Coactivity: Philosophy, Communication]*, 17(3).
 - [3] Manzi Y. (2013). *Jean-Paul Sartre: Existential «Freedom» and the Political*. United Kingdom: E-IR Publications Ltd.
 - [4] Сартр Ж.-П. (2021). *Смерть в душе [роман] (Д. Н. Вальяно, Л. Г. Григорьян, пер. с франц.)*. Москва: АСТ Neoclassic.
 - [5] Сартр Ж.-П. (2020). *Тошнота [роман] (Ю. Я. Яхнина, пер. с франц.)*. Москва: АСТ Neoclassic.
 - [6] Norris M. A. (2018). Existential Choice as Repressed Theism: Jean-Paul Sartre and Giorgio Agamben in Conversation. Basel: Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI). *Religions*, Vol. 9. Issue 4. DOI: 10.3390/rel9040106.
 - [7] Sartre J.-P. (2007). *Existentialism is a Humanism (Carol Macomber, transl. from french., Arlette Elkaim-Sartre, preface)*. New Haven – Connecticut – Yale University Press. DOI: [https://doi.org/ 10.12987/9780300242539](https://doi.org/10.12987/9780300242539).
 - [8] Morrison W. (1977). *Freedom, determinism, and chance in the early philosophy of Sartre*. Los Angeles: University of Southern California Press – *The Personalist*, 58.
-

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.04

ОБЩЕСТВО ТЕХНОКРАТИЧЕСКОГО РАСЧЕЛОВЕЧИВАНИЯ ИЛИ ...?

Шедяков Владимир Евгеньевич

доктор социологических наук, кандидат экономических наук, доцент,
независимый исследователь

УКРАИНА

*Так пошлость свёртывает в творог
Седые сливки бытия.
Б.Л. Пастернак*

Темпорализм всемирно-исторических трансформаций меняется. Исторической глубины изменения среды обитания: как социальной, так и природной – происходят всё быстрее. Но вот дают ли технико-технологические перемены толчок для таких же нравственно-духовных сдвигов или же растущая мощь человечества послужит самоуничтожению и гибели окружающей природной и социальной среды?

Насильственное сбрасывание человеческого потенциала, излишнего при определённом строе общества и жизненном укладе, теперь уже отнюдь не ограничивается территориальным вытеснением на внешнюю и внутреннюю периферию «цивилизованного мира» и активной политической жизни; отвлечение на негодный объект вполне профессионально осуществляется и за счёт втягивания в виртуальное действие – вплоть до полной потери интереса к реальности. И в этом качестве по действенности «гнилушки» виртуального болота сопоставимы с прочими наркотиками. Более того, при расширении использования виртуального может произвольно осуществляться сохранение производительного (соответственно общественной форме) потенциала, но обеспечиваться реакция не на действительность, а на показанное (в т.ч. иллюзию). Причём развёртывание виртуальных реальностей повышают арсенал обоюдного давления при взаимопереходах виртуального и реального, одухотворении материального и материализации духовного. Между тем, оценка реального происходит в сравнении его с идеальным, а ойкумена по-прежнему сохраняется и развивается силами нравственной саморегуляции. Именно моральные стержни через традиции, устои, обычаи создают, организуют и оберегают общество и его экономику. Идеалы общественных справедливости, свободы и равенства преломляются сквозь представления культурно-цивилизационного мира, сконцентрированные в его базовых ценностно-смысловых комплексах, где адаптация к переменам переплетена с сохранением устоев.

«Цифровизация» несёт с собой сбор и аккумуляцию гигантского объёма информации. Но поддержка нравственно-духовной, социокультурной и политико-экономической систем уничтожения любых (прежде всего, более гуманных и эффективных для всей ойкумены) альтернатив и развёртывание процессов расчеловечивания и деградации общества, превращает любые открытия и прорывы в новые направления угроз человечеству [1-3]. Соответственно, кибероружие становится для него ещё одним технологическим

средством «тихого покушения» на прочность и устойчивость в войне инфраструктур. Захлёстывающий вал информации не только усложняет выделение и соотнесение тенденций, но и, зачастую, вызывает усталость и раздражение. Естественно, стремление власти к тотальному контролю дополняется готовностью мещан отказаться от прав и свобод ради спокойствия и комфорта (в т.ч. духовного), а новейшие технологии лишь предоставляют для этого всё большее социально-политическое и ценностное пространство.

Так инновации без осознанной гражданской активности могут стать фактором манипулирования и упадка. Противостояние «творец» – «обыватель» пронизывает состояние культурно-цивилизационных миров, от его разрешения зависят их судьбы. Посему общество не может оставаться к нему безучастным. И прежде всего критически важным является гражданственность интеллектуалов – субъектов творческого поиска (в частности, в IT-сфере). Так, пересмотр практико-теоретических оснований – важный фактор соединения преемственности и новшеств в развитии: если с созданием и поддержанием социального порядка в новых условиях опоздают / не справятся национальные государства, это сделают (в своих интересах) монополии, прежде всего – цифровые гиганты. И, в частности, кибератаки, кибероружие, кибертерроризм могут знаменовать собою шаг в направлении ойкумены на пути к превращению в антиутопию. И здесь порой решения на основе здравого смысла и предшествующего опыта неоптимальны; «Их здравый смысл был тяжелей увечья, / А путь прямой и проще тупика» (Б.Л. Пастернак).

Т.о. многие из измерений «цифрового мира» чрезвычайно остро ставят перед ойкуменой новые социально-экономические, а то и политические проблемы. Начиная от «теневого Интернета» и возможностей содействия терроризму вплоть до влияния на происходящее и подготовки будущего. Воздействие «цифрового мира» предоставляет богатые ресурсы и в конкурентной борьбе, и в осуществлении власти. При этом, с одной стороны, социальные сети привлекли в число «властителей дум» массу обычных неподготовленных и обладающих ограниченной компетентностью обывателей (которые именно простотой своих оценок и близки воспринимающим), с другой, – осуществилась высокая степень централизации собственности-власти над каналами информирования и обмена мыслями. Причём в информационно-цифровых ТНК, которые (в противовес государственным персонам) не подвержены народному контролю, управляются отнюдь не соответственно воле народа и где кадровая политика и курс вовсе не ориентированы на мнение народа. Вопреки, с одной стороны, свободе слова и правам человека, с другой, – народному суверенитету в «цифровом мире» (в частности, и в социальных сетях) может поддаваться цензурированию всё, противостоящее навязываемому мейнстриму, – глуша творческое разнообразие ойкумены.

Так, технико-технические средства оказываются не просто «слепым орудием» человечества; на овладение искусственным интеллектом уповают как на потенциально решающий фактор в конкуренции культурно-цивилизационных миров. Тем самым общество тотального отчуждения и отчуждает от себя право на принятие и осуществление роковых решений, и проявляет готовность ради сохранения комфортных позиций на отчуждение самой жизни в военных конфликтах. И вообще часто рационализм лишь легализует решения, принятые на основе иррациональных мотивов. Каждый же

шаг культуртрегерства вызывает, как правило, в последующем попятный ход исторического процесса. При этом недоверие к рационализму, породившему и усилившему средства массового уничтожения и факторы манипуляции, автоматически вызывает «бегство» в мифотворчество, изоляционизм, веру в персонажей традиционных верований (и даже сказок). В частности, неоархаика – неотъемлемая черта контрмодерна. Проблема роли технико-технологического прогресса особенно болезненна в зоне склонной к деградации полупериферии. Здесь заделы в науке, образовании, здравоохранении, объекты инфраструктуры, зачастую, расхищаются либо хищнически изнашиваются. От индустриальной и индустриально-аграрной структуры экономики с ядром в виде научно-промышленных объединений идёт откат к аграрной с призывами к акцентированию сельскохозяйственных мелкотоварных производств, а то и циклов сырьевой направленности. Вновь актуализированы средневековые суеверия и предрассудки, связанные с ними практики (в том числе в политической жизни), рост социально-политической энтропии, духовных патологий и общественных провокаций. [4; 5]. В этой ситуации достижение морально-нравственной, культурной, политико-идеологической зрелости критической массой людей – условие успешного перехода и использования «межевого времени». Тактические же организационно-управленческие формы зависят от конкретной ситуации.

Список использованных источников:

- [1] Букреев, В. (2011). Расчеловечивание человека в мировой истории: истоки и глобальные последствия: психоантропология. Москва: Флинта; Наука.
- [2] Шнуренко, И. А. (2021). Homo fractus / Человек взломанный. Москва: Наше завтра.
- [3] Шедяков, В. Е. Возможности и угрозы для творческой реализации человека в сетевом обществе. *Development of Socio-Economic Systems in a Global Network Environment: Proceedings of International Scientific Conf.* (pp. 88-90). May 22, 2020. Le Mans: Baltija Publishing.
- [4] Дугин, А. Г. (2010). Социология воображения. Введение в структурную социологию. Москва: Академический Проект; Трикста.
- [5] Шедяков, В. Е. (1994). На пути в антиутопию? *Слобода*, (8), 2.

SECTION XXVI. PEDAGOGY AND EDUCATION

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.05

APPROACHES AND METHODS IN LANGUAGE TEACHING

Khromchenko Olena

Candidate of Pedagogic Sciences,
Senior Lecturer in the Department of English Grammar
Odesa I. I. Mechnikov National University

Shutilo Iлона

Student of the Faculty of Romance-Germanic Philology
Odesa I. I. Mechnikov National University

UKRAINE

The American applied linguist Edward Anthony defined an approach as a set of correlative assumptions that deal with the nature of language teaching and learning. It depicts the nature of the subject matter to be taught. Method is a plan for the orderly presentation of language material, it is to be based on the selected approach. The scholar underlined that a method is always procedural, an approach is axiomatic. Therefore, within one approach there can be many methods [1,2].

Changes in language teaching methods throughout history have reflected recognition of changes in the kind of proficiency learners need, such as move toward oral proficiency rather than reading comprehension as the goal of language study; they have also reflected changes in theories of the nature of language and of language learning.

Grammar-Translation Method was first known in the United States as the Prussian Method. The goal of foreign language study is to learn a language in order to read its literature or in order to benefit from the mental discipline and intellectual development that result from foreign language study. Reading and writing are the major focus; little or no systematic attention is paid to speaking or listening [1].

The Direct Method stood for the following principles: classroom instruction was conducted exclusively in the target language; only everyday vocabulary and sentences were taught; oral communication skills were built up in a carefully graded progression organized around question-and-answer exchanges between teachers and students in small classes. The Direct Method had several drawbacks. It required teachers who were native speakers or who had native like fluency in the foreign language. It was largely dependent on the teacher's skills, rather than on a textbook, and not all the teachers were proficient enough to adhere to the principles of the method [2].

The Audiolingual method combined structural linguistic theory, contrastive analysis, aural-oral procedures and behaviorist psychology that emphasized habit-formation. Short-range objectives include training in listening comprehension, accurate pronunciation, recognition of speech symbols and the ability to reproduce these symbols. Long-range objectives focus on oral skills with gradual links to other

language skills as learning develops. The basis of audiolingual classroom practices are dialogues and drills [1;2].

The most active period in the history of approaches and methods was from the 1950s to the 1980s. The 1950s and 1960s saw the emergence of the Audiolingual Method and the Situational Method, which were both superseded by the Communicative Approach. During the same period other methods appeared, including the Silent Way, the Natural Approach, and the Total Physical Response. In the 1990s, Content-Based Instruction and Task-Based Language Teaching emerged. Other approaches, such as Cooperative Learning, Whole Language Approach, and Multiple Intelligences, originally developed in general education, have been extended to second language settings.

List of sources used:

- [1] Richards, J. C & Rodgers, T. S. (2011). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press
- [2] Thornbury, S. (2010). An A-Z of ELT. Macmillan Education

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.06

BASIC PRINCIPLES OF THE PROCESS OF MORAL AND AESTHETIC EDUCATION

Turkmenov Farrux Nuritdinovich

senior lecturer

Bukhara Institute of Engineering and Technology

REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract. *This article analyzes new scientific ideas for the organization of pedagogical activity based on the analyzed laws and principles in order to develop the process of moral and aesthetic education.*

Improving the process of moral and aesthetic education in the higher education system is an important and urgent task. Moral and aesthetic concepts, faith, honesty, piety, honor, modesty, the ability to feel beauty, and similar human qualities do not develop spontaneously. At the heart of all this lies upbringing. In particular, the importance of higher education institutions in the development of perfection, thirst for knowledge, willpower, richness of mental and moral qualities, aesthetic tastes.

In order to develop the personality in higher education, special attention is paid to the principles, factors, system, conditions and essence of moral and aesthetic education of future professionals. The principles of moral and aesthetic education are:

- the age of students, their individual psychological characteristics, the initial level of moral and aesthetic education;
- structure, consistency, step-by-step, integrity, interdependence between disciplines, sequence, integrative;
- technology, unity and integrity;
- use of all didactic principles;
- regularity, from raising the problem to solving it;
- positiveness, exemplary, showy, the pursuit of ideals;
- combining the educational process, moral and aesthetic education of future professionals, the development of their personality with humanistic ideas;
- cultural compatibility is associated with national-cultural, universal, moral and aesthetic values;
- person-centered - attention to the person, attention to what he prefers, his choices, reading and self-expression in life, and so on [3].

It is known that moral and aesthetic education is inextricably linked with the moral and aesthetic worldview. Because the worldview is also formed in the process of upbringing.

Just as a comprehensively developed harmoniously developed person is formed in the process of upbringing, so a person's moral and aesthetic worldview develops in this process. After all, upbringing is a manifestation of a pedagogical process aimed at the acquisition of purposeful, consciously carried out social experiences: knowledge, skills and abilities, methods of creative activity, social and spiritual relations. Through education, social experiences are mastered, knowledge is transformed into beliefs and convictions, behavior and worldview are formed, the essence of beauties in material and spiritual life is studied, moral and aesthetic ties

between people are perceived, and creative activity is formed. It is therefore not expedient to treat upbringing as a simple phenomenon. "Education is an eternal process in society, a holistic pedagogical system with its own structure: purpose, material base, principles, laws and methods, forms and means, subject-object, management and achievement of results. As in other social structures, education requires the observance of certain laws in its organization ". Accordingly, the laws of upbringing are strong, repetitive, and fundamental connections in the educational process, and are an influential result of the formation and development of the individual.[1-6]

The more useful the activities of those preparing for the future profession are for the country, the more purposeful, and the more rationally organized the relationship, the more effective it will be for both the society and the specialist. It should be noted that the relationship between people is formed in the process of activity and achieves the goal. Advanced pedagogical, psychological doctrine shows that a person is formed and develops as a person in the process of his attitude to reality, social environment and other people. The formation and development of a person as a person is the formation of relationships in the process of human activity. In particular, the subjects of educational institutions - educators, teachers, school administration, students, parents, school communities and their organizations, neighborhoods, etc. Interpersonal relationships in communities create an educative relationship, and they are important for the formation and development of valuable personal qualities and qualities for a person. Therefore, the recognition of activities and attitudes in the educational process of higher education is the basis and source of development of the student's moral and aesthetic worldview [7-10].

Areas of activity of the process of moral and aesthetic education of students of physical culture of higher education institutions through sports holidays have been identified (Figure 1.3.1).

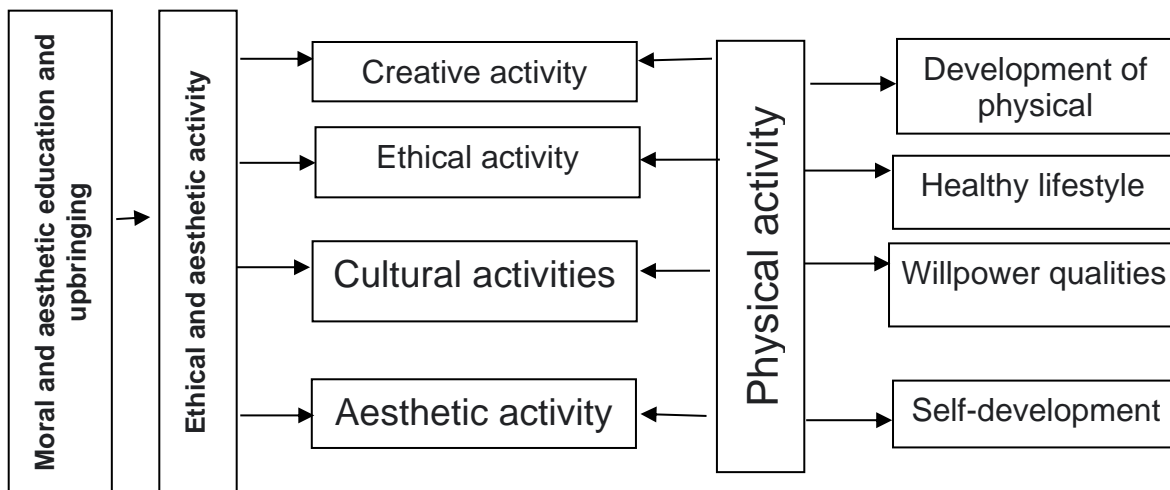

Figure 1.3.1. **Areas of activity in the process of moral and aesthetic education of students**

Principles of moral and aesthetic education are the rules that reflect the requirements for the content of moral and aesthetic education, the form, methods, means, organization of its development, the dialectical relationship between the subjects and objects of this process, the norms of moral and aesthetic education.

These rules will be the basis for the development of the process of moral and aesthetic education of students. Experience has shown that it is effective and efficient if the activities are organized in the process of moral and aesthetic education. After all, principles play a guiding, goal-orienting role for the participants in this process. The principles of moral and aesthetic education are:

1. The principle that moral and aesthetic education is goal-oriented and socially oriented. The organization of educational work on the basis of the general purpose, requirements, needs of the society, providing students with national moral and aesthetic knowledge, skills, competencies, confidence in ethical and aesthetic ideas, devotion to building a democratic civil society, direct participation in socially useful work effective use of educational tools. This principle helps the student community to see the prospects of social development, to strive for the future.

Man lives and functions in a certain space as a social being. His lifestyle, direction of activity should be organized on the basis of the requirements of this space. As we build a democratic state and civil society based on the rule of law, the qualities of a person with a developed moral and aesthetic upbringing should be based on the laws adopted and applied by that society and serve to form moral and aesthetic qualities in people. It is known that the main goal of our national ideology is to build a free and prosperous Motherland, a free and prosperous life, the development of the Motherland, Peace in the country means educating young people who are fighting for the welfare of the people. In this process, the main activity of the teacher is to inculcate these ideas in the minds and hearts of young people, to educate them in a morally and aesthetically harmonious way, and on this basis to develop such qualities as creative thinking, moral and aesthetic beliefs, ideals, honesty, kindness. Approaching the development of the process of moral and aesthetic education of students on the basis of the principle of social orientation, effective organization of the educational process ensures the development of young people as true and selfless, because moral and aesthetic education is a means of educating students to be truly patriotic, hardworking, religious [11-14].

2. The principle of connection of moral and aesthetic education with social life and work. A person is formed and developed in the process of useful activity under the influence of the social environment. On this basis, moral and aesthetic education reflects the scientific, ideological views of man on nature, society, himself and people, the events of society. Ethical and aesthetic knowledge is aimed at acquainting students with the essence and life of the civil society being built, to make them active participants in the construction of this society.

Therefore, in addition to the audience, spiritual and educational activities are of great importance as a continuation of this process. Because in the process of spiritual and educational work carried out outside the classroom, physical education activities serve to fully meet the demand for action. In particular, various sports clubs ("Young Gymnast", "Football", "Volleyball", "Wrestling", etc.), sports competitions, sports holidays, meetings, excursions, optional classes, etc. are included in out-of-class sports events. Among them, various sports holidays play a special role in the moral and aesthetic education of students in higher education institutions. Because the importance of sports holidays in higher education and its role in the physical education of students plays a key role in the upbringing of healthy children, both for the Motherland and for every family. At the same time, the younger generation is gaining moral and aesthetic perfection.

For example, sports festivals such as "Universiade", "Balli qizlar", "Balli yigitlar", "Alpomish avlodlari", "Barchinoy avlodlari" are among them.

3. The principle of humanization of the process of moral and aesthetic education. It is well known that civil society is a free individual, a society of humane people. In this society, human rights and freedoms are recognized and the rule of law prevails. At the same time, a person independently determines the goals and objectives of his activity, reaches the level of full use of his strength and capabilities, as well as personal interests in the interests of the country and the people. The principle of humanization of the process of moral and aesthetic education of students requires the observance of the following in the application of this principle:

The student is a pupil, respect for his dignity and humane treatment.

1. Formation of vital skills and abilities in students;
2. Fostering the qualities of mutual respect and friendship, educating young people in the spirit of patriotism;
3. Rely on positive norms of behavior, habits of the student in the process of organizing and conducting exemplary educational situations, situations, events.
4. To inculcate in the minds and hearts of every young person that the goal of humanity is to fully improve human life and activity, to ensure rights, freedoms and liberties.

4. The principle of a holistic approach to the development of the process of moral and aesthetic education. The development of the process of moral and aesthetic education of students is based on the mutual unity and influence of consciousness, emotions, behavior, behavior. A distinctive pedagogical feature of this principle is that it also provides a systematic approach to the development and management of the process of moral and aesthetic education. This enhances impact and interaction.

5. The principle of reliance on national and universal values in the moral and aesthetic education of students. This principle of education, including moral and aesthetic education, is formed and developed on the basis of the values formed on the basis of high thinking during the centuries-old life and activity of our people, the meaning of which is important for a better understanding of national identity. After all, they reflect the spiritual and cultural image of man, lifestyle, various aspects of the development of society. Therefore, the role of values in the development of national pride, moral and aesthetic beliefs, moral and aesthetic ideals, morality, honesty, confidence in the future, national ideology in the younger generation is invaluable.

Universal values are created by the intellect based on the needs and requirements of people, embody their imaginations, thoughts, dreams, aspirations, beliefs, rules of etiquette, are designed and tested in life, and are the basis for the development of moral and aesthetic education of students. Therefore, the development of moral and aesthetic education in the interdependence of both national and universal values is beneficial for both the country and society, and has an important pedagogical value in the training of educated, qualified, well-developed specialists.

5. The principle of personality orientation of moral and aesthetic education. This principle implies a reliance on the personal qualities of the student, that is, the student's personality is at the center of educational work in higher education institutions. On this basis, in the organization and practical application of educational influences, the educator must be based on the valuable plans, directions, formed worldviews, activities and behavioral motives of students. This requires the educator to regularly study the individual characteristics of students, types of temperament, specific aspects of character, attitudes, tastes, habits [15].

Physical education and sports are also a means of strengthening peace, cooperation and friendship between different peoples. With its help, students regularly engage in friendly communication and cooperation with people of different nationalities. As a result of participating in sports competitions in different countries with students of different nationalities, students are able to get acquainted with the culture, lifestyle, historical monuments of that nation, make mutual friends and enter into cooperation. The joint participation of people of different nationalities in sports competitions strengthens communication and friendship between them. An atmosphere based on sincere friendship in competitions, mutual support, respect for the opponent creates conditions for the introduction of interethnic relations not only among athletes, but also among spectators and fans.

Thus, the organization of pedagogical activity based on the analyzed laws and principles in order to develop the process of moral and aesthetic education serves as a program in the moral and aesthetic education of students, which is typical for members of a democratic state governed by the rule of law and civil society.

References:

- [1] Olimov Sh.Sh. Fundamentals of spiritual and moral education. (Monograph). - T.: "Science and technology", 2015. - 228 pages.
- [2] Hasanova Z.D. "Development of moral and aesthetic outlook in future teachers of vocational education." B.: "Buxoro", 2016. - 195 p.
- [3] file:///C:/Users/Admin/Downloads/family_and_conditions_and_conditions.pdf.
- [4] Raxmonov K.S., Zakvaski spontannogo brojeniya - effektivnoe sredstvo profilaktiki kartofelnoy bolezni xleba // Isabaev I.B. // Journal «Xranenie i pererabotka selxozsyrya». - M., 2011. - № 12. - S.23-25.
- [5] Raxmonov K.S., Influence of a substrate of a nutrient medium on a composition of a population of microorganisms in spontaneous fermentation // Isabaev I.B., Axmedova Z.R. // Journal «Protection and processing of agricultural machinery». M, 2012. - № 9. - S.40-43
- [6] Rakhmonov K.S., Analysis of typical sources of microbial contamination of bread // Scientific information of Bukhara State University. // 2014. - № 3. - S.37-43.
- [7] Raxmonov K.S. Kartofelnaya bolezni xleba i sposob yo predotvrashcheniya // T.I. Atamuratova // Journal "Xlebopechenie Rossii". M, 2014. - № 5. - S.37-38.
- [8] Raxmonov K.S., Biotechnological aspects obespecheniya mikrobiologicheskoy chistoty xleba // E.Muratov, T.I. Atamuratova // Chemistry and chemical technology. 2015. - №2. - S.64-68.
- [9] Rakhmonov K.S. Wheatens ferments spontaneous fermentation in biotechnological methods // Isabayev I.B. // Austrian Journal of Technical and Natural Sciences. 2016. - № 7-8. - P. 9-12.
- [10] Rakhmonov K.S., Sposoby uluchsheniya sostava pitatelnoy sredy zakvasok dlya xlebobulochnyx izdeliy iz pshenichnoy muki // T.I. Atamuratova. Isabaev I.B. // Xlebopechenie Rossii. 2016. - №2. - S.22-24.
- [11] Rakhmonov K.S., Optimization retsepturnogo sostava pshenichnyx sortov xleba s ispolzovaniem zakvasok spontannogo brozheniya // I.B.Isabaev, U.M. Ibragimov, Molchanova E.N // Xlebopechenie Rossii. 2018. - №3. - S.33-37.
- [12] I.B. Isabaev, Ispolzovanie kormovyx muchek v kachestve substrata pitatelnoy sredy pshenichnyx zakvasok v proizvodstve xleba // T.I. Atamuratova., Rakhmonov K.S. // Bukhara State University scientific information.- 2018. №2. - P.24-30.
- [13] K.S.Rakhmonov. Influence of leavens of spontaneous fermentation and phytoadditives on the provision of microbiological safety of bread // T. I. Atamuratova, N. R. Djuraeva, I. B. Isabaev, L. N. Haydar-Zade // Journal of Critical Reviews // 2020, Vol.7, Issue 5, pp. 850-860.
- [14] S.K. Jabborova. Application of products of processing mulberries and roots of sugar beet in the production of cupcakes // I.B.Isabaev., N.R. Djuraeva., M.T. Kurbanov., I.N. Khaydar-Zade., K.S. Rakhmonov // Journal of Critical Reviews // 2020, Vol.5, Issue 5, pp. 277-286.
- [15] K.S.Rakhmonov. Application of phito supplements from medicinal vegetable raw materials in the production of drugs // T. I. Atamuratova., M.E. Mukhamedova., N.K.Madjidova., I.Sh. Sadikov // Journal of Critical Reviews // 2020, Vol.7, Issue 12, pp. 934-941.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.07

FINLYANDIYA TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. (TASVIRIY SAN'AT DARSLARI MISOLIDA)

Isaqov Abduvohid Abduvahobovich

Doktoranti

Namangan davlat universiteti tayanch

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

Annotatsiya: Arzon mikrokompyuterlar ixtiro qilinishi va matn, grafik va ranglarning birlashishi bilan kompyuterlar korxonalar, maktablar va uylarga tez tarqaldi. Pirovardida, ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning imkoniyatlari kengaydi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar dunyoning ko'plab mamlakatlarida rivojlanishning uzviy qismiga aylanib bormoqda hamda barqator kelajakni ta'minlashning bir qismi sifatida ta'lim jarayoni va uning samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ham oshib bormoqda. Mazkur maqolada Finlyandiya ta'lim tizimida Tasviriy san'at fanini tshkil etishda raqamli texnologiyalarning o'rni haqida fikr yuritiladi.

UNESCO tomonidan 2015 yilda qabul qilingan "Ta'lim 2030" doirasida belgilab olingan "Barqaror rivojlanish maqsadlari uchun ta'lim" dasturida raqamli texnologiyalar borasida alohida ta'kidlab o'tilgan. Jumladan, dasturda belgilangan maqsadlarni amalga oshirishga qaratilgan ta'lim jarayoni haqida Irina Bokova shunday deb ta'kidlaydi: -"Ta'limning global taraqqiyotdagi o'rni haqida fikrlash ekanmiz bizga tub islohotlar kerak, chunki bu shaxslar farovonligi va sayyoramiz kelajagi uchun muhim ta'sir ko'rsatadi. ... Endi, ta'lim 21-asrning muammolari va intilishlariga har qachongidan ham ko'proq tayyor turishi, barqaror va inklyuziv o'sishga va birgalikda tinch-totuv yashashga olib keladigan qadriyat va ko'nikmalar turlarini tarbiyalashga mas'uldir." (UNESCO, 2017)

Finlyandiya tizimi quyidagilar bilan alohida ajralib turadi:

- *boshlang'ich ta'limni aksariyat mamlakatlardagi kabi besh yoki olti yoshdan boshlanmaydi-bolalar maktabga etti yoshida borishadi;*
- *o'quvchilarga ko'plab uy vazifalarini beriðmaydi - uy vazifasi, qoida tariqasida, boshqa rivojlangan mamlakatlar bilan taqqoslaganda eng kam hajmdagi topshiriqlar beriladi (Gross-Loh, 2014);*
- *auditoriya soatlarining hajmi kichik ekanligi-fin o'quvchilari yiliga AQSh o'quvchilariga qaraganda maktabda 300 soat kamroq vaqt sarflashadi;*
- *Yakuniy Davlat Attestatsiyasino topshirish zaruriy emasligi-o'quv jarayoni davomida talabalar turlicha baholanadi.*

Finlyandiyada ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish "Fin tizimi"ning xalqaro model sifatida ko'rinishi bilan bog'liq emas. U talabalarga fuqarolik jamiyatida zamonaviy hayotga tayyorgarlik ko'rishga yordam beradigan ta'lim tizimining dolzarbligini qo'llab-quvvatlash uchun zarurdir [1-3].

Finlyandiya maktablarida raqamli texnologiyalarga bo'lgan e'tiborning asosan ikki maqsadga qaratilgan:

- birinchidan, o'quvchilarning dasturlash, ma'lumotlarni tahlil qilish, dizayn va boshqa talab yuqori bo'lgan hamda texnologiyalarga bog'liq kompetensiyalarini

rivojlantirishga ko'maklashish;

- ikkinchidan, o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim, fanlararo ta'lim, izlanuvchan ta'lim, loyihaga yo'naltirilgan ta'lim va boshqalar kabi ma'lumotlardan ochiq foydalanish imkoniyati va o'quv samaradorligini oshirish vositalaridan foydalanish natijasida ijobiy natijalar bergan pedagogik yondashuvlarni qo'llab-quvvatlash. (Gaible, 2019)

Finlyandiya Ta'lim Vazirligi raqamli texnologiyalarning imkoniyatlarini o'quvchilarning mustaqil izlanishlar olib borishlariga, o'zaro hamkorlik qilish va birgalikda ishlashlariga, ta'lim resurslaridan mustaqil ravishda foydalanishlariga undashida ko'radilar.

Mamlakat siyosati ta'limga oid rivojlantirish rejalarini tuzar ekan quyidagi ikki jihatga e'tibor qaratgan:

- o'quvchilarda XXI asr talablari hamda ish beruvchi tomonidan qo'yiladigan ehtimoliy talablarga mos malakaviy kompetensiyalarni oshirish;
- yangi texnologiyalarni qo'llash zaruriyati bilan bog'liq holda Finlyandiya talabalarining savodxonligi va malakasi darajasini oshirish. (Gaible, 2019)

Mazkur kompetensiyalarni o'quvchilarda shakllantirish maqsadida Finlyandiya Milliy Ta'lim kengashi (2017 yildan biyon Finlyandiya Milliy Ta'lim Agentligi) tomonidan 2014 yilda ta'lim uchun eng so'nggi milliy fundamental o'quv dasturi ishlab chiqildi va 2017 yildan boshlab amaliyotga joriy etildi. Unga ko'ra, barcha maktab fanlarida, jumladan tasviriy san'at darslarida ham, umumiy va kelajakdagi muammolarni hal qila olish borasidagi kompetensiyalarga katta e'tibor berildi. Bunday kompetensiyalar o'zida bilim, ko'nikma, qadriyatlar, munosabatlar va intilishning o'zaro birikmasidir. Kompetensiya, shuningdek, ma'lum bir vaziyatda bilim va ko'nikmalarni qo'llash qobiliyatini ham anglatadi [4].

O'quvchilar raqamli texnologiyalar bilan bog'liq mavzular bilan 3-6 sinflar davomida tanishib boradilar. Mazkur sinflarda o'quvchilar tasviriy san'at va boshqa tasvirlash usullari bilan tanishadilar. Talabalar turli xil ifoda vositalarida tajriba o'tkazadilar, mashq qiladilar va ko'nikmalarini maqsadga muvofiq ravishda rivojlantiradilar. O'quv jarayonida tasviriy san'at fikrlashga, o'zaro munosabatlarga va mehnat faoliyatiga qanday ta'sir qilishini o'rganadilar. Shuningdek, tasvirlash bilan ishlasning turli usullarini o'rganadilar. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va onlayn muhitdan maqsadli foydalanish orqali tasvirlarni ifodalash va talqin qilish ko'nikmalarini yaxshilaydilar. (Kuvataideopetuksen lähtökohtia, n.d.)

Finlyandiya san'at ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanib barqaror dizaynga oid materiallarga doir malakalarni rivojlantirish yetakchi bo'lsa, Janubiy Koreyada animatsiya va sanoat dizayni borasidagi malakalar shakllantiriladi. Bu har ikki mamlakatning infratuzilmasidan kelib chiqib shakllantirilgan.

Tasviriy san'atni o'qitish jarayonida kelajakka oid malakalarni shakllantirish shubhasiz raqamli texnologiyalarni ham o'z ichiga olishi lozim. Chunki, mazkur texnologiyalar kundalik faoliyatimizning uzluksiz qismiga aylanib bormoqda. Qolaversa, san'at o'qituvchilari o'z o'quvchilarining multimodal raqamli dunyosidan foydalanish, raqamli san'atning asosi bo'lgan an'anaviy san'atni o'rgatish va o'qituvchilarga mustaqil ravishda samarali pedagogik yondashuvlarni rivojlantirish orqali 21-asr ta'limini taqdim etishlari mumkin [5]. Ammo, ta'limda qanday raqamli texnologiyalardan foydalanish, o'qitish uslubiyotini rivojlantirishda ularning o'rnini hamda dizayn va animatsiyaga oid ko'nikmalarni shakllantirishda qaysi texnologiya va ilovalardan foydalanish yaxshi samara berishi mumkinligini tadqiq qilish masalasi ochiq qolmoqda [6]. Bu masalaning to'g'ri hal etilishi nafaqat butun mamlakat bo'ylab, balki dunyo san'at ta'limi o'quvchilariga teng darajada kompetensiyalar shakllantirishda ijobiy natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1] UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Retrieved from <https://www.unesco.de/>: https://www.unesco.de/sites/default/files/2018-08/unesco_education_for_sustainable_development_goals.pdf
- [2] Gross-Loh, C. (2014, March 17). *Finnish Education Chief: 'We Created a School System Based on Equality'*. Retrieved from The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/>
- [3] Gaible, E. (2019). *Цифровая трансформация школьного образования. Международный опыт*. Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики».
- [4] *Kuvataideopetuksen lähtökohtia*. (n.d.). Retrieved 03 11, 2021, from <https://www.oph.fi/>: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kuvataideopetuksen-lahtokohtia>
- [5] Kallio-Tavin, M. (n.d.). *Pupil's own visual culture practices as a base for curriculum*. Retrieved from
- [6] *Kuvataiteen opetuksen tavoitteet, sisällöt ja arviointi vuosiluokilla 3-6 Joensuun seudun opetussuunnitelmassa*. (n.d.). <https://peda.net/opetussuunnitelma/ops2016/opetussuunnitelmat/jspo/l1ov3/ov3/kuvataide/kotsjav3jso#top>

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.08

FORMATION OF CITIZENSHIP AND PATRIOTISM IN STUDENTS IN HISTORY LESSONS: THEORETICAL ASPECT OF THE PROBLEM

Nataliia Sydorenko

teacher of history and law, the highest category, teacher-methodologist
*Cherkasy secondary school of the I-III degree No. 25 of the
Cherkasy Gotod Council of the Cherkasy region*

UKRAINE

Modernization of the educational system in Ukraine requires modern educational institutions to form students both general and professional competencies. Since it is the competence-based approach that enhances the practical component of the educational process. Ukrainian society needs self-sufficient, with a bright personality, self-confident and responsible individuals with an active civic position. The solution to this urgent task largely depends on the formation of civil-patriotic competencies in the younger generation. The leading role in its solution belongs to educational institutions. In particular, general education. After all, these institutions are considered a key link in the system of civic and patriotic education of young people [3, 504].

While studying at school, young people grow spiritually and morally. There is a formation of their value orientations, thinking, feelings, emotions and mechanisms of social adaptation in modern society. Young people are immersed in the process of national and cultural self-identification [1, 145].

The patriotic education of the younger generation has always been one of the main tasks of school educational institutions. After all, childhood and adolescence is the most favorable in instilling in a person a feeling of love for the Motherland. In accordance with this, pedagogical developments on the issues of educating students' civic and patriotic personality traits remain relevant today. They are based on the upbringing of basic moral qualities in students, which are of undeniable value under any historical and political conditions. They are based on instilling in students basic moral qualities that are of undeniable value under any historical and political conditions. This is confirmed by the goals of history education specified in the State Standard for Complete General Secondary Education. They contain the following information: education of patriotism, citizenship and social responsibility; respect for the history and traditions of our Motherland, for human rights and freedoms, as well as for the democratic values of modern society [3, 505].

Humanities, primarily the history of Ukraine, are of great importance in the spiritual and moral growth of students. Classes during this academic discipline provide students with ample opportunities for the formation of civil and patriotic competences [2].

The history teacher needs to use innovative teaching methods that contribute to the development of students' value-activity and research competencies necessary for life in a modern society. Among these, it is worth highlighting the project method, which is considered a non-standard method in the school educational process. Its peculiarity is that it activates the creative potential of the student and promotes both his self-affirmation among peers and an increase in the level of his own self-esteem [1, 147].

An equally effective means of forming civic and patriotic competence among students is the method of social design. The latter contributes to the development of a system of social values and practices among students. This, in turn, strengthens social relations [3, 507].

Traditionally, patriotism is considered one of the main features of a harmoniously developed personality. Pupils in history lessons should feel a sense of pride for their homeland and their people, respect for their great hopes and achievements of the past [2]. The leading role in this process belongs to the history teacher. In this respect, it cannot be overestimated [1, 148].

The modern methodology of teaching history at school contains a large number of materials, which makes it possible to successfully solve the problems of patriotic education of students. In particular, in history lessons, while studying the topic, you need to dwell on those historical figures who played an outstanding role in the history of Ukraine, and teach children on their examples. Patriotism, civic and moral experience of famous historical figures, heroes of Ukraine and writers teaches students to follow their example, to become true patriots of their homeland [2].

Experiencing a feeling of love for the Motherland, admiration, feeling anxiety about its present and future, the student asserts his dignity, strives for similarities with the heroes of the Motherland. The teacher is obliged to create all the prerequisites for the formation of patriotism. So, one of the ways is to use the project method, which allows you to create a resource for solving the problem of patriotic education. To him, then each student is an equal member of a creative group, work in which contributes to the development of social roles, fosters commitment, responsibility when performing tasks on time and mutual assistance [3, 508]. An example of such work is such a project as «Heroes of the Second World War», which has the goal of: expanding the knowledge of students about the Second World War, the importance of the front, underground, Ukrainian labor feat; fostering a sense of patriotism and pride in the history of their state, society and family [2].

A thorough analysis of the state of the problem investigated by the author allows us to conclude that in order to ensure effective civic patriotic education of students in the history of Ukraine lessons, purposeful efforts of the teacher are needed. Since the formation of civic patriotic competencies among students cannot be achieved relying only on theoretical material, without backing it up with practical activities. The formation of civic and patriotic competence among student youth involves the upbringing of citizens who are able to root for the fate of their homeland and take responsibility for it. The combination of theoretical knowledge, practical skills and abilities by students when they study the school course of the history of Ukraine with the formation of an active life position helps them to socially adapt much better to life in a changing society.

References:

- [1] Gladun, V. (2017). Education of patriotism and national dignity in the lessons of the history of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Nikolaev National University named after V. Sukhomlinsky. Series: Pedagogical Sciences*, 2, 144–149 [in Ukr.].
- [2] Brain, R. (2019). Patriotic and spiritual and moral education of children and youth. *Access mode: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/925/>* [in Ukr.].
- [3] Suprunenko, A. (2013). Civic education of schoolchildren in history lessons in a comprehensive school. *Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools*, (30), 502–508 [in Ukr.].

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.09

INTERFAOL METODLARNING TALABALAR PAREMIOLOGIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDAGI SAMARADORLIGI

ORCID ID: 0000-0002-6621-7355

Boyxanov Shuxratjon Mashrapovich
doktoranti

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

O'ZBEKISTON

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarning paremiologik kompetensiyasini rivojlantirishda ba'zi interfaol metodlarning samaradorligi o'rganildi. Tadqiqotda sifatiy metoddan foydalandi. Tadqiqot asosan ikki bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda mavzuning nazariy qismi o'rganildi va ikkinchi qismida nazariy qismda aytib o'tilgan ba'zi interfaol metodlar, xususan, "Rolli o'yin" va "Muammoli ta'lim" va grafik organayzerni tanlab olindi va shu metodlar asosida namuna sifatida proverbial mashqlar taklif etildi.

Kirish

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida interfaol (inglizcha interaction so'zidan olingan bo'lib, "inter - aro, o'zaro. act — harakat demakdir) metodlar keng qo'llanilmoqda. Ushbu metodarning ommaviylashishiga sabab shuki interfaol metodlar ta'lim oluvchilar bilimlarini qo'llashlari uchun qulay sharoit va imkoniyat yaratadi.[1]

Interfaol metodlar deganda – ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi.

Hozirgi kunda eng ommaviy interfaol ta'lim metodlari quyidagilar sanaladi:

Interfaol metodlar: "Keys-stadi" (yoki "O'quv keyslari"), "Blist-so'rov", "Modellashtirish", "Ijodiy ish", "Muammoli ta'lim" va b.

Interfaol ta'lim strategiyalari. "Aqliy hujum", "Bumerang", "Galereya", "Zig-zag", "Zinama-zina", "Muzyorar", "Yumaloqlangan qor"

Interfaol ta'lim metodlari tarkibidan interfaol ta'lim strategiyalarini ajratishda guruh ishini tashkil qilishga yondashuv ma'lum ma'noda strategic yondashuvga qiyoslanishiga asoslaniladi.

Interfaol grafik organayzerlar: "Baliq skeleti", "BBB", "Konsteptual jadval", "Venn diagrammasi", "T-jadval", "Insert", "Klaster", "Nima uchun?", "Qanday?" va b. Interfaol grafik organayzerlarni ajratishda bunday mashg'ulotlarda asosiy fikrlar turli grafik shakllarda yozma ko'rinishda ifodalanishiga asoslaniladi[13]

Adabiyotlar tahlili

Baharian E. & Javad R. M.(2014) so'zlarni maqollar orqali rasm vositasida o'rganish an'anaviy metod orqali o'rganganga qaraganda uzoq vaqt xotirada saqlanishini qayd etgan. [2]

Makferson o'z tadqiqotida raqamli grafik organayzerlardan maqollarni sharhlash va Movie Maker, PhotoShop and YouTube or TeacherTube kabi ilovalardan foydalangan holda hikoya aytish singari maxsus mashqlardan foydalanganini qayd etgan.[12]

Biz "Efficiency of differentiated instruction in developing students' paremiological competence" deb nomlangan maqolamizda maqollarni qiyinlik darajasiga qarab o'qitish va nazorat qilish usulini differensiyatsiya qilish kerakligini, bu borada Foyer Modeli grafik organayzeri qulay ekanini aytib o'tganganmiz. [3]

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada maqol va matallarni o‘qitishda interfaol metodlarining samarasi, xususan, grafik organayzer va muammoli metodning samaradorligini o‘rganishni maqsad qilindi. Mazkur maqsadni asosan ikki bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda tadqiqotga taalluqli bir nechta adabiyotlar, xususan, pedagogikaga oid darslik va o‘quv qo‘llanmalar ko‘rib chiqildi, so‘ngra ushbu adabiyotlardan pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar tahlil qilindi, saralab olindi va ushbu maqolaning nazariy qismida foydalanildi. Ikkinchi bosqichda esa tadqiqotda zarur maqollar saralab olindi, ushbu maqollarni o‘qitish uchun interfaol proverbial mashqlar namunasi taklif etildi.

Interfaol proverbial mashqlar

Explain the proverb to your partner

Listen to the proverb explanations again and write it on the appropriate place of the graphic organizer.

Role play. Use the proverbs in Exercise 2 and find a solution(s) to problem.

1. Explain the proverb to your partner

Maqsad: darsda qo‘llaniladigan maqol ma‘nosini o‘rganish

O‘quv jihozi: maqol va uning ma‘nosi yozilgan tarqatma

Vaqt: 1 minut

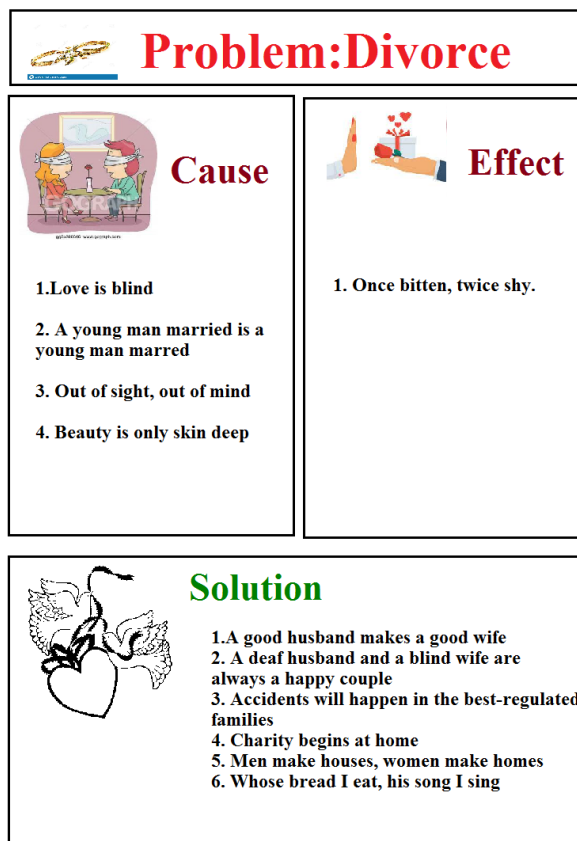
Uslubiy ko‘rsatma: Talabalar maqollarni o‘qib ma‘nosini avval o‘zlari bilib oladilar va partadoshlariga uning ma‘nosini tushuntiradilar.

2. Listen to the proverb explanations again and write it on the appropriate place of the graphic organizer

Maqsad: talabalar 1-mashqda o‘rgangan maqollarni mustahkamlash

Vaqt: 4 minut

O‘quv jihozi: Maqol yozilgan kartochkalar, jadval(muammo, sabab, oqibat, yechim - MUSOY)

Jadval 1. Muammo, sabab, oqibat va yechim grafik organayzeri

Uslubiy ko'rsatma: O'qituvchi guruhda ingliz tilini nisbatan yaxshi biladigan bechta talabaga maqollar yozilgan istalgan ikkita kartochkani olib, uning ma'nosini lug'atdagidek yoki o'z so'zlari bilan boshqa talabalarga tushuntirishlarini aytadi. Maqolni tinglab to'g'ri aytgan talaba uni doskaga ilingan jadvalning mos qismiga yozadi. Topilmagan maqollar guruhdagi istalgan avval mashqda qatnashmagan talabalarga beriladi va ular jadvalni mos qismiga yozadilar. Maqolni ta'riflovchi talabalardan imkon boricha tezroq to'rt daqiqa ta'riflashlari va shu bilan bir paytda maqollarni topgan talabalardan ularni mos o'ringa yozishlari talab etiladi.

3. Role play. Use the proverbs in Exercise 2 and find a solution(s) to the problem.

Maqsad: talabalarining og'zaki paremiologik nutqini rivojlantirish

Vaqt: 10 minut

O'quv jihozi: Maqol yozilgan kartochkalar, jadval(muammo, sabab, oqibat, yechim - MUSOY)

Uslubiy ko'rsatma: O'qituvchi talabalar uch guruhda ishlashlarini aytadi. MUSOY jadvali bo'yicha 1) Cause qismida 4 ta talaba; 2) Effect qismida 2 ikkita talaba (o'g'il va qiz) 3) Solution qismida 6 ta talaba ishtirok etadi. Ikkinchi guruhdagi talabalar ajrashayotgan er va xotin, qolgan ikki guruh talabalar, mahalliy hokimiyat vakillari (ikkinchi guruh) va uchunchi guruh (Psixolog) rolini ijro etadilar. 2 va 3 – guruh ajralishni oldini olishi kerak bo'ladi. Talabalar tanlagan maqol bo'yicha gapirish va munosabatga kirishishlari talab etiladi. O'qituvchi ajrashayotgan er va xotin roli uchun talabalarni quyidagi usul tanlab oladi. O'qituvchi beshta ingliz tilini yaxshi biladigan talabalarga bittadan kartochka tanlashlarini aytadi, ammo bu mashqda beshta kartochkadan bittasiga maqol yozilgan bo'lib, o'sha kartochkani tanlagan talabagina bu mashqda ishtirok etadi. Agar o'g'il bolani tanlagan kartochkasida maqol yozilgan bo'lsa, u o'ziga qiz bola sherigini tanlaydi yoki bu buning aksi bo'lishi mumkin.

Tahlil va xulosa

Har bir millatning o'ziga xos xususiyati uning uning tili, madaniyati va yashash tarzida namoyon bo'ladi. Proverbializmlar (maqol va matallar) yuqorida aytib o'tilgan til birliklariki, ular aytib o'tilgan jihatlarni o'zida mujassam eta oladi. Shuning uchun ham ba'zan ushbu birliklar mazmunini tushunish va nutqda erkin qo'llay olish boshqa millat vakillari uchun ancha qiyin kechadi. Chet tilda maqollarni o'rganishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni ikki turga ajratdik, ya'ni intraproverbial qiyinchilik va interproverbial qiyinchiliklar. Intraproverbial qiyinchilik bu - chet tildagi proverbializmlarning ichki qiyinchiliklari (milliy o'ziga xoslik – Give him an *inch* and he'll take a *mile* [7] va jumboqlilik – If the cap fits, wear it If). Keyingi interproverbial qiyinchiliklar tillararo yuzaga keladigan qiyinchilikdir (bir millatga taaluqli proverbializmlardagi o'ziga xos tushunchalarni boshqa bir tilda bir so'z bilan izohlashning imkoni yo'qligi) (*The proof of the pudding is in the eating* [7]). Bunday qiyinchilikni bartaraf etish uchun Jamol Jalolov quyidagi fikrlarni bayon etgan: "Til hodisalarini kompleks o'rganish va element (unsur)laridan qiyinchilik tug'diradiganlarini maxsus mashqlarda qaytarish va mustahkamlashga erishiladi"[8] Demak, til o'rganuvchilar uchun maxsus va qizirali mashqlar tuzishni taqozo etadi. Ushbu maqolada ana shunday mashqlar, xususan, proverbial mashqlar namunasi tuzilib, omma e'tiboriga xavola etildi. Ushbu mashqlar osondan qiyinga prinsipiga asosan tuzildi. Birinchi mashqda talabalar maqollarni tarjima qilmay, ularning ma'nolari bilan tanishib, bir birlariga tushuntiradilar. Agar dars davomida doim maqollar muqobilini .toping kabi mashqlar bajarilsa, u holda talabalar vaqt yo'qotadilar. Ushbu topshiriqni uyga vazifa sifatida berilsa bo'ladi. Tayyor maqollarning ma'nosini kelasi darsda emas, aynan o'tilayotgan darsda, undan keyin bajariladigan mashqqa tayyorlash va bu bilan vaqtni tejash uchun taqdim etilgan. Shunday qilib birinchi mashqda talabalar maqollar ma'nolarini o'qib va tinglab o'rganadilar. Ikkinchi mashqda esa ba'zi chet til nutqi yaxshi rivojlanmagan talabalarining

imkoniyatini hisobga olib ularga nisbatan til bilish darajasi yuqoriroq talabalarga maqolning ma'nosini aytish so'raladi. Til bilish darajasi nisbatan pastroq talabalar ta'riflangan maqolni aytadilar va ushbu maqolni o'qituvchi tomonidan tayyorlab kelingan jadvalning mos qismiga yozadilar. Bu mashq ta'lim berishni tabaqalashtirish va differentsatsiya qilishga yana bir misoldir. Ushbu mashqda talabalar maqollarni o'qib, ularning ma'nolarini aytib, tinglab va yozib o'rganadilar. Vanihoyat, so'nggi mashq eng ko'p qo'llanadigan rolli o'yin va muammoli ta'lim metodlari asosida talabalar paremiologik kompetensiyalarini amaliy jihatdan rivojlantiradilar. Ushbu mashqda talabalar o'zlari tanlagan maqollar asosida uch guruhga bo'linadilar va ular Divorce, ya'ni Ajralish muammosini muhokama qiladilar. Taklif etilgan interfaol proverbial mashqlarda ta'limiy, tarbiyaviy, amaliy va rivojlantiruvchi maqsadlarning mujassam ekanligi chet til o'rganuvchilar xotiralarida maqollarning shakli emas, balki ularning mazmuni ko'p muddat saqlanishiga, va shu singari boshqa bir vaziyatlarda o'z nutqlarida amaliy jihatdan foydalanishlari uchun qulaylik yaratadi.

Mazkur maqolada asosan "Rolli o'yin", "Muammoli ta'lim" va Grafik organayzer kabi interfaol usullar talabalarning paremiologik kompetensiyasiga qanday samara berishi, rivojlantirishi haqida muhokama qilindi. Maqola avvalida aytib o'tilgan proverbial mashqlarning asl samaradorligi unga mo'ljallangan tajriba sinov va amaliy darslarda ko'rinadi. Bu esa kelgusida amalga oshirilishi mumkin bo'lgan yana boshqa izlanishlar va yangi takliflar demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- [1] Axmedov Q.M., Ismoilov O.A. Yangi pedagogik texnologiyalar va ularni joriy qilish muammolari. –T.: «Fan va texnologiya», 2012, 36 bet
- [2] Baharian E. & Javad R. M. (2014). The effect of proverbs on learning vocabulary through visual organizers. *International Journal of English Language Teaching* Vol.2, No.4, pp. 16-32
- [3] Boyxanov S.M. (2020). Efficiency of differentiated instruction in developing students' paremiological competence *Международной научной рецензируемой конференции «Современная психология и педагогика: проблемы, анализ и результаты»*. DOI : doi.org/10.47100/conference_pedagogy/S3_28
- [4] Djuraev X., Dolipov U.K., Safarova P. F., Turakulov X.O., Inoyatova Inoyatova M.E. & Divanova M.S. (2008). *Dictionary of pedagogical terms*
- [5] Dreamstime.com. Divorce. <https://www.dreamstime.com/divorce-broken-golden-marriage-rings-isolated-conflict-split-breakup-d-rendering-stress-image216834576>
- [6] Eshchonov E. U. (2009). "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat" *Darslik «Humoyunbek - istiqloq mo'jizasi» bosmaxonasi*. Toshkent Jalolov J. (2012). *CHet til o'qitish metodikasi. CHet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik*. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 2-nashri . „ O'qituvcht nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent
- [7] Flavell L. & R. (2011). *DICTIONARY OF PROVERBS and their Origins* Publishing house "Kyle Books".
- [8] Jalolov J. (2012). *CHet til o'qitish metodikasi. CHet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik*. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 2-nashri „ O'qituvcht nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent
- [9] Muallifi noma'lum. Интерфаол таълим методлар <http://staff.tiiame.uz/storage/users/167/presentations/HXsoMNnIDU93xyqqYufMSo2VD2NWSZG6gpDObSa.pdf>
- [10] Istockphoto.com. Rejected Proposal stock illustration <https://www.istockphoto.com/illustrations/rejected-proposalhttp://clipart-library.com/clipart/n1100974.htm>
- [11] Love Idioms-(Study English in Cebu). (February 13, 2019). *Genius Proficiency Academy*. <https://blog.studyenglishgenius.com/love-idioms-study-english-cebu/>
- [12] McPherson, S. & Castellani, J. (2008). Web 2.0 for Global Connections of Educators. In C. Bonk, M. Lee & T. Reynolds (Eds.), *Proceedings of E-Learn 2008--World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education* (pp. 1061-1066). Las Vegas, Nevada, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved May 21, 2021 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/29753/>
- [13] Shuhrat (April 4, 2017). Interfaol ta'lim metodlari. In TA'LIM METODLARI. <https://shuhratbek.uz/interfaol-talim-metodlari/>

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.10

KAMOLIDDIN BEHZOD IS A GREAT ARTIST

Zokirova Sarvinoz O'tkir qizi

a student of the Faculty of Vocational Education
Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Resume: *The article briefly tells about the life and work of Kamoliddin Behzod, the Renaissance of the 15th century, a student of Navoi, Raphael Vostok, a great artist and miniaturist in Movarounnahr and Khorasan.*

One of the representatives of the 15th century Renaissance in Movarounnahr and Khorasan was Kamoliddin Behzod, the student of Alisher Navoi, a Raphael of the East, a great artist and miniature artist. According to historians Mirzo Muhammad Haydar, Do'st Muhammad and Qazi Ahmad, Kamoliddin Behzod was brought up by Mirak Naqqash, Hussein Boykaro's accountant. Behzod learned painting from Pir Said Ahmad Tabrizi, and he continued the work of artist Khalil Mirzo Shahrukhi, developed and perfected his artistic style. The talent of the young artist is quickly formed [1-4].

Kamoliddin Behzod was born in 1455 in Herat in a poor artisan family. Behzod's parents left him very early. As a child, he was brought up by the famous Herat painter Amir Ruhillo (Mirak Naqqash) and Mirak Naqqash was as his father for Behzod.

One of the important factors in Behzod's development as a great artist is he was painter and miniature artist, that in the second half of the 15th century, he came to the attention of the famous poet Alisher Navoi and enjoyed his artistic, ideological and aesthetic genius. When Behzod became known as an artist, he was called to the service of Sultan Hussein's palace [5-8].

In 1487, by the decree of Sultan Hussein, Behzod was appointed the head of the royal library. Later, this place became the art academy of its time. Experts call it "Nigorkhonayi Behyad" or "Behzod Academy". The artist was actively involved in the life of Navoi and Sultan Hussein in Herat [9-12].

Hussein Boykaro summoned Behzod to his palace. He was given a special place in the palace and all the conditions for creative work. In 1487, Behzod was appointed as the head of the royal library by Hussein Bayqara in Herat.

In 1507-1510 Behzod was in the service of Muhammad Shaibanikhan, who conquered Herat. From this period we have the portrait of Sheibanikhan created by Behzod. In 1510, the city of Herat fell to the Safavids. In 1520, King Ismail invited Behzod to Tabriz, the capital of his kingdom, to teach the young prince Tahmosib a painting. In 1522, by a special decree, the artist was appointed as a clerk in his library (secretary, painter, muzakhib, halkor, zarkob, lojuvardshoy, etc.).

After the death of Shah Ismail in 1524, during the reign of Shah Tahmosib, Behzod had a great reputation. In Tabriz, Behzod collaborated with artists such as Sultan Muhammad, Og Mirak and Mirak Mansur.

In 1537, in his old age, Behzod learned that his beloved nephew and disciple Rustam Ali was dying in Herat and went to his native city of Herat to see him [13-16]. But he can't reach Rustam Ali. By the time Behzod reached Herat, he would have died. The old man Behzod, who was deeply saddened by this loss, became seriously

ill and died in 1537 in Herat. He was buried with great sorrow by the people of Herat on the slopes of Mount Kohi Mukhtor near the city, near the grave of his nephew and disciple Rustam Ali.

Describing the year of the death of the poet Kamoliddin Behzod named Amir Do`st Koshimi, the poetic history ended with great sorrow and grief, as follows:

***Vahid ul –ask Behzon on ke chun u ,
Zi batni mardari ayyom ham zod,
Qazo chun suvrati umrash bipardoht,
Ajal xoki vujudash dod bar bod.
Zi man suvratgare tarix pursid,
Ba`d afkonba xoki qabri Behzod.***

So, Kamoliddin Behzod has passed a long and productive way of life. Hussein Boykaro saw four different very conflicting kingdoms ruled by the Safavids, Shaibanikhan, Shah Ismail Safavid, Shah Takhmasp. The Timurid dynasty lived in Herat and the Safavid dynasty lived in Tabriz, the capital, and witnessed all the sufferings of its time. He left a very rich and colorful sample of creation, which he received from the social being that surrounds him [17-22].

Like Moni's brush, his paint brush makes artists all over the world unforgettable. And his wonderful and miraculous fingers obscure the works of all the artists of Adam's generation.

"This artist, who embodied pure truth, is a masterpiece of our time, and is now blessing to the rulers of the world," said one of the artist's contemporaries, the Herat historian Hondamir, who wondered about Behzod in his "Habib us-siyar " .

Qazi Ahmad, the author of a famous treatise on artists, wrote about Behzod that : "In a short time, Behzod became such a skilled artist since the advent of color and painting, there has been no equal in the field of art."

As an artist, Behzod brought up a number of students in Herat and Tabriz. His disciples spread the traditions of Kamoliddin Behzod throughout the Middle East. Behzod's traditions had a positive effect on the work of later artists. Behzod's work is characterized by an appeal to the living, an understanding of nature and the delivery of the living movement of the human and animal body [23-28].

In composing his compositions, he used traditional sketches drawn by his predecessors and created unique works based on the legalized sketches of this compositional system, "amazing in its completeness, perfection of compositions, vivid portrayal of heroes, breadth of ideological thought."

Behzod's distinctive feature in the compositional solution is that he arranged shapes around circles and ovals, creating imaginary depths, gesture-enhancing images conveyed the inner movement of the composition, and in his miniatures represented many new participants, architectural pieces advanced the circles of the pictorial universe. Behzod also managed to create an imaginary space by placing the characters in the pieces of the composition. The gestures of the protagonists play no small role in creating the depth. Other parts of Behzod's work are important in creating depth and space - architectural buildings, roofs, pulpits, side walls, bridges, porches and more [29-34].

The completeness and perfection of Behzod's miniature is also reflected in the color scheme. First of all, it is worth noting the richness of colors of architectural decoration.

Kamoliddin Behzod's work and legacy are widely studied by art critics and artists. Immortalizing his name, the Kamoliddin Behzod State Prize was established

by the decree of the First President of the Republic of Uzbekistan Islam Karimov (January 23, 1997); The National Institute of Art and Design was named after Kamoliddin Behzod.

In accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan (December 23, 1997), the 545th anniversary of Kamoliddin Behzod was widely celebrated in Tashkent, Samarkand and abroad under the auspices of UNESCO (November 2000). The construction of a memorial garden named after Behzod has begun its work. On November 23, 2000, the State Museum of the History of the Temurids in Tashkent hosted an international scientific conference dedicated to him with the participation of art historians from Great Britain, Turkey, India, Azerbaijan, Tajikistan and Uzbekistan. On work of our ancestors were held. In particular, the documentary "Kamoliddin Behzod" was made (2 parts, 2000).

Such ideas as "Moni Soniy", "Sample for Painters", or "The Second Moni" shows Behzod as an artist with a delicate and delicate talent, testify the great Miniature of the Middle East.

References:

- [1] Dilshodbekov Sh.D. Factors to ensure awareness and scientific principles in drawing with AutoCAD. Scientific-methodical journal "Educational technologies". 2015, issue 1, pages 77-79.
- [2] Shoxboz, D. (2019). THE ESSENCE OF TEACHING ENGINEERING COMPUTER GRAPHICS AS A GENERAL TECHNICAL DISCIPLINE. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12)*.
- [3] Dilshodbekov, S. (2018). Modern Graphic Programs Methodical Possibilities in Teaching Engineering Disciplines. *Eastern European Scientific Journal, (6)*.
- [4] Djumaevich, K. K., Ergashevich, P. A., Ismailovich, A. A., Juraevich, M. M., & Mirziyoev, S. H. M. (2020). The book of principle of human specialist. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 10(7)*, 637-648. <http://dx.doi.org/10.5958/2249-7137.2020.00837.X>
- [5] Ruslan, K. (2021). The creative technologies for teaching students to work in short-term colors. *Academia: An international multidisciplinary research journal, 11(2)*. <http://dx.doi.org/10.5958/2249-7137.2021.00448.1>
- [6] Авазбаев, А. И., & Худайберганова, М. Э. Формирование необычного или креативного мышления у учащихся в процессе обучения. *Международный научный журнал «ВЕСТНИК НАУКИ», (5), 26*.
- [7] Talipov, K. N. (2021). Is graphics important in painting?. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1)*, 984-990. DOI: <http://dx.doi.org/10.5958/2249-7137.2021.00117.8>
- [8] Talipov, N. X., & Aliev, N. S. (2021). The importance of perspective in teaching art to future fine arts teachers. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR), 10(2)*, 97-103. DOI: <http://dx.doi.org/10.5958/2278-4853.2021.00051.3>
- [9] Amirqulov, K., & Abdumutalibova, S. (2019). Heuristic Teaching Technology and Its Practical Application Which in Teaching of Draftsmanship. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 17(1)*, 281-284. <https://ijpsat.ijsht-journals.org/index.php/ijpsat/article/view/1308>
- [10] Расулов Мурад Абсаматович; Маликов Козим Гафурович; Жаббаров Рустам Равшанович. "Прикладное искусство и художественно декоративное искусство". 2020/4/24. № DGU 08072, DGU 2020 0409.
- [11] Valiev, A. (2021). ABOUT THE FEATURES OF THE PERSPECTIVE OF SIMPLE GEOMETRIC SHAPES AND PROBLEMS IN ITS TRAINING. *Збірник наукових праць SCIENTIA*. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/10540>
- [12] Халимов, М. К., & Жаббаров, Р. Р. (2018). Сравнение продуктивности учебной доски и проектора в преподавании предметов, входящих в цикл инженерной графики. *Молодой ученый, (6)*, 203-205.
- [13] Tashimov, N., & Samandar, Z. (2021). Improving the quality and efficiency of teaching descriptive geometry in a credit-modular system. *ACADEMICIA: An international multidisciplinary research journal, 11(2)*, 730-733. DOI: 10.5958/2249-7137.2021.00398.0
- [14] Jabbarov, R. (2021, March). PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF PAINTING. In *Конференции*. <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.952>

- [15] Мансуров, Н., & Жалилова, В. (2021). МЕТОДИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ-НАУЧНАЯ ОТРАСЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ. *Збірник наукових праць SCIENTIA*. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/10515>
- [16] Talipov, N., & Talipov, N. (2021). CREATIVE TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ACTIVITY THROUGH ART EDUCATION. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.12>
- [17] Jabbarov, R. (2021, April). DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES THROUGH TEACHING "LANDSCAPE COLOR PICTURE" IN HIGHER EDUCATION SYSTEM. In *Конференции*. <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1088>
- [18] Malikov, K. G. (2020). THEORY AND PRACTICE OF CONSTRUCTION OF AXONOMETRIC PROJECTS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(9)*. <http://www.idpublications.org/ejrres-vol-8-no-9-2020/>
- [19] Hasanov, A. A. (2020). PECULIARITIES OF PREPARING TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT AND USE OF E-LEARNING RESOURCES. *Theoretical & Applied Science*, (9), 15-17.
- [20] Khalimov, M., & Soliddinova, S. (2021). The knowledge gained by students in engineering graphics and its transformation to experience and skill. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 10(1), 260-264. Article DOI : <http://dx.doi.org/10.5958/2278-4853.2021.00040.9>
- [21] Расулов, М. (2021). НАУЧИТЬ СТУДЕНТОВ ВО ВНЕШКОЛЬНЫХ УЧЕРЕЖДЕНИЯХ СОСТАВЛЯТЬ КОМПОЗИЦИИ НА УРОКАХ РЕЗЬБЫ ПО ДЕРЕВУ. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. <https://doi.org/10.36074/logos-09.04.2021.v2.44>
- [22] Akhmedov, M. U., & Kholmatova, F. (2021). FORMATION OF CREATIVE PROCESSES IN STUDENTS THROUGH TEACHING COMPOSITION IN FINE ARTS. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. <https://doi.org/10.36074/logos-09.04.2021.v2.03>
- [23] Jabbarov, R., & Rasulov, M. (2021). FURTHER FORMATION OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES BY DRAWING LANDSCAPES IN PAINTING. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.09>
- [24] Xalilov, R. (2021). IMPORTANT FACTORS FOR TEACHING STUDENTS TO WORK ON LANDSCAPE COMPOSITION. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.10>
- [25] Ne'mat, A. M., & Ankabaev, R. T. (2018). Methodological Principles of Training Fine Arts. *Eastern European Scientific Journal*, (6).
- [26] Abdurashidovich, X. A., & Nigmanovna, M. F. (2019). ACCESS TO ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN THE EDUCATION SYSTEM. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12)*.
- [27] Uroкова, S. B. (2020). Advantages and disadvantages of online education. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 09(89), 34-37.
- [28] Uroкова, Sh., & Tuhtashev, U. (2019). Trends of electronic education development. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, Vol. 7 No. 12.
- [29] D. Sharipov, A. Abdukadirov, A. Khasanov and O. Khafizov, «Mathematical model for optimal siting of the industrial plants,» 2020 International Conference on Information Science and Communications Technologies (ICISCT), Tashkent, Uzbekistan, 2020, pp. 1-3, doi: 10.1109/ICISCT50599.2020.9351476
- [30] Hasanov, A. A. (2020). PECULIARITIES OF PREPARING TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT AND USE OF E-LEARNING RESOURCES. *Theoretical & Applied Science*, (9), 15-17.
- [31] Saodat B. Maxkamova, Sunatulla F. Abdirasilov. Fine Arts Value in Patriotic School Education. *Eastern European Scientific Journal*. Ausgabe 5-2018. pp-70-74. ISSN 2199-7977. DOI 10.12851/EESJ201805 www.auris-verlag.de
- [32] Bulatov, S. (2021). Principles of Using Scientific Discoveries in Modernization of The Art Education System. *Psychology and Education Journal*, 58(2), 1221-1225.. www.psychologyandeducation.net
- [33] Nurtoev, S. Makhkamova Issues of preparing students for artistic and creative activity Russia, Kazan Young scientist 2016/7 687 st <http://www.moluch.ru/>
- [34] Talipov, N. (2019). Artistic Analysis of Portraits and Other Genres. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 17(1), 317-320.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.11

АКТУАЛЬНІ ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ФОРТЕПІАНО

ORCID ID: 0000-0001-8318-4519

Хе Ін

аспірантка, кафедри музичного мистецтва і хореографії
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»

УКРАЇНА

Майбутні викладачі фортепіано здобувають вищу освіту як в закладах культури і мистецтва, так і в педагогічних університетах. Разом з тим, вибір фахового напрямку можливий і для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Їхня виконавська музична підготовка продовжується, але в обраному виді виконавського фаху. Якщо для майбутніх викладачів фортепіано ансамблеве виконавство має суто професійний виконавський зміст, що передбачає безпосередню компетентність і навіть кваліфікацію (артист камерного ансамблю), то для іншої категорії здобувачів вищої освіти ансамблеве виконавство є предметом набуття особливих методичних компетентностей, які уможливають їх здатність керувати різними колективами учнів, різними ансамблями.

Гра в колективі як для учнів початкової спеціалізованої освіти, так і для школярів в умовах позашкільної освіти та в умовах позакласної діяльності є дуже привабливою. Це зумовлено низкою факторів:

- соціально-комунікативний, який виявляється через те, що ансамблеве музикування здійснюється в умовах створеного колективу юних музикантів, які об'єднані спільною метою грати цікаву, яскраву музику, написану для ансамблів; спілкуватися з приводу спільної творчості, відчувати себе впевненими в своєму колективі;

- виконавсько-творчий фактор зумовлений тим, що гра в ансамблі розвиває творчі виконавські якості за рахунок виникнення емоційної хвилі переживань під час сумісної гри, внутрішнє відчуття підпорядкованості синергії, що виникає завдяки колективної творчої єдності;

- музично-розвивальний, який зумовлений тим, що гра в ансамблі загострює відчуття ритму, розвиває музично-перцептивну здатність, формує відчуття впевненості на сцені, зокрема й за рахунок того, що ансамблева гра переважно здійснюється по нотах, отже відповідний чинник хвилювань відсутній.

Саме визначені фактори актуалізують проблему підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва, зокрема й майбутніх викладачів фортепіано до якісного викладання ансамблевого музикування школярам. Зазначений сегмент їхньої фахової підготовки передбачає передусім володіння майбутніми фахівцями культурою ансамблевого виконавства, яка забезпечується освітнім компонентом «Ансамблеве музикування», що викладається магістрантам за обраним фахом.

Теоретико-методичні аспекти культури ансамблевого виконавства охоплюють такі напрями, як: творча взаємодія; художньо-комунікативна культура; інтерпретаційна культура та ін. Так, наприклад, Лай Сяоцянь (Лай Сяоцянь, 2019) досліджувала феномен культури міжособистісної творчої взаємодії. Зазначений феномен кореспондується з культурою ансамблевого виконавства, але у дослідженні Лай Сяоцянь йдеться про взаємодію вокаліста і концертмейстера. Увага дослідниці повернута саме до культури взаємодії виконавця-соліста, зокрема вокаліста. Тобто йдеться про вокальну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, а не концертмейстера.

Художньо-комунікативна культура також є дотичною до культури ансамблевого виконавства. Це феномен досліджували Ван Яцзюнь (Ван Яцзюнь, 2018), А.В. Зайцева (Зайцева, А.В. 2017). А.В. Зайцева розглядає художньо-комунікативну культуру як фахову якість майбутнього вчителя музичного мистецтва, що виявляється в усіх видах його підготовки та майбутньої педагогічної діяльності. У дослідженні цей феномен визначений дослідницею як «...інтегративна особистісна якість, що зумовлює його (вчителя музики, Х.І.) здатність до встановлення емоційно-психологічного контакту з учнем у процесі сприймання, оцінювання і творення мистецтва» (Зайцева А.В.. 2017, с.28).

У нашому дослідженні культура ансамблевого виконавства також досліджується відповідно до фахової підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва, переважно викладачів фортепіано. Але враховуючи той факт, що ансамблеве виконавство – це процес і художньо-творчої взаємодії, і музичний комунікативний процес, визначення сутності зазначеного феномена здійснювалося на перетині наукової рефлексії зазначених двох аспектів: культури виконавської взаємодії та культури художньої комунікації.

Перший аспект торкається безпосередньо проблем та якостей музикантів-ансамблістів взаємодіяти з метою розкриття творчої ідеї твору, що виконується, де кожний веде свою унікальну партію та демонструє здатність грати і чути інших, підпорядковувати своє емоційне виявлення і ставлення щодо твору спільному художньо-емоційному вираженню його художнього образу. Другий аспект має психологічний та водночас художньо-інформаційний, інтерпретаційно-полілогічний контекст. Уміння спілкуватися, обговорювати твір, слухати погляди інших учасників творчої взаємодії, виявляти асертивність та толерантність, комунікабельність та повагу до інших, водночас вміння опосередковано спілкуватися з твором мистецтва, погрузатися в його контекст відповідно до своєї партії та твору у цілому – такий складний конгломерат умінь і здатностей характеризує цей аспект культури ансамблевого виконавства.

Підводячи підсумок, наголосимо, що культура ансамблевого виконавства – складна інтегрована якість музиканта-виконавця, яка характеризує міру його здатності до музично-творчої виконавської взаємодії на основі осягнення сутності художнього образу, визначення своєї музично-виконавської ролі як учасника-інтерпретатора відповідно до завдань реалізації спільної творчої ідеї, яка є результатом художньо-комунікативних процесів.

Список використаних джерел:

- [1] Ван, Яцзюнь. (2019). *Методика формування комунікативної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорового навчання*. (Автореф. дис. канд пед. наук). Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка.

- [2] Зайцева, А. В. (2017). *Методична система формування художньо-комунікативної культури майбутнього вчителя музики*. (Автореф. дис. д-ра. пед. наук), Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ.
- [3] Лай, Сяоцянь. (2019). *Формування культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки*. (Автореф. дис. канд пед. наук). Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Одеса.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.12

ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Єсіпова Владислава Юріївна

здобувач вищої освіти, студентка факультету РГФ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Хромченко Олена Василівна

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри граматики англійської мови факультету РГФ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

УКРАЇНА

За визначенням психоаналітика К. П. Естес, казка – це як вітамін для душі. Послідовниця К. Г. Юнга трактувала її як потужний психотерапевтичний засіб, що дозволяє людині самотійно, слухаючи чи читаючи казки, знаходити шляхи розв'язання своїх душевних негараздів. Вона писала, що вони є ліками, які мають цілющу силу, достатньо просто їх слухати. У казках містяться засоби, які дозволяють виправити чи відродити будь-яку втрачену душевну пружину. Вони включають в себе настанови, які допомагають нам прориватися крізь життєві терни.

Станом на сьогодні, найактуальнішою та найвлучнішою є класифікація О. М. Афанасьева, в основу якій лежить сюжетний принцип і принцип типізації героя. Вчений розділив казки на три основні групи: Казки про тварин (перенесення людських якостей на конкретні образи); Чарівні або фантастичні казки (таємничість та незвичайність подій); Соціально-побутові (прославлення реальних якостей персонажів).

Поняття казкотерапія є одним з найефективніших та цікавих методів формування у дитячої уяви, правильного світогляду та допомоги при подоланні труднощів. Психологи вважають, що даний метод дає можливість знайти індивідуальний підхід до кожної дитини. Роль педагога є дуже важливою, адже він допомагає дитині вирішити проблеми за допомогою неймовірного світу казок та впоратись із своїми страхами.

Казкотерапія націлена на розуміння внутрішнього світу, а також формування позитивних рис особистості, що стануть опорою для подальшого дорослого життя. Згідно точки зору В. Я. Проппа, казка іноземною мовою дає можливість педагогу зробити з дітей добровільних помічників у пошуку знань. Важливою метою розвиваючого аспекту є формування умінь спілкування. У молодшому шкільному віці в дітей формується: особистісне спілкування; індивідуально-рольове спілкування та ділове спілкування. Казка іноземною мовою завжди викликає в дітей потребу в спілкуванні, тому що її зміст відповідає інтересам дітей і потребам їхнього віку [2]

Одним із методів підвищення мотивації є театралізація однієї з сцен за казкою. Театральна діяльність розвиває творчість школярів, сприяє покращенню та розкриттю їх особистісних якостей. Сучасна українська школа обладнана актовим залом та умовами для проведення подібних заходів. Педагог має можливість провести театралізований урок як у класі, так і влаштувати концерт, запросивши учнів та вчителів. Слід зазначити, що

театральна діяльність широко використовується в багатьох предметах шкільної програми (українська література, зарубіжна література тощо) [1].

Список використаних джерел:

- [1] Гербач, Е.М. (2006). Театральный проект в обучении иностранному языку на начальном этапе. Иностранные языки в школе (40), 51-54.
- [2] Пропп, В. Я. (1969). Морфология сказки. Москва.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.13

ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0003-2308-1977

Тюріна Валентина Олександрівна
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології
Харківський національний університет внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0003-0103-8142

Данченко Ірина Олексіївна
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

УКРАЇНА

Актуальність запровадження інноваційних підходів в освіті визначається необхідністю підготовки висококваліфікованих спеціалістів різних професій. Оволодінню професійними компетентностями, навичками швидкої адаптації до мінливих умов професійної діяльності, формуванню мотивації, спрямованої на постійний професійний розвиток та самовдосконалення, сприяє впровадження в освітній процес різноманітних інтерактивних технологій, основна відмінність яких полягає в тому, що вони сприяють неформальному засвоєнню і закріпленню навчального матеріалу.

Саме використання тренінгів, інтерактивних ігор, квест-технологій у підготовці фахівців сприяє формуванню у здобувачів освіти потреби та інтересу до нових знань, умінь та навичок.

Родоначальниками зародження та розповсюдження квестингу (Questing) є Сполучені Штати Америки. Засновниками квестингу вважають Стівена Глазера та Делі Кларка. У перекладі з англійської мови слово «quest» –це пошук – тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з прикладами або грою [1, с.119]. Квестинг розглядають як концепцію самостійного відкриття та пізнання дійсності, основою цього процесу є особисте активне включення та досвід. Активно квест-технології в освіті почали застосовувати у кінці ХХ століття, коли Б. Додж запропонував використовувати в процесі навчання пошукову систему, в якій необхідно було знаходити рішення.

Освітній квест – це педагогічна технологія, що спрямована на досягання конкретної мети та включає у себе набір послідовних, взаємопов'язаних проблемних завдань із елементами рольової гри, для виконання яких надаються конкретні інструкції та необхідні певні ресурси.

З метою створення у закладах вищої освіти відповідних умов для формування професійної компетентності майбутніх фахівців доцільно використовувати можливості освітніх інноваційних технологій, зокрема, квесту. Саме проведення практичних занять у формі квесту є ефективним засобом закріплення теоретичних знань та розвитку практичних навичок, необхідних здобувачам вищої освіти у подальшій професійній діяльності.

Проблему застосування квест-технологій у підготовці фахівців, розглядали О. Жебровська, Т. Захарова, Є. Ігумнова, К. Ісмайлов, М. Кадемія,

І. Краснобрижий, О. Лобанова, С. Осяк, С. Прокопов, І. Радецька, Е. Рижков, Ю. Христова, О. Христов, О. Шестопалюк, Е. Яковлева та ін.

Особливостями квестів як способів і методів навчання є таке: поєднання елементів гри і навчання сприяє підвищенню результативності освітньої діяльності в наслідок отримання задоволення від її виконання, граючи, учасники отримують необхідні знання; кожен квест має конкретну тему, що дозволяє ретельно опрацювати її специфіку; квест – це безпосереднє активне включення як викладачів, так і учасників. Викладачі-розробники створюють завдання, інструкції, маршрути, а учасники безпосередньо проходять квест. Успішність його проходження залежить від чіткості викладення та розуміння інструкції, уваги, кмітливості, креативності та злагодженості дій всіх учасників; фіксація досягнень наприкінці квесту (групові та індивідуальні досягнення).

Проведення квесту передбачає ретельну його підготовку, складниками якої є: розробка сценарію на основі типових службових ситуацій відповідно до напрямку підготовки здобувачів освіти та теми квесту; формулювання завдань, розробка інструкції, маршрутних листів, критеріїв оцінки та особливостей фіксації результатів виконання групових та індивідуальних завдань, переліку бонусів та штрафних санкцій, правил поведінки для учасників та форми нагородження переможців.

Структурно будь-який квест складається із трьох взаємопов'язаних етапів: організаційно-підготовчого, етапу реалізації і завершального. На кожному з етапів вирішуються певні конкретні організаційно-педагогічні завдання. Педагогічно важливим є те, що квест-технології можуть використовуватися як у аудиторній, так і позааудиторній роботі здобувачів освіти, так наприклад, в межах самостійної роботи бажано використовувати інформаційно-комунікаційні технології – веб-квести, які розглядають як нові, ефективні та перспективні технології в медіадидактиці [2, с. 153–155].

Висновок. Результати дослідження свідчать, що використання квест-технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців сприяє підвищенню рівня засвоєння теоретичних знань; надає можливості для їх застосування при розв'язуванні практичних ситуацій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю; посилює навчальну та професійну мотивацію, що є основою формування у здобувача вищої освіти професійної компетентності і готовності до виконання майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел:

- [1] Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Рак Т. Є. (2011). Інформаційно-комунікаційні технології навчання : словник-госарій. Львів : СПОЛОМ. 327 с.
- [2] Гриневич М. С. Медіаосвітні квести. (2009). *Вища освіта України*. 2009. (3). С. 150–156.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.14

ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНУ ЕТНО- СТИЛЬОВІ ВМІННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ORCID ID: 0000-0003-4102-3121

Фан Фей

Аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського

УКРАЇНА

Проблема дослідження й формування в освітньому процесі стильових умінь майбутніх учителів музичного мистецтва має важливе теоретичне та практичне значення. Різні аспекти означеної проблеми висвітлюються в наукових розвідках у галузі педагогіки мистецтва. Дослідники І. Малашевська, Чай Пенчен та ін. акцентують увагу на формуванні стильових уявлень, установок і вмінь майбутнього вчителя. У працях І. Малашевської уміння педагога-музиканта орієнтуватися в історичних музичних стилях визначається як «здатність до вільного оперування музично-стильовими знаннями та слуховими уявленнями в ході аналітико-мисленнєвої діяльності й практико-творчої роботи...» [1].

У науковій літературі *стиль* зазвичай трактується як зумовлена єдністю ідейного змісту спільність образної системи та засобів художньої виразності. З певного погляду, стиль розглядається як закон, за яким структуруються зв'язки між компонентами тієї чи іншої художньої системи та забезпечується когерентна єдність художнього цілого та його елементів. У мистецтвознавстві стиль розуміється як закон взаємовідповідності елементів стильової системи. Він зумовлює наявність у творі елементів, відповідних конкретній системі та одночасно запобігає використанню елементів, що виходять за межі даного стилю.

Серед різноманіття існуючих стилів виокремлюється феномен «етнічні стилі». С. Шип надає наступну дефініцію цього феномену: «етнічний стиль – це єдність типових властивостей художньої форми і художньо-образного змісту, яка обумовлена спільністю і типовими властивостями етнічного середовища» [2].

З педагогічного погляду є важливим, що процес пізнання та оволодіння етно-стильовими виконавськими навиками представником даного етносу, впливає на процеси становлення його національної свідомості, національного світогляду та особистісної етно-національної ідентичності. У працях О. Ребрової зазначається, що художньо-культурна етно-ідентичність зазвичай кореспондується з транскультурними інтенціями [3]. Для останніх характерні позитивне ставлення та інтерес до художньо-культурних цінностей інших етносів, художня толерантність до інаковості етнічних традицій та готовність до їх сприйняття й осягнення (зокрема, усталених музикологічних традицій). Тобто, через активне сприйняття й «вживання» в різноманіття етно-стильових художніх традицій інших народів відбувається більш усвідомлена інкультурація індивідуума.

У межах нашого дослідження імпонуючою є думка Чай Пенчена, який зауважує: «Відсутність чітких, зрілих, розвинених уявлень і понять про художні стилі надзвичайно ускладнює діяльність у галузі мистецтва...» [4]. На думку вченого низька стильова культура дуже негативно впливає на «...творчу активність, заважає розвитку художнього смаку, закриває шлях до розуміння сучасної артистичної практики» [Там саме].

Результати студіювання наукової літератури дозволяють надати уточнену дефініцію поняття «етно-стильові уміння майбутнього вчителя музики». Отже, у дослідженні це ключове поняття трактується як здатність майбутнього вчителя музики до екстраполяції в педагогічно-виконавську практику наявних знань про відмінності різнорідних стилістичних елементів у музиці різних етнічних культур, спроможність до емоційно-експресивної інтерпретації етно-стильових елементів на підставі розуміння їх смислоутворювальної та художньо-виражальної функцій та технічно-виконавське оволодіння особливими етно-стильовими прийомами, характерними для певної етнокультурної музично-виконавської традиції.

Список використаних джерел:

- [1] Малашевська, І.А. (2005). *Методика музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики на історикостильовій основі*. (Автореф. дис... канд. пед. Наук). Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова. Київ. Україна.
- [2] Шип, С.В. (2011). *Основы теории художественных стилей*. Одесса: Науковець.
- [3] Реброва, Е. Е. (2014). Художественная идентификация как фактор подготовки учителей музыки и хореографии в условиях поликультурной образовательной среды. *Ars inter culturas*, (3), 137–153.
- [4] Чай Пенчен. (2012). Художньо-стильова компетентність учителя музики. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*, (11-12), 289-296.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.15

ДОСВІД РОЗБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ORCID ID: 0000-0002-9737-0651

Березіна Світлана Борисівна

д-р. екон. наук, доцент, професор кафедри
страхування, банківської справи та ризик-менеджменту
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка

директор Центру інноваційного розвитку
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка

Конотопець Владислава Євгенівна

магістр
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка

провідний фахівець Центру інноваційного розвитку
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНА

Рівень розвиненості суспільства значною мірою визначається ставленням до людей з інвалідністю. Це стало складовою сучасних світових моделей соціальної політики і розвивається в освітньому процесі.

На сьогоднішній день у світі 1 млрд людей з інвалідністю або 15% населення світу [1].

В Україні, відповідно, близько 2,7 млн. З них - понад 160 тис. дітей з інвалідністю [2].

У цьому навчальному 2021 році майже 43% від загальної кількості шкіл України організували інклюзивні класи, тобто кожна друга школа. І навчаються в них понад 25 тис. учнів, що у 6 разів більше, ніж 4 роки тому [3].

В Україні створено 638 інклюзивно-ресурсних центри [4].

У квітні 2021 року була схвалена Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року [5], метою якої є, у т.ч., розвиток освітньої безбар'єрності.

Все зазначене свідчить про зростаючу потребу розбудови інклюзивного освітнього середовища в Україні – про це йшлося на Всеукраїнському форумі «Україна 30» [6].

Університети в усі часи виступали рушійною силою розвитку суспільства, у т.ч. розвитку освіти без бар'єрів. Враховуючи тенденцію до зростання потреби в інклюзивному навчанні, заклади вищої освіти повинні на випередження підготувати умови для забезпечення фізичної, інформаційної, цифрової, освітньої доступності інфраструктури ЗВО.

У 2020 році у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка запущено проєкт «Університет рівних можливостей» [7], тоді ж було затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти [8], згідно з якою Університет забезпечує доступність та якість освітніх послуг усім учасникам освітнього процесу, у тому числі й особам з інвалідністю, з урахуванням здібностей, можливостей та інтересів кожного шляхом запровадження інклюзивної освіти.

У Концепції, яка включає і перспективний план розбудови інклюзивного освітнього середовища, було враховано:

- матеріально-технічне забезпечення (наприклад, універсальний дизайн);
- забезпечення освітнього процесу (адаптація навчальних програм);
- інформаційне забезпечення (про доступність та спектр послуг);
- працевлаштування;
- психологічний супровід;
- виховну роботу тощо.

Відповідно до плану було реалізовано:

- приміщення факультетів та інститутів облаштовані пандусами та санвузлами, ліфтом для маломобільних людей;
- створені місця для паркування автомобілів для людей з інвалідністю;
- розміщені вказівники зі шрифтом Брайля, тактильні стрічки та смужки для людей з порушенням зору;
- виміряно індекс інклюзивності будівель і споруд;
- розроблено проєкт методики вимірювання індексу інклюзії будівель і споруд для ЗВО;
- створена робоча група для адаптації навчальних програм.

Окрім удосконалення універсального дизайну ведеться робота над розвитком культури прийняття серед учасників освітнього процесу:

- проведені тренінги з інклюзивної освіти для представників студентського самоврядування, адміністрації і співробітників Університету;
- розроблена Пам'ятка про правила комунікації з людьми з інвалідністю;
- для популяризації інклюзивності, культури прийняття випущено інформаційне відео у форматі мультиплікаційного фільму. Заплановано поширювати вказний відеоматеріал серед випускників шкіл, а саме – інклюзивних класів;
- зроблено відеоматеріал «Пакет інклюзія» про універсальний дизайн Університету, який використовується при акредитації навчальних програм;
- відкрита інклюзивна медіа-школа для минулих параолімпійців;
- відкрито інклюзивний освітній хаб тощо.

У рамках реалізації проєкту в Університеті розглядається варіант створення Центру допомоги особам з інвалідністю. Послуги Центру призначені для студентів Університету із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, зі специфічними труднощами у навчанні. Також тут можуть знайти підтримку викладачі й співробітники Університету з інвалідністю, та особи, які забезпечують освітній процес для людей з інвалідністю.

У проєкті передбачається надання таких послуг:

Кураторство як організаційна підтримка освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами від зарахування до закінчення навчання:

- організація доступного зарахування на навчання;
- організація навчання (розробка індивідуального плану, організація репетиторства або іспиту);
- допомога в комунікації з викладачами та співробітниками з питань навчання на факультетах;
- допомога в соціальній адаптації.

Технічна підтримка як забезпечення відповідних технологій, необхідних для доступності навчання осіб з особливими освітніми потребами:

- спеціальні технології (апаратне та програмне забезпечення) для індивідуального навчання;

- адаптація електронних навчальних матеріалів під потреби осіб з особливими освітніми потребами;
- консультації та методичне керівництво.

Послуги перекладу/перетворення мовлення в текст для забезпечення двостороннього спілкування з людьми з порушенням слуху:

- переклад з/на мову жестів;
- артикуляційний переклад;
- перетворення мовлення в текст.

Просвітницька діяльність для забезпечення професійного зростання:

- проведення тренінгів;
- навчання просторової орієнтації для людей із порушенням зору;
- навчання цифровим навичкам;
- послуги з працевлаштування;
- розробка сертифікованих програм для професійної перепідготовки людей з інвалідністю [9].

Ми вивчили міжнародний досвід розвитку інклюзивної освіти: університетського Центру «Тейресіас» [9] (офіц. - Центр допомоги студентам з особливими потребами), що був створений в Університеті Масарика у Брно у 2000 році.

Серед інших лідерів впровадження інклюзивної освіти - Школа Перкінса [10] (м. Уотертаун, Массачусетс, США); некомерційний ресурс з інтеграції людей особливими потребами "Disability" [11] (м. Олександрія, Вірджинія, США); ресурсні інклюзивні центри Канади [12] (провінція Манітоба).

Сьогодні університетську і проф-тех освіту здобувають 0,85% від усіх студентів - студенти з інвалідністю, або 7% від людей з інвалідністю в Україні.

Для розширення доступності і, відповідно, збільшення кількості здобувачів освіти з інвалідності, ми також працюємо над доступними цифровими сервісами. Заплановано: адаптація сайтів, забезпечення технічного і програмного оснащення. Ми розраховуємо збільшити кількість студентів з інвалідністю з 1%, який маємо сьогодні, до 10%.

Список використаних джерел:

- [1] Disability inclusion. The world Bank. IBRD. IDA. March 24, 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/disability#:~:text=Results-,One%20billion%20people%2C%20or%2015%25%20of%20the%20world's%20population%2C,million%20people%2C%20experience%20significant%20disabilities.>
- [2] Особам з інвалідністю. Сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>
- [3] 43% шкіл в Україні мають інклюзивні класи. Нова українська школа. 5 квітня 2021. URL: <https://nus.org.ua/news/43-shkil-v-ukrayini-mayut-inklyuzyvni-klasy>
- [4] Україна. Інклюзія. Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. URL: <https://ircenter.gov.ua/>
- [5] На виконання завдання Президента України уряд затвердив Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору до 2030 року. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 14 квітня 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/na-vikonannya-zavdannya-prezidenta-ukrayini-uryad-zatverdiv-67981>
- [6] Всеукраїнський форум «Україна 30». Офіційний сайт. 17-19 травня 2021. URL: <https://ukraine30.com/digitalization/>
- [7] Університет рівних можливостей. Сайт Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2019. URL: <http://www.univ.kiev.ua/news/10709>

- [8] Концепція розвитку інклюзивної освіти «Університет рівних можливостей» Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сайт Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2020. URL: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/equal-opportunities/Concept-of-inclusive-education-development.pdf>
- [9] MUNI Teiresias. Support Centre for students with Special Needs. URL: <https://www.teiresias.muni.cz/?lang=en-GB>
- [10] Perkins school for the blind. URL: <https://www.perkins.org>
- [11] Filing for Disability in Virginia. Virginia Disability Determination Services approves 42% of the initial disability applications it sees. DisabilitySecrets. URL: <https://www.disabilitysecrets.com/disability-resources-virginia.html>
- [12] Manitoba. Inclusion Support Program. URL: https://www.gov.mb.ca/fs/childcare/families/family_info/inclusion.html

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.16

ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ СОҲАСИ ВАКИЛЛАРИНИ ЎЗ-ЎЗИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИ ТАРБИЯЛАШ

Абдирахмонов Лазизбек Латипбоевич
УрДУ Жисмоний маданият

Сатимова Наргиза Сатимовна
Боғот туман 11 сон мактаб

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

Аннотация. Мақолада жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни тарбиялашнинг амалиёт жараёнида тутилган ўрни, касбий-педагогик маҳоратини оширишда ўз-ўзини такомиллаштириш фаолият турлари, бу борада мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохот ва чиқарилган қарорларнинг аҳамияти талабаларнинг фаолиятида қандай жараёнлар кераклиги таҳлил қилинган.

Инсон саломатлигида муҳим аҳамият касб этувчи омиллардан бири бу жисмоний тарбия ва спортдир. Мамлакатимизда жисмоний тарбия ва спортни янада оммалаштиришда ўқитувчи ва мураббийларнинг ўрни, уларнинг малакаси муҳим аҳамият касб этади [1].

Бизга маълумки, малакали мутахассисларни тайёрлаш бўйича бир қатор қарорлар қабул қилинди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 июндаги “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3775-сонли қарори ёрқин мисол бўла олади.

Тадқиқотларни таҳлили шу кўрсатадики, жисмоний тарбия ва спорт соҳасида малакали мутахассисларни тайёрлашда талабаларга фақатгина спорт турлари бўйича техник-тактик тайёргарлик ёки педагогик ва психологик билимларни эгаллашнинг ўзи етарли бўла олмайди [2].

Мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда олий таълим муассасаларининг иштироки ҳамда ташаббускорлигини ошириш бўйича тизимли ишларни ташкил этиш¹ га катта эътибор қаратилмоқда.

Бугунги кунда бўлажак кадрларнинг ижтимоий масалалар, шу билан бир қаторда маънавий қадриятларга доир билим ва кўникмаларга эга бўлишлари зарур.

Мустақил таълим ва ўз-ўзини такомиллаштириш охириги йигирма йил ичида педагогиканинг марказий муаммоларидан бирига айланди. Ушбу муаммо бўйича турли хил халқаро конференциялар, симпозиумлар, ҳатто халқаро журналлар ташкил қилинган.

Кузатувлар натижаси шуни кўрсатмоқдаки, республикаимизда ижтимоий-

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-3775-сон қарори. Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.06.2018 й.

иқтисодий соҳаларнинг ривожланиб бориши битирувчилардан ўз билими ва савиясини янада такомиллаштиришни, изланувчанлик ва фикрлаш қобилиятини юксалтиришни, фан, техника ва технологияларнинг илғор ютуқларидан самарали фойдалана олишни талаб қилмоқда. Бугун ҳар бир давлат органи, корхона, муассаса ёки ташкилот раҳбарлари ходим билан иш бўйича шартнома тузишдан олдин унинг маънавий-ахлоқий, сиёсий, ҳуқуқий билимларини текшириб кўриши ва танлов асосида ишга қабул қилиши одатий ҳолга айланди. Албатта, бу ўринда рақобатбардош кадрларни тайёрлаш ҳамда соғлом рақобат муҳитини ташкил этилганлиги муҳим аҳамиятга эга. Айнан шу сабабли, талабаларда мустақил ишлаш, мантиқий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришнинг яна бир зарурий шarti мазкур ҳолат билан бевосита боғлиқдир [3].

Таълим тизимида мустақил ишлар ўқув жараёнини ташкил этишнинг етакчи шаклларида бири ҳисобланади. Айнан мустақил ишлаш давомида инсонда мустақил фикрлаш, қўйилган мақсадга эришиш, ўз-ўзини назорат қилиш ва бошқариш ҳислатлари шаклланади. Шунингдек, ўз устида ишлаш натижасида талабада янги билимларни қабул қилиш, тизимга солиш, уларни мустаҳкамлаш жараёни кечади. Талабанинг мустақил таълим олиши унда ўз-ўзини тарбиялаш ва билимини ривожлантиришга бўлган ички интилишни шакллантиради, уни аниқ мақсадга йўналтиради ҳамда ижодий фаолиятини юксалтиради.

Амалиётдан ҳам маълум бўляптики, жисмоний тарбия ва спорт бўйича назарий билимларнинг етишмаслиги таълим-тарбия самарадорлигини пасайтиради, жисмоний тарбия ва спорт машғулотларига қизиқишни камайтиради, талабаларда мунтазам равишда мустақил таълим олиши ва ўз-ўзини такомиллаштириш, ўзини устида шуғулланишга ижобий муносабатни сингдиришга ҳалал беради, ўқув жараёнининг мустақил таълим ва ўз-ўзини такомиллаштириш жараёнига ўта боришига тўсқинлик қилади [4].

Адабиётларни таҳлиллари натижалари асосида замонавий жисмоний маданият ўқитувчиси ҳозирги замон талабларига жавоб бериши учун қандай билим малака ва кўникмаларга эга бўлиши лозим:

- мустақил фикрга эга бўлиш;
- мустақил ҳаракат қила олиш;
- фаол;
- билимли;
- муаммоларни мустақил кўриб еча оладиган;
- ҳамма вақт ўқиш ва ўрганиш қобилиятига эга бўлган;
- керакли ахборотни топиш ва қўллаш қобилиятлилиги;
- жамоада ишлаш қобилиятига эга бўлиши;
- жисмонан етук ва соғлом турмуш тарзига риоя қилиши.

Ҳар бир талабанинг ўқув-ижодий фаолиятидаги мувафақияти аввало, унинг ўзини-ўзи бошқариш хусусиятига боғлиқ. Шахсни аниқ мақсад сари интилиши оҳир-оқибат уни онгли равишда мавжуд интеллектуал ва иродавий куч-ғайратини, билим, кўникма ва малакасини мавжуд қийинчиликларни бартараф этишга сафарбар этади. Талаба ўзлаштирган билим ва кўникмаларини қўллаш орқали умум эътироф этилган ғояларни таҳлил қилиб, янги ғояларни илгари суриш кўникмаларини ривожлантиради. Мустақил фикрлаш қобилияти талабада умум қабул қилинган ғоялар ортидан кўр-кўрона эргашмасдан, ўз нуқтаи назарига эга бўлиш, уни ҳимоя қила олиш, бошқаларнинг фикрини танқидий таҳлил қилиш ва баҳолаш каби фазилатларни

шакллантиради.²

Мутахассислар тайёрлаш тизимини тубдан қайта қуришда, ўқув-тарбия жараёнининг аҳамиятини оширишда талабаларнинг мустақил ишлари муҳим ўрин эгаллайди. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, мустақил ишлар деганда шундай ўқув фаолияти тушуниладики, унда билимлар эгалланиши билан бирга, кўникмалар шакллантириш ҳам мустақил ташкил этилиши тушунилади.

Жисмоний маданият таълим йўналиши талабаларини касбий-педагогик маҳоратини ошириш ва уни такомиллаштириш учун қуйидаги тартибда таълим олиши ва ўз-ўзини такомиллаштириш йўналишларни белгилаб олишни зарур деб ҳисобладик:

- касбий (ўқув фани);
- психолог-педагогик (ўқувчи ва ота-оналарга йўналтирилган);
- психологик (имиж, мулоқат, таъсир этиш маданияти, лидерлик қобилияти);
- методик (педагогик технологиялар, ўқитишнинг шакли, метод ва усуллари);

- соғлом турмуш тарзи;
- илмий тадқиқот;
- қизиқиш ва хобби;

Олий ўқув юртидаги мустақил таълимнинг фойдали томонларидан бири шундаки, талаба ўқув дастури ва дарсликларидан ташқаридаги касби ва ихтисослигига алоқадор бўлган билимларни ҳам излаб топишга, тажриба-синовлар ўтказган ҳолда янада бойитишга эришади. Бу, ўз навбатида, ташаббускор, бунёдкор ва ижодкор кадрларнинг шаклланишига туртки бўлади.

Мустақил таҳсилнинг вазифалари: шахснинг интеллектуал имкониятларини янгилаш, уларнинг ғоявий-назарий савиясини ошириш, касбий маҳорати ва маданиятини такомиллаштириш кабиларни ичига олади.³

Мустақил таълим талабалар ўртасида ижобий маънодаги рақобатни келтириб чиқаради. Бир-биридан ибрат олган ҳолда ўзларининг ақлини, кучини, вақтини фойдали фаолият билан шуғулланишга йўналтирадилар. Турли хил спорт мусобақалари, танловларга тайёргарлик кўриш, фан олимпиадаларида иштирок этиш ва ғолиб бўлишга интилиш, илмий-ижодий кўргазмаларда қатнашиш орқали талаба истеъдодининг номаълум қирралари очилади. Талабанинг ўзига, ақли ва қобилиятига бўлган ишончи ортади.

Мустақил таълим ёшларнинг шахс сифатида камол топишларига ҳам ижобий таъсир кўрсатади. Унда характер хусусиятларининг барқарорлашуви, айниқса, иродавий сифатларнинг мустаҳкамланиши, ўз-ўзини бошқариш каби фазилатларнинг такомиллашуви рўй беради. Атроф-муҳитдаги нарса ва ҳодисаларга бефарқ бўлмаслик, уларни тўғри баҳолай олиш, ўзларининг мустақил фикрларини билдириш ва далиллашга одатланадилар.

Педагогика амалиётида тадқиқотнинг қуйидаги сўров усуллари кенг қўлланилади: суҳбат, интервью олиш ва сўровномадан фойдаланиш. Сўровноманинг тўғри тузилиши, саволларнинг саводхонлик билан, оқилона таёрланганлиги, умуман, сўровноманинг мазмундорлиги кўп жиҳатдан сўровномалар асосида фикр олиш жараёнининг самарадорлигини белгилайди.⁴

Амалиётчи-талабаларнинг касбий-педагогик тайёргарлигига бевосита ва билвосита таъсир қилувчи ўз-ўзини такомиллаштириш жараёнини ташкил

² А.К. Шарипов, Ж.Ш.Жамматов, Л.Л.Абдирахмонов “Бўлғуси жисмоний маданият ўқитувчиларида касбий ўз-ўзини такомиллаштиришни шакллантириш” 44-47 бет. Урганч.Илм Сарчашмалари. 2017 йил 6 сон.

³ Н.Н. Азизхўжаева “Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат” 22-бет. Тошкент. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси наширёти. Ўқув қўлланма. 2006 йил

⁴ Ф.А. Керимов. Спорт соҳасидаги илмий тадқиқотлар. Тошкент. “Zar qalam”, 2004,

қилувчи фаолият турлари:

- муайян бир телекўрсатувни тизимли тамоша қилиш;
- даврий бирон-бир педагогик нашрни ўқиш;
- методик, педагогик ва жисмоний тарбия ва спортга таълуқли адабиёт ўқиш;
- интернетдан педагогика, психология, педагогик технологиялар ва фанга доир маълумотларни умумлаштириш;
- ахборот коммуникацион технологияларини ўрганиш;
- семинарлар, конференциялар, тернинглар ва амалиётчи-талабалар дарсларида қатнашиш;
- баҳс-мунозара, мажлис, амалиётчи-талабалар билан тажриба алмашиш
- очиқ дарслар ўтказиш;
- синфдан ва дарсдан ташқари машғулотлар ташкил қилиш;
- жисмоний тарбия назарияси ва методикаси фани бўйича ноанъанавий, ечилиши қийин бўлган масала, тест, кроссворд ва бошқа вазифаларни ечиш.

Хулоса қилиб айтганда, бугун мамлакатимизда таълим тизимидаги ислохотлар самарадорлигини оширишга қаратилган ишлар режаси босқичма-босқич амалга ошириб келинмоқда. Хусусан, таълим тизимида илғор ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда дарс жараёнларини ташкил этиш, турли методлар ва усулларни қўллаш орқали талабаларда мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш, пировард натижада эса уларни етук малакали кадр қилиб тайёрлаш бугунги куннинг асосий талабидир. Бундай вазиятда таълим самарадорлигини таъминлаш учун талаба ва ўқитувчи ўртасидаги муносабатни тўғри ташкил этиш ғоят муҳимдир. Демак, таълим самарадорлигини таъминлаш педагог ўқитувчи зиммасига катта масъулият юклайди. Шу билан бирга замонавий таълим жараёнида талабаларда мустақил ишлаш кўникмаларини шакллантиришдан асосий мақсад ҳам мустақил, ўз фикрига эга бўлган, юксак маънавиятли шахсни етиштиришдан иборатдир. Зеро, инсон мустақил интеллектуал ва маънавий фаолиятдагина камол топади ва шаклланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

- [1] Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-3775-сон қарори. Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.06.2018 й.
- [2] Ф.А. Керимов. Спорт соҳасидаги илмий тадқиқотлар. Тошкент. "Zar qalam", 2004.
- [3] Н.Н. Азизхўжаева "Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат". Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти. Ўқув қўлланма. Тошкент, 2006 йил.
- [4] А.К. Шарипов, Ж.Ш.Жамматов, Л.Л.Абдирахмонов "Бўлғуси жисмоний маданият ўқитувчиларида касбий ўз-ўзини такомиллаштиришни шакллантириш" 44-47 бет. Урганч.Илм Сарчашмалари. 2017 йил 6 сон.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.17

З ДОСВІДУ РОБОТИ: РАНКОВІ ЗУСТРІЧІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Романовська Оксана Олександрівна

вчитель початкових класів

КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

УКРАЇНА

Кожен наш день у першому класі починається з ранкової зустрічі [1]. Саме у цей час створюється класна спільнота. Члени спільноти пов'язані один з одним спільними інтересами та цінностями. Люди, які відчують себе частиною спільноти, виходять за межі свого безпосереднього інтересу заради користі групи. Вони піклуються один про одного. Коли вони почуваються частиною спільноти, то більше й довше працюють задля її інтересів. Вони знають сильні сторони кожного учня класу та можуть за потреби їх використовувати. Вони навчаються один від одного, розширюючи знання і досвід усіх членів спільноти. У процесі спільної роботи виникає довіра поміж членами спільноти. Спільноти можуть самовдосконалюватися, отримуючи зворотний зв'язок один від одного. Навіть бешкетники почали більш-менш спокійнішими, адже вони бачили, що всі діти виконують певні правила. Під час ранкових зустрічей розвиваються навички спілкування, які так важливі особливо для дітей з порушеннями слуху (ПС). Особливостям спілкування дітей з ПС присвячено чимало робіт вітчизняних вчених (В. Жук, 2000; Н. Зборовської, 2009; Н. Іванюшевої, 2019, С. Кульбиди, 2006, С. Литовченко та ін., 2018, Л. Малинович, 2016; О. Романовської, 2020; Г. Чефранової, 1986 та ін.) [2-3].

Уміння говорити, бачити й слухати є найважливішими якостями, які формують базові комунікативні навички, необхідні для розвитку демократичної культури. Учні молодших класів можуть висловлювати свою точку зору, чути відмінні думки інших людей, аналізувати їх. Ранкова зустріч дає дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а педагогам – моделювати й активно розвивати в дітей уміння та навички ефективного, доступного і зрозумілого спілкування.

Люди, які можуть ефективно спілкуватися: висловлюють свої думки таким чином, щоб їх розуміли інші; уважно слухають, коли говорять інші; вирішують проблеми за допомогою жестів (слів); пропонують свої ідеї класу.

Ці навички мають важливе значення для успішного життя в колективі, спільного навчання, розв'язання конфліктних ситуацій. Ранкова зустріч – ідеальна можливість для розвитку таких навичок. Діти потребують спокійної та інклюзивної атмосфери. Їм потрібні можливості експериментувати, різними способами розповідати, спілкуватися та отримувати задоволення від перебування в колі своїх однолітків. Повсякденні вправи, які практикуються під час проведення ранкової зустрічі, допомагають учням зблизитися зі своїми однолітками (вивчити їх імена, прізвища, уподобання), навчитися співпрацювати, утримуватися від критики інших, поважати інших як особистостей.

Позитивний настрій у класі створюється за рахунок:

– атмосфери довіри;

- відчуття приналежності до спільноти;
- участі в прийнятті рішень;
- доброти та заохочення з боку однолітків;
- вільного від критики ставлення вчителя;
- очікування конкретних результатів;
- справедливості та неупередженості.

Ранкова зустріч складається з чотирьох основних компонентів:

- ✓ Привітання
- ✓ Групове заняття
- ✓ Обмін інформацією
- ✓ Щоденні новини

Детальніше розповім про кожний етап.

1. *Привітання*. Діти хочуть, щоб їх любили, цінували дорослі й однолітки, прагнуть почуватися частиною класу. Вітання адресується кожному учню по черзі, (не)вербально всіх запрошують до кімнати. Під час вітання кожна дитина з повагою звертається до інших на ім'я; в колі створюється доброзичливий настрій. Учні усвідомлюють свою важливість і допомагають іншим відчувати себе членами групи, яких цінують. Привітання створює спокій і розважливий настрій для наступного етапу зустрічі.

2. *Групове заняття* – найулюбленіший етап для дітлахів. У класі створюється відчуття єдності, радості через виконання пісень жестовим супроводом, участі в іграх, коротких і швидких заняттях. Ігри й заняття, позбавлені елементів суперництва, кооперативні за суттю, враховують індивідуальний рівень розвитку певних навичок дітей. Такі групові заняття, здебільшого, пов'язані з навчальною програмою чи темою, яка в цей час вивчається в класі.

3. *Обмін інформацією* – найважчий етап для дітей з ПС, тому що їхній жестівник (словник) вкрай обмежений. На початку учні спілкувались усіма доступними їм засобами: усне мовлення (за можливості), в основному, побутові жести, елементи дактилювання, малюнки (якщо дитина не могла пояснити вона намагалася намалювати). Згодом ми почали використовувати таблички, складати прості речення тощо. Завдяки практиці обміну інформацією, учні початкової школи переходять від зосередження уваги на власній особистості до охоплення нею інших. Соціальні переваги цього підходу сприяють розвиткові емпатії, активному баченню (слуханню), розумінню однолітків, навчають дітей розуміти позиції інших людей. Уміння сприйняти точку зору іншої людини руйнує упередженість, сприяє толерантності й визнанню відмінностей. Такі соціальні компетентності допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства. Соціальні навички розвиваються не в ізоляції, і не тоді, коли діяльність та моделі поведінки жорстко визначені. Здатність ефективно говорити, бачити й слухати, робити вибір, а також залагоджувати конфлікти, коли вони виникають, – усе це має найважливіше значення для функціонування будь-якої спільноти [4]. А саме головне, що результатом обміну інформацією стало поповнення обмеженого активного жестівника (словника) учнів з ПС, який почав розширюватися, адже навіть бешкетники почали вчити жести і слова, намагались висловлюватись, щоб всі зрозуміли їхню думку.

4. *Щоденні новини*. Головна мета щоденних новин полягає у наданні інформації у вигляді короткого повідомлення, складеного педагогом. Календар погоди, розклад виконання робіт у класі та ін. оприлюднюються таким чином,

аби всі могли його побачити, ознайомитися, прочитати тощо. Короткі усні оголошення додаються з урахуванням можливостей, здібностей і віку дітей з ПС.

Щоденні новини сприяють розвитку демократичної практики через надання інформації, важливої для всіх, у письмовій або усній формі. Письмове повідомлення на дошці зазвичай складається з конкретних і сталих компонентів. Наприклад, щоденні новини можуть містити: вітання, календарну інформацію, – повідомлення або інформацію про поточну тему навчальної програми чи тему обговорення, пояснення щодо плану роботи на день, інформацію про конкретні види роботи або обов'язки, особливе прохання або завдання, що потребує виконання, спеціальні оголошення.

Щоб максимально використати всі можливості, щоденні новини мають:

- бути візуально і фізично доступними для всіх;
- сприяти розвитку навичок читання і надавати змогу постійно здійснювати необхідні адаптації;

- бути чіткими, простими й стислими;

- бути розбірливо і охайно написаними;

- враховувати мовні знання, що відповідають віковим можливостям дітей;

- враховувати вміння читати, що відповідають вікові дітей;

- враховувати вміння писати, що відповідають вікові дітей;

- бути в сталому форматі.

За власними спостереженнями, щоденні новини допомагають зробити легкий перехід до вибору заняття або до наступного навчального етапу дня. Завдяки щоденним новинам учні з ПС добре опанували пори року, назви місяців, днів тижня, почали працювати з календарем природи, описувати погоду тощо.

Варто поділитися варіантом ранкової зустрічі.

Привітання починає учитель:

- Привіт, Рома! Я рада, що ти з нами. Я хочу, щоб ти посміхнувся! (учитель дає хлопчику смайлик-іграшку).

Діти продовжують процес привітання по колу, передаючи смайлик одне одному, при потребі користуються табличками.

Групове заняття «Хто уважніший?». Діти за бажанням діляться на 2 групи.

Вчитель у довільному порядку, на слухо-зоровій основі, пропонує дітям показати вуха, ніс, руки, ноги тощо. Перемагає команда, яка швидко і якісно виконує завдання.

Обмін інформацією. Учитель пропонує завдання для обговорення.

- Для чого людині потрібен ніс (вуха, очі, руки, язик)?

- Діти відповідають з допомогою малюнків і табличок.

Щоденні новини. Діти дають відповіді на запитання.

- Яка зараз пора року?

- Який зараз місяць?

- Який сьогодні день тижня?

- Яка сьогодні погода? (черговий (помічник) заповнює календар погоди)

- Який сьогодні контрольний звук?

Хочу відзначити, що на всіх етапах кожна дитина дає відповіді згідно зі своїми здібностями та можливостями (жестовим мовленням, дактилюванням або усним мовленням) [5,6].

Таким чином, організація і проведення ранкових зустрічей у єдності структурних елементів сприяє використанню можливостей розвитку навичок

спілкування у комфортних емоційно позитивних умовах, з елементами експериментування мовленнєвими засобами, отримання досвіду комунікації в колі ровесників. Застосування прийомів, технік, завдань під час проведення ранкових зустрічей сприяють закріпленню комунікативних навичок.

Список використаних джерел:

- [1] Гриневич Л., Бриндза В. та ін. (2016). Нова українська школа. Львів: основи Стандарту освіти. Нова українська школа. Україна.
 - [2] Зборовська, Н.А. (2014). Особливості соціальної ситуації розвитку та мовної компетентності учнів з порушеннями слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 6, 60-66.
 - [3] Кульбіда С.В. (2006). Аналіз спілкування глухих і чуючих дітей. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: *науково-методичний збірник*, 8, 112-116. Запоріжжя. Україна.
 - [4] Романовська, О. (2020). Зі сторінок педагогічного щоденника. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*, 28-31. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.09>
 - [5] Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>
 - [6] Коломоєць, А. (2020). Досвід застосування української жестової мови як засобу навчання вчителями і вихователями навчально-реабілітаційного центру «Сузір'я ДОР»: *збірник наукових праць ЛОГОΣ*, 41-45. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.15>
-

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.18

ІМІТАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ, ЯК ОСНОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР

ORCID ID: 0000-0002-5216-1928

Радзієвська Ірина Володимирівна
канд. пед. наук, проректор з навчальної роботи
Черкаська медична академія

УКРАЇНА

Анотація. У статті висвітлено актуальність впровадження імітаційного навчання у процесі підготовки медичних сестер, його важливість під час засвоєння знань та умінь та формуванні професійної готовності випускників. Медсестринство як спеціальність займає стійке місце в структурі підготовки медичних кадрів, воно є цікавим і перспективним для молоді, більша частина випускників задоволені якістю отриманої освіти, яка відповідає їхнім потребам і очікуванням, фахова підготовка, яку отримують випускники є багатосторонньою та дозволить у майбутньому займатися різною за змістом діяльністю.

Однією з проблем підготовки фахівців у медичних закладах освіти в Україні є широка теоретична підготовка в поєднанні з низьким рівнем набуття практичних навичок. Цьому сприяє багато негативних факторів, що спостерігаються останнім часом в медичній освіті: низька кількість аудиторних та значна кількість годин самостійної роботи в навчальних планах (до 2/3 від загальної кількості), запровадження дистанційного навчання у період складної епідемічної ситуації, спричиненої коронавірусом COVID-19; зниження мотивації здобувачів освіти до обраної професії внаслідок браку коштів в галузі та низьку оплату праці; проведення ліцензійного інтегрованого іспиту на додипломному етапі навчання. Підготовка здобувачів до ліцензійного іспиту проводиться закладами освіти протягом останнього (випускного) року навчання за рахунок годин, що відведені на аудиторне навчання та за рахунок годин клінічної навчальної та виробничої (переддипломної) практик. Крім того, традиційна форма навчання передбачає в середньому ще до п'яти років адаптації до професії в клініках, не кажучи вже про соціальні аспекти (послідовність робочих функцій, спільність інтересів, командна взаємодія, спільність прийняття рішень, чого не викладають в медичному закладі освіти).

Низький рівень фахової підготовки майбутніх медиків призводить до високого ризику для здоров'я пацієнта. Тому головним завданням вищої та передвищої медичної освіти є посилення практичної підготовки випускників при збереженні належного рівня теоретичних знань.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел довів, що сучасними методами викладання фахових навичок є використання імітаційних технологій, які передбачають створення в закладах освіти тренажерних кабінетів та/або Центрів стимуляційного навчання з відповідним обладнанням для проведення медичних (медсестринських) маніпуляцій. При цьому, більшість викладачів медичних закладів освіти вважають за необхідне використовувати муляжі та тренажери. Однак ряд викладачів вважають, що жоден сучасний комп'ютерний симулятор ніколи не замінить роботу біля ліжка пацієнта, коли студент самостійно виконує маніпуляції під керівництвом викладача або досвідченого фахівця закладу охорони здоров'я.

Українські дослідники, вивчаючи вітчизняний та зарубіжний досвід стимуляційного навчання вважають його одним із шляхів забезпечення конкурентоспроможності фахівців [2], а головною умовою для набуття клінічних фахових навиків – створення безпечного освітнього середовища. Перевагою стимуляційного навчання вони вважають об'єктивне оцінювання, можливість повторення маніпуляцій, відсутність ризику для пацієнтів, необмеженість доступу до навчального середовища, можливість проведення дебрифінгу. За думкою учених-медиків, оскільки симуляція є потужним інструментом навчання, вона може стати доповненням до традиційних методів навчання [7].

Т. Крючко з співавторами запропонували технологію формування професійно-комунікативних навиків в умовах штучно створеного середовища професійного спілкування [14], а першочерговим завданням викладача при цьому постає набуття тренерських навиків, про що має піклуватися система підготовки педагогічних кадрів для симуляційних центрів.

Використання міжнародно визнаних програм, вирішення організаційних та навчально-методичних питань пропонує О. Старець при впровадженні в освітній процес методів симуляційного навчання [12]. На додипломному етапі навчання вважається доцільним застосування протоколів виконання маніпуляцій (алгоритмів), в інтернатурі – формування у здобувачів комунікативної компетенції та кожні п'ять років, під час безперервного професійного розвитку, рекомендується оновлення знань та навичок невідкладної медичної допомоги.

Симуляційне навчання багатьма авторами розглядається як базова платформа сучасної освіти [13], воно доповнює підготовку здобувачів до самостійної клінічної практики, сприяє формуванню у них професійної компетентності [6], підвищує інтерес здобувачів до процесу навчання є складовою частиною професійності майбутніх фахівців та найбільш оптимальною формою навчання при наданні екстреної та невідкладної медичної допомоги при відпрацюванні сценаріїв [9].

Огляд праць українських дослідників засвідчив, що в сучасній науковій літературі не достатньо розкриті питання імітаційної підготовки в професійній освіті фахівців з неповною, базовою вищою та передвищою освітою. Увага авторів спрямована на процеси становлення професійної підготовки майбутніх фахівців з «повною» вищою освітою.

Проте, аналіз зарубіжних джерел розкрив накопичення великого досвіду використання симуляційних технологій в освіті медичних сестер. Відношення до фаху медичної сестри не як до помічника лікаря і виконавця лікарських призначень, а як до самостійного члена команди з надання допомоги пацієнту, зміна освітнього вектору з медичної до медсестринської освіти сприяло підвищенню вагомості даної професії в суспільстві та медичній спільноті.

Зокрема, автори зазначають, що навчання медичних сестер на основі моделювання є поширеною стратегією для підвищення їхньої кваліфікації [5], імітаційне навчання може бути елементом індивідуальної стратегії для поліпшення якості охорони здоров'я та зменшення помилок при догляді за пацієнтом, тому існує потреба у якісних освітніх програмах, щоб встановити, яка стратегія моделювання та організація є найбільш ефективною під час здійснення освітнього процесу.

Докази свідчать про те, що симуляційне навчання покращує клінічні знання та продуктивність медичних сестер у визнанні та управлінні погіршенням клінічного стану у змодельованих середовищах [3]. Клінічна освіта в медсестринстві, має на меті інтегрувати теоретичні знання з книг у практичні

знання в реальних ситуаціях та допомогти студентам розвинути свої навички у вирішенні проблем пацієнтів [8]. Клінічна освіта на основі моделювання, як вважають дослідники, це корисний педагогічний підхід, який надає здобувачам освіти можливості удосконалювати свої клінічні навички та навички прийняття рішень через різноманітний реальний ситуаційний досвід, не порушуючи безпеки пацієнта. Складність систем охорони здоров'я у різних країнах переміщає безпеку пацієнтів в ризик, тому клінічне моделювання – це дуже цінна методика навчання, що спрямована на підвищення безпеки пацієнтів та є важливим варіантом досягнення культури безпеки [4].

Метою дослідження учених S.A. Mohamed and I.H. Fashafsheh була оцінка ефекту симуляційного навчання на комунікативні навички та клінічну компетентність медичних сестер, результати дослідження довели, що компетентність з надання медичної та невідкладної допомоги та комунікаційна майстерність значно підвищились у студентів після участі в програмі моделювання [10].

M. Aebersold, вивчивши декілька моделей симуляційного навчання, зазначає, що імітація (використання комп'ютеризованих манекенів) перейшла на центральну стадію в сестринській освіті [1]. Симуляція вже не розглядається як «додатковий компонент» в засвоєнні сестринських програм. Вкрай важливим у сучасній освіті є інтегрування моделювання протягом усієї освітньої програми. Моделювання клінічних ситуацій та інтеграція в сестринську освіту моделювання високотехнологічних навичок (HFS) ефективно забезпечить безпечне середовище для навчання та застосування необхідних навичок для сестринської практики, сприятиме удосконаленню індивідуальних та лідерських навичок у безпечному середовищі перед зустріччю з фактичними пацієнтами [11].

Дослідження ефективності методики імітаційної підготовки здійснювалось виходячи з положення, що імітаційна підготовка медичних сестер на етапі навчання в закладі освіти та в галузі безперервної професійної освіти має бути специфічною (технічні (маніпулятивні) та нетехнічні навички) і предметною. Також програма підготовки з медсестринських дисциплін включає базові навички (догляд за пацієнтами); навички середньої складності – моніторинг і методи оцінки стану пацієнта; неін'єкційне застосування препаратів; високотехнологічні навички (спеціальна підготовка, знання анатомічних і топографічних особливостей, фізіології і патофізіології тощо).

В навчальних програмах медсестринських дисциплін передбачено застосування симуляційних методик: на першому курсі під час вивчення дисципліни Основи медсестринства і на другому та третьому курсах при вивченні дисциплін спеціальної (фахової) компоненти. Програма медсестринського бакалаврату також містить модулі симуляційного навчання в рамках дисциплін клінічного медсестринства. Імітаційне навчання здійснюється в Центрі симуляційного навчання академії, що обладнаний імітаційними моделями та тренажерами різних рівнів складності: для відпрацювання базових навичок – моделі 1-4 рівнів реалістичності, для моделювання клінічних високотехнологічних навичок (HFS) – моделі 5-7 рівнів реалістичності.

Симуляційна підготовка медичних сестер на додипломному етапі навчання здійснюється послідовно за такими рівнями: 1). Теоретичне навчання (візуалізація) – отримання теоретичної підготовки до або після початку імітаційного навчання, демонстрація виконання маніпуляцій згідно з протоколами, розгляд схем, відео-роликів тощо. 2). Відпрацювання базових

навичок під керівництвом наставника (тренера): загальних (надання першої долікарської допомоги) та медсестринських навичок: проводиться на тактильному рівні з застосуванням спеціального обладнання (анатомічних моделей, фантомів, тренажерів), що пасивно реагують на втручання.

3). Виконання індивідуальних «спеціальних» маніпуляцій – вимагає спеціальної підготовки, тягне за собою персональну відповідальність, зобов'язує здобувача освіти якісно виконувати процедури; відпрацювання здійснюється на спеціальному обладнанні, що має зворотній зв'язок та за допомогою спеціальних сигналів повідомляє про правильність виконання маніпуляцій.

4). Імітація індивідуальної професійної діяльності – здійснюється на автоматизованих симуляторах, контроль за правильністю медсестринських втручань відбувається за допомогою комп'ютерів, також процес навчання паралельно супроводжується тренінгами, що пов'язані з формуванням і вдосконаленням діяльності в цілому, а не лише набуттям техніки специфічних навичок; специфічні навички в даному випадку стають засобом вирішення професійної проблеми в ході набуття власного досвіду (компетенції).

5). Відтворення роботи медичної (медсестринської) команди – робота медичної сестри в маніпуляційному кабінеті, операційному блоці, підготовка пацієнта до оперативних втручань та/або до проведення функціональних досліджень тощо; паралельно проводяться тренінги, які пов'язані з формуванням і вдосконаленням діяльності в цілому. Навчання відбувається малими групами, важливе значення набуває взаємодія членів команди в процесі надання допомоги пацієнту. У процесі навчання медичні сестри набувають лідерських та комунікативних компетенцій.

6). Технологія «стандартизований пацієнт» – інтерактивна технологія, що використовується перед направленням студентів на виробничу практику, застосовується фантом-симулятор пацієнта, який здатен змінювати свій функціональний стан, залежно від поставлених завдань.

7). Найскладніший рівень імітаційного навчання – навчання біля ліжка пацієнта; цей етап проводиться на робочому місці, без участі пацієнтів (за допомогою манекенів або фантомів-симуляторів) з застосуванням медичної апаратури, що робить навчання більш продуктивним, а головне безпечним для пацієнта.

Формування фахових навиків при імітаційних технологіях навчання стає ефективним тільки у тому випадку, коли виконання медсестринських втручань здійснюється послідовно, за певними алгоритмами з дотриманням стандартів медсестринських процедур. Під час проведення заняття кожному студенті пропонується виконати ситуаційне завдання за певним алгоритмом. Алгоритми медсестринських втручань складаються з загальних модулів: 1) умови завдання (інформація про втручання та наявність обладнання); 2) опитування пацієнта та визначення його проблем; 3) діяльність (здатність студента виконати втручання); 4) зворотній зв'язок (інформація про отриманий результат з використанням спеціальних функцій тренажера).

Успішність проведення кожного заняття залежить від виконання певних умов: 1) програма симуляційної підготовки має бути побудована від простих до складних медсестринських втручань (від найпростіших сестринських маніпуляцій до високотехнологічних); 2) викладач-тренер повинен піддавати аналізу окремі маніпуляції, які викликають труднощі у здобувачів при їх виконанні; 3) симуляційні тренінги не повинні нагадувати одноманітні і малоактивні демонстрації; 4) заняття мають будуватися за певним планом, в якому кожне наступне органічно доповнювало б попереднє.

Важливим етапом симуляційного навчання є контроль якості отриманих знань та практичних умінь. Тренінг супроводжується постійним моніторингом, що здійснює викладач. По ходу виконання ситуаційних завдань фіксуються необхідні показники та в кінці формується підсумкова оцінка. По завершенню навчання з кожної з фахових дисциплін проводиться атестаційний контроль (сертифікація), під час якого виконуються підсумкові завдання та формується за результатами отриманих балів підсумкова оцінка.

За результатами наших спостережень та відповідно до програми фахових модулів, найбільш прийнятним засобом контролю в структурі імітаційного навчання, можна вважати контроль за схемою в чотири етапи: вихідний, поточний, проміжний та підсумковий. Головною метою вихідного контролю є оцінювання початкового рівня знань і умінь здобувачів освіти, їх мотивації до обраного фаху, визначення доцільності імітаційної підготовки, визначення прогалів в теоретичній підготовці або в набутті базових навичок. Поточний контроль має коригувальне та навчальне значення, оцінюється формування цільових умінь та навичок, здобувачі опрацьовують ситуаційне завдання на тренажері (симуляторі), а тренер контролює правильність виконання маніпуляцій. Основна функція рубіжного контролю – спостереження, оцінювання, корекція і тільки частково – мотивація та навчання. Оцінювання здійснюється в кінці вивчення модуля (розділу) з метою отримання інформації про успішність засвоєння матеріалу та вирішення питання про перехід до наступного етапу навчання – набуття наступного навичку. Мета підсумкового контролю – визначення мінімально необхідного рівня підготовки. Усі чотири етапи контролю під час стимуляційного навчання застосовуються в повній мірі та органічно доповнюють один одного.

З метою оцінювання складних навичок, що поєднують командну роботу, клінічне мислення, знання та навички, застосовується інтегрована об'єктивна оцінка з використанням віртуальних систем і роботів-симуляторів пацієнта. Система формування інформації для підсумкової оцінки (відповідність здобувача освіти вимогам освітнього стандарту за спеціальністю) має враховувати дані тестування теоретичних знань, фахових навичок та результати експертного оцінювання.

Висновки. Основні завдання імітаційного навчання вирішуються при застосуванні моделей 4-7 рівнів реалістичності. Створення в Центрах стимуляційного навчання та тренажерних кабінетах клінічних ситуацій наближених до реального життя, удосконалення практичних маніпуляцій в умовах, наближених до реальних, сучасне обладнання, манекен (або волонтер), що самостійно реагує на втручання стажера, сприяє підвищенню фахового рівня медичних сестер та рівня їх готовності до застосування знань і умінь в клінічній практиці. Студенти під керівництвом викладача-тренера шляхом багаторазового повторення та аналізу помилок досягають потрібного рівня підготовки до роботи з обладнанням, пацієнтом, командою, опановують загальна та фахові компетентності. Під час формування освітніх програм за спеціальністю Медсестринство слід передбачити імітаційну підготовку здобувачів освіти з фахових клінічних дисциплін, чергувати етапи традиційного навчання з симуляційним та засоби контролю з оцінюванням показників рівня майстерності при переході з одного модуля до наступного. З метою підвищення ефективності імітаційної підготовки слід забезпечити переосвіту як в процесі безпосередньої (додипломної) підготовки медичних сестер, так і в системі безперервної професійної освіти.

Список використаних джерел:

- [1] Aebersold, M. (2018). Simulation-Based Learning: No Longer a Novelty in Undergraduate Education. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing* Vol. 23, № 2. <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol23No02PPT39>.
- [2] Artyomenko, V.V., Semchenko, S. S., Yehorenko, O. S., Novikov, D. A., Karakonstantin, D. F., Berlinska, L. S. (2015). Симуляційне навчання в медицині: міжнародний та вітчизняний досвід [Simulation Medical Education: International and National Experience]. *Огляди*, №6 (152). Одеса [in Ukrainian]
- [3] Chua, W. L. (2017). Simulation training appears to improve nurses' ability to recognise and manage clinical deterioration. *Evid Based Nurs*, Vol. 20, № 4, 122-123. <http://doi.org/10.1136/eb-2017-102742>
- [4] Escudero, E., Silva, M., Corvetto, M. (2019). Simulation: A Training Resource for Quality Care and Improving Patient Safety. *Nursing - New Perspectives*, Serpil Çelik Durmuş, IntechOpen, <http://doi.org/10.5772/intechopen.88918>.
- [5] Hegland, P.A., Aarlie, H., Strømme, H., Jamtvedt, G. (2017) Simulation-based training for nurses: Systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*, Vol. 54, 6-20. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.04.004>
- [6] Ilashchuk, T.O., Mikulets, L.V. (2017). Симуляційні технології навчання при вивченні пропедевтики внутрішніх хвороб [Simulation Learning Technologies During Study Propaedeutic of Internal Diseases]. *Медична освіта*, № 2, 9-11. <http://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2017.2.7882>. [in Ukrainian]
- [7] Kasyanova, O.M., Vodnya, K.I. (2017). Симуляційне навчання в післядипломній медичній освіті: теоретичний і практичний аспекти [Simulation Training in Postgraduate Medical Education: Theoretical and Practical Aspects]. *Проблеми безперервної медичної освіти і науки*, №1, 10-15. [in Ukrainian]
- [8] Kim, J.H., Park, J.-H., Shin, S. (2016). Effectiveness of simulation-based nursing education depending on fidelity: a meta-analysis. *BMC Med Educ* 16, 152. <https://doi.org/10.1186/s12909-016-0672-7>
- [9] Korda, M. M., Shulhai, A. H., Zaporozhan, S. Y., Kritsak, M. Yu. (2016). Симуляційне навчання у медицині – складова частина у процесі підготовки лікаря-спеціаліста [Simulating Learning in Medicine Part in the Preparation of a Specialist]. *Медична освіта*, № 4, 17-20. <http://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2016.4.7302>. [in Ukrainian]
- [10] Mohamed, S.A. and Fashafsheh, I.H. (2019). The Effect of Simulation-Based Training on Nursing Students' Communication Skill, Self-Efficacy and Clinical Competence for Nursing Practice. *Open Journal of Nursing*, 9, 855-869. <https://doi.org/10.4236/ojn.2019.98064> MSN.pdf [in Ukrainian]
- [11] Onello, R., Regan, M. (2013). Challenges in High Fidelity Simulation: Risk Sensitization and Outcome Measuremen. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, Vol. 1, № 3. <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol18No03PPT01>
- [12] Starets, O.O., Kotova, N.V., Loseva, K.O., Fedorenko, O.V. (2018). Досвід впровадження симуляційного навчання і універсального підходу до оцінки, розпізнавання та стабілізації станів, що загрожують життю дитини. [Experience of the Implementation of Simulation Learning and a Universal Approach to Assessing, Recognizing and Stabilizing Life-threatening Conditions in Children]. *Clinical Anesthesiology & Intensive Care*, №1 (11). <http://doi.org/10.31379/2411.2616.11.1.7>. [in Ukrainian]
- [13] Жукова, Т. О., Васько, Л. М., Почерняєва, В. Ф., Марченко, В. Ю., Удальцова-Гродзинська, К. О. (2020). Симуляційні тренінги, як базова платформа сучасної освіти [Simulation Training as a Basic Platform of Modern Education]. *Вісник проблем біології і медицини*, Вип. 4 (158), 222-224. <http://doi.org/10.29254/2077-4214-2020-4-158-222-224>. [in Ukrainian]
- [14] Крючко, Т.О., Кушнерева Т.В., Харшман В.П. (2018). Методологія стимуляційного навчання. [Methodology of Stimulating Training] Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах. ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія», 136-137. Полтава. Available from: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/8533/1/70>

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.19

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ АНСАМБЛЕВОГО МУЗИКУВАННЯ

ORCID ID: 0000-0002-1482-3337

Вей Іцянь

аспірантка кафедри музично-інструментальної підготовки
факультету музичної та хореографічної освіти
*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. м. Одеса*

УКРАЇНА

Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва полягає в розвитку у здобувачів вищої освіти набору ключових компетенцій, які включають такі якості, як ініціатива, комунікабельність, здатність працювати в групі, вміння оцінювати, швидко і успішно адаптуватися до різних видів діяльності.

Успішна діяльність сучасного вчителя музичного мистецтва неможлива без розуміння універсальних механізмів міжсуб'єктної взаємодії, які необхідні для виконання художньо-комунікативних завдань у сфері музичної освіти. Здобувачі вищої освіти у процесі навчання повинні опанувати не тільки вузькоспеціалізованою, але й комунікативною компетентністю, яку французький учений А. Н. Перре-Клемон характеризує як «загальне розуміння зв'язків індивідуальних дій щодо колективного продукту і наступна реалізація цих зв'язків у структурі нової спільної дії» [2]. У цьому контексті успішне оволодіння основними вміннями ансамблевої гри (вміння чути і трактувати свою партію як частину спільно виконуваного твору, злагодженість і стрункість виконання в цілому) покликане забезпечити формування у майбутніх вчителів музичного мистецтва комунікативної компетентності.

Мистецтво ансамблевого виконання ґрунтується на вмінні виконавця порівнювати свою індивідуальність, виконавський стиль, технічні прийоми з творчою виконавською індивідуальністю партнера.

За суб'єктами комунікації і типом відносин психологи виділяють: міжособистісну або групову, публічну та масову комунікацію. Процес ансамблевого виконавства передбачає реалізацію художньо-педагогічної міжособистісної взаємодії в малій групі. Суб'єктами і об'єктами такої комунікативної взаємодії є: музичний твір, який виступає носієм специфічної ціннісно-сислової інформації; педагог, покликаний забезпечити художню достовірність інтерпретації музичного твору; виконавці, що забезпечують процес інструментальної реалізації єдиного трактування музичного твору.

Відхилення у міжособистісній взаємодії у процесі ансамблевого музикування визначаються ступенем відмінності підходів учасників творчого процесу малої групи до виконавського трактування або змісту музичного твору, адже кожен з музикантів, будь то учень або педагог, має право на вираження своєї виконавської інтерпретації музичного твору. В контексті сказаного слід підкреслити, що найбільш продуктивними рівнями спілкування в малій групі учасників ансамблевого музикування є конвенційний і співтворчий.

Конвенціональний рівень спілкування в процесі ансамблевого музикування характеризується: готовністю до діалогу, бажанням домогтися спільної позиції між виконавцями, рівноправністю, прийняттям зворотного зв'язку, готовністю до корекції поведінки у взаємодії [1].

Співтворчий рівень спілкування породжує категорію спілкування «ми», яка є абсолютно новою якістю психологічної спільності. У процесі колективної музично-виконавської діяльності такий рівень спілкування виявляє взаємодоповнюваність учасників ансамблю, зберігаючи їх індивідуальні особливості і відмінності. Вченими відзначено, що позиція лідера на співтворчому рівні спілкування визначається не особистістю музиканта, а логікою і змістовністю доказів [1]. На співтворчому рівні спілкування кожний учасник музичного ансамблю стає частиною всього колективу, ототожнюючи себе з іншими.

Таким чином, наявність педагогічної функції музичної комунікації дозволяє говорити про важливість формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в цілому, а також характеризувати музичну комунікацію як специфічну область педагогічної комунікації, що передбачає відповідний рівень розвитку комунікативних якостей особистості та їх реалізацію у сфері музично-педагогічних відносин.

Список використаних джерел:

- [1] Гончарук, Н. (2020). Науково-теоретичний аналіз проблеми комунікації в сучасних зарубіжних теоріях. *Проблеми сучасної психології*, (47), 27-47.
- [2] Перре-Клемон, А. Н. (1991). *Роль социальных взаимодействий в развитии интеллекта детей*. Москва: Педагогика.
- [3] Рачинська, О. А. (2019). Оптимізація механізмів комунікативної взаємодії у сфері публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*, (4), 158-164.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.20

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

ORCID ID: 0000-0001-6785-7699

Чжан Сіньюань

аспірантка кафедри музично-інструментальної підготовки
факультету музичної та хореографічної освіти
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

КИТАЙ

Управління соціальними процесами в освітній сфері передбачає орієнтацію на конкретний кінцевий результат. В основі механізмів передбачення і попередження реалізації поставлених педагогічних завдань лежать процеси, пов'язані з варіативним відбором можливих шляхів їх вирішення з урахуванням аналізу педагогічної ситуації, логіки педагогічного процесу, специфіки предметної області, рівня інтелектуальної підготовленості, розвитку здібностей здобувачів вищої освіти, а також здатності учасників педагогічного процесу до антиципації (передбачення результату дій). Визначення сутності процесів прогнозування і цілепокладання, які лежать в основі прогностичних умінь, вимагає осмислення такого поняття як «прогноз».

У сучасному науковому контексті термін «педагогічний прогноз» трактується з точки зору таких умінь:

- прогнозування розвитку системи взаємин;
 - прогнозування розвитку особистості, становлення окремих суб'єктів у системі педагогічного процесу;
 - прогнозування розвиваючих можливостей навчального матеріалу, результатів застосування тих або інших методів, прийомів і засобів навчання.
- Структуру прогностичних умінь у процесі навчання здобувачів вищої освіти можна представити таким чином:
- висунення педагогічних цілей і завдань;
 - відбір способів досягнення педагогічних цілей;
 - передбачення результату з урахуванням можливих відхилень і небажаних явищ;
 - визначення етапів (або стадій) педагогічного процесу;
 - розподіл часу;
 - планування спільної діяльності зі здобувачами.

Формування прогностичних умінь у майбутнього вчителя передбачає оволодіння у процесі навчання таким методом інтелектуальної діяльності, як «педагогічне проектування». Цей метод передбачає діяльність учасників процесу навчання, спрямовану на конструювання моделей перетворення педагогічної дійсності. В теорії педагогічного проектування В. Лісовий та І. Шевченко виділяють ряд моделей:

- прогностичну – для оптимального розподілу потенційних ресурсів і конкретизації цілей;
- концептуальну, засновану на інформації про програму дій;
- інструментальну, за допомогою якої виділяються засоби і методи реалізації поставлених завдань;

- модель моніторингу – для створення механізмів зворотного зв'язку і способів коригування можливих відхилень від запланованих результатів;
- рефлексивну модель, яка створюється для вироблення рішень у разі виникнення несподіваних і непередбачених ситуацій [4-5].

В якості другого методу, спрямованого на формування прогностичних умінь, ми відзначаємо метод «гіпотез або припущень». Цей метод трактується в сучасній науці «як форма організації наукового знання, що забезпечує рух до нового знання і виводить за рамки існуючого (наявного) знання і сприяє виникненню і реалізації нової ідеї [2]. З точки зору вчених припущення повинно бути:

- логічно несуперечливим;
- таким, що принципово перевіряється;
- застосовуваним до якомога ширшого кола явищ;
- ефективним у пізнавальному або практичному відношенні.

Третім методом, що визначає формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва, є метод «уявний експеримент». Цінність цього методу полягає, по-перше, в тому, що він дозволяє досліджувати ситуації, нездійсненні практично, хоча їх реалізація можлива; по-друге, він дозволяє в ряді випадків здійснювати пізнання і перевірку істинності знань, не вдаючись до експериментування. Метод побудови уявного експерименту пов'язаний з уявленням у свідомості дослідника моделі розвитку того чи іншого процесу, схематичного уявлення його структури і параметрів, а також варіантів його проявлення в тій або іншій ситуації [6].

Процес формування прогностичних умінь передбачає разом з вищевказаними методами впровадження у процес навчання майбутніх учителів музичного мистецтва методу «екстраполювання», який ґрунтується на перенесенні поставленого педагогічного завдання до нового середовища, нових умов розвитку педагогічного процесу з метою пошуку варіантів його вирішення та складання уточненого прогнозу розвитку.

Таким чином, розвиток прогностичних умінь, у першу чергу, відкриває можливості перед здобувачем щодо передбачення результатів педагогічних дій, впливає на формування навичок ефективного реагування на непередбачені зміни в умовах педагогічного процесу, а також сприяє успішному визначенню «зон найближчого розвитку» вихованців в майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел:

- [1] Горбунова, В. В. (2005) До проблеми методологічних засад експерименту в психології. *Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*, (26), 383-386.
- [2] Грабченко, А. І., Федорович, В. О. & Гаращенко, Я. М. (2009). *Методи наукових досліджень*. Харків: НТУ «ХПІ».
- [3] Захаров, А. В. (2013). Формирование прогностических умений студентов педвуза через контекстное обучение. *Молодой ученый*, 5 (52), 698-701.
- [4] Лісовий, В. Педагогічне проектування та його роль у підготовці майбутнього фахівця-педагога. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (с. 85-87). 30-31 серпня, 2013, Переяслав-Хмельницький. Вилучено з http://www.neasmo.org.ua/zbirnik_final_08_2013.pdf#page=85.
- [5] Шевченко, І. (2010). Педагогічне проектування та його складові. *Наукові записки*, (91), 256-260. Вилучено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2010_91_60.
- [6] Dewey, J. (1944). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Free Press / London: Collier-Macmillan.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.21

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ МЕДСЕСТРИНСТВО ДО МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

ORCID ID: 0000-0002-0054-4628

Білик Любов Володимирівна

кандидат педагогічних наук,
проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти
Черкаська медична академія

ORCID ID: 0000-0003-0915-3495

Шевченко Олександра Теодорівна

кандидат психологічних наук, проректор з науково-методичної роботи
Черкаська медична академія

УКРАЇНА

Проблема оновлення змісту освіти відповідно до Стандартів освіти, модернізації закладів освіти, удосконалення якості підготовки медичних фахівців входять до числа пріоритетних завдань нашої держави. Реформування сучасної медичної освіти потребує радикальних змін у професійній підготовці медичних фахівців. Варто зазначити, що першочерговим завданням процесу наукового дослідження є визначення основних методологічних підходів його проведення. Особливість методологічних принципів полягає у визначенні вихідних наукових позицій, які є загальними для всіх галузей, і одночасно теорію наукового пізнання у конкретній галузі науки [1]». Отже, методологія – це сукупність принципів, методів і вихідних позицій дослідження, що використовують у процесі вивчення задекларованої проблеми і слугують основою пізнання дійсності й її перетворення. Майбутній медичний працівник у своїй професійній діяльності має бути озброєним методологією науково-педагогічного дослідження. На жаль, професійно-педагогічна освіта не використовує на належному рівні методологічний потенціал, що спонукало до здійснення подальших досліджень із зазначеної проблеми.

Одним із найголовніших методологічних підходів вважається компетентісний підхід, оскільки він орієнтує викладацьку діяльність у медичних навчальних закладах на формування професійних компетенцій студентів-медиків як передумову розв'язання професійних функцій майбутніх фахівців цього профілю. На сьогодні компетентісний підхід до організації системи вищої освіти є найбільш перспективним.

Проблема втілення компетентісного підходу висвітлена у нормативних документах у галузі розвитку вищої освіти в Україні, зокрема: Законі «Про вищу освіту» (2014), Указу Президента України «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» (від 3.07.2020 № 210/2020) та відповідних доручень Прем'єр-міністра України (№ 23502/2/1-20 від 12.06.2020 та № 23502/3/1-20 від 13.06.2020), «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки» (2020) та ін..

Питання втілення основних положень компетентісного підходу в практику роботи вищої школи розглядаються в працях багатьох науковців.

Так, В. Болотов і В. Серіков шляхами реалізації компетентісного підходу в освіті вважають:

- розширення в структурі навчальних програм з загальноосвітніх дисциплін міжпредметного компоненту (тобто тісні міжпредметні зв'язки – включення в зміст певної навчальної дисципліни матеріалу з інших галузей знання та практики);
- утворення принципової схеми використання компетентнісних елементів із усіх навчальних предметів;
- створення профільної старшої школи, яка стане реальною організаційною формою реалізації компетентнісної моделі освіти. Створення такої школи надасть змогу реалізувати освітні можливості та потреби громадян [2].

У процесі свого дослідження Ю. Шапран робить висновок, що проблема компетентнісного підходу в системі вищої освіти є дуже актуальною та відіграє провідну роль у процесі професійної підготовки кваліфікованого фахівця. У сучасному суспільстві рівень освіченості людини, як зауважує автор, вже не визначається енциклопедичністю знань і обізнаністю в конкретній сфері діяльності. Сьогодні вимагає від фахівця уміння ефективного розв'язання різноманітних професійних завдань, постійного оновлення знань (безперервно навчатися впродовж усього життя), вміння аналізувати і працювати в команді. Ю. Шапран відмічає, що головною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння різних знань та способів практичної діяльності (через опанування відповідними компетенціями), завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї професійної діяльності, набуває соціальної самостійності, стає мобільною та кваліфікованою [3].

Отже, сучасні науковці визнають необхідність впровадження компетентнісного підходу в практику роботи вищої медичної школи, що зумовлена такими причинами як: створення європейського простору вищої освіти; актуалізація практичної підготовки студентів; можливість отримання престижної роботи з урахуванням ступеня сформованості знань, умінь і навичок майбутніх медичних фахівців тощо.

Сьогодні компетентнісний підхід покладений в основу модернізації всієї європейської системи вищої освіти. Використання цього підходу зумовлюється зміною інноваційної освітньої парадигми – орієнтація в підготовці фахівців на розвиток переконань, цінностей, компетенцій студентів. Він вимагає переходу від традиційних когнітивних орієнтацій вищої освіти на інноваційні. акцентує увагу на набутті виробничого досвіду та готовності студентів його використовувати для самостійного розв'язання професійних проблем, що виникають у реальному житті.

Отже, застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці студентів-медиків, особливо з питань медичної реабілітації має свої особливості. Він сприяє забезпеченню єдності освіти, наукових досліджень і клінічної практики. Варто зазначити, що компетентнісний підхід спонукає до втілення принципів: активності особистості, проблемності навчання, моделювання в формах освітнього процесу і умовах фахової професійної діяльності.

А. Усович також звертає увагу науковців і практиків на ту обставину, що компетентнісний підхід до освіти майбутнього медичного працівника передбачає його морально-етичну підготовку до виконання своїх професійних обов'язків. Це, в першу чергу, прищеплення деонтологічних навичок на доклінічному етапі навчання. Адже, на клінічні бази до ліжка пацієнта студент

повинен прийти підготовленим. Навчання коректному використанню спеціальної термінології, ставленню до останків людини і тварин, які використовуються у освітньому процесі, поведінці і взаєминам в різних ситуаціях – це теж обов'язкові елементи компетентнісного підходу до підготовки медичних фахівців на доклінічному етапі – вважає автор [4].

Основними прийомами реалізації компетентнісного підходу у підготовці майбутніх медичних працівників А. Усович вбачає у створенні клінічно орієнтованих ситуаційних завдань при консультації клініцистів і навчанні загально-професійним дисциплінам. Автор пропонує після затвердження на державному рівні переліку практичних навичок (клінічних умінь випускника), не забуваючи про всі навички, якими повинні володіти випускники медичної академії, визначити, що з цього переліку опановує студент на кожному курсі, а потім винести це в окремий залік або іспит після закінчення кожного навчального року. Оцінювати ж практичні навички з конкретної дисципліни варто, на думку автора, залежно від їхнього рейтингу тільки в рамках цієї дисципліни. Створення стрункої системи щорічної атестації за клінічними вміннями і навичками, як відмічає А. Усович, може стати етапом процесу сертифікації студентів медичних ВНЗ спочатку в якості сестри медичної, а потім і лікаря. Це в деякій мірі, вважає автор, допоможе зняти напруженість з браком середнього медперсоналу в регіонах, а студентам надасть можливість практичної підготовки на робочому місці [4].

Наступним методологічним підходом у професійній підготовці студентів спеціальності 223 Медсестринство до медичної реабілітації, на нашу думку, є аксіологічний підхід. У нашому дослідженні враховувалася точка зору Л. Васильєвої, що будь-яка діяльність повинна бути спрямована на формування професійної компетентності майбутнього фахівця – медичного працівника і на розвиток особистісної сфери особистості на підґрунті професійно сформованої мотивації і задоволеності навчальною діяльністю вже в стінах закладу освіти. Дуже важливо, щоб у процесі навчання в академії прищеплювалися такі якості, як співпраця, самостійність і прагнення до самореалізації при вирішенні професійно орієнтованих завдань. Якщо робота всіх учасників процесу творча, професійна, то в досягненні поставленої мети і успіху можна не сумніватися [5].

У професії медика, яка побудована на стосунках „людина – людина”, основне значення має формування гуманістичного світогляду як узагальненої системи поглядів, переконань, ідеалів. Цінності медичного працівника обумовлюють переваги певних усвідомлень і побудованих на цій основі способів поведінки. До цінностей суспільства належать позитивно значимі явища і їх властивості, що пов'язані із соціальним прогресом, а саме: життя, здоров'я, любов, милосердя, добро, освіта, праця, творчість, краса тощо. Ці цінності несуть у собі гуманістичне начало і витримали перевірку впродовж віків їх використання.

Професійною спільнотою сьогодні до особистості медичного працівника висуваються такі вимоги як: здатність до співпраці з пацієнтом, його оточенням, з іншими медичними й соціальними працівниками на засадах сімейно-орієнтованого підходу, враховуючи особливості здоров'я чи перенесені хвороби та фізичні, соціальні, культурні, психологічні, духовні чинники і фактори довкілля, здійснювати освіту пацієнта. Медичних фахівців в межах своїх фахових компетенцій повинен бути здатний до профілактичних втручань, спрямованих на зменшення інфекційних захворювань серед дорослого та дитячого населення, зокрема вакцинацію згідно з календарем профілактичних

щеплень та екстрену імунопрофілактику, включаючи її популяризацію орієнтація на вищі людські цінності, чіткі особистісні цілі, людяність, відповідальність, особистісна зрілість, почуття власної гідності, вміння керувати собою і своїм розвитком, гнучкість, комунікабельність, емпатійність, бажання і вміння допомагати іншим, толерантність, творча ініціатива та ін. Актуальність гуманістичних цінностей медичних фахівців обумовлюється потребою проявів милосердя, бажанням і вмінням допомагати пацієнтам на термінальних стадіях життя людини, що є основою при догляді за пацієнтами.

Отже, цінності тісно пов'язані з реальним буттям людини й її професійною діяльністю. У цінностях особистості виявляються її здатність до суб'єктивізації об'єктивного світу, проявляється специфіка світорозуміння людини, її життєві принципи і переконання, що складають зміст життєвої спрямованості.

У нашому дослідженні спираємося на наукові доробки К. Куренкової, які засвідчують, що професійно-особистісні властивості медика виявляються у чотирьох ставленнях (до навколишньої реальності взагалі, до пацієнта, до медичного колективу, до себе). Отже, в процесі професійної підготовки необхідне формування в медичних сестер які здійснюють медичну реабілітацію системи професійних цінностей, яка включає чотири основні групи. Перша група включає ключові, базові цінності, що мають світоглядний характер і забезпечують загальну соціальну спрямованість особистості медика (людина, життя, здоров'я, гуманізм, благо та ін.). Друга група – це цінності, що регламентують взаємовідносини медичної сестри з людьми, які потребують її професійної допомогиз медичної реабілітації, а також з їхніми рідними та іншими близькими (соціальна зрілість, доброта, альтруїзм, порядність, милосердя, любов до людей, емпатія, відповідальність тощо). Третя група як складник професійних цінностей медичних сестер включає ті цінності, які регламентують їх взаємовідносини з колегами по роботі (колегіальність, доброзичливість, професійна репутація, вимогливість та ін.). Четверту групу складають цінності, котрі зумовлюють ставлення медсестри до себе як до фахівця медичної справи (любов до медичної професії, професійна гідність, самокритичність тощо) [6].

Сфера діяльності медичного працівника дуже багатогранна: робота у системі загальної практики, поліклініках, лікарнях, швидкій допомозі, що вимагає сформованості мотиваційної сфери та гуманістичних ціннісних орієнтацій.

Специфіка формування зазначеної якості полягає в необхідності багатократної актуалізації цих цінностей в освітньому процесі та в майбутній професійній діяльності.

Отже, від сформованості ціннісних орієнтацій студентів напряму залежить їх активність у виконанні своїх службових обов'язків, які є основою при догляді за пацієнтам під час медичної реабілітації.

Отже, визначені у процесі дослідження методологічні та психологічні підходи: компетентнісний, аксіологічний є визначальними у професійній підготовці студентів в Черкаській медичній академії та дозволили розробити загальну концепцію дослідження, що призвело до створення моделі формування професійних навиків студентів спеціальності Медсестринство до медичної реабілітації.

Список використаних джерел:

- [1] Кремень В.Г. (ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. (с.1040); Київ: Юрінком Інтер.
- [2] Болотов В.А. (2003). Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. *Педагогика*, (10), 8-14.

- [3] Шапран Ю.П. (2013). *Формування професійної компетентності майбутніх учителів біології* (с.334). Переяслав-Хмельницький: Видавництво.
- [4] Усович А.К. (2013). Приемы реализации компетентностного подхода при обучении общепрофессиональным дисциплинам в медицинском вузе. *Высшее образование сегодня*, (4), 3336.
- [5] Васильева Л.А. (2011). Особенности формирования профессиональной компетентности будущих медицинских работников среднего звена. *Вестник ОГУ*, (124), 19-22.
- [6] Куренкова К.М. (2009) *Формування професійних цінностей майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки* (автореф. дис. ...канд. пед. наук). Харківський національний педагогічний університет. Харків. Україна.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.22

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ

Щуцька О.І.

вчитель початкових класів
Теребовлянський НРЦ Тернопільської області

УКРАЇНА

Комунікація – це базова людська потреба, що дозволяє людям зв'язуватися з іншими людьми, приймати рішення, які впливають на їхнє життя, виражати почуття і відчувати себе частиною спільноти, в якій вони живуть. Комунікація дітей з наставниками – важлива умова соціально-емоційного розвитку, опанування мовленнєвими формами, розуміння мови і шляхів її застосування.

Впродовж навчального року цілеспрямована, системна робота з організації комунікативної діяльності є запорукою задоволення основних базових комунікативних потреб учнів з особливими освітніми потребами (ООП) [1]. Регулярні, спільні зустрічі з різними наставниками (вчителями, вихователями, батьками), як моделей для наслідування, є критичними компонентами у розвитку учнів початкового навчання.

Організація, налаштування, підтримання комунікативної діяльності у класі стала предметом нашого ознайомлення у доробку [2,3], нині хочемо зупинитися на особливостях комунікативної діяльності поза класом, що є не менш важливим чинником життя вихованців і наставників у позакласній діяльності [4-6].

Один із позакласних виховних заходів, присвячених святкуванню Всесвітньому Дню вишиванки, став захід «Україно моя, Вишиванка». Місце проведення – мальовнича зона історичного символу міста – Теребовлянський замок. Метою заходу стало поглиблення й розширення знання дітей про українське національне вбрання, навчання дітей розуміти красу, витонченість вишиванок; розвиток мовлення, поповнення словникового запасу й введення української лексики у активний словник учнів; виховання інтересу до спадщини і традицій українського народу на основі спілкування між старшими і молодшими.

У атмосфері комфорту, щирості 16 учасників виховного заходу – учні, батьки, вихователі, вчителі, представники адміністрації – долучилися до дійства класно-родинного свята.

Вишиванка, символ Батьківщини,
Дзеркало народної душі,
Вона зігріє сонцем на світанку
І оберегом стане від біди.

Привітання, бесіда, руханки, різні види ігор зі старою скринєю (знаходження серед скарбів: українського віночка, вишитого рушника, вишитої скатертини, серветки – вишитої сорочки), «Закінчи речення», «Передай віночок», малювання символів вишиванки на папері, виконання і прослуховування пісень «Два кольори», «Вишиванка», декламування поетичних

рядків учнями, розгляд вишиванок, ласування смаколиками – все гармонійно поєдналося у святковому дійстві.

Не минули увагу маленьких учнів прості слова ведучої: «Вишиванка – це біла сорочка, яка вишита різнокольоровими нитками. Вона оздоблена орнаментами, квітами, візерунками. Кожен колір на вишиванці має своє значення. Червоний колір означає любов, чорний – це наша рідна ненька земля: родюча та красива, блакитний – це колір неба та води, зелений – це колір здоров'я, молодості та краси. Коло на вишиванці означає сонечко, трикутник – це гори, квадрат – це багатство та добробут. Квіти та листочки – це любов батьків до своїх дітей та навпаки любов дітей до батьків. Стебло у квітці означає довге життя. Вишиванка – це оберіг. Вона захищає нас від усіляких хвороб та нещастя. Тому в народі говорять: «Носи вишиванку, будеш здоровим та красивим».

Надовго запам'ятають їх вихованці, звертаючи увагу на форму, колір, призначення вишитої сорочки, важливість сімейного оберегу. Кожен учень милувався своєю вишиванкою, урочисто і щиро виголошуючи поетичні рядки. Серед найкращих декламаторів поетичних рядків відзначено: Костю М. з віршем «Вдягну найкращу в світі вишиванку», «Україно, рідний край», Сашка Н. з віршем «Мама вишила мені квітами сорочку ...», Діану Н. – «Вишиванка наша, вишиванка...», «Синя стрічка в мене у волоссі», Ян Я. разом з мамою Анною Я. – «Вишиванка рідна, ну хіба не диво?». Під музичний супровід колективно акапельно виконано пісню «Два кольори мої два кольори» та колективно - «Вишиванка», що стало логічним завершенням позакласного виховного заходу. Підсумовуючи, зазначимо, що позакласний виховний захід став яскравим доповненням комунікативної діяльності до системної, послідовної роботи у класі. Проведений захід засвідчив ефективність проведеної роботи у долученні вихованців разом з наставниками до життєдайного колориту української народної вишивки, до культури спілкування між дорослими і вихованцями.

Мовне і мовленнєве наповнення збагачувало уявлення учнів з ООП, зокрема, словник питомими українськими надбаннями, сприяло вихованню згуртованості, родинності, щирості, гордості за народні символи і традиції. Практика засвідчує, що лише у системі класних і позакласних заходів учні вчать не соромлячись виражати свої почуття, озвучувати їх (говорити чітко, природно, не поспішаючи), відшліфовувати мовлення, слухати, запитувати і отримувати відповіді, розуміти емоції та, загалом, відчувати себе частиною спільноти, в якій вони живуть.

Список використаних джерел:

- [1] Кульбіда С.В. (2020). Освітній простір для всіх. *Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку: монографія*; за ред. Н.М. Рідей, Л.М. Панченко, 229-256. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. ISBN 978-966-931-233-4.
- [2] Щуцька О.І. (2019). Мовна особистість учня з особливими освітніми потребами у контексті особистісного підходу. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні стратегії безбар'єрного освітнього середовища для дітей з порушеннями зору»* (12 березня 2019 року, м. Київ), 25-28. Київ: Інтерсервіс.
- [3] Щуцька О.І. (2020). Формування навичок соціальної комунікації в учнів з комбінованими порушеннями розвитку. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*, 111-112. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.45>.
- [4] Сайт Теробовлянського НРЦ. Вилучено з <http://ternrc.oda.org.ua/>
- [5] Кульбіда С.В. (2006). Освіта XXI століття. *Дефектологія*, 54-56.
- [6] Любченко К.О. (2018). Організація патріотичного виховання підлітків з особливими освітніми потребами у позакласний час. Теоретичне та методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами: *зб. наук. праць*, 8, 144-149. Слов'янськ: ДДПУ.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.23

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ У КЛАСАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Біланова Ольга Анатоліївна

вчитель жестової мови,
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

УКРАЇНА

Предмет «Українська жестова мова» (УЖМ) є важливим для формування всебічно розвиненої мовної особистості з порушеннями слуху (ПС), передбачає опанування двох мов, пізнання двох культур [1]. Якщо чууча дитина з часу народження опановує словесну мову і вивчає її протягом всього навчального періоду в школі (з 1 по 11 клас), так само й має вивчатися УЖМ – перша мова нечуючої дитини у щоденному спілкуванні у родині, садочку, навчальному закладі. Жестова мова, яка виникла як засіб спілкування і виконує функцію узагальнення явищ оточуючої дійсності, розвивається, відображає успіхи пізнавально-практичної діяльності глухого людини, вступає в складні взаємодії зі словесною мовою, яку дитина засвоює в процесі спеціального навчання. ЖМ – це багата природна мова [2], яка дозволяє дитині розвивати повноцінне спілкування. Дитина може раніше і краще спілкуватись з батьками за допомогою ЖМ, ніж за допомогою словесної мови. УЖМ є стимулом для швидкого розвитку когнітивних і соціальних здібностей глухого дитини. Діти з ПС вивчають її як першу мову, розвиваючи і формуючи жестомовну комунікативну компетенцію на уроках УЖМ.

Головними завданнями програми УЖМ, яка передбачає її вивчення протягом всього терміну шкільного навчання, є:

- досконале оволодіння першою (рідною) мовою глухих людей;
- формування бази для успішного засвоєння другої мови – словесної;
- пізнання і оволодіння двома культурами: чуючої та глухого спільнот [3].

Вирішення цих завдань базується на розумінні, що добре оволодіння УЖМ, як першою мовою, полегшує оволодіння словесною (Н. Адамюк, О. Біланова, Н. Зборовська, С. Кульбіда, Л. Лещенко, Л. Луценко, І Чепчина, Ф. Гросжан та ін.) [4,5]. Ці дві мови необхідно відокремлювати і розрізняти за функціями з метою ефективнішого навчання. надзвичайно важливо, щоб українська використовувалась лише для читання і написання; водночас українська жестова мова – це мова щоденного спілкування між учнями в класі, а також головна мова інформування.

Введення предмету «УЖМ» в перелік навчальних дисциплін сприяє створенню, організації й підтримці середовища словесно-жестової двомовності (Н. Адамюк, О. Біланова, Є. Грищенко, Н.Іванюшева, С. Кульбіда, Л. Лещенко, В. Стьопкін та ін.). Бути двомовним - означає володіти і користуватися двома мовами [6,7], оскільки метою предмету УЖМ є формування глухого білінгва (особи, яка володіє двома мовами), то передбачається переклад двох видів: словесно-жестовий і жестово-словесний.

З власного досвіду знаю, що проведення кожного заняття передбачає серйозну підготовку щодо вивчення літературних джерел: теоретико-методичних основ українського жестового мовознавства (Н.Адамюк, Н. Зборовської, Н. Іванюшевої, Р. Краєвського, С. Кульбіди, І. Чепчиної та ін.),

сучасних жестівників УЖМ різних років, що передбачає до кожної теми (має свою комунікативну мету, можливості реалізації якої значною мірою залежать від застосування форм мовлення (дактильного, жестового, калькованого жестового), які застосовуються у певних сферах комунікативної діяльності) ретельний відбір мовного, мовленнєвого, ілюстративного матеріалу. Особливості здійснення комунікативної діяльності на уроці УЖМ дозволяють зрозуміти і передбачити використання певної форми мовлення з урахуванням функції, доцільності та вмотивованості.

Жестове мовознавство виступає джерелом даних про те, як реалізується система мови у мовленні, підпорядковуючись правилам норми як фактичного регулятора зв'язності мовних одиниць даної системи, відтворення та зчитування граматичних структур. Нині УЖМ у навчальному закладі вивчається з урахуванням наукових розробок всіх розділів мови так само, як це відбувається стосовно української мови. Учні-користувачі в процесі навчання УЖМ мають змогу оволодівати лінгвальними особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, формувати навички жестомовного спілкування, опанувати структуру УЖМ – візуальної мови: кінетики, граматики, лексики, синтаксису, її схожість, відмінність з вербальною мовою на рівнях мовних і мовленнєвих компетенцій (відтворення і зчитування), які включені до мети навчання і розвиваються в інтегрований спосіб, про що ми вже дещо згадували у наших публікаціях [8,9]. Зараз представимо узагальнену таблицю «Особливості розділів УЖМ»

Таблиця 1

Особливості розділів УЖМ

Види жестів	Одноручні: прості, складні дворучні з однаковою та різною конфігурацією, симетричні і несиметричні.
КІНЕТИКА	
Конфігурація, локалізація, рух (напрямок і характер), немануальний компонент.	
Конфігурації	49 кінем [10], найпоширеніші:
Локалізація (місце показу жесту)	I позиція – над головою II позиція – на рівні лоба III позиція – середня і нижня частина обличчя IV позиція – ділянка шиї V позиція – ділянка плечей VI позиція – ділянка грудної клітки VII позиція – простір перед собою VIII позиція – ділянка нижче талії [11]
Рух (напрямок)	Пасивна рука, домінуюча рука, активна рука, робота ліктів обох рук, напрямки в усі боки: ←, →, ↑, ↓, ↔.
Рух (характер)	Залежить від темпу (швидкості) відображення жесту, може змінюватися від плавного до різкого.
Немануальний компонент	Доповнення до жесту у вигляді міміки: виразу очей, губ, щік та ін. положення тіла – емоційної, граматичної передачі жесту. Немануальний компонент може використовуватися і самостійно, без жестової складової.

Продовження табл. 1

Види жестів		Одноручні: прості, складні дворучні з однаковою та різною конфігурацією, симетричні і несиметричні.			
ГРАМАТИКА					
Однина-множина	ДЕРЕВО – ДЕРЕВА, ЧИСЛО - ЧИСЛА (повтор жесту) БУДИНОК – БУДИНКИ (РІЗНИЙ чи ОДНАКОВИЙ) ЯБЛУКО-ЯБЛУКА (БАГАТО)				
Належність	МІЙ -ТВІЙ -СВІЙ КУРТКА ХЛОПЧИК (ЙОГО)				
Спосіб вираження форми, довжини, об'єму та ін. предмета, явища та ін.	МАЛА, ВЕЛИКА ЛІТЕРА СЛОНЕННЯ – СЛОН КОРОТКИЙ - ДОВГИЙ, ШИРОКИЙ - ВУЗЬКИЙ ЧИСТО, ДУЖЕ ЧИСТО, ВИЛИЗАНО				
Дериваційні особливості (зрощення)	ДВА - ДВОЄ, УДВОХ, ДВІЧІ, ПО ДВА, ПАРА, ВИШНЯ, НОГИ. ПАДАТИ, СТИБАТИ, СТАТИ НА КОЛІНА. ТРИ – ТРОЄ, УТРЬОХ, ТРИЧІ, ТРЕТІЙ ПОВЕРХ, ТРЕТИНА. ОДИН-П'ЯТЬ КІЛОГРАМ, КОПІЙОК, ГОДИН, РОКІВ, ТИЖНІВ, МІСЯЦІВ				
Вираження ставлення, оцінювання до когось чи чогось	БАЙЖУЖЕ, ВСЕРІВНО, ДО СПИНИ ДОБРЕ, ТАК-СЯК, КЛАСНО, ДУЖЕ ДОБРЕ				
Вираження кількості, порядку при рахунку	ОДИН, ДВА, ТРИ, ЧОТИРИ, П'ЯТЬ... ПЕРШИЙ, ДРУГИЙ, ТРЕТІЙ...				
Способи вираження часових відношень	Три позиції для позначення минулого, теперішнього і майбутнього часів. Є, БУЛО, БУДЕ, МАЙБУТНЄ ДАВНИМ-ДАВНО, НЕЩОДАВНО, ТЕПЕР РІЧКА ТЕЧЕ – ВОДА СПЛИВЛА				
Завершеність – незавершеність дії	РОБИТИ – ЗРОБИТИ (РОБИТИ ВЖЕ) НЕСТИ – ДОНЕСТИ				
Суб'єктно-об'єктні, просторові відношення	ЇХАТИ – ПРИЇХАТИ, ВІД'ІХАТИ, ОБ'ІХАТИ ДАРУНОК МЕНІ – ДАРУНОК ТОБІ НАВЧАЮ (ТЕБЕ, ВАС) – НАВЧАЮТЬ (МЕНЕ) НАВЧАЮСЯ				
Способи вираження заперечення	БУДУ – НЕ БУДУ ХОЧУ – НЕ ХОЧУ НЕ РОЗУМІЮ, НЕ ЗНАЮ, НЕ МОЖУ...[12]				
ЛЕКСИКА					
Синоніми	Антоніми	Архаїзми	Багатозначні жести	Ідіоми	Неологізми
Жести з подібним за змістом значенням	Жести з протилежним значенням	Жести, які не вживаються, або рідко вживаються.	Жести, які мають кілька значень в залежності від контексту.	Жести, жестосполучення, які передають ціле поняття	Нові жести, які виникли нещодавно.

Продовження табл. 1

ЛЕКСИКА					
Синоніми	Антоніми	Архаїзми	Багатозначні і жести	Ідіоми	Неологізми
ЖЕСТОВЕ ІМ'Я [13]	Іменні жести	Означальні жести	Жести-дії, предикати	Жести на позначення замість імені	Етикетні жести
ЧЕПЧИНА ІВАНЮШЕВА, БІЛАНОВА, ЛУЦЕНКО та ін.	Жести, які позначають іменники	Жести, які узагальнено вказують на ознаку предметів, явищ.	Жести, які передають дію предмета (що саме робить предмет; що він робив чи що робитиме)	Я, ТИ, МИ, ВИ,	вітання, прощання, вибачення, прохання, звертання ...
СИНТАКСИС					
1. Побудова речень (простих і поширених)					
розповідних спонукальних (прохання, наказ, заклик та ін.) питальних (загальних, спеціальних, альтернативних) стверджувальних заперечних					
2. Жестосполучення за ознаками предметів та ознаками властивості предметів, явищ.					
3. Побудова діалогу, монологу, репліка					
4. Текст.					
5. Переклад прямий і зворотний.					
ПОРІВНЯЛЬНИЙ СИНТАКСИС ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ [14]					
№	Українська жестова мова	Українська словесна мова			
1	МАМА ВЖЕ КУПИТИ ХЛІБ	Мама купила хліб.			
2	ЗАРАЗ СКІЛЬКИ ДІТЕЙ Є?	Скільки дітей всього?			
3	ПОГОДА СЬОГОДНІ СУПЕР	Сьогодні погода така чудова.			
4	ЗАПРОШУЮ НА ВЕСІЛЛЯ У СУБОТУ НА ДВІ ГОДИНИ!	Запрошую тебе у суботу ,на 14.00 на весілля!			

Уроки УЖМ можна прирівняти до функції лакмусового паперу: вони показують наскільки учень володіє знаннями з різних навчальних предметів; яким є його рівень доступу до інформаційного простору та якість отримання і переробки учнем отриманих знань.

Уроки УЖМ повинні надавати інформацію, вчити розуміти і співставляти її, розвивати учнів інтелектуально. Практика засвідчує, що уроки УЖМ у своїй переважній кількості відносяться до нестандартного типу уроку. Нестандартні уроки спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, глибоко зачіпають емоційно-мотиваційну сферу, формують дух змагальності, збуджують творчі сили, розвивають творче мислення, формують не лише жестомовну комунікативну компетенцію, а й мотивацію навчально-пізнавальної й майбутньої омріяної професійної діяльності [15]. Тому такі уроки найбільше подобаються учням і викликають у них творчий інтерес. Для реалізації лінгвокомунікативних цілей я, як вчитель УЖМ, застосовую різноманітні вправи,

серед яких комунікативні, пізнавальні, ігрові, трансформаційні, вправи на підставлення і порівняння, конструювальні, навчальні, творчі, перекладні, логічні тощо.

На основі власного моніторингу навчальної програми УЖМ початкової ланки (1-4 класи) з метою вивчення і розширення жестової лексики; формування уявлень про оточуюче середовище на основі першої мови; навчання побудови жестових конструкцій за її лінгвістичними законами виявлено труднощі у побудові жестових конструкцій через неспроможність сприйняття запитань з тем: «Запитання» (ХТО? ЧОМУ? КОЛИ? ЧИЯ (ЧИЙ)? ХТО? ЩО РОБИТЬ? З ЯКОЇ ПРИЧИНИ? ЯКИМ ЧИНОМ?), «Загальнонавчальні жести».

Учні зазнають труднощів у чіткості і правильності визначення жестів на позначення:

- місця (28,8 %) - ВГОРИ-ЗГОРИ, НАПЕРЕД-ПОПЕРЕД, ВНИЗУ-ЗНИЗУ;
- дії (19,1 %) - САДИТИ-СІДАТИ, ГОТУВАТИ-ВАРИТИ;
- приналежності предметів (21,9 %) – ХТО? замість ЧИЙ? та ін.;
- якості предметів у підборі відповідних одиниць (30,2 %) – ДЖИНСОВИЙ КОСТЮМ розуміється як ДЖИНСИ, БАГАТОПОВЕРХОВИЙ, ТРЬОХЯКІСНИЙ, ТРЬОХСМУЖКОВА – ПОВЕРХ та ін.).

Вчителю ЖМ варто з розумінням ставитися до важливості і суті подальших з'ясуваннях труднощів у застосуванні жестових одиниць, тобто бути чутливими до грамотності в оволодінні мовою (мовами). Глухі діти «навіть можуть не знати, що вони не знають» (Marschark ET Al. (2007), Г. Воробель, 2013, Є. Грищенко, 2004, С. Кульбіда, 2006 та ін.), поки вчитель не зверне на це увагу і не відпрацює у системі вправ. Доцільними виявилися вправи на підставлення й заміну, які передбачають спершу мисленнєве відпрацювання жестоутворення з наступним відпрацюванням фізичної реалізації знаків, а згодом і закріплення знань і вмінь стосовно вірного відтворення жестових одиниць. Звертаємо увагу у 5-7 класах на теми: «Людина, спілкування, відносини»; «Армія, озброєння»; «Державний захист, суд», які потребують спрощення мовленнєвого матеріалу у добору жестів/слів і жесто/словосполучень, які пов'язані з вузькою сферою вживання, спілкування. Оскільки метою Програми є формування глухого білінгва (особи, яка володіє двома мовами), то використовується переклад двох видів: словесно-жестовий і жестово-словесний. Перекладні вправи є досить потужним засобом активізації знакоутворюючих моделей і застосовуються в навчальному процесі після застосування низки вправ на ознайомлення, закріплення, систематизацію.

Таким чином, уроки УЖМ є невід'ємною частиною навчально-виховного двомовного процесу, вибудовуються з урахуванням шкільної програми і наукових засад українського жестового мовознавства. Моніторинг успішності з'ясував окремі труднощі у засвоєнні жестових одиниць, доцільність застосування окремих видів вправ при вивченні УЖМ, що, безумовно, враховуватиметься при організації комунікативної діяльності на уроці з метою набуття усвідомлених вищих рівнів жестомовної комунікативної компетенції глухих учнів закладу як мовних особистостей.

Список використаних джерел:

- [1] Щуцька, О.І. (2019). Мовна особистість учня з особливими освітніми потребами у контексті особистісного підходу. Матеріали всеукраїнської наук.-практ. конференції «Психолого-педагогічні стратегії безбар'єрного освітнього середовища для дітей з порушеннями зору» (12 березня 2019 року), 25-28. Київ.
- [2] Кульбіда С.В. (2008). Українська жестова мова. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком інтер. Україна.

- [3] Адамюк Н.Б. (2011). Програма «Українська жестова мова» для підготовчих. 1–12 класів загальноосвітніх спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху. Київ: Освіта. Україна.
- [4] Кульбіда (2019). Лінгводидактичні засади вивчення української жестової мови. Київ: Інтерсервіс. ISBN 978-617-696-905-1.
- [5] Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>
- [6] Чепчина І. (2009). Проект концепції ЖМ в Україні. *Дефектологія*, 3, 3-7.
- [7] Іванюшева Н.В. (2013). Особливості застосування двомовних програм як інструмент збереження мови лінгвістичної меншини: Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови: зб. наук. праць, 4, Ч. 4. Кіровоград, Імекс-ЛТД.
- [8] Біланова О. (2020). Вчитель жестової мови в освітньому процесі спеціального закладу для учнів з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 18-21. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.06>
- [9] Біланова О. (2021). Підвищення професійної обізнаності вчителів з основ української жестової мови як умова фахового зростання. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 91-94. <https://doi.org/10.36074/05.02.2021.v5.29>
- [10] Кульбіда С.В. (2018). Конфігурація – компонент жесту. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 4/88, 15-30. Вилучено з <https://doi.org/10.33189/ectu.v4i89.6>
- [11] Кульбіда С.В. (2009). Жестова мова як знакова система. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук. метод. зб., 10, 109-113.
- [12] Дробот О. (2018). Особливості заперечення в українській жестовій мові. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 3/87.
- [13] Кульбіда С.В. (2018). Категорія імені в українській жестовій мові. Теоретичне та методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами: зб. наук. праць, 8, 131-134. Слов'янськ: ДДПУ. Україна.
- [14] Адамюк Н.Б., Чепчина І.І. (2009). Синтаксичні особливості УЖМ на прикладі простого речення. Жестова мова й сучасність: збірник наук. праць, 1(4), 170-191.
- [15] Коломоєць, А. (2020). Досвід застосування української жестової мови як засобу навчання вчителями і вихователями НРЦ «Сузір'я ДОР». *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 41-45. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.15>

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.24

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ «ГІМНАЗІАДИ» ДЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЛІЦЕЇВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ РУМУНІЇ

ORCID ID: 0000-0001-5367-5747

Цибанюк Олександра Олександрівна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УКРАЇНА

Нормативно-правове забезпечення системи фізичного виховання і спорту сучасної Румунії представлено основним Законом №69 про фізичне виховання і спорт від 28 квітня 2000 року, який вступив в силу 20 березня 2009 року, регламентом впровадження положень цього закону, Закон 96/2014 про доповнення до Закону про фізичне виховання і спорт №69/2000.

Вище означений основний закон синтезував в собі положення 5 постанов Уряду країни та 9 галузевих законів, а зміст цих нормативних актів змінений, доповнений та розгорнутий став основою для нього. Вказані нормативні акти та постанови відповідно відмінені або скасовані.

Закон містить у собі 97 статей, що розділені на 15 загальних розділів. Загальні положення, викладені у розділі I об'єднують галузеві терміни та їх значення, визначають види діяльності, що включені у поняття «фізичне виховання і спорт Румунії», державні гарантії функціонування державного і приватного секторів у сфері фізичного виховання і спорту тощо. За цим законом, що під фізичним вихованням і спортом розуміються всі види фізичної активності, призначені шляхом організованої або індивідуальної участі виявляти або покращувати фізичний і духовний стан людини, формувати цивілізовані соціальні відносини і спрямовувати на отримання результатів в змаганнях на будь-якому рівні [1].

Крім Національної шкільної спортивної олімпіади в закладах освіти країни проводиться ще ціла низка різноманітних фізкультурно-спортивних закладів, що підпорядковуються вимогам «Методичних положень та регламентів для видів спорту, визначених в Календарі національних шкільних спортивних змагань» на певний шкільний рік [2].

Таким заходом національного рівня називаємо «Гімназіаду», змагання які проводяться за системою подібною системою: 1 етап – заклад освіти, 2 – повітовий, 3 – зональний (42 повіти сучасної Румунії поділено на 8 зон) та національний. Календар змагань серед гімназистів та студентів професійних закладів освіти передбачає змагання з легкої атлетики (біг 50 м., 600 м., крос, багатоборство), баскетболу, футболу, ойни, гандболу, шахів, тенісу, волейболу.

Таблиця 1

Методичні рекомендації по організації змагань з легкої атлети в рамках «Гімназіади» 2018-2019 н.р.

Вид легкої атлетики	Методичні рекомендації по проведенню
Біг 50 м (дівчата і хлопці)	В змаганнях беруть участь учні 3 та 4 класів; Біг розпочинається з подачі звукового сигналу;

Продовження табл. 1

Вид легкої атлетики	Методичні рекомендації по проведенню
	Вправа виконується в забігах по 4-6 учнів; Студенти, які отримали перші два місця в забігу, претендують на участь у півфіналі; у фіналі приймають участь студенти, які зайняли перші 6-8 місць у півфіналах; змагання проводяться лише по гладких, нековзних поверхнях; для кожного учасника використовується 2 секундоміри.
Біг 600 м (дівчата і хлопці)	Біг розпочинається з подачі звукового сигналу; Вправа виконується в забігах по 4-6 учнів; змагання проводяться лише по гладких, нековзних поверхнях із позначеними доріжками; для кожного учасника використовується 2 секундоміри.
Легкоатлетичне багатоборство 1. Біг 60 м (дівчата і хлопці)	Біг розпочинається з подачі звукового сигналу; Вправа виконується в забігах по 4-6 учнів; змагання проводяться лише по гладких, нековзних поверхнях; для кожного учасника використовується 2 секундоміри.
2. Стрибки в довжину з місця/розбігу	Вправа виконується на обмеженій доріжці; вимірювання проводиться з місця відштовхування; формується групи з 10 учнів, розписані за класами; за кожного учня дозволені 3 спроби, що виконуються по черзі; враховується найкращий результат, який переводиться в бали.
3. Метання м'яча для ойни 4. Кидання ваги / набивного м'яча	Спроби метання можуть бути виконані з місця або з розбігу; формується групи, що складаються максимум з 10 учнів; виконуються три спроби; враховується найкращий результат, який переводиться в бали.
Біг 800 м (хлопці і дівчата)	Біг розпочинається з подачі звукового сигналу з високого старту; змагання проводяться лише по гладких, нековзних поверхнях; для кожного учасника використовується 2 секундоміри.

Спортивні дисципліни можуть змінюватись, за винятком ойни, легкої атлетики та футболу/баскетболу.

Серед легкоатлетичних дисциплін для учнівської молоді ліцеїв та закладів професійної освіти також організуються змагання з індивідуального кросу серед дівчат і хлопців. Крос проводиться серед молоді двох вікових категорій – учнів IX-X та XI-XII класів. Дистанція кросу змінюється відповідно етапу: повітовий етап – 1500 м., національний – 2000 м. (дівчата) та відповідно 2000 м. та 2500 м. (хлопці). В тексті представлені таблиці очків задля перерахунку результатів бігу (секунди, хвилини), стрибків у довжину, метання м'яча, кидання ваги (метри, сантиметри) тощо.

Список використаних джерел:

- [1] *Legea nr. 69/2000, legea educatiei fizice si sportului, consolidata.* (2009). Monitorul Oficial, I, 200.
- [2] *Prevederi metodologice și regulamente pentru disciplinele sportive nominalizate în calendarul competițiilor sportive școlare naționale anul școlar 2018-2019.* (2018) Retrieved from https://www.isj.tm.edu.ro/public/data_files/specializari/fisier-1867.doc
- [3] Tsybanyuk, O., Galan, Y., Yamak, O., Kyselytsia, O., Paliichuk, Y., Moroz O. (2018). *Monitoring the physical condition of schoolchildren during the process of physical education.* Journal of Physical Education and Sport, 2, 663–669.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.25

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ЯК ЗАСОБУ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З БІОЛОГІЇ

ORCID ID: 0000-0003-3066-4302

Шмиголь Ірина Василівна

канд. пед. наук, старший викладач кафедри клітинної біології та методики
викладання біологічних дисциплін

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Лаврик Мирослава Василівна

здобувач вищої освіти

навчально-наукового інституту природничих та аграрних наук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УКРАЇНА

Новий освітній ідеал ґрунтується на чотирьох принципах: навчатися пізнавати, навчатися роботи, навчатися жити разом, навчитися жити. Це означає, що сучасна освіта має включати в освітній процес творчість, уміння аналізувати події, що відбуваються довкола, і, головне, почуття відповідальності за свої вчинки, розвивати професійну автономію [5].

Сучасні умови життя потребують, аби людина мислила і працювала творчо, а також уміла приймати нестандартні рішення. Сьогодні метод проєктів вважається одним із найперспективніших методів навчання, адже він створює умови для творчої самореалізації тих, хто навчається, підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує навички пошуково-дослідницької технології [1].

А. Комишан та Н. Щокіна вважають, що «...сама проєктна діяльність здатна зробити освітній процес особистісно значущим, таким, в якому здобувач освіти зможе максимально розкрити свій творчий потенціал, проявити свої дослідницькі здібності, активність, фантазію, креативність та самостійність». [2].

Ми погоджуємося із думкою багатьох науковців, методистів, учителів-практиків, що однією із найефективніших сучасних педагогічних технологій, яка суттєво підвищує рівень організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів, розвивати їх індивідуальні особистісні характеристики, є метод проєктів.

О. Янкович, Ю. Беднарек, А. Анджеєвська зауважують, що «...метод проєктів у світовій педагогіці – не сучасний винахід (він виник щонайменше півтора століття тому), але переосмислення і застосування його у нинішній навчальній та культурно-соціальній ситуації дає право говорити про нього як про нову педагогічну технологію. Метод проєктів успішно й активно розвивається, оскільки дає змогу раціонально поєднувати теоретичні знання з їх практичним застосуванням для вирішення конкретних життєвих проблем сучасності в навчальній діяльності школярів» [6].

Окрему увагу при використанні методу проєктів на уроках учитель має звернути на те, що учні один від одного відрізняються як за різним рівнем підготовленості до засвоєння знань, так і за індивідуальними особливостями. О. Гоголь наголошує, що «...індивідуальні особливості учнів стосуються, у першу чергу, їх пізнавальної сфери: одні мають зоровий тип пам'яті, інші – слуховий чи зорово-руховий і т.д. У одних наочно-образне мислення, а в інших – абстрактно-логічне. Це означає, що одним легше сприймати матеріал

за допомогою зору, іншим – на слух; комусь потрібне конкретне уявлення матеріалу, іншим – схематичні дані тощо. Нехтування індивідуальними особливостями учнів при навчанні призводить до виникнення в них різного роду труднощів, ускладнює шлях досягнення поставлених цілей» [1].

В. Лемещенко вважає, що «...пізнавальна активність є одним із головних критеріїв якості підготовки учнів, а її активізацію можна забезпечити тільки за умов спеціальної організації пізнавальної діяльності тих, хто навчається. Тому є доречним використання методу проєктів, який підвищує інтерес до вивчення предмету шляхом розвитку внутрішньої мотивації за допомогою переносу центру процесу навчання з учителя на учня» [3].

Найважливішою умовою активізації пізнавальної діяльності, наголошує автор, є забезпечення мотивації навчання, яка підвищує інтерес учнів до знань, викликає наполегливість, сприяє засвоєнню нових знань, прагненню досягти поставленої мети. Саме тому метод проєктів відіграє важливу роль у досягненні цієї мети [3].

Саме під час виконання проєкту особистість стикається з чередою взаємопов'язаних запитань теоретичного та практичного характеру, які вимагають максимальної активізації розумової діяльності, взаємодії та співпраці. Більше ніж де, у проєкті реалізується ідея співробітництва учителя та учня, учня та учня, учня та колективу. Окрім того, такі елементарні навички стануть відправною точкою для формування елементарних умінь аналізу результатів власної діяльності та відповідальності за ці результати [4].

Важливою проєктна діяльність є при вивченні біології, оскільки допомагає підвищити рівень мотивації учнів, їх пізнавальну активність, пов'язати теорію з практикою, довести необхідність біологічної компетентності не лише в професійній діяльності, а й у повсякденному житті.

Звісно метод проєктів, як і будь-який інший метод чи педагогічна технологія, мають свої переваги й недоліки, труднощі щодо впровадження в освітній процес із біології тощо.

Перевантаженість та жорсткі рамки навчального навантаження, класно-урочна система організації освітнього процесу обмежують можливості широкого використання методу проєктів на уроках біології. Однак, як ми вже наголошували, він є ефективним для підвищення мотивації учнів до вивчення біології, активізації їх пізнавальної діяльності, формування в них особистісних рис, розвитку вмінь і навичок самостійного навчання, рефлексії тощо.

З метою ефективного впровадження методу проєктів в освітній процес із біології, вчитель передусім має визначити вид проєкту, який учні будуть виконувати, врахувати та дотримуватися певних умов і вимог його впровадження на різних типах уроків, чітко спланувати методику використання проєктного навчання, дотримуватися всіх його етапів тощо. Слід також зазначити, що учасниками проєктної діяльності мають бути не лише учні та вчителі, а й батьки. Кожен із учасників цієї діяльності виконує певні ролі. Так, учитель є організатором проєктної діяльності, а під час роботи учнів над проєктом, має бути консультантом, який мотивує учнів, спонукає їх до пізнавальної активності та діяльності, консультує, спостерігає за ходом виконання проєктів, корегує діяльність учнів, оцінює результати. У ході роботи на проєктах учні стають активними учасниками, виконавцями, самостійно приймають рішення, несуть відповідальність за кінцевий результат. Під час роботи учнів над проєктом, батьки також долучаються до цієї роботи, оскільки вони можуть консультувати своїх дітей, допомагати їм, забезпечувати оптимальний режим роботи, слідкувати за виконанням плану, при потребі, допомогти в підготовці презентації тощо.

На основі аналізу науково-педагогічної та методичної літератури нами було виокремлено наступні педагогічні умови застосування методу проєктів на уроках біології:

- урахування компетентнісного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів до організації освітнього процесу з біології;
- урахування принципів навчання: принцип пізнавального інтересу; принцип доцільності; принцип міцності засвоєння ЗУН; принцип науковості; принцип систематичності та послідовності; принцип доступності; принцип дієвості; принцип проблемності; принцип зв'язку теорії з практикою; принцип наочності;
- створення проблемної ситуації, вирішення якої вимагає дослідницького підходу та розробки проекту, спрямованого на розв'язання проблеми;
- мотивація учнів до пізнавальної діяльності, стимулювання пізнавального інтересу;
- індивідуалізація, тобто урахування рівня складності проекту та індивідуальних можливостей учнів;
- опрацювання джерел інформації, необхідних для більш глибокого розуміння проблемної ситуації;
- активізація самостійного мислення учнів та прогнозування кінцевого результату;
- планування роботи над проектом;
- проведення дослідницької роботи для розв'язання проблемної ситуації;
- оформлення результатів роботи над проектом і презентація кінцевого продукту;
- чіткі та зрозумілі критерії оцінювання результатів проекту, які оголошуються перед початком роботи учнів над ним;
- обговорення та оцінювання кінцевого продукту.

Отже, використання методу проектів на уроках біології дозволяє підвищити мотивацію та пізнавальну активність учнів, сформувати в них творчі здібності, самостійність, ініціативність, відповідальність, креативність, систему знань, умінь і навичок з біології та ін.

Список використаних джерел:

- [1] Гоголь, О. В. (2019). Метод проектів – один із шляхів реалізації компетентнісного підходу в навчанні. *Інноваційний освітній простір ліцею: від простого до складного, від ідеї до практики: матеріали науково-практичної інтернет-конференції*. 21 жовтня, 2019. Вилучено з: <http://klovsky77.com.ua/23-naukova-robita/213-metod-proektiv-odin-iz-shlyxiv-realizacii-kompetentnogo-pidhodu-v-navchanni.html>
- [2] Комишан, А. І. & Щокіна, Н. Б. (2017). Метод проектів як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. (41), 81-93.
- [3] Лемещенко, В. В. (2011). Метод проектів у навчанні як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів (на прикладі іноземної мови). *Студентський меридіан: збірник наукових праць студентів*. (10), 28-32.
- [4] Лимарєва, Ю. М., Цимбал, М. В. & Цимбал, В. В. (2017). Застосування методу проектів для формування пізнавальної активності учнів початкової школи. *Innovative Solutions in Modern Science*. (2), 1-12.
- [5] Петрова, Н. П. & Халилов, С. Р. (2015). *Реализация метода проектов в подготовке педагога (на примере гуманитарных дисциплин)*. Ставрополь: Изд-во СКФУ.
- [6] Янкович, О., Беднарек, Ю. & Анджеєвська, А. (2015). *Освітні технології сучасних навчальних закладів*. Тернопіль: ТНПУ ім В. Гнатюка.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.26

ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ КЕЙС-МЕТОДА В ПРАКТИКУ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Бекмурзаева Райхан

магистр пед.наук, старший преподаватель,
кафедра педагогики и методики обучения
Кызылординский университет имени Коркыт Ата

Оразымбетова Анар

магистр пед.наук, старший преподаватель,
кафедра педагогики и методики обучения
Кызылординский университет имени Коркыт Ата

Стамкулова Шолпан

магистр пед.наук, преподаватель,
кафедра педагогики и методики обучения
Кызылординский университет имени Коркыт Ата

РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН

Актуальность проблема внедрения кейс-метода в практику высшей школы крайне не вызывает сомнения в настоящее время.

Исследователи считают, что данная проблема вытекает из общей направленности развития образования, его ориентации не столько на получение конкретных знаний, сколько на формирование профессиональной компетентности, умений и навыков мыслительной деятельности, развитие способностей личности, среди которых особое внимание уделяется способности к обучению, смене парадигмы мышления, умению перерабатывать огромные массивы информации; повышения требований к качеству специалиста, который, помимо удовлетворения требованиям первой тенденции, должен обладать также способностью оптимального поведения в различных ситуациях, отличаться системностью и эффективностью действий в условиях кризиса [1].

По проблематике нашего исследования необходимо рассмотреть подробно исторические подходы к развитию кейс-метода, что позволит учесть все нюансы и особенности его применения в практике высшей школы (рисунок 1) [2, с. 58].

Анализ научных источников свидетельствует о том, что раскрытию сущности понятия «кейс-стади» уделяется значительное внимание. Однако, по мнению Н. П. Адониной, исследователи, работающие с кейс-стади, применяют в своих трудах одновременно по несколько вариантов перечисленных названий, не делая четкого смыслового разграничения, используя каждый термин в соответствии с контекстом, применяя как русский вариант написания, так и английский [3, с.43]. В этой связи, необходимо рассмотреть взгляды исследователей на сущность понятия «кейс-стади».

А. М. Долгоруков характеризует кейс-стади как об одном «из наиболее проверенных средств достижения активного участия студентов в групповой работе», предоставляющем «возможность работы группы на едином проблемном поле; использование структурированной информации и принципов проблемного обучения; ... возможность создания новых продуктивных стереотипов деятельности; выработки навыков простейших обобщений» [4, с. 82].

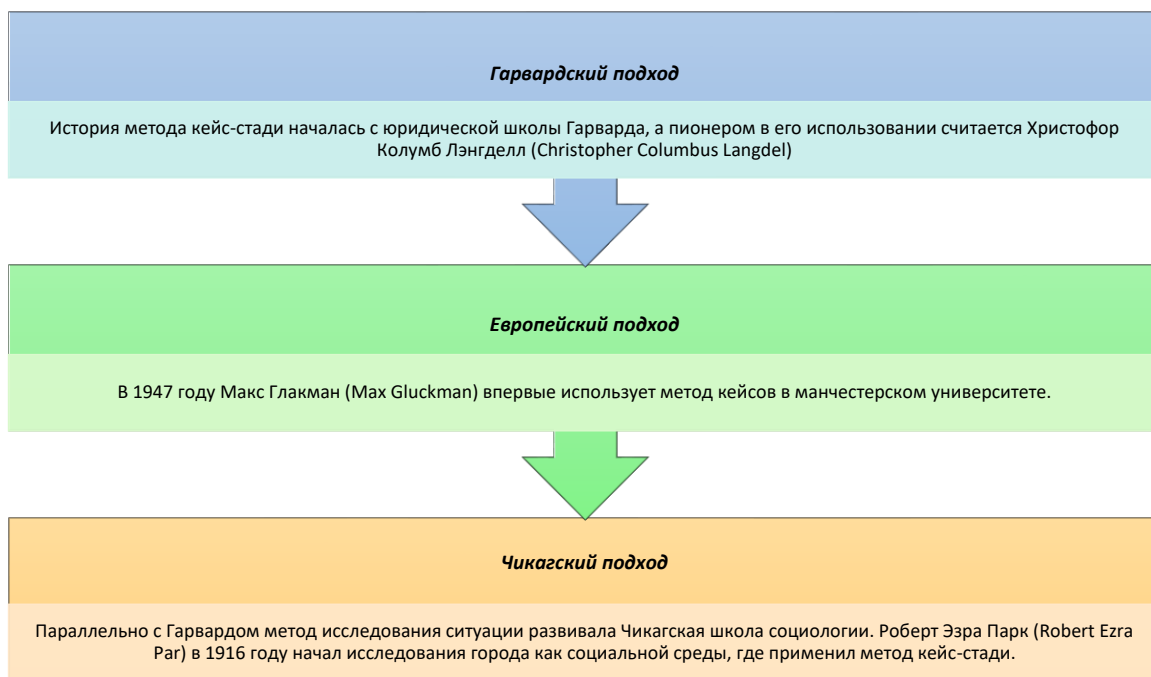

Рис. 1. Схема исторических подходов к развитию кейс-стади

Н. Велиева считает, что применение кейс-метода имеет следующие преимущества и риски:

- Во-первых, кейс-метод дает возможность оптимально сочетать теорию и практику, развивать навыки работы с разнообразными источниками информации. Обучающиеся не получают готовых знаний, а учатся их добывать самостоятельно, принятые решения в жизненной ситуации быстрее запоминаются, чем заучивание правил.

- Во-вторых, процесс решения проблемы, изложенной в кейсе, - это творческий процесс познания, который подразумевает коллективный характер познавательной деятельности. Следовательно, обучающиеся учатся соблюдать правила общения: работать в группах, слушать собеседников, аргументировать свою точку зрения, выстроив логические схемы решения проблемы, имеющей неоднозначное решение [5, с. 105].

В исследовании О.П. Фесенко, Е.В. Федяевой и В.В. Бесценной представлен авторский взгляд на основные следующие преимущества:

1. Описание ситуации в некоторый момент времени;
2. Многоальтернативность решений;
3. Единая цель при выработке решений;
4. Наличие системы оценки деятельности по решению кейса.

По мнению исследователей, сущность кейс-технологии заключается в том, что обучаемые вырабатывают навыки сопоставления, анализа, поиска альтернативных путей выхода из конкретной проблемной ситуации, самостоятельного поиска недостающей информации, обсуждения это в группе, тем самым развивая важные умения коммуникации, сотворчества и инициативности [6, с. 152].

Г.П. Раджабалиев и Н.Х. Нурмагомедова рассматривают кейс-технология как совокупность действий по созданию кейсов и их использованию в образовательном процессе, которые обеспечивают достижение намеченных целей обучения. Исследователи считают, что суть данной технологии состоит в том, что получение знаний и формирование умений становится результатом

предприимчивой автономной работы обучающихся в поиске способов, путей по разрешению противоречий, непосредственно, по этой причине и совершается креативное постижение профессиональными знаниями, навыками, умениями, а также развитие интеллектуальных способностей [7, с.59].

Несомненный интерес для нашей работы представляет исследование М. И. Бекоевой и С. А. Амбаловой [8, с. 24], где анализируются различные подходы ученых к проблеме разработки кейсов, которые представляет собой результат научно-методической деятельности преподавателей и обучающихся. Как интеллектуальный продукт он имеет свои источники, которые в статье представлены следующим образом:

- общественная жизнь во всем своем многообразии выступает источником сюжета, проблемы и фактологической базы кейса;
- образование определяет цели и задачи обучения и воспитания, интегрированные в метод case-study;
- наука - третий источник кейса, как отражательного комплекса. Задает ключевые методологии, которые определяются аналитической деятельностью и системным подходом, а также множество других научных методов, которые интегрированы в кейс и процесс его анализа.

Основным фактором в дискуссии является степень ее руководства преподавателем. Руководя дискуссией, преподаватель должен добиваться участия в ней каждого студента, выслушивать аргументы за и против и объяснения к ним, контролировать процесс и направление дискуссии, но не ее содержание. Особое место в организации дискуссии при обсуждении и анализе кейса принадлежит использованию метода генерации идей, получившего название «мозговой атаки» или «мозгового штурма».

А. В. Ладыгин, Т. С. Жданова [9, с.26] выделяют следующие технологические особенности case-study:

- Метод представляет собой специфическую разновидность исследовательской аналитической технологии, т.е. включает в себя операции исследовательского процесса, аналитические процедуры.
- Метод case-study выступает как технология коллективного обучения, важнейшими составляющими которой выступают работа в группе (или подгруппах) и взаимный обмен информацией.
- Метод case-study в обучении можно рассматривать как синергетическую технологию, суть которой заключается в подготовке процедур погружения группы в ситуацию, формировании эффектов умножения знания, инсайтного озарения, обмена открытиями и т.п.
- Метод case-study интегрирует в себе технологии развивающего обучения, включая процедуры индивидуального, группового и коллективного развития, формирования многообразных личностных качеств обучаемых.

По мнению М. И. Неустроевой [10, с.77] метод кейс-технология завоевывает позитивное отношение со стороны учащихся, которые видят в нем возможность проявить инициативу, почувствовать самостоятельность в освоении теоретических положений и овладении практическими навыками. Он демонстрирует теорию с точки зрения реальных событий, позволяет заинтересовать учеников в изучении предмета, способствует активному усвоению знаний и навыков сбора, обработки и анализа информации, характеризующей различные ситуации. Не менее важно и то, что анализ ситуаций довольно сильно воздействует на профессионализацию обучающихся, способствует их взрослению, формирует интерес и позитивную

мотивацию к учебе. Кейс-метод выступает как образ мышления преподавателя, его особая парадигма, позволяющая по-иному думать и действовать, развить творческий потенциал. Этому способствует и широкая демократизация и модернизация учебного процесса, раскрепощение преподавателей, формирование у них прогрессивного стиля мышления, этики и мотивации педагогической деятельности [10, с. 77]

Таким образом, как следует из вышеизложенного метод кейсов позволяет решать поставленные задачи перед современной казахстанской системой образования, так как является интерактивным, личностно-ориентированным исследованием реалистичных и конкретных ситуаций, которые способствуют повышению эффективности обучения в высшей школе.

Список использованных источников:

- [1] Мирза, Н. В., & Умпирович, М. И. (2014). Кейс-метод как современная технология профессионально-ориентированного обучения студентов. *European science review*, 3 (4), 82-85.
- [2] Бахтина, А. С. (2016). Проблема использования кейс-стади в образовательном процессе. *Векторы благополучия: экономика и социум*, 2 (21), 23-31.
- [3] Адонина, Н. П. (2012). Кейс-стади: история и современность. *Высшее образование сегодня*, 11, 43
- [4] Тулепбергенова, Д. Ю. (2014). Сущность кейс-стади: педагогический аспект осмысления термина. *Интеграция образования*, 1, 82.
- [5] Велиева, Н. (2016). О некоторых моментах использования метода кейсов в обучении иностранному языку. *Проблемы современной науки и образования*, 12 (54), 105.
- [6] Фесенко, О.П., Федяева, Е.В., & Бесценная, В.В. (2016). Кейс-технология в методике преподавания РКИ. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*, (4), 152.
- [7] Раджабалиев, Г.П. & Нурмагомедова, Н.Х. (2015). Кейс-технологии в образовании. *Вестник Социально-педагогического института*, 2 (14), 59.
- [8] Бекоева, М. И., & Амбалова, С. А. (2016). Использование кейс-технологий в образовательном процессе вуза. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*, 5 (2 (15)), 24.
- [9] Ладыгин, А. В. & Жданова, Т. С. (2011). Кейс-технология как средство формирования познавательной самостоятельности студентов в процессе обучения. *Вестник Казахского Национального медицинского университета*, (2), 26.
- [10] Неустроева, М. И. (2016). Кейс-технология в образовательном процессе. *European science*, 12 (22), 77.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.27

ТЕХНОЛОГІЯ ВЕБ-КВЕСТ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Чуйко Поліна Ігорівна

здобувач вищої освіти природничо-географічного факультету
*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0001-9353-4017

Форостовська Тетяна Олександрівна

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри природничих наук та методик їхнього навчання
*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка*

УКРАЇНА

Технологія веб-квесту є однією із перспективних інноваційних технологій при навчанні в різних освітніх середовищах і займає гідне місце серед інших педагогічних технологій, в рамках якої педагог формує інтерактивну пошукову діяльність учнів, мотивує до самостійного здобування знань, задає параметри цієї діяльності, контролює її і визначає часові межі.

Освітній веб-квест (web-quest) - це проблемне завдання з елементами рольової гри. Для виконання такого завдання необхідне використання інформаційних ресурсів Інтернету. Фактично - це сайт в Інтернеті, з яким працюють учні, виконуючи при цьому ту чи іншу навчальну задачу.

Такі завдання охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути і міжпредметними. Розрізняють два типи веб-квестів: для короткочасної роботи (мета: поглиблення знань і їх інтеграція, розраховані на одне-три заняття) і тривалої роботи (мета: поглиблення і перетворення знань учнів, розраховані на тривалий термін - на семестр або навчальний рік) [1].

Безумовно, квест - технології є чудовою можливістю для вчителя і дітей захоплююче і оригінально організувати урок хімії. Веб-квест допомагає педагогу урізноманітнити освітній процес, зробити його незвичайним, таким, що запам'ятовується, цікавим. Тому використання даної технології в освітньому процесі дає можливість: підвищити мотивацію до навчання; зацікавити учнів у вивченні хімії; використовувати різні види інформації (текстову, графічну, відео та звукову); наочно представляти різноманітні ситуаційні задачі тощо.

Веб-квест вимагає цілеспрямованого пошуку інформації. Методисти і дослідники виявляють таку логіку використання веб-квесту: визначення навчальної проблеми, яку треба вирішити; пошук інформації групою учнів в Інтернеті; робота учнів з тематичними сайтами, запропонованими учителем.

Для створення веб-квестів до уроків хімії ми скористалися спеціалізованим конструктором сайтів Wix [2]. На створеному сайті ми передбачили переходи по сторінках як з меню, так і за допомогою кнопок, форму зворотного зв'язку, анімацію.

При розробці веб-квесту з хімії з теми «Вуглеводи» для 10 класів рівня стандарту ми запропонували учням кілька ролей (хімік-аналітик, хімік-технолог, біолог, дієтолог тощо). Учні спочатку знайомляться з тим, що таке веб-квест, читають спільне завдання, вибирають ролі, порядок роботи і відправляються в

пошуках відповідей на запитання та завдання по 5 рівнях, де отримую конкретні завдання. Правильні відповіді дозволяють гравцеві переходити на вищі рівні. Неправильні відповіді ведуть до різних перешкод на шляху гравця у вигляді додаткових завдань та заважають йому досягти мети.

Таким чином, веб-квести створюють перед учнями проблемні ситуації на основі життєвого досвіду, змушують здійснювати пошук і відбір інформації, активізують їх пізнавальну активність та зацікавленість у вивченні хімії.

Список використаних джерел:

- [1] Быховский, Я.С. Что такое образовательный веб-квест? Вилучено з: http://www.iteach.ru/met/metodika/a_2wn4.php.
- [2] Вилучено з: <https://uk.wix.com/features/main>.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.28

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ORCID ID: 0000-0003-3950-9755

Чи Синьюй

аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

УКРАЇНА

Мисленнєві аналітичні процеси є основою застосування у пошуково-дослідницькій діяльності такого теоретичного методу, як аналіз. Разом з тим, цей метод не є виключно науково-дослідницьким. Він є актуальним і для освітнього процесу, зокрема й у галузі музичної освіти. У багатьох освітньо-професійних програмах запроваджено освітній компонент, який в своєму змісті має саме аналіз: «Аналіз музичних творів»; «Аналіз художніх творів»; «Художньо-педагогічний аналіз мистецьких творів» тощо.

Нерідко процес аналізу творів асоціюється виключно з блоком історико-теоретичної підготовки здобувачів. Разом з тим, виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва також містить у собі аналітичний сегмент. В освітньому процесі з виконавської підготовки, зокрема гри на музичних інструментах застосовується декілька видів аналізу: аналіз форми, гармонійний аналіз, аналіз драматургії розкриття образу, педагогічний аналіз (аналізується педагогічний потенціал твору задля вирішення конкретних педагогічних завдань) та ін. Може бути задіяними і такі види аналізу, які безпосередньо торкаються процесу виконавства: аплікатурний аналіз, агогічний, динамічний тощо.

Будь який вид аналізу потребує застосування певних аналітичних умінь. Вони можуть носити як теоретичний характер, що зв'язано із застосуванням набутих теоретичних знань у виконавській підготовці; можуть носити методико-прикладний характер, що зв'язано з пошуком найефективних методів роботи над твором у контексті різних виконавських завдань; можуть носити художньо-інтерпретаційний характер, який зумовлений завданнями розкриття образу твору та оцінки/самооцінки якості виконавського втілення творчої ідеї в її співвідношенні з авторським/композиторським задумом.

Отже, виходячи з різноманітних функцій аналітичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: теоретико-семантичної; методико-педагогічної та художньо-інтерпретаційної, виявляється й три відповідні групи аналітичних умінь.

Разом з тим, окреслюючи компонентну структуру таких аналітичних умінь, акцентуємо увагу на тому, що вони не є ізольованими, а складають цілісну систему взаємозв'язаних та взаємозумовлених аналітичних дій, в якій жодний компонент не є зайвим і забезпечує ефективність інших компонентів завдяки змісту та функціональним властивостям умінь, що до них входять.

Таким системний взаємозв'язок в методиці музичного навчання нерідко є домінуючим саме у формуванні тих або тих виконавських умінь. Системний підхід до комунікативних умінь у процесі вокально-ансамблевої діяльності, наприклад, застосований у дослідженні Чень Цзяньїн (Чень Цзяньїн, 2019). Автор

вказує на те, що кожний компонент «...сприяє побудові нових взаємин...» (Чень Цзянь, 2019, с.8). Інший приклад – дослідження рефлексивних умінь у дисертації Мінь Шаовей (Мінь Шаовей, 2017). У дослідженні наголошено, що «...виконавсько-педагогічний контекст фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики зумовлює визначення індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів як інтегрованої системи...» (Мінь Шаовей, 2017, с.7).

У нашому дослідженні також аналітичні уміння поєднані у системну комплексну конструкцію, в якій компонент теоретико-семантичних умінь забезпечує когнітивний ґрунт для пошуку адекватних та методичних дій, засобів, технік, що складають компонент методико-педагогічних умінь. Вони сприяють досягненню сформованих на основі теоретико-семантичних умінь уявлень щодо художньо-інтерпретаційного аналізу з відповідними уміннями. Отже така логіка вказує на цілісність функціонування художньо-аналітичних умінь.

Функціональні властивості теоретико-семантичного компоненту зумовлюють включити такі художньо-аналітичні уміння: уміння визначати семантичні одиниці музичного тексту під час його аналізу та усвідомлювати їх смисловий контекст; уміння проаналізувати та оцінити співвідношення знаків, символів та змістового наповнення атрибутів музичної мови твору. Відповідно до методико-педагогічного компоненту відносяться такі художньо-аналітичні уміння: уміння аналізувати та узагальнити виконавські завдання з педагогічним вектором застосування твору; уміння розробити критерії оцінювання власного виконавства на основі прикладних аналітичних процедур самооцінювання. До художньо-інтерпретаційного компоненту доцільно віднести уміння: здійснювати аналіз художньої траєкторії розкриття образу; критичного ставлення до виконавської інтерпретації на основі сформованих фахових компетентностей (жанрово-стильових, художньо-образних).

Таким чином, феноменологія компонентів художньо-аналітичних умінь виявляється через різноманітні види аналізу музичних творів як методу мистецтвознавства у сполучанні з аналізом художньо-образних властивостей та педагогічного потенціалу творів мистецтва, їх інтерпретації, що є прерогативою педагогіки мистецтва. Зазначене дає підстави вказувати на сполучання двох векторів художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва у цілісній системі їхньої фахової підготовки

Список використаних джерел:

- [1] Мінь, Шаовей. (2017). Формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки (Автореф. дис. канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ.
- [2] Чень, Цзянь. (2019). *Методика формування комунікативних умінь студентів України і Китаю в процесі вокально-ансамблевої діяльності* (Автореф. дис. канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.29

ФОРМУВАННЯ ТЕМБРО-ДИНАМІЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

ORCID ID: 0000-0002-8695-0036

Ма Цзе

аспірантка кафедри музично-інструментальної підготовки
факультету музичної та хореографічної освіти,
*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса*

УКРАЇНА

Сучасні наукові дослідження доводять, що умовою формування музичних здібностей і умінь є як розвиток самостійності музичного мислення виконавця, так і вміння вільно відтворювати музичний матеріал за допомогою слухових уявлень. Сформоване музичне мислення дозволяє виконавцю репрезентувати звукові образи твору, загострювати ладові співзвуччя, акцентуючи увагу на функціональних тяжіннях гармонійних послідовностей; чути і відтворювати музичні тембри в усьому їх різноманітті образотворчих можливостей, а також розпізнавати забарвленість тембрових характеристик музичної мови.

Як відомо, під категорією «тембр» музикознавцями, музикантами та педагогами розуміється «забарвлення» або «характер» звуку. Тобто, якість, за якою різняться одновисотні звуки, звучання різних інструментів або голосів. Тембровий слух по своїй суті, з одного боку, дуже близький до поняття «мелодійний слух», особливо в контексті здатності до виразного інструментального інтонування. Але, з іншого, вважає Д. Надирова, «він спрямований на сприйняття забарвлення, а не висоти звуку, і в дуже значній мірі включає в себе виконавські тактильно-дотикові відчуття» [2]. У зв'язку з цим багато дослідників схильні відносити тембральний слух до виконавських здібностей. Фортепіанна гра створює особливо сприятливі умови для розвитку тембро-динамічного слуху. Це пов'язано з особливостями самого інструменту: фортепіано не має свого яскраво вираженого, притаманного тільки йому тембру, як більшість інших музичних інструментів (наприклад, труба, скрипка, арфа і т. д.). На фортепіано можна створювати будь-які звуко-тембральні композиції. Таким чином, темброва нейтральність, яка характерна для фортепіано у поєднанні з конструктивними особливостями інструменту (чутливість до дотиків клавіатури, механізм педалізації), дає виконавцю широкі можливості впливу на характер (тембр) звучання.

Формування барвистого тембрального звуковидобування у здобувачів вищої освіти мистецьких закладів у процесі гри на фортепіано включає в себе наступні вимоги: формування специфічного піаністичного туше (особливого дотику, заснованого на тактильних відчуттях); досягнення свободи виконавського апарату (звуковидобування за рахунок ваги руки, а не активної м'язової дії); наявність чіткого художнього завдання, знання способів його технічної реалізації; активізація слухової уваги (уміння вслухатися у звучання інструменту, в усі тонкощі нюансування); наявність музично-виконавського досвіду і слухових вражень; володіння технікою педалізації, наявність координації між рухами рук і ніг піаніста; постійний слуховий самоконтроль.

Виходячи з вищесказаного, формування тембральної техніки звуковидобування включає в себе психологічну, емоційну і технологічну складові. Однак успішність оволодіння майбутніми учителями музичного мистецтва тембро-динамічними вміннями залежить від ступеня залученості до процесу активізації тембро-динамічного слуху, який визначає активність уяви при створенні попередньої внутрішньо-слухової звукомоделі, коригує якість звучання в реальному виконанні.

Список використаних джерел:

- [1] Мозгальова, Н. Г. (2015). Музичні здібності, їх сутність і розвиток в процесі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики. *Педагогіка вищої та середньої школи*, (41), 45-51.
- [2] Надьорова, Д. С. (2008). *Музыкальное развитие в процессе фортепианного обучения*. Казань: Изд-во ТГГПУ.
- [3] Пен, Сіює (2020). Основні аспекти підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до розвитку тембрального слуху учнів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (102), 468-476.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.30

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ ГІБРИДНОГО НАВЧАННЯ

ORCID ID: 0000-0003-0968-1060

Дідик Андрій Орестович
аспірант

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Корець Олександр Миколайович

канд.пед.наук, доцент кафедри інформаційних систем і технологій
Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

УКРАЇНА

Інформаційний вплив нових навчальних технологій зумовив питання перегляду методики викладання технічних дисциплін у вищих навчальних закладах України.

Створити щось оригінальне, яке ще б не було апробоване в процесі викладання будь-якої дисципліни, зараз проблематично. Хмарні технології пропонують таке різноманіття методів, що належить тільки вимогливо і мудро розібратися в усьому. Диверсифікація в методиці – інноваційні, інтерактивні прийоми в навчанні. Потрібен, як завжди, наполегливий пошук. Тому кожен педагог повинен підібрати для себе ті методи, які дають максимальний результат для розвитку творчої особистості.

Інформаційні технології мають великий вплив на молодь. У неї формується новий стиль обробки інформації, новий стиль мислення – « мозаїчно-кліповий », а це вимагає оновлення дидактичної системи, розробки адаптивних методик і технологій навчання. Інформаційний процес пізнання формує « кліпове мислення » картинками, які доволі швидко змінюються, складаючись у мозаїку. Отже, у молоді формується мислення не книжними образами, а відеокліпами всесвітньої комп'ютерної мережі[2].

Про феномен « кліпового мислення » заговорили нещодавно. Ця проблема більш детально розглядається в працях провідних зарубіжних соціологів, наприклад, американського дослідника-футуролога Е. Тоффлера. У своїй монографії « Третя хвиля » він пише, що « ...замість отримання просторових « смуг » ідей, зібраних і систематизованих, які співвідносяться одна з одною, нас усе більше напихають короткими модульними спалахами інформації – рекламою, командами, теоріями, обривками новин, якимись обрізаними, усіченими, що не вкладаються в наші колишні ментальні поняття ».

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відкриває викладачам та студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації – електронних гіпертекстових підручників, освітніх сайтів, систем дистанційного навчання і т.п. А саме це підвищує ефективно розвиває пізнавальну діяльність і відкриває нові можливості для творчого росту студентів.

Нині ІКТ забезпечують можливість проведення дистанційних лекцій, семінарів, демонстрацію відеоматеріалів і анімаційних матеріалів, що знаходяться на різних освітніх серверах, виконання робіт над навчальними телекомунікаційними проектами, організацію дистанційних олімпіад і т.п. При цьому сервери дистанційного навчання створюють надійні умови для

інтерактивного зв'язку зі студентами через Інтернет, у тому числі, і в режимі реального часу[3].

Враховуючи непередбачувані обставини, широкого застосування на сьогодні набула дистанційна освіта. Практично вона створена на віртуальних засобах навчання. Її значення важко переоцінити, особливо для тих, хто пройшов шкільне інклюзивне навчання.

Дистанційні технології – це освітні технології, які створені у віртуальному просторі для взаємодії « студент – викладач», «викладач – студент» в онлайн – режимі.

Дистанційна освіта – унікальна, адже в своїй сутності поєднує елементи очного, очно-заочного, заочного і вечірнього навчання на основі інформаційних технологій і систем мультимедіа. Для неї характерна гнучкість, модульність, економічна ефективність, максимальне використання інформаційних технологій.

Дистанційна освіта, як і традиційний навчальний процес, використовує пристосовані для віртуального простору наступні дидактичні методи навчання: інформаційний, віртуальний, репродуктивний, проблемний, дослідницький, евристичний, проєктний, індивідуальний, гейміфікаційний (елементи гри). Тому віртуально виконані дослідження та експерименти в штучних лабораторних умовах доповнюють натурні лабораторні роботи. Це приклад емпіричного пізнання об'єктивної дійсності, а разом із тим дієвий метод наукового пізнання. Однак така форма має деякі недоліки: обслуговуючий сервер може бути недовантажений чи перевантажений у залежності від кількості слухачів. Інноваційним вирішенням цього стало застосування хмарних технологій (Інтернет-технологій). Уперше термін «хмарні технології» появився в 2009р.

Хмарні технології – це модель забезпечення повсякчасного та зручного мережевого доступу за потребою. Вони допомагають знайти актуальну інформацію, з якою легко ділитися з іншими користувачами з будь-якої точки віртуального простору[1].

Хмарні технології (Cloud Computing) — це система, що дозволяє віддалену обробку та зберігання даних. Хмара — сервер або мережа, де зберігаються дані та програми, які з'єднуються з користувачами через Інтернет. Хмарні технології використовують програми без установки і доступу до особистих файлів з будь-якого комп'ютера, що має доступ в Інтернет. Хмарні сервери надають необмежені можливості для побудови різних навчальних ситуацій, в яких студенти набувають досвіду. Це дає змогу запровадити технологію змішаного (гібридного) навчання, яка дозволяє створити віртуальні групи, що матимуть можливість користуватися хмарними технологіями.

Висновки. Хмарні технології та створений на їх основі віртуальний освітній простір є інноваційною альтернативою традиційному навчально-виховному процесу. Мережева хмара для дистанційної електронної освіти забезпечує її високий рівень: підвищують ефективність навчальної діяльності студентів, ріст зацікавленості до вивчення дисципліни, розвиток логічного мислення, пам'яті, економлять час. Схиляння викладача до віртуалізації, до залучення в свою діяльність хмарних серверів вселяє велику надію, що онлайн-технології створюють позитивні умови для самореалізації студента, розвитку його творчих здібностей, лідерських якостей, світоглядних переконань.

Список використаних джерел:

- [1] Биков В.Ю.(2011).Хмарні технології,ІКТ – аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ. *Інформаційні технології в освіті.* (10), 8-23.
- [2] Биков В.Ю. (2012). Технології хмарних обчислень – провідні інформаційні технології подальшого розвитку інформатизації системи освіти в Україні. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* (3), 5-22.
- [3] Корець М.С. (2019). *Методика викладання технічних дисциплін.* Київ:НПУ ім. М.П. Драгоманова.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.31

ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ORCID ID: 0000-0002-7774-3713**Пань Шен**

аспірант кафедри музичного мистецтва і хореографії
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

УКРАЇНА

У науково-педагогічному тезаурусі України останнім часом все частіше застосовується поняття «освітній процес». Це поняття замінило традиційно вживані «навчання та виховання». Відповідно до європейської традиції позначати ці суміжні процеси поняттям «art education». Якщо приймати за основу взаємозумовленість навчання та виховання, розглядати їх як єдиний цілісний процес, до якого ще додається й розвиток, то питання виникає до терміну «art» в його розумінні і тлумаченні з англійської як «образотворче мистецтво», або в узагальненому розумінні мистецтво взагалі. Разом з тим, в українській мистецько-науковій лексиці застосовується і мистецтво, і художність. Відповідно до поняття «художність» мається на увазі образотворення, результати втілення образу, що є процесом і результатом відповідного художнього мислення. Стосовно поняття мистецтво, то його застосовують саме до видів мистецтва та їх синтезу.

Предметом нашого дослідження є художньо-педагогічна освіченість. Тобто художність сполучається з певними сформованими педагогічними уявленнями та стереотипами професійного мислення вчителя мистецтва. Художність володіє усіма властивими атрибутами: образністю, синтезом засобів виразності різних мов мистецтва, високими якісними ознаками. Натомість «педагогічність» передбачає орієнтацію таких фахових конструктів, як: знання, уміння, аналітичні дії, компетенції тощо на вирішення суто педагогічних завдань, які спонтанно виникають в освітньому процесі.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку загальної музичної освіти на Україні показує домінуючу роль в освітньому процесі принципу інтеграції. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва має враховувати ці тенденції. Свого часу в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва був задіяний механізм отримання спеціалізації: пропонувалося обрати будь яку додаткову спеціалізацію, що було передбачено можливостями ЗВО, або нормативами щодо підготовки відповідних фахівців. У багатьох ЗВО пропонувалося або напрям спеціалізації «художня культура, етика, естетика», або «режисура музично-виховних заходів». Обидві спеціалізації надавали можливість формувати широкий художній світогляд майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки спиралися на синтез мистецтва. Такий процес навчання за означеними спеціалізаціями можна було схарактеризувати як художньо-освітній. Так, наприклад, протягом чотирьох років студенти вивчали дисципліну «Світова художня культура», а на завершальному етапі додавалася дисципліна «Методика викладання художньої культури». З огляду на специфіку дисципліни, вона викладалася на основі надання інформації з усіх видів мистецтва або за

регіональним принципом (за концепцією О.Рудницької (2001), Л.Масол (2001)), або за жанровим принципом (за концепцією Б.Юсова 1993). У кожному випадку застосовувалася інформація про всі види мистецтва, їх образи, засоби виразності відповідно до культурологічних закономірностей, історичних подій, що впливали на зміну стилей. Майбутні учителі музичного мистецтва проходили практику з художньої культури в школі, або пізніше, з інтегрованого курсу «Мистецтво». Таким чином, художньо-освітній процес, якому властиве застосування різних видів мистецтва задля вирішення педагогічних завдань був організований та підкріплений навчальними планами, робочими планами та робочими програмами.

Той факт, що здобувачі мають можливість обирати вибіркові дисципліни, що є ознакою студентцентрованого навчання, не гарантує, що вони оберуть блок дисциплін з художньої культури. Отже, може виникнути суперечність між потребою в художньо-педагогічній компетентності майбутніх учителів для викладання уроків музичного мистецтва на засадах інтегрованого навчання та відсутністю сформованості такої компетентності. Зняти цю суперечність можна за рахунок активного запровадження художнього сегменту в усі фахові дисципліни, зокрема й дисципліни музично-методичного та практико-орієнтованого блоку. У цьому контексті вважаємо слушним застосування Ся Гаояном (2019) поняття «поліхудожня підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва», формування якої автор досліджував на основі теоретичних дисциплін.

Властивості художньо-освітнього процесу можуть бути застосовані у різних сегментах фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Наприклад, хорова підготовка передбачає оволодіння усіма стилями хорового репертуару. Але вже хоровий твір містить у собі феноменологію мистецьких зв'язків: поетичний текст, його контекст (якщо це твір духовного змісту), музичний супровід, сполучання трьох видів виконавської майстерності (диригентська, вокально-хорова, концертмейстерська). У сучасних жанрах хорового мистецтва нерідко додаються вже й акторська майстерність. Окремим аспектом є художня комунікація диригента та хористів, диригента та слухача. Інколи до хорового співу додаються музично-шумові інструменти, навіть костюми як елементи декоративно-прикладного мистецтва, що підсилюють образи твору. До цього ж, хоровий твір є відображенням певного світогляду, що властивий тій або тій епохі, пануючим естетичним принципам. Акцентуація уваги на зазначених аспектах може надати вокально-хоровій підготовці ознак художньо-освітнього процесу.

До фахової підготовки входить й музично-інструментальна підготовка. Для майбутніх учителів музичного мистецтва це переважно гра на музичному або додатковому інструменті, концертмейстерський клас. На перший погляд, це види музично-виконавської діяльності не кореспондуються з таким мистецько-педагогічним феноменом, як художньо-освітній процес. Разом з тим, мистецька інтеграція тут присутня не прямо, а опосередковано. Вона може супроводжувати роботу над інтерпретацією твору, завдяки художньо-образним уявленням, асоціаціям, застосуванню аналогій. Окрім того, художній образ і музичний образ мають спільну, але трохи іншу феноменологію. Якщо музичний образ переважено уявляється та розкривається конгломератом музичних засобів виразності, які застосовано композитором для звукової матеріалізації творчого задуму, то художній образ нерідко стає продуктом саме виконавської творчості, результатом складного пошуку інтерпретації композиторського

задуму, який виконавець знаходить шляхом складних міркувань, емоційних занурень, абстрагування та інших складних художньо-образних операцій мислення. За концепцією О.Комаровської (2010), художній талант є полімодальним, саме це й зумовлює художній контент виконавської інтерпретації.

Особлива увага художньо-освітньому процесу має бути приділена в концертмейстерському класі. Майбутній учитель музичного мистецтва проходить концертмейстерську підготовку, але в змісті її переважно пісенний репертуар. Опрацьовуються основні виконавсько-технологічні процеси: читання з листа, формування відчуття музичного часу тощо. Разом з тим, практика діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва показує, що їх концертмейстерська роль достатньо різноманітна. До цього ж, це різновид виконавської майстерності заснований на художньо-освітній проекції та педагогічній функції концертмейстера. Художньо-освітня проєкція зумовлена тим, що музичний супровід не є формалізованим процесом акомпанування солістам або ансамблю, хору. Він створює цілісний образ, який нерідко адекватно сприймається саме завдяки тому настрою, який надає фортепіанний вступ та завершення. Вокальні твори також є відображенням певного художньо-смыслового образу, який співвідноситься з епохою, системою цінностей, які зумовлюють і художній метод втілення творчого задуму. Орієнтація в художньо-смысловому контенту твору допомагає концертмейстеру з одного боку, створювати цілісний художній твір, а з іншого, спрямовувати уявлення соліста на інтерпретацію образу твору. Саме концертмейстер спрямовує енергію виконавського процесу, може вплинути на співака, або інструменталіста, повести його за собою. Таким чином, художньо-освітній процес концертмейстерської підготовки набуває педагогічного, методичного смислу.

Підводячи підсумок, визначимо, що художньо-освітній процес - це спеціально організована особлива властивість навчання мистецтву, яке характеризується цілеспрямовано скоординованими діями його учасників на отримання художньої інформації на основі використання різних видів мистецтва, їх зв'язків і художніх методів, що підсилює інтеграцію творчих дій для якісної інтерпретації художнього образу твору. У фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва художньо-освітній процес має достатній педагогічний потенціал, який може бути актуалізований навіть в умовах індивідуальних занять з музичного виконавства.

Список використаних джерел:

- [1] Комаровська, О. А. (2010). Полімодальність художнього таланту. *Мистецтво та освіта*, 4. 10–14.
- [2] Масол, Л. (2001). Впровадження нових програм з мистецтва та художньої культури. *Мистецтво та освіта*, 3. 27.
- [3] Рудницька, О. П. (2001). Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу. *Початкова школа*, 5. 40–43.
- [4] Ся, Гаоян. (2019). *Методика поліхудожньої підготовки майбутніх учителів музики у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін*. (Дис. канд. пед наук). Київ, 2019 р.
- [5] Юсов Б., Кабкова Е., Савенкова Л., Сухова Т. (1993). *Живой мир искусства. Дошкольное воспитание*, 6. 35-39.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.32

ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ORCID ID: 0000-0001-9460-4777

Гривко Антоніна Вікторівна
канд.пед.наук, ст.наук.співроб. відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти
Інститут педагогіки НАПН України

УКРАЇНА

У процесі становлення системи оцінювання навчальних досягнень учнів в аспекті реформування загальної середньої освіти України та інтеграції її у європейський освітній простір особливого значення набуває вивчення зарубіжного досвіду визначення загальних критеріїв оцінювання для кожної ланки середньої освіти. Концептуальною основою розроблення системи та критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти є задекларовані у нормативних документах загальні освітні цілі та визначені у відповідних стандартах і освітніх програмах конкретні цілі та результати навчання.

Загальні цілі освіти у Швеції визначаються урядом та Національним агентством з питань освіти. Загальні цілі середньої освіти, які відображають норми та цінності навчання, як і вимоги до знань, якими мають оволодіти здобувачі середньої освіти, викладено в освітній програмі [1]. У цьому документі визначено 4 наскрізні для усіх шкільних предметів змістові лінії, що передбачають оволодіння учнями основними навичками у процесі навчання в середній школі: 1) мова і спілкування (розвиток рецептивних і продуктивних видів мовлення з метою формування вміння спілкуватися на різні теми в різних комунікативних ситуаціях, вміння оперувати різними видами текстів, цифровими інструментами соціальної комунікації, навичок безпечного і відповідального спілкування у цифровому середовищі; навичок емпатійного спілкування та впливу засобами мови); 2) креативні та естетичні форми самовираження (оволодіння різними естетичними формами самовираження та їх інтерпретацією; вміння використовувати цифрові засоби та інструменти естетичного самовираження); 3) природа і суспільство (оволодіння різними способами дослідження явищ, процесів та залежностей у природі, техніці та суспільстві; оволодіння різними способами фіксування результатів досліджень; використання математики для опису явищ природи та розв'язування повсякденних проблем; навички проектування та конструювання з використанням різних матеріалів, інструментів і технік; оволодіння знаннями про норми і правила, пов'язані з повсякденним життям, усвідомлення їх необхідності; ознайомлення з демократичними цінностями, принципами та методами роботи, спрямоване на оволодіння навичками прийняття спільних рішень та конструктивного розв'язування конфліктних ситуацій; оволодіння основними принципами сталого розвитку суспільства через аналіз впливу на нього повсякденних рішень; орієнтування у місцевому середовищі та навички безпечної поведінки); 4) ігрова діяльність, фізична активність і екскурсії на природі (виховання ініціативності та організаторських здібностей для проведення різних видів спортивної ігрової діяльності; оволодіння знаннями щодо можливостей занять різними видами спорту та фізичних навантажень у

різних умовах (у приміщенні чи на свіжому повітрі з урахуванням сезонних особливостей і погоди); навички безпечної і відповідальної поведінки на природі та під час екскурсій, охорона довкілля; оволодіння знаннями щодо правил і обов'язків, пов'язаних із взаємодією з природою; ознайомлення з інформацією щодо впливу способу життя на психологічне та фізичне самопочуття людини) [1]. Відповідно до фундаментальних положень освітньої програми, зміст предметів має розкриватися в аспекті перспектив: історичної (розуміння сьогодення та готовність до майбутнього), екологічної (формування дбайливого ставлення до довкілля та власної позиції з питань місцевої та глобальної екології); сталого розвитку (розуміння умов забезпечення сталого розвитку суспільства і власної ролі у цьому процесі); міжнародної (розуміння реальності у глобальному контексті, інтернаціоналізація, розуміння культурного різноманіття); етичної (відповідальне ставлення до себе та інших, формування власних поглядів та поваги до поглядів інших). Вимоги до ключових результатів навчання здобувачів освіти у шведській середній школі в освітній програмі описано в рамках умінь/навичок, якими вони мають оволодіти: здобути або розвинути навички для експериментування, висунення та реалізації ідей, розв'язування проблем; підтримувати баланс між активністю та відпочинком; будувати й підтримувати конструктивні стосунки, співпрацювати з іншими на основі демократичного та емпатичного підходів; спілкуватися за допомогою мовних засобів у різних ситуаціях та з різною метою; творити і виражати себе за допомогою різних естетичних форм вираження; досліджувати та описувати явища та взаємозв'язки в природі, техніці та суспільстві; різнобічно діяти в різних середовищах і розуміти, що може вплинути на здоров'я і добробут [1]. Окрім цього, відповідно до умов складної реальності з великим потоком інформації, посиленою цифровізацією та швидкими темпами змін, особливого значення в освітній програмі приділяється вмінню вчитися, оволодінню методами набуття та використання нових знань, навичкам критичного осмислення інформації, цифровій компетентності, розвитку підприємництва, емоційного інтелекту, взаємодії та співпраці з іншими [1].

Отже, концепція знань у шведській освітній програмі передбачає не лише відтворення та розуміння учнями навчальної інформації, а й формування ціннісного ставлення до знань і процесу їх здобування, засвоєння, застосування в соціальному контексті. Відповідно метою оцінювання в середній школі Швеції є формування в учнів відповідальності за результати власної навчальної діяльності, розвиток здатності оцінювати їх та співвідносити з оцінками інших із урахуванням власних досягнень і обставин [1]. Відповідно до Закону про освіту Швеції, вчитель має надавати зворотній зв'язок учням 1 – 5 класів щодо їхніх навчальних досягнень за кожним предметом (або освітньою програмою загалом) та можливостей їх покращення шляхом проведення співбесіди (принаймні один раз на рік) за участі батьків або опікунів, під час якої для кожного учня індивідуально визначаються подальші кроки і шляхи досягнення програмних вимог до знань з обов'язковим фіксуванням поставлених цілей і досягнутих домовленостей у плані індивідуального розвитку. Для учнів базової школи (6 – 9 класи) Законом про освіту Швеції [2] визначено два типи оцінок. Перший – тимчасова або проміжна, яка виставляється щосеместру, починаючи з 6 класу. Правило «учнів не можна порівнювати» зумовило реформування системи оцінювання: попередня система була нормативно-орієнтованою та зумовлювала «змагання» учнів за оцінку; за дослідженням Шведського національного агентства з питань освіти було визначено недоліки щодо еквівалентності та справедливості оцінювання, оскільки прагнення учнів, батьків та інших зацікавлених осіб у виправленні оцінки на вищу призводило до

«інфляції» (знецінення) оцінок [3]. Другий тип оцінки – підсумкова, яка узагальнює рівень засвоєння учнем усього курсу вивчення предмета у 9 класі. Критерії оцінювання визначено за трьома із шести рівнів буквені шкали А – F (де F позначає непрохідний бал): для низького рівня E, середнього C та високого A. Оцінки D і B є проміжними: D присуджується, коли навчальні досягнення учня повністю задовольняють критерії рівня E та значну частку (але не всі) критерії рівня C. Відповідно, B означає оволодіння учнем всіма необхідними знаннями, що відповідають рівню C і значною частиною тих, що відповідають рівню A. Поточне оцінювання здебільшого здійснюється за спостереженням учителя за діяльністю учнів на уроках, а тому часто зводиться до оцінки, наскільки учень відповідає очікуванням вчителя, що на тепер визначається найбільш проблемним недоліком у шведській системі шкільної освіти. Спроби елімінувати цей недолік простежується в історичному контексті – відсутність оцінок до 8 класу до 2012 року, нині – до 6 класу; надання школам права вирішувати питання щодо оцінювання учнів у 4 – 5 класах з 2021 – 2022 навчального року.

Висновки: вивчення особливостей системи оцінювання навчальних досягнень учнів у Швеції та порівняння їх з українськими дало змогу з'ясувати, що в основоположних документах щодо концептуальних засад провадження середньої освіти (освітня програма для шведських шкіл [1] та державні стандарти початкової та базової середньої освіти України [4]) є багато спільного на концептуальному рівні. Зокрема, освітні принципи, наскрізні ключові уміння, ціннісні орієнтири. Водночас повною мірою порівняти досвід впровадження їх в Україні та Швеції складно у зв'язку з тим, що для України такий досвід є новим (зокрема, Державний стандарт базової середньої освіти прийнято 2020 року, а досвід його впровадження можна буде проаналізувати лише після переходу базової освіти на концепцію НУШ; щодо початкової ланки освіти – наразі здійснюється моніторинг результатів запровадження НУШ, результати якого будуть оприлюднені після ретельного аналізу зібраних відомостей). Попри це, практичний досвід запровадження аналізованих принципів навчання та оцінювання учнів в Швеції є цінним, оскільки дає можливість врахувати виявлені у освітній практиці недоліки та запобігти їх появі в українській системі освіти (показовим є переосмислення шведськими освітянами практики відсутності оцінок до 8 класу та дискусії щодо автономії вчителів у питаннях поточного та підсумкового оцінювання), зокрема у процесі розроблення Критеріїв та системи оцінювання результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти. Позитивні приклади та виявлені під час дослідження недоліки спонукають провести дослідження, фокусоване на оцінюванні впровадження аналізованих принципів у освітню практику.

Список використаних джерел:

- [1] Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare (2011, Revised 2018). Skolverket. Stockholm: DanagårdLitho 2018, 303 p.
- [2] Skollag [The Swedish Education Act] (2010:800, ändrad: t.o.m. SFS 2021:191). Utbildningsdepartementet. Вилучено з: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800.
- [3] Gomez, M. (2017). Teachers' Assessment and grading Practices in upper secondary Science Classrooms in Sweden: The Teachers' and Students' Perspectives. Lund University. 170 p.
- [4] Державний стандарт базової середньої освіти України (2020). Вилучено з: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

SECTION XXVIII. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.33

ДИФЕРЕНЦІЙНА ДІАГНОСТИКА МЕЖОВИХ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ ТА РОЗЛАДІВ АДАПТАЦІЇ (ОПИС ВИПАДКІВ)

Хоменко Катерина Василівна
Київський інститут бізнесу та технологій

ORCID ID: 0000-0001-6873-421X

Шелестова Олена Вікторівна
Кандидат психологічних наук, професор,
Доцент кафедри психології
Київський інститут бізнесу та технологій

УКРАЇНА

***Анотація.** В період глобальних світових трансформацій Четвертої Промислової революції, перед особистістю постають нові вимоги до психічного здоров'я та питання адаптації до нових умов життя, стресостійкості, саморегуляції. Технології створюють нові можливості і цінності, але й спричиняють певні небезпеки. Розлади адаптації є однією з найбільш частих і несприятливих форм психічних порушень у осіб, які потрапили в стресові умови, ситуації. Стаття присвячена диференціальній діагностиці межових психічних розладів, серед яких розлади адаптації займають центральне місце.*

Постановка проблеми. Питання диференціальної діагностики межових станів, серед яких розлади адаптації займають ключове місце вивчаються на поведінковому, фізіологічному, та соціальному рівнях. Для клініцистів важливу роль у діагностиці наслідків стресових ситуацій, для оцінки глибини проявів психічної дезадаптації грає вибір діагностичного інструментарію.

Вихідні передумови. В сучасних умовах існування людства світ знаходиться на роздоріжжі. Соціальні та політичні системи, які врятували мільйони людей від злиднів і півстоліття направляли світову політику, в умовах введення карантину у зв'язку з пандемією COVID 19 втрачають ефективну функціональність. Зміни торкнулися багатьох сфер життя, змінили темп життя, висунули безліч інших факторів, які вкупі надають підвищені вимоги до стабільності психічної діяльності людини, та створюють на неї додаткові навантаження.

Мета дослідження: розглянути клінічні приклади психологічної діагностики межових станів та розладів адаптації.

Аналіз останніх досліджень. Розлади адаптації є однією з найбільш частих і несприятливих форм психічних порушень у осіб, що пережили стресові ситуації, та займають центральне місце в числі так званих межових психічних розладів. Оцінка стану психічного здоров'я населення Європи, що здійснена ЄСНР, свідчить про те, що поширеність межових розладів (до яких відносяться розлади адаптації) різко зростає. Життя проведене у непрацездатному стані, внаслідок виникнення межових розладів, за оцінкою ВООЗ, за останні

десятиріччя зросло майже в двічі з 8% (1993 р.) до 15% (2020 р.) та продовжує зростати [4, с. 163-164].

Ця діагностична категорія поняття «розлади адаптації» була вперше введена в третій редакції Керівництва з діагностики і статистики психічних розладів (DSM-III), проте найбільш докладно розроблена в подальших класифікаціях хвороб. У Міжнародній класифікації хвороб 10-го перегляду (МКХ-10) розлади адаптації віднесені до рубрики розладів, пов'язаних зі стресом [6]. У DSM-IV вони виділені в окрему рубрику, але описуються як психічні розлади, в патогенезі яких відіграє важливу роль емоційний стрес [2]. При цьому має місце певна плутанина в поняттях і термінах: Під терміном «стрес» мається на увазі стресова подія, а не універсальна фізіологічна реакція [5].

Для виникнення і розвитку розладів адаптації необхідна наявність емоційно-стресового впливу. Причому стресова ситуація може носити надзвичайний для даної особистості характер, загрожувати життю, фізичному і психічному благополуччю. Намагаються виділяти типові стресові події, які можуть призводити до порушення процесів психічної адаптації. До них відносять:

- зміну життєвого укладу;
- підвищені фізичні та емоційні навантаження;
- розрив значущих особистих стосунків;
- розлуку з близькими;
- зміну соціального статусу;
- деякі види нозогенних реакцій у соматичних хворих.

Обговорюваний діагностичний критерій досить умовний, оскільки подібні життєві події можуть мати для різних людей абсолютно різне значення. Саме тому не менш значущий наступний діагностичний критерій цієї рубрики – індивідуальна схильність до впливу психогенії з доведенням взаємозв'язку між дією стресора і порушенням психічної адаптації до нього [6]. Основна увага в діагностичних критеріях даної рубрики сфокусована на ізольованих клінічних аспектах адаптаційних розладів. Вказується наявність емоційних і поведінкових порушень, а також тенденція до фіксації на стресовій ситуації і та її драматизації. Важливим критерієм для діагностики є суб'єктивне переживання особистістю нездатності впоратися з ситуацією, що виникла, змінити її, прийняти або пристосуватися до неї. При цьому порушення соціального функціонування виражене не грубо і, як правило, проявляється в деякому зниженні продуктивності в повсякденних справах.

Згідно з МКХ-10 у розділі F 43 «Реакція на тяжкий стрес і порушення адаптації», виділяються наступні діагностичні рубрики:

F43.0 Гостра реакція на стрес. Відносяться: кризовий стан; гостра кризова реакція; бойова втома; психічний шок.

F43.1 Посттравматичний стресовий розлад. Відносяться: травматичний невроз.

F43.2 Розлади адаптації. Відносяться: культуральний шок; реакція горя; госпіталізм у дітей.

F43.20 Короткочасна депресивна реакція.

F43.21 Пролонгована депресивна реакція.

F43.22 Змішана тривожна і депресивна реакція.

F43.23 З переважанням порушення інших емоцій.

F43.24 З переважанням порушення поведінки.

F43.25 Змішаний розлад емоцій і поведінки.

F43.28 Інші специфічні переважаючі симптоми.

F43.8 Інші реакції на тяжкий стрес.

F43.9 Реакція на тяжкий стрес, неуточнена.

F62.0 Хронічні зміни особистості після переживання катастрофи.

В рекомендаціях МКХ – 10 та DSM–IV наведено дані, щодо діагностики критеріїв означених груп захворювань, клінічної симптоматики. Підкреслено, що при проведенні диференційної діагностики необхідно пам'ятати, що в хворих поряд із клінічною картиною ПТСР найчастіше мають місце порушення, що відносяться до інших психічних розладів. У таких випадках може йти мова про змішану патологію. Особливо часто спостерігається сполучення ПТСР із панічними, обесивно-компульсивними, тривожно-фобічними розладами, суїцидальною поведінкою та інше. Ці обставини повинні враховуватися не тільки при постановці діагнозу і проведенні диференційної діагностики, але й при призначенні медикаментозного і психотерапевтичного лікування [2, 6].

У першу чергу диференційна діагностика здійснюється між ПТСР та гострою реакцією на стрес і розладами адаптації. Розмежування між ними проводять на підставі особливостей перебігу, часу виникнення і тривалості розладів, що спостерігаються.

В останньому розробленому уніфікованому клінічному протоколі первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги [7, с. 50] внесені: гостра реакція на стрес, посттравматичний стресовий розлад, розлади адаптації:

- гостра реакція на стрес (F43.0);
- посттравматичний стресовий розлад (F43.1);
- розлади адаптації (F43.2):
- короточасна депресивна реакція (F43.20);
- пролонгована депресивна реакція (F43.21);
- змішана тривожна і депресивна реакція (F43.22);
- з переважанням емоційних порушень (F43.23);
- з переважанням порушень поведінки (F43.24);
- змішаний розлад емоцій і поведінки (F43.25);
- інші реакції на важкий стрес (F43.8);
- реакція на важкий стрес, невизначена (F43.9);

У DSM-V вони виділені в окрему рубрику, та так само описуються як психічні розлади, в патогенезі яких емоційний стрес відіграє важливу роль [7, с. 50; 24]. Стани або захворювання відповідно до DSM-5:

- гострий стресовий розлад (308.3);
- посттравматичний стресовий розлад (309.81)

Основна відмінність між гострим стресовим розладом (308.3) і посттравматичним стресовим розладом (309.81) в DSM-5 – це тривалість часового проміжку, що минув з моменту травматичної події.

Діагноз визначають при комплексній оцінці психічної травми – з урахуванням динаміки, як психічного стану, так і чинників, що травмують з соціального оточення. Діагностично значущим у цьому зв'язку є виділення так званого стресового синдрому, що характеризується: повторюваними переживаннями; нав'язливими або надцінними думками; уявленнями; почуттями; сновидіннями; гіпнагогічними галюцинаціями, що відбивають зміст психотравмуючої ситуації і мають спрямованість у минуле чи майбутнє; униканням хвилювань які травмують, що призводить до погіршення психічного стану; ідеомоторним збудженням, пов'язаним з актуалізацією ситуації, що

травмує; підвищеною реактивністю вегетативної нервової системи, що виявляється соматовегетативною дисфункцією [3].

Стресовий синдром є специфічним для виділеного в МКХ-10 гострого та хронічного стресового розладу, та проявляється при розладах адаптації, та практично при будь-якому психічному розладі, що має психогенну провокацію.

Виклад основного матеріалу. Опис діагностичних випадків. Катерина М., 1994 року народження. Встановлених діагнозів психоневрологічного профілю не має. Звернулася до психіатра із скаргами на загальне зниження настрою, тривогу, коливання емоційного стану від тривожності, відчаю до «апатії», розлади уваги, неможливість «зібратись з думками» та приймати рішення, втомлюваність, зниження мотивації та цікавості до роботи, та улюблених справ, стала уникати соціальної активності. Зазначені симптоми розвинулись протягом останніх 6 місяців після переїзду від батьків з іншої країни, оскільки бажала проживати окремо, мати більш незалежне життя. Розповідає що внутрішньосімейні стосунки були «тиснучими» та складними. Під час бесіди виглядає тривожно, невпевнено, поводить ся скуто. Внаслідок стану не має можливості продуктивно працювати, хоча має здібності у своїй професії.

При проведенні експериментально-психологічного дослідження нами були використані такі опитувальники та об'єктивні, діалогічні і проєктивні тести як ММРІ (адапт. Березіна Ф.Б.), Акцент 2/90, HAND-test та методики патопсихологічного дослідження наведені в таблицях № 1, 2.

Таблиця 1

За методикою ММДО (ММРІ) отримані наступні результати

Шкала	L	F	K	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Т-балл	35	79	29	58	75	49	72	34	84	86	102	68	65

Визначені показники виявили, що рівень психічного напруження, внутрішньої дисгармонічності, суб'єктивності та ірреалістичності сприйняття зовнішньої інформації не досягає психотичного і відповідає невротичному регістру. Поєднання підвищених шкал №8 (Індивідуалістичності), №7 (Тривоги), № 6 (Ригідності) та № 2 (Песимістичності) при помірно знижених показниках шкали №5 (Гендерні ролі) дають підставу описувати досліджувану як особистість м'яку, чутливу, тривожну, із власним стійким внутрішнім суб'єктивним ірреалістичним світосприйняттям. Визначається стан дистимії та тривожного розладу, із схильністю до імпульсивних вчинків внаслідок внутрішньої напруженості.

За методикою HAND-test отримані показники порушення психологічних станів та дезадаптації MAL=7 б. та ПАТ=4 б.

Таблиця 2

За методикою Акцент

Шкала	1.Гипер	2.Застр	3.Емо	4.Пед	5.Трев	6.Цикл	7.Дем	8.Возб	9.Дис	10.Екз	11.Интро
балл	12	14	21	16	27	21	8	18	9	24	12

В актуальному стані виявлені значні підвищення показників тривожності, емотивності, сенситивності, дратівливості, нестійкості фону настрою та тенденцію до зниження вітальної активності.

При дослідженні асоціативного процесу методикою «Асоціативний експеримент», словесний варіант, піктограми, розуміння переносного сенсу, «Класифікація», «Виключення зайвого» порушень послідовності та цілеспрямованості не виявлено.

Таким чином на перший план виступає тривожно-дистимічний стан, дратівливість, розлади уваги, зниження соціальної та трудової адаптації у особистості чутливого (сенситивного) та індивідуалістичного (шизоїдного) типу.

Илля Т., 2003 року народження. Встановлених діагнозів психоневрологічного профілю не має. Звертаються до спеціалістів психологічної та психіатричної служби вперше.

Звернулися до психіатра із скаргами на високу тривожність, зниження настрою, порушення сну, втрату цікавості до навчання, побутову занедбаність, дратівливість, сенситивність, соціально уникаючу поведінку. Диференційна діагностика проводилася між депресивним розладом та манифістацією шизофренії. Зі слів мами, яка ініціювала звернення, став відлюдкуватий, похмурий, дратівливий, неуважний до гігієни, побутового порядку, занедбав навчання. Більшу частину дня грає в комп'ютерні ігри. Критичність низька.

На першому етапі нами виключались тяжкі порушення критичності мисленнєвих процесів. Окрім інтерв'ю, при дослідженні асоціативного процесу методикою «Асоціативний експеримент», словесний варіант, піктограми, розуміння переносного сенсу, «Класифікація», «Виключення зайвого», «Порівняння понять» тощо, порушень послідовності та цілеспрямованості не виявлено. В методиці Hand-test не виявлено ексцентричних відповідей чи відповідей типу «уход».

При проведенні другого етапу експериментально-психологічного дослідження нами були використані такі методики як ММРІ (адапт. Березіна Ф.Б.), опитувальник Кеттела, КТЛ та МПВ Сонди, а також методики патопсихологічного дослідження наведені в таблицях №3, 4, 5.

Таблиця 3

За методикою ММДО (ММРІ) отримані наступні результати

Шкала	L	F	K	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Т-бал	46	78	43	68	84	54	64	81	60	98	92	58	73

Показники шкали F свідчать, що рівень психічного напруження, внутрішньої дисгармонічності, суб'єктивності та ірреалістичності сприйняття зовнішньої інформації не досягає психотичного і відповідає невротичному регістру, чи такому, який знаходиться в нижній границі невротичного.

Поєднання шкал №7 (Психастенії, тривожності) та №8 (Індивідуалістичності), пік по шкалі №5 (Гендерних ролей) та пік по шкалі №2, а також тенденція до зниження шкали №9 (Гіпертимності) дають картину дистимії у тривожної чутливої особистості, із елементами песимістичності та драматизації, схильної до утворення obsesивно-компульсивних симптомів.

Таблиця 4

За методикою «Опитувальник Кеттела, 16 PF», (форма А) отримані такі показники

Шкала	A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3	Q4
бал	2	9	4	2	4	3	1	9	7	5	5	8	4	6	2	8

Дані дозволяють констатувати такі особливості, риси поведінкового рівня як невпевненість, висока тривожність, комунікативна стриманість, виражена потреба мати соціальну дистанцію, недовірливість, низька здатність до самоконтролю та саморегуляції, високий рівень життєвої невдоволеності, песимістичність, суб'єктивність та ірреалістичність, опора на власні критерії та бажання більше ніж на вимоги реальності.

За методикою «Кольоровий тест Люшера» (однократний) отримано: 5 7 4 1 2 3 0 6. В актуальному стані виявляється гостре переживання неможливості самореалізації, відчуття безсилля перед перешкодами, відчуття страху, метушлива дратівливість, протесні вчинки, більш незвичні, ніж агресивні. Протесно-негативна ірраціональна реакція на ситуацію, емоційне напруження, розлад адаптації, конфлікт ідеалізованих уявлень із реаліями. Дисонанс із оточенням. Досліджуваний вразлива сенситивна особистість, чутливий до впливу середовища, такий що має суб'єктивні оригінальні ціннісні орієнтації.

Таблиця 5

При проведенні МПВ Сонді (трикратно) отримано

Активність/фактор		S	P	Sch	P
1-й вибір	ПП	00	+/- -	+/- +	-+
	ЗП	- +/-	0-	--	++
2-й вибір	ПП	0-	+/-! +	- -+	0-
	ЗП	+/- -	00	+/- -	+/-+
3-й вибір	ПП	+-	+-	- +/-	0 +/-
	ЗП	+/- -	--	++	+-

При аналізі отриманих результатів глибинних потягів та конфліктів особистості виявляється схильність до тривожно-фобічних станів та obsesивно-компульсивних явищ, нестійкість та зниження вітальних потягів.

Таким чином при відсутності грубих порушень протікання психічних процесів, на перший план виступають зниження настрою, надмірна тривожність, явища нав'язливостей, зниження учбової та трудової адаптації у особистості психастеничного та індивідуалістичного типу.

Висновки: ймовірність несприятливого прогнозу протікання межових розладів адаптації залежить від багатьох факторів, що впливають на здатність індивідуума адаптуватися до зміни в житті або психотравмуючої події. Мають значення особливості психотравмуючої ситуації, досвід подолання подібних ситуацій у минулому, психологічні характеристики пацієнта (характерологічні особливості, навички та механізми організації поведінки, рівень самоконтролю, захисні механізми та інше). Характер мікросоціального оточення (наявність або відсутність соціальної підтримки), астенизуючий вплив (додаткове навантаження, інтоксикації, коморбідні соматичні захворювання та інші).

Список використаних джерел:

- [1] American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5 th ed.). Arlington, APA.
- [2] American Psychiatric Association Press. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders. (4 th ed.). Washington, DC: APAP.
- [3] Вельтищев Д.Ю. (2010). Диагностика и фармакотерапия тревожного варианта расстройств адаптации. Социальная и клиническая психиатрия, (1), 96-97.
- [4] Москаленко В.Ф., Гульчій О.П., Грузєва Т.С., Лехан В.М., Першаген Й., Хернандес Р., Галієнко Л.І., Зоріна С.М., Назарова О.Г., Прус М.О., Чуйко О.П. (2013). Громадське здоров'я. (3-е Вид.). Москаленко В.Ф. (ред.) Вінниця. Нова Книга.
- [5] Краснов В.Н. (2011). Расстройства аффективного спектра. Москва. Практическая медицина.
- [6] Международная классификация болезней МКБ-10. (2021). Вилучено з <https://mkb-10.com/>
- [7] Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад. (2016). Уніфікований клінічний протокол. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 121 від 23 лютого 2016. Нейроnews. Київ. Україна. (3), 49–64.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.34

МОРАЛЬНО – ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ ПРИКОРДОННИКА ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ

Ратушинський Віталій Михайлович

слухач, підполковник

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

УКРАЇНА

Морально-вольові якості відіграють важливу роль у професійному становленні та практичній діяльності прикордонників. На основі аналізу науковців визначено перелік основних морально-вольових якостей офіцера-прикордонника. А саме: цілеспрямованість, наполегливість, завзятість, рішучість, сміливість, ініціативність, самостійність, витримка, самовладання.

Психологічна структура морально-вольових якостей складається з трьох компонентів: інтелектуального, мотиваційного і виконавчого.

Інтелектуальний компонент виявляється в прийнятті адекватних конкретним умовам рішень про цілі, шляхи та способи діяльності, в пізнанні психологічних і тактичних особливостей діяльності офіцера-прикордонника, орієнтуванні в конкретних ситуаціях, спостереженні за ходом власних дій, їх аналізі й самооцінці, з'ясуванні допущених помилок, формулюванні завдань подальшого професійного самовдосконалення.

Мотиваційний компонент пов'язаний з активізацією значущих для офіцера-прикордонника мотивів, серед яких виділяються результативні та процесуальні. Їхня спонукальна сила зумовлюється цінністю для особистості результатів діяльності, значущістю поставлених цілей.

Виконавчий компонент виявляється у свідомій мобілізації та спрямуванні активності на виконання прийнятих рішень, в спеціальних уміннях долати труднощі і переборювати перешкоди, концентрувати увагу на майбутніх діях, відключатися від гнітючих думок, забезпечувати перехід від думок і почуттів до дій, спрямовувати у потрібне русло психічні процеси та рухову активність.

Основними показниками сформованості морально-вольових якостей курсантів-прикордонників є сила (вираженість, активність) і широта (генералізованість). Сила морально-вольової якості визначається інтенсивністю, рівнем вияву морально-вольового зусилля, спрямованого на подолання труднощів. Широта чи вузькість морально-вольової якості визначається через кількість діяльностей, різноманітних ситуацій, в яких вона чітко виявляється. Виділені параметри морально-вольових якостей є відносно автономними та ортогональними – змістовно незалежними. Кожен із них відображає особливий аспект морально-вольової поведінки і може використовуватись в якості показника оцінювання морально-вольової сфери курсантів-прикордонників.

На основі зазначених параметрів можна виділити чотири типи морально-вольової активності, які одночасно характеризують рівень розвитку морально-вольової сфери майбутніх офіцерів-прикордонників: генералізовано - активний, ситуаційно-активний, генералізовано - пасивний, ситуаційно - пасивний.

Основними педагогічними умовами ефективного формування у курсантів - прикордонників морально-вольових якостей у процесі навчання є:

– створення у спортивно-тренувальній діяльності ситуацій, що вимагають регулярного подолання внутрішніх і зовнішніх перешкод, напруження морально-вольових зусиль;

– забезпечення органічного взаємозв'язку розвитку морально-вольових якостей з формуванням моральної свідомості та емоційної стійкості курсантів;

– спрямування виховної роботи на вдосконалення інтелектуального, емоційного і виконавчого компонентів у структурі морально-вольових якостей;

– орієнтація педагогічного керівництва на розвиток у курсантів потреби та практичної готовності до морально-вольового самовдосконалення.

З'ясовано, що цілеспрямоване формування морально-вольових якостей доцільно здійснювати послідовно за такими етапами: підготовчий, самооцінювальний, цільовий, тренувальний і підсумковий. Кожен етап передбачає реалізацію специфічних завдань і використання відповідних форм, методів та прийомів навчально-виховної роботи.

Проведений педагогічним складом Національної академії Державної прикордонної служби України формуючий експеримент підтвердив істинність висунутої гіпотези щодо педагогічних умов формування та вдосконалення морально-вольових якостей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання, що можливо з успіхом використовувати в психологічній підготовці та супроводі діяльності мобільних підрозділів Державної прикордонної служби України.

Список використаних джерел:

- [1] Психологічна підготовка солдата і офіцера. – Хміляр О.В., К.: НУОУ.- 2013 (32).-с.317-322.
- [2] Фігура О.В. Педагогічні умови виховання вольових якостей у майбутніх офіцерів-прикордонників / Фігура О.В. – Кіровоград: КДПІ, 2002. – С. 143-145.
- [3] Морально – психологічне забезпечення службової діяльності Прикордонних військ України: Підручник. –Хмельницький: Видавництво НАПВУ, 2001. – 448с.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.35

СОМАТОФОРМНІ ВЕГЕТАТИВНІ ПОРУШЕННЯ ПРИ СТРЕСОПОХІДНИХ РОЗЛАДАХ У КОМБАТАНТІВ

Ліньов Олексій Миколайович

кандидат медичних наук, доцент
кафедра неврології, психіатрії та наркології

Державний Заклад «Луганський державний медичний університет»

УКРАЇНА

Розповсюдженим медичним наслідком участі в бойових діях є виникнення стресопохідних психічних розладів у вигляді посттравматичного стресового розладу, який через 2 роки трансформується в стійкі зміни особистості внаслідок перенесеного катастрофічного переживання.

Суттєвим компонентом клінічної картини стресопохідних психічних розладів є вегетативні порушення. Актуальною проблемою є дослідження коморбідних зв'язків стресопохідних стресопохідних розладів із невротичними соматоформними вегетативними ознакоскладами.

Метою роботи було вивчення розповсюдження явищ соматоформної вегетативної дисфункції у комбатантів із стійкими змінами особистості внаслідок перенесеного катастрофічного переживання.

Було обстежено 20 хворих, чоловіків, у віці від 31 до 43 років, які приймали участь у бойових діях в Луганській та Донецькій областях України впродовж 2014-2016 років.

У всіх пацієнтів згідно із критеріями розділу F Міжнародної класифікації хвороб 10-го перегляду після повернення із зони бойових дій мали місце ознаки рубрики F43,1 Посттравматичний стресовий розлад.

На момент дослідження у всіх пацієнтів було діагностовано рубрику F62.0 Стійкі зміни особистості після перенесеного катастрофічного переживання.

У обстежених хворих в анамнезі були відсутні контузії головного мозку, не було підстав для діагностики органічних психічних розладів, психічних та поведінкових розладів внаслідок вживання психоактивних речовин та афективних розладів.

Явища соматоформної вегетативної дисфункції F45.3 було діагностовано у 16 пацієнтів.

У 6 хворих мали місце розлади з боку серця та серцево-судинної системи в межах рубрики F45.30. У цих пацієнтів констатувались біль в серці, серцебиття, порушення серцевого ритму у вигляді тахікардії та синусової аритмії, підвищення та лабільність артеріального тиску.

Рубрику F45.31 порушень з боку верхніх відділків шлунково-кишкового тракту було виявлено у 2 хворих. Пацієнтів непокоїли печія, відрижка, відчуття «вздуття» і «важкості» в шлунку.

Розлади з боку нижніх відділків травного тракту в межах рубрики F45.32 мали місце у 4 хворих. Типовими були підсилення перистальтики кишківника та газоутворення, відчуття «роздування» й «урчання» в кишківнику, явища метеоризму та діареї.

У 2 пацієнтів було констатовано рубрику F45.33 порушень з боку дихальної системи. Хворих непокоїли дряпання в горлянці з появою нападів кашлю,

відчуття нестачі повітря з потребою часто й глибоко дихати, до виникнення явищ гіпероксигенації та гіпокапнії.

Порушення з боку сечостатевої системи в рамках рубрики F45.34 мали місце 2 2 хворих. Скарги відповідали явищам синдрому гіперактивного сечового міхура. При хвилюванні виникали часті, імперативні, практично малоконтрольовані позови на сечовипускання.

Отримані попередні данні свідать про високе розповсюдження явищ соматоформної вегетативної дисфункції серед комбатантів із стресопохідними психічними розладами, що слід враховувати під час проведення лікувально-реабілітаційних заходів у пацієнтів цієї категорії.

Доцільно продовжити дослідження комор бідних зв'язків стресопохідних розладів та соматоформної вегетативної дисфункції шляхом обстеження репрезентативних груп комбатантів.

Список використаних джерел:

- [1] Карманное руководство к МКБ-10: Классификация психических и поведенческих расстройств (с глоссарием и исследовательскими диагностическими критериями) (2000). Сост. Дж.Э.Купер; Под ред. Дж.Э.Купера / Пер. с англ. Д.Полтавца. К.:Сфера.
-

SECTION XXVIII. MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.36

ADAPTATION FEATURES AMONG MEDICAL STUDENTS TO DISTANCE LEARNING

RESEARCH GROUP:

Dmytro Pomazanov

*Department of General and clinical pathophysiology named after D. A. Alpern,
Kharkiv National Medical University*

Zlata Borshchova

*Department of General and clinical pathophysiology named after D. A. Alpern,
Kharkiv National Medical University*

Nadezhda Safargalina

*Department of General and clinical pathophysiology named after D. A. Alpern,
Kharkiv National Medical University*

Victoria Bibichenko

*Department of General and clinical pathophysiology named after D. A. Alpern,
Kharkiv National Medical University*

UKRAINE

Actuality. Due to the COVID-19 pandemic, today students of all educational institutions study online, but such training is especially difficult for students of medical universities, because the specialty of a doctor involves not only the acquisition of theoretical knowledge, but also practical skills. It is known that the adaptation of students to the educational process in higher medical school has three crises: the first year of study and "crises of the 3rd and 5th courses", which can lead to a decrease in working capacity, motivation and increased anxiety of students. That is why today the process of adaptation of students to receive education in the context of distance learning is of great importance, which is the key to the further development of each student as a person and a future specialist.

Aim. Study of the peculiarities of the process of adaptation of medical students to remote education, which coincides with one of the crises of Higher Education-the crisis of the 3rd year. Since one of the main links of any adaptation is the manifestation from the emotional sphere, we decided to study the relationship between burnout syndrome (BS) and the development of emotional intelligence (EI) of 3rd-year medical students.

Materials and methods. The study involved 92 3rd-year students of medical faculties who have already studied online. The level of emotional burnout was determined by the method of V. V. Boyko, which allows us to identify both the BS itself and the stages of its formation. For the study of emotional intelligence was used "questionnaire of emotional intelligence " (D. V. Lyusin).

Results. Analysis of the survey results showed that 8 (8.7%) students had no signs of BS, 22 (23.9%) students were in the formation stage, and 62 (67.4%) students had developed symptoms of various phases of BS. Taking into account the above, we focus on the peculiarities of adaptation of students to virtual studying, which were manifested in varying degrees of formation of individual symptoms or already formed phases of BS.

Analyzing the stage of BS formation (n=22), it was determined that 2 (9.09%) students were in the training phase. There are 11 (50%) students in the resistance phase. No students were found to be in the exhaustion phase. In the transition period (a combination of several phases), there were 9 (40.91%) students.

Regarding the formed BS (n=62), the following data were obtained: 2 (3.23%) students were in the spring phase, 10 (16.13%) students were in the resistance phase, and 1 (1.61%) students were in the depletion phase. 49 (79.03%) students showed symptoms simultaneously from 2 or 3 phases of the syndrome.

The analysis also identified the leading symptoms of each phase of the syndrome. In the stress phase, symptoms such as anxiety and depression, lack of self-control, experiencing psychotraumatic circumstances were identified; the resistance phase – reduction of professional responsibilities, emotional and moral disorganization; the recovery phase-symptoms of emotional deficit, depersonalization, psychoemotional and psychovegetative disorders.

Emotional burnout can be countered by emotional stability, which is determined by the ability to manage your emotions, and is included in the structure of emotional interest." In this regard, it is particularly relevant to study the role of emotional interest in the Prevention of burnout syndrome in students.

According to the research, the level of development of emotional intelligence negatively correlates with indicators of burnout syndrome in students, namely, a low level of emotional intelligence corresponds to a high level of burnout and vice versa.

Conclusions.

1. In the conditions of distance learning in many students, the development of BS manifests itself as a stress reaction to emotionally stressful educational and communicative activities in the form of psycho-vegetative and psychological symptoms, which indicates a violation of their socio-psychological adaptation.

2. The inverse relationship between the development of emotional burnout and emotional intelligence is revealed.

3. Adaptation features, especially in extreme conditions, consists in a direct dependence on the level of development of emotional intelligence.

4. Emotional Intelligence helps students adapt to new learning conditions faster and easier, helps to change their negative state to a positive one, increases learning motivation and contributes to the effectiveness of learning material assimilation, is one of the ways to prevent burnout in medical students.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.37

ESSAYS FROM THE HISTORY OF FOUNDING AND DEVELOPMENT OF THE OPERATIVE SURGERY AND TOPOGRAPHICAL ANATOMY DEPARTMENT OF LUHANSK STATE MEDICAL UNIVERSITY

Artemii Litvinenko

Student of Medical Faculty
Luhansk State Medical University

ACADEMIC ADVISER:

Dmitro Afonin

PhD (Medicine), Associate Professor
Luhansk State Medical University

UKRAINE

In connection with the founding and expansion of the Medical Institute in Voroshilovgrad, the issue of the founding of the Operative Surgery and Topographical Anatomy Department was arisen in 1958, the first chair of the last one was Associate Professor Moskalenko Pavlo Ivanovych. In the period from 1958 to 1963 Doctor of Medical Sciences, Professor Babych Andriy Mykytovych was actively involved in the organization and further management of the department. They both were at the origins of the department, the introduction of the educational process and the training of the first generation of teachers.

Initially, the department was located in one room with 3 sectional tables, a small operating room and several small utility rooms. In 1964, Doctor of Medical Sciences, Professor Grechishkin Dmitry Karpovich, who had defended his thesis "On the pathogenesis of surgical sepsis" for the doctoral degree in 1960 within the walls of the institute, became the acting chair of the department. Then from 1965 to 1968 he was the dean of the medical faculty, and from 1969 to 1973 he was the Vice-rector for education. He was the author of 101 scientific papers. Under his supervision, 2 doctoral and 9 candidate theses were defended. In 1995 he was awarded the title of "Honorary Professor of the University". In the period from 1964 to 1965 the position of the chair of the department was held by associate professor Tasits R. P. Under their leadership, many assistants began to work at the department. The well-known doctor, scientist and teacher Tkachenko Dmytro Oleksandrovysh, who was also a tireless educator in the field of music, art and poetry, began his work at the department at that time. Dmytro Oleksandrovysh dedicated his collection of poems to the 50th anniversary of his native Alma Mater [1].

During these years, a student scientific circle was founded, the first participants of which were the then fourth-year students Zemskov Vladimir Sergeevich, who later became the author of new methods of diagnosis and treatment of diseases of the biliary tract, pancreas and adjacent organs, creator of a number of new devices for cryosurgery, hypothermia, thermoradiometry and hemosorption, and Baltaitis Yuliy Viktorovych, the further specialist in the field of abdominal surgery, in particular coloproctology, who has been working in the field of health care in Bermudas since the end of 1990.

For a long time (1965-1990) the head of the department was a graduate of the Leningrad Military Medical Academy, Doctor of Medical Sciences, Professor Bekov Dmitro Borysovych, who updated the equipment, opened a photo and histology laboratory, post-graduate school, and in 1982 created a new material and technical basis of the department. Professor Bekov D. B. is the author of literature on the anatomy of arteries and veins of the brain, two atlases and monographs about individual anatomical variability. For the first time, plastic surgeries on the dura mater sinuses, ligation and clipping of large vessels were developed and examined, and new surgical instruments were tested. Since 1992 he held a position of a professor of the Operative Surgery and Topographical Anatomy Department of Luhansk State Medical University. During his work at the department Professor Bekov D. B. trained one Doctor of Medicine (Vovk Y. M., 1991) and 7 Candidates of Medical Sciences.

Professor Vovk Yuriy Mykolayovych headed the Department of General and Operative Surgery with Topographical Anatomy from 1991 to October 2014, and continued the best academic and scientific traditions of the department. Under his supervision, a whole galaxy of young scientific and academic staff has been prepared, which successfully works at various departments of the university. In total, during his work, 2 Doctors and 18 Candidates of Medical Sciences were trained. Professor Vovk Y. M. is an active inventor who has proposed new medical devices, including anatomical tables, injection apparatus, cannulas, surgical instruments, needles, etc [2].

In connection with the beginning of the military conflict in Donbass, patriotic employees of the university moved to Rubizhne, where Luhansk State Medical University was from the very beginning restored and expanded. Currently, active work continues on the training of future highly qualified doctors, educational and academic support, creation of material and technical basis, improvement of the educational process and expansion of clinical bases of the department.

References:

- [1] Kukurekin, Y. (2016). Luganchanin Dmitry Tkachenko. Retrieved from <https://www.doktornarabote.ru/publication/single/luganchanin-dmitrii-tkachenko-177296>
 - [2] History of the Department of Operative Surgery with Topographic Anatomy. (2021). Retrieved from <https://lghmu.ru/univer/kafedry/kafedra-anatomii-cheloveka-operativnoj-khirurgii-i-topograficheskoy-anatomii>
-

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.38

MULTIMORBIDITY, CONSUMPTION SYNDROMES AS RISK FACTORS FOR COVID-19 SEVERE COURSE BY CYTOKINE STORM

Kulishov Sergii Kostyantynovych
D.Ph., D.Sci.
professor of internal medicine No1
Poltava State Medical University

UKRAINE

Annotation. *Analysis of own publications and investigations of others gave us possibilities to formulate COVID-19 severe course risks by multimorbidity, consumption of progradient and antigradient factors or their combination deriving from consumption of prooxydative and antioxidative, proinflammatory and anti-inflammatory, procoagulant and fibrinolytic factors. These syndromes increase probabilities of mitochondrial dysfunction, proapoptotic and antiapoptotic, protelomerase and antitelomerase activities, cytokine storm.*

Risk factors for severe course of COVID-19

The World Health Organization has issued guidelines on who is considered to be at increased risk of severe COVID-19 illness [1,2,3,4]. This includes individuals with cardiovascular disease, chronic kidney disease, diabetes, chronic respiratory disease and a range of other chronic conditions [1,2,3,4]. Such conditions increase the risk of needing hospital-based treatment such as oxygen supplementation or mechanical ventilation [1,2,3,4].

Identifying at-risk populations is important not only for making projections of the likely health burden in countries [1,5,6], but also for the design of effective strategies that aim to reduce the risk of transmission to people in target groups. This is sometimes termed shielding, defined as “a measure to protect extremely vulnerable people by minimizing interaction between those who are extremely vulnerable and others” [1,7]. It has the potential to reduce mortality in vulnerable groups (direct benefits), while at the same time mitigating the expected surge in demand for hospital beds (indirect benefits) [1].

Multimorbidity, consumption syndromes as risk factors for COVID-19 severe course

Multimorbidity triggers, potentiators are consumption of progradient and antigradient factors or their combination deriving from consumption of prooxydative and antioxidative, proinflammatory and anti-inflammatory, procoagulant and fibrinolytic factors [8]. These syndromes increase probabilities of mitochondrial dysfunction, proapoptotic and antiapoptotic, protelomerase and antitelomerase activities.

We have determined that consumption coagulopathy syndrome (syndrome of disseminated intravascular coagulation - SDIC) is just one manifestation of interaction coagulation and anticoagulant system [8]. Similar nature is possible for reactions of peroxide and antioxidant systems as consumption peroxidation syndrome [8]; for reactions of pro-inflammatory and anti-inflammatory response for consumption inflammation syndrome [8]. The basis of peroxidation syndrome is lipolytic process [8]. Proteolytic pathogenesis is typical for the patients with syndrome of disseminated intravascular coagulation [8]. And if SDIC syndrome characterized by two opposing

processes - increase blood clotting (thrombosis) and fibrinolytic activation (hemorrhage), the consumption peroxidation syndrome accompanied by similar changes of pro-oxidation (foci with high lipid peroxidation - LPO) and antioxidant response (foci with marked antioxidant effect) [8]. This syndrome characterized by the formation of a set of primary and secondary centers of consumption: one - antioxidants, others – pro-oxidants [8]. This result leads to activation and blockage of lipolysis, phospholipolysis, intravascular peroxidation of cells (platelets, leukocytes) and plasma factors of blood (ceruloplasmin, iron, pyretic proteins) [8]. Consumption of basic substrate of LPO, antioxidants contribute complicated course of disease, concomitant deterioration of lipid-dependent diseases [8]. Similar nature is possible for consumption inflammation syndrome [8].

The basis of consumption inflammation syndrome is cells and antibodies, and cytokines, interleukins reaction, processes [8,9]. This syndrome accompanied by changes of pro- inflammatory (foci with high inflammation's processes) and anti-inflammatory response (foci with marked anti-inflammatory effect) [8,9]. This syndrome characterized by the formation of a set of primary and secondary centers of consumption: one – anti-inflammatory factors, others – pro- inflammatory [8,9]. This result leads to activation and blockage of cell's membranes stabilities, lipolysis, phospholipolysis, intravascular and different tissues' activities of cells (neutrofiles, monocytes, T and B lymphocytes, platelets) and plasma factors of blood (cytokines, pyretic proteins) [8,9]. Consumption of basic substrate of pro- and anti-inflammatory factors contribute complicated course of disease, concomitant deterioration of age-dependent diseases [8,9].

We proposed consumption syndromes as risk factors of multimorbidity concept, that includes such domains (regions) [8]:

- Domain 1. Qualitative characteristics of consumption processes;
- Domain 2. Quantitative characteristics of consumption processes;
- Domain 3. Pro- consumption and anti-consumption factors;
- Domain 4. Pro- consumption and anti-consumption processes;
- Domain 5. Spin direction of pro- consumption and anti-consumption factors, processes;
- Domain 6. Fractal characteristics of pro-consumption and anti-consumption factors;
- Domain 7. Anti-fractal characteristics of pro-consumption and anti-consumption factors, processes;
- Domain 8. Moebius strip like characteristics of pro- consumption and anti-consumption factors, processes;

A higher-order quantum genetic algorithm [10] was used for diagnosis of pro-consumption and anti-consumption syndromes.

SARS-CoV-2 causes a severe pneumonia that affects essentially elderly people [10]. In COVID-19, macrophage infiltration into the lung causes a rapid and intense cytokine storm leading finally to a multi-organ failure and death [10]. Comorbidities such as metabolic syndrome, obesity, type 2 diabetes, lung and cardiovascular diseases, all of them age-associated diseases, increase the severity and lethality of COVID-19 [10]. Mitochondrial dysfunction is one of the hallmarks of aging and COVID-19 risk factors [10]. Dysfunctional mitochondria are associated with defective immunological response to viral infections and chronic inflammation [10]. Chronic inflammation caused by mitochondrial dysfunction is responsible of the explosive release of inflammatory cytokines causing severe pneumonia, multi-organ failure and finally death in COVID-19 patients [10]. Preventive treatments based on therapies improving mitochondrial turnover, dynamics and activity would be essential to protect against COVID-19 severity [10].

Conclusion

Analysis of own publications and investigations of others gave us possibilities to formulate COVID-19 severe course risks by consumption of progradient and antigradient factors or their combination deriving from consumption of prooxydative and antioxidative, proinflammatory and anti-inflammatory, procoagulant and fibrinolytic factors.

Consumption syndromes increase probabilities of mitochondrial dysfunction, proapoptotic and antiapoptotic, protelomerase and antitelomerase activities, cytokine storm.

References:

- [1] *How many are at increased risk of severe COVID-19 disease? Rapid global, regional and national estimates for 2020*; (2020). Andrew Clark, Mark Jit, Charlotte Warren-Gash, Bruce Guthrie, Harry HX Wang, Stewart W Mercer, Colin Sanderson, Martin McKee, Christopher Troeger, Kanyin I Ong, Francesco Checchi, Pablo Perel, Sarah Joseph, Hamish P Gibbs, Amitava Banerjee, CMMID COVID-19 working group., Rosalind M Eggo; medRxiv preprint doi: <https://doi.org/10.1101/2020.04.18.20064774>. The copyright holder for this preprint (which was not peer-reviewed) is the author/funder, who has granted medRxiv a license to display the preprint in perpetuity. It is made available under a CC-BY 4.0 International license].
- [2] CDC. *People who are at higher risk for severe illness. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)*(2020). Centers for Disease Control and Prevention. Available at: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/need-extra-precautions/people-at-higher-risk.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fspecific-groups%2Fhigh-risk-complications.html [accessed 1st April 2020]. 2020.
- [3] PHE. *Guidance on social distancing for everyone in the UK. Updated 30 March 2020. Public Health England.* (2020). Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/covid-19-guidance-on-social-distancing-and-for-vulnerable-people/guidance-on-social-distancing-for-everyone-in-the-uk-and-protecting-older-people-and-vulnerable-adults> [Accessed 1st April 2020]. 2020.
- [4] WHO. *COVID-19 and NCDs. Information note on COVID-19 and noncommunicable diseases.* 23 March 2020. Available at: <https://www.who.int/who-documents-detail/covid-19-and-ncds>. 2020.
- [5] Banerjee A, Pasea L, Harris S, et al. (2020). *RAPID COMMUNICATION 22 March 2020. Estimating excess 1- year mortality from COVID-19 according to underlying conditions and age in England: a rapid analysis using NHS health records in 3.8 million adults.* DOI: 10.13140/RG.2.2.36151.27047 2020.
- [6] Davies N., Klepac P., Liu Y., et al. (2020). Age-dependent effects in the transmission and control of COVID-19 epidemics. Posted March 27, 2020. doi: <https://doi.org/10.1101/2020.03.24.20043018>. Available at: <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.03.24.20043018v1>. medRxiv 2020.
- [7] *Public Health England. Guidance on shielding and protecting people defined on medical grounds as extremely vulnerable from COVID-19* (2020). <https://www.gov.uk/government/publications/guidance-on-shielding-and-protecting-extremely-vulnerable-persons-from-covid-19/guidance-on-shielding-and-protecting-extremely-vulnerable-persons-from-covid-19#what-is-shielding> (accessed 11th April 2020).
- [8] Kulishov S.K. (2021). Quantum Genetic Algorithm of Consumption Syndromes Diagnosis as risk factors of Multimorbidity. *Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference* (Vol. 3, pp. 17-31). March 12, 2021. Vilnius, Republic of Lithuania: “European Scientific Platform”.
- [9] Kulishov S. (2020). Multiple Statistical Testing, Mathematical Modeling of Pro-inflammatory and Anti-inflammatory Processes as the Basis for the Diagnosis of Consumption Inflammation Syndrome. *Manchester Journal of Artificial Intelligence and Applied Sciences*, (1), 49-54
- [10] Daniel J. Moreno Fernandez-Ayala, Placido ´ Navas, Guillermo Lopez-Lluch (2020). Age-related mitochondrial dysfunction as a key factor in COVID-19 disease *Experimental Gerontology*, (142), 111147. Contents lists available at ScienceDirect *Experimental Gerontology* (journal homepage: www.elsevier.com/locate/expgero).

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.39

PSYCHO-EMOTIONAL DISORDERS IN PATIENTS WITH POST-TRAUMATIC NEUROPATHIES AND PLEXOPATHIES ACCOMPANIED BY NEUROPATHIC PAIN

ORCID ID: 0000-0001-8116-6157

Olena Borodai

Postgraduate student of the department of neurology and child neurology
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education

ACADEMIC SUPERVISOR:

ORCID ID: 0000-0002-4647-8507

Tetyana Litovchenko

MD, PhD, D.Sci.,
Head of the department of neurology and child neurology
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education

UKRAINE

Introduction

Psycho-emotional disorders that lead to the development of pain symptoms are the most common psychopathological manifestations of post-traumatic neuropathic pain syndrome [1]. The latter is marked on the patient's emotional state - a decrease in the structure arising from irritability, unmotivated anxiety. In this condition, depressive disorders are often used.

Timely detection and correction of anxiety and depressive disorders in patients with chronic pain accelerates the process of rehabilitation of this category of patients [2]. Psycho-emotional manifestations that accompany the pain syndrome, namely anxiety and depressive disorders further complicate the course of the disease in neuropathic pain of traumatic origin [3]. Pathophysiological processes that contribute to the chronicity of pain can be divided into three stages. The first stage - sensitization and damage to nociceptors, the second - a violation of the central processes of synaptic transmission, the third - changes in brain function and structure caused by chronic pain. Consideration of the mechanisms of chronic pain is impossible without understanding the physiological nociceptive reactions, as these two processes are closely interrelated [4].

Pain increases the level of anxiety and depression, and anxiety and depressive disorders deepen pain, which leads to the development of painful behavior, resulting in the formation of a "pathological circle", which is illustrated in figure 1 [5].

Currently, there is no doubt that emotional mood and psychogenic factors can change not only the response to pain, but also the interval of pain tolerance, and the degree of tolerance often depends and is determined not by the intensity of pain, and expectations of pain. The state of psycho-emotional stress, fear of future pain is especially characteristic of neuropathic pain [6].

Particular importance is attached to anxiety and depression, which significantly aggravate the disease, is one of the reasons for the deterioration of the quality of life of patients, significantly disrupting adaptive capacity and social functioning, reducing adherence to treatment, participation in rehabilitation programs.

The purpose of this study is to identify the frequency and features of psycho-emotional disorders in patients with post-traumatic neuropathy and plexopathy, accompanied by neuropathic pain.

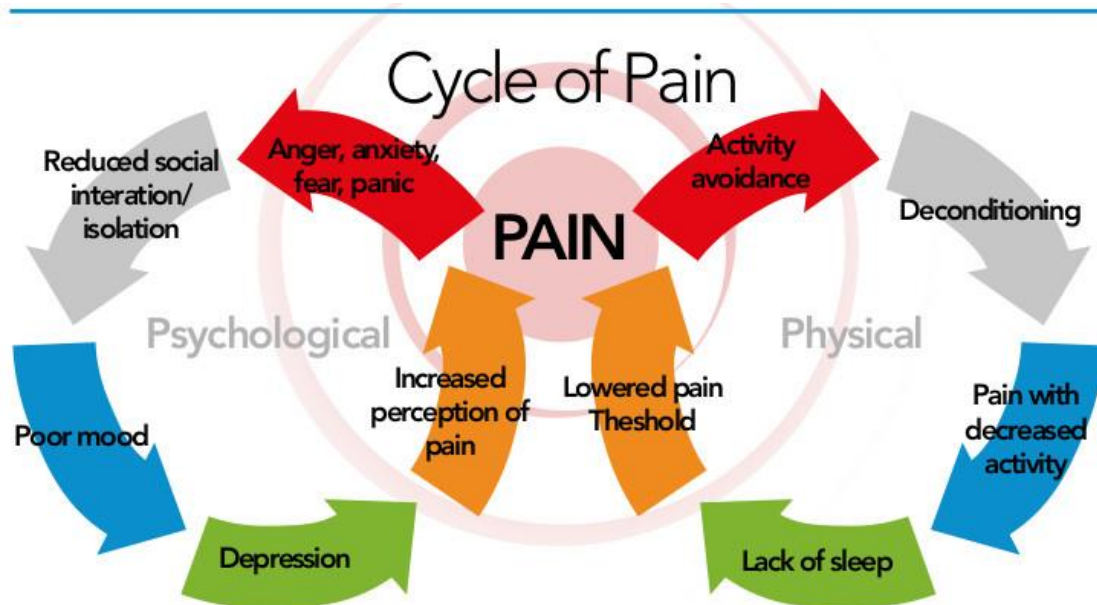

Fig. 1. Overview of the pain cycle

Materials and methods

In Kharkiv military clinical center from 2015 to 2020, we examined 74 people with neuropathies and plexopathies. By age, patients were distributed as follows: from 18 to 44 years - 49 patients (66.2%), from 44 to 59 years - 25 patients (33.8%). Group I included 45 patients with post-traumatic neuropathy and plexopathy, of which neuropathy - 34, plexopathy - 11, due to gunshot wounds, fractures of bones, upper and lower extremities, dislocations of joints, injuries caused by knives, glass, tools and spikes.

The second group - control group included 29 patients with compression-ischemic neuropathies and plexopathies without manifestations of chronic neuropathic pain, neuropathies - 25, plexopathies - 4. Patients underwent clinical and neurological examination, electroneuromyography, ultrasound. To objectify the assessment of pain, we used: visual analog scale (VAS). To determine the neuropathic nature of pain used a questionnaire DN4, pain scale LANSS. The level of reactive and personal anxiety was determined using the Spielberger-Hanin test, and the level of depression was determined using the Beck questionnaire. The MFI-20 (Multidimensional Fatigue Inventory) asthenia rating scale was used to objectify asthenic manifestations.

Results

Complaints of patients with post-traumatic neuropathy and plexopathy were divided into specific and nonspecific. The specific ones included pain of varying severity. It lasted from three months to five years. Pain rates were 7.85 ± 1.52 points, according to the DN4 questionnaire 7.83 ± 1.06 , group II patients with compression-ischemic neuropathies and plexopathies were also evaluated on scales and questionnaires to detect chronic neuropathic pain. Patients with neuropathic pain were excluded from the control group. Among the non-specific complaints of the examined contingent of patients, we attributed the violation of the emotional sphere. The structure of established emotional disorders is a combination of different types of pre-nosological forms of mental disorders, among which the most clearly defined asthenic, anxiety, hypochondriac, depressive and their combinations, as well as the presence of somatoform symptoms.

Asthenic disorders were observed in 30 (40.6%) patients, changes in the anxiety spectrum - in 20 (27,0 %), depressive symptoms - in 24 (32.4 %). Patients with asthenic syndrome complained of increased fatigue, physical weakness, difficulty concentrating, low mood, anxiety, irritability, sleep disturbances and appetite. Among patients with asthenic syndrome it was possible to allocate some features of its course. During the conversation with some patients, their depression, tendency to increased fears about the prognosis of the disease, pessimistic assessment of the present and future attracted attention. These patients did not seek to communicate with other patients, and were reluctant to answer the questions they were asked. The described variant of the symptom complex was qualified by us as astheno-depressive and was characteristic of 23.0% of patients. In some patients with asthenic syndrome, the mental state was characterized by manifestations of emotional stress, irritability, conflict, alertness, distrust of medical prescriptions. Anxiety-asthenic variant was observed in 21.0% of subjects. Unlike the previous group, these patients were actively interested in the course of treatment, sought to know what drugs they are treated, how these drugs work and what they are intended for. Such patients willingly and in detail described their feelings to the medical staff. The behavior of such patients was marked by an active search for a community to communicate, patients constantly shared with others their experiences and doubts about the correctness and effectiveness of the prescribed procedures. The largest group consisted of patients with astheno-hypochondriac complaints (32.0%). The peculiarity of their clinical manifestations was the emphasis on their feelings about the disease. Patients described in detail complaints of reduced efficiency, mood, sleep disturbances, recorded their painful sensations.

Conclusion

Patients with post-traumatic neuropathy and plexopathy accompanied by chronic neuropathic pain had a psychological profile, which was characterized by higher values of reactive and personal anxiety, depression, asthenia and sleep disorders, compared with the control group. Asthenic syndrome was detected in this category of patients with any duration of chronic pain. Chronic neuropathic pain increases anxiety, depression and sleep disorders, disrupts the physical and mental functioning of patients.

Conflict of interest. The authors declare the absence of a conflict of interest in the preparation of this article.

References:

- [1] St John Smith E. Advances in understanding nociception and neuropathic pain. *J Neurol.* 2018 Feb;265(2):231-238. doi: 10.1007/s00415-017-8641-6. Epub 2017 Oct 14. PMID: 29032407; PMCID: PMC5808094.
- [2] Yannascoli SM, Stwalley D, Saeed MJ, Olsen MA, Dy CJ. A Population-Based Assessment of Depression and Anxiety in Patients With Brachial Plexus Injuries. *J Hand Surg Am.* 2018 Dec;43(12):1136.e1-1136.e9. doi: 10.1016/j.jhsa.2018.03.056. Epub 2018 May 19. PMID: 29789186; PMCID: PMC6242776.
- [3] Breivik H. Survey of chronic pain in Europe: prevalence, impact on daily life, and treatment // *Eur. J. Pain.* 2006. Vol. 10, № 4. P. 287–333. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ejpain.2005.06.009>
- [4] Davydov O.S. The peripheral and central mechanisms of transition of acute to chronic pain and the possible role of cyclooxygenase-2 inhibition in the prevention of pain syndrome chronization. *Neurology, Neuropsychiatry, Psychosomatics.* 2016;8(2):10-16. (In Russ.) <https://doi.org/10.14412/2074-2711-2016-2-10-16>
- [5] Torrance N, Smith BH, Bennett MI, Lee AJ. The epidemiology of chronic pain of predominantly neuropathic origin. Results from a general population survey. *J Pain.* 2006 Apr;7(4):281-9. doi: 10.1016/j.jpain.2005.11.008. PMID: 16618472.
- [6] Magrinelli F, Zanette G, Tamburin S. Neuropathic pain: diagnosis and treatment. *Pract Neurol.* 2013 Oct;13(5):292-307. doi: 10.1136/practneurol-2013-000536. Epub 2013 Apr 16. PMID: 23592730.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.40

QUALITY OF LIFE PROGNOSIS IN PATIENTS TWO YEARS AFTER RADIOFREQUENCY ABLATION OF ATRIAL FIBRILLATION

Brynza M.S.

PhD, associate professor, head of department of propaedeutics of internal medicine and physical rehabilitation, medical school
V.N. Karazin Kharkiv National University

UKRAINE

Background. General quality of life improvement was proven for all types of radiofrequency ablation: the same for atrial fibrillation and flutter [1, 2]. However, in some cases we observe no changes or worsening of life quality after ablation, and it isn't always connected with effectiveness of procedure.

Purpose. To evaluate predictors of no improvement or decrease of life quality two years after radiofrequency ablation of atrial fibrillation and flutter.

Methods. We studied 186 patients (mean age $59 \pm 9,6$ years, 83 female (44,6%)) before, 3, 12 and 24 months after radiofrequency pulmonary vein isolation for atrial fibrillation - (84 patients, 45,2%), radiofrequency ablation of cava-tricuspid isthmus for atrial flutter (34 patients, 18,3%) and combined pulmonary vein isolation and ablation of cava-tricuspid isthmus for combination of arrhythmias (68 patients, 36,5%). As a control group we randomized 122 patients (mean age $58,4 \pm 12,4$ years, 90 female (51,7%)) with paroxysmal and persistent forms of atrial fibrillation and flutter, who got just pharmacological antiarrhythmic therapy. Quality of life was evaluated by Ukrainian-language modification of the Ferrans and Powers questionnaire (FPq) [3]. Significant decreasing of life quality – Class 1 by FPq two years after ablation was chosen as an endpoint. Form and duration of arrhythmia, relapses of arrhythmia, blood pressure, electrocardiogram and echocardiogram signs, using and doses of antiarrhythmic, antihypertensive and anticoagulant drugs were evaluated (standardized difference of all variables <0.05).

Results. Quality of life improved in all study groups 3 months after ablation and don't changes during two years of observation, the most significant changes concerned isolated fibrillation or flutter and less – for combined arrhythmias. In contrast, group of pharmacological antiarrhythmic therapy was shown a decrease of life quality in two years period. Class 1 FPq two years after ablation was associated with duration of arrhythmia for atrial fibrillation ablation and persistent form, duration of arrhythmia, systolic blood pressure, duration of QTc interval and β -blockers doses. ROC analysis shown high sensivity of arrhythmia duration and systolic blood pressure to life quality prognosis after ablation.

Conclusion. Duration of arrhythmia before procedure and systolic blood pressure were independent predictors of no improvement or decrease of life quality in patient two years after radiofrequency ablation of atrial fibrillation and flutter.

References:

- [1] Mark, D. B., Anstrom, K. J., Sheng, S., Piccini, J. P., Baloch, K. N., Monahan, K. H., Daniels, M. R., Bahnson, T. D., Poole, J. E., Rosenberg, Y., Lee, K. L., Packer, D. L., & CABANA Investigators (2019). Effect of Catheter Ablation vs Medical Therapy on Quality of Life Among Patients With Atrial Fibrillation: The CABANA Randomized Clinical Trial. *JAMA*, 321(13), 1275–1285. <https://doi.org/10.1001/jama.2019.0692>

- [2] Blomström-Lundqvist, C., Gizurarson, S., Schwieler, J., Jensen, S. M., Bergfeldt, L., Kennebäck, G., Rubulis, A., Malmborg, H., Raatikainen, P., Lönnholm, S., Höglund, N., & Mörtzell, D. (2019). Effect of Catheter Ablation vs Antiarrhythmic Medication on Quality of Life in Patients With Atrial Fibrillation: The CAPTAF Randomized Clinical Trial. *JAMA*, 321(11), 1059–1068. <https://doi.org/10.1001/jama.2019.0335>
- [3] Hagell, P., & Westergren, A. (2006). The significance of importance: an evaluation of Ferrans and Powers' Quality of Life Index. *Quality of life research : an international journal of quality of life aspects of treatment, care and rehabilitation*, 15(5), 867–876. <https://doi.org/10.1007/s11136-005-5467-y>

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.41

АСОЦІАТИВНІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПСИХОСОМАТИЧНОГО ОПИТУВАННЯ «ЯКІ АВТОМОБІЛІ ТА ЇХ ВЛАСНИКИ НАЙСЕКСУАЛЬНІШІ»?

Максимів Галина Миколаївна
член-кореспондент
Українська Академія Наук

УКРАЇНА

Мета дослідження : через опитування розкрити тему автомобілів і сексу та їх взаємозв'язку.

Першим підсумовано опитування жінок, які активно заповнювали анкети в електронній та паперовій (на вибір) варіантах.

Приклад опитувальника з питаннями і відповідями поданий на наступних слайдах. Географія охоплення анкетуванням: Івано-Франківська, Львівська, Київська, Волинська області.

В представленому анкетованому дослідженні взяли участь 70 жінок, з яких –42,9 відсотків віком 35-40 років, 28,6 відсотка – 25-35 років, інші 28,6 відсотки – жінки, яким «сорок, а решта не мої».

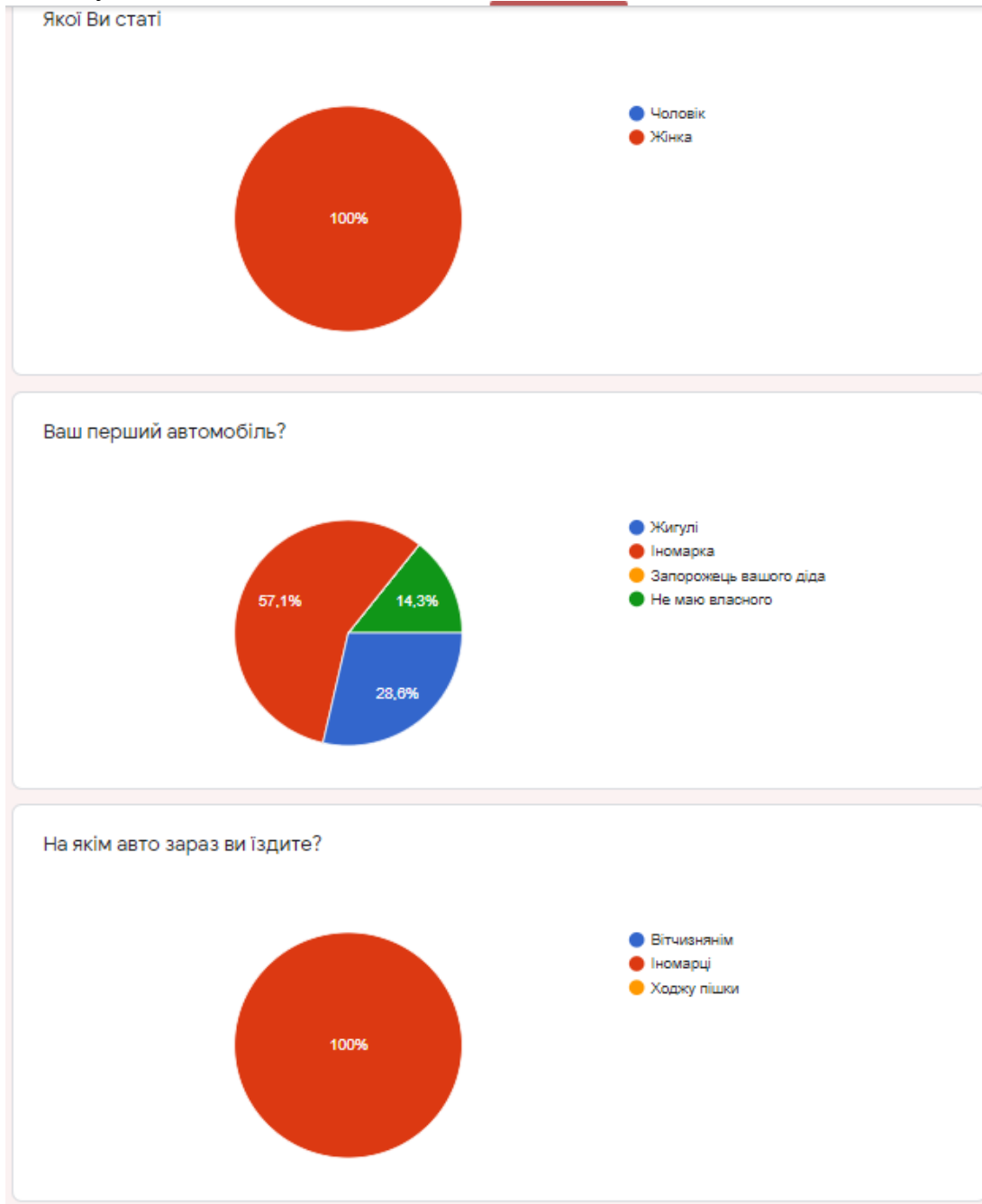
Статистика наступна: *Слайд 1*

Слайд 1

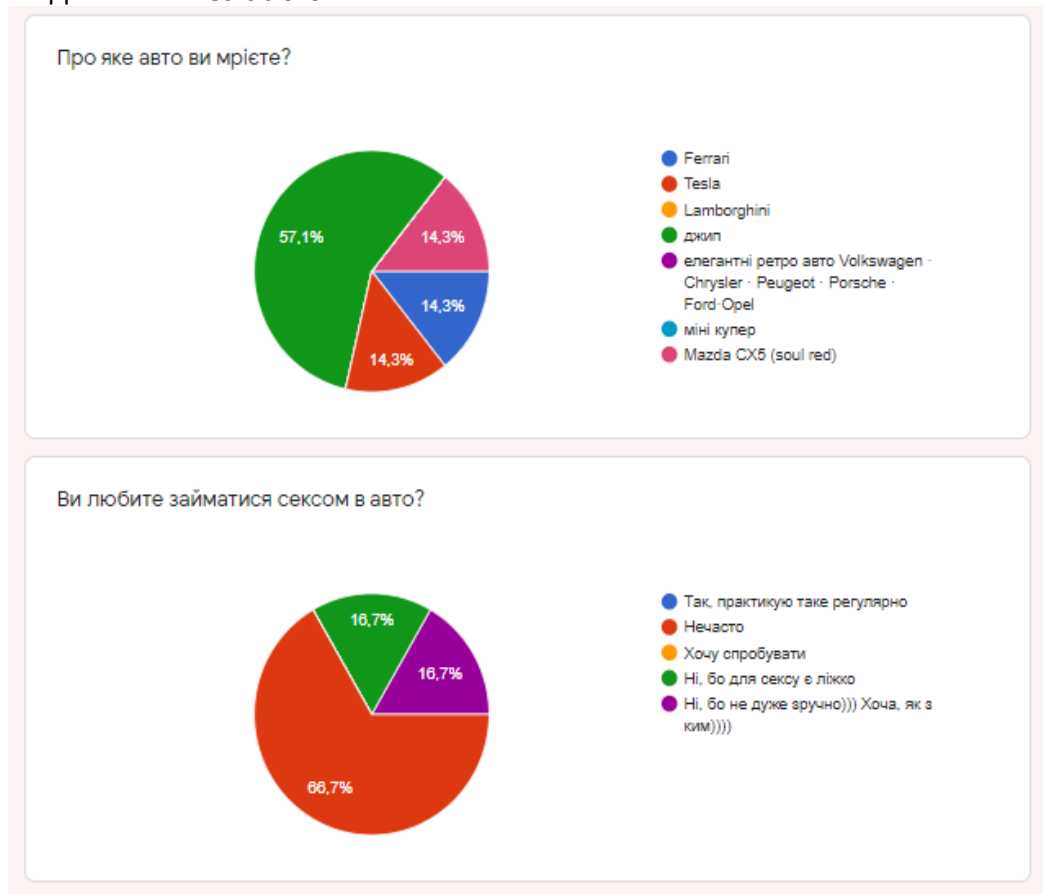
Перше питання в анкетуванні включало тест на сексуальну агресію. Як висновок – в жінок, незважаючи на вік, професію, соціальне становище і статус – одинична-двійна (за 5-и бальною системою) сексуальна агресія. Це свідчить про те, що інші проблеми (економічні, зі здоров'ям, роботою, відносинами з іншими людьми та родиною тощо) тривожать жінок набагато більше, аніж тема сексу.

Наступний *Слайд 2*:

Слайд 2

Як бачимо, лише 14,3 відсотки жінок не кермують автомобілем. Інші, хто кермує – виключно на іномарках. Вітчизняні виробники, очевидно, працюють не на жіночу водійську аудиторію. Автор дослідження колись мала досвід їздити на «Жигулях» шостої моделі. До речі, 28,6 відсотків жінок починали їздити саме на «Жигулях», а 57,1 – на іномарках. Так, що іномарки – на першому місці.

Подивимось *Слайд 3*:**Слайд 3**

Про яке авто мріють жінки? Статистика наступна: 57,1 відсотків жінок мріє про джип, який виробники позиціонують як здебільшого автомобіль саме для чоловіків.

Це означає, що жінки не бояться бути сильними. А часто і здебільшого спонукає їх бути домінантами в сім'ї, на роботі, в сексі найперше будь-яка слабкість їх сексуальних партнерів.

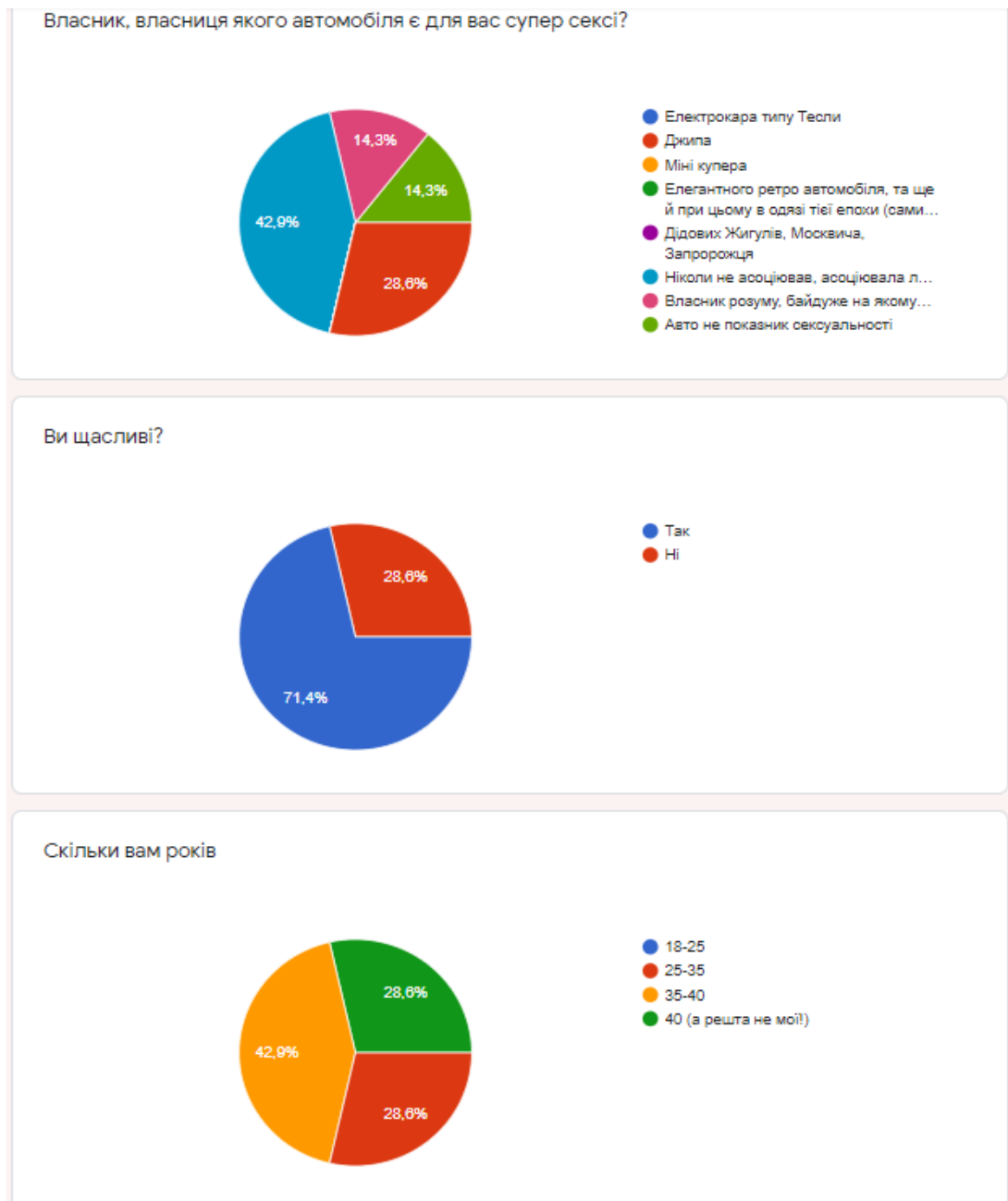
Маємо ще 3 рівні відсоткові відношення і найбажаніші автомобілі: 14,3 відсотки мріють про Ferrari, інші 14,3 відсотки – про Tesla, ще 14,3 відсотка впевнені, що хочуть кермувати саме на позашляховику Mazda CX 5.

Досить несподівана статистика: 66,7 відсотків жінок зізналися, що практикують секс в авто нечасто, 16,7 відсотки заявили, що не практикують, безапеляційно заявивши « бо для сексу є ліжко», ще 16,7 відсотка зізналися, що не практикують, бо не дуже зручно. «Хоча як з ким», – зазначивши далі. В продовження теми: *Слайд 4*

У результаті дослідження якого з водіїв жінки вважають найсексуальнішими 42,9 відсотків опитуваних леді обрали власників електрокарів типу Tesla, 28,6 – джипа, 14,3 – елегантного ретро автомобіля і водія в такому ж одязі. Жінки, маючи низьку сексуальну агресію, тримають на кращі часи і партнерів достатньо високу сексуальну фантазію, щодо, наприклад, рольових ігор. Але в цьому статистичному випадку опитуваним жінкам насамперед бракує уваги і романтики.

Інших 14,3 відсотка заявили, що найсексуальніший – власник розуму, а не автомобіля.

Ми запитали жінок про жіноче щастя: 71,4 жінок сказали, що щасливі, 28,6 – ні!

Слайд 4

Для жінок важлива насамперед емоційна складова міжстатевого спілкування, розум, чуттєвість, уважність, досвідченість партнера. Вже на наступній після них сходинці – матеріальна складова, зокрема й автомобілі.

Анонсуючи попередні підсумки анкетування чоловіків, яке ще триває, зазначу: щасливих чоловіків є понад 92 відсотки. До речі, 39 відсотків чоловіків кажуть, що мали насамперед мотоцикл, а вже потім придбали автомобіль. 61 відсоток чоловіків зізналися, що в автомобілях сексом займаються регулярно. Докладні підсумки анкетування чоловіків будуть оприлюднені згодом.

Підсумовуючи дане наукове дослідження зазначу, що для жінок автомобілі і секс мають першочергово психоемоційний зв'язок, а вже наступним – соматичний та причинно-наслідковий.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.42

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГАДЖЕТОВ И ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬЮ/КАЧЕСТВОМ СНА У СТУДЕНТОВ МЕДИКОВ

ORCID ID: 0000-0003-4390-9647

Андреева Татьяна Юрьевна

ассистент кафедры фармацевтической и биологической химии,
фармакогнозии
ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

ORCID ID: 0000-0002-2720-6864

Билан Ольга Анатольевна

старший преподаватель кафедры фармацевтической и биологической химии,
фармакогнозии
ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

ORCID ID: 0000-0002-9594-3815

Лозовая Елена Васильевна

канд. фарм. наук, доцент,
доцент кафедры фармацевтической и биологической химии, фармакогнозии,
декан фармацевтического факультета
ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

УКРАИНА

Резюме. В статье представлены результаты исследования влияния продолжительности использования гаджетов в дневное и ночное время на длительность и качество сна у студентов медиков ЧВУЗ «Киевский медицинский университет». Анализ данных показывает, что студенты, имеющие психологическую зависимость от гаджетов (используют их в течение большей части суток), отмечают у себя нарушения сна. Авторы проанализировали, какие лекарственные средства студенты используют для коррекции нарушений сна, а также разработали рекомендации для консультирования студентов.

Введение. Сегодня молодые люди все чаще используют различные электронные устройства, фактически живут в киберпространстве, что приводит к зависимости от мобильного телефона/смартфона и социальных сетей. Многие исследователи рассматривают интернет-аддикцию и проблемы с самоконтролем у молодежи как новую социальную норму [1]. Например, в социальной жизни появился новый феномен – фаббинг (*phubbing*): проявление пренебрежения к партнеру посредством отвлечения на гаджет во время реального общения.

Рост продолжительности использования гаджетов в течение дня приводит к новым проблемам, в том числе, со сном. Для измерения «здоровья сна» на глобальном, групповом или индивидуальном уровне предложен «Индекс здоровья сна», который включает оценки по трем субкомпонентным шкалам: «Продолжительность сна», «Качество сна» и «Расстройства сна».

В 2015 году американский Национальный фонд сна (*National Sleep Foundation, NSF*) опубликовал официальные рекомендации по

продолжительности сна, сделанные на основе глобального исследования. Чтобы сохранять работоспособность, молодой взрослый человек в возрасте 18-25 лет должен спать 7-9 часов каждую ночь [2, 3, 4]. Студенты принадлежат именно к этой возрастной группе. Они все чаще используют гаджеты для обучения, получения информации в интернете, общения в социальных сетях, игр и т. д., в результате чего хронически не высыпаются.

Поскольку сон жизненно важен для поддержания общего здоровья и благополучия, в последнее время проводится много исследований факторов, оказывающих влияние на качество сна. В частности, доказано, что использование светоизлучающих электронных устройств перед сном может способствовать возникновению или усугублению проблем со сном. Воздействие синего света (*blue light*) подавляет выработку мелатонина и вызывает возбуждение, что приводит к снижению качества сна и уменьшению его продолжительности [5, 6]. К распространённым источникам синего света относятся: флуоресцентные лампы, светодиодные лампы, смартфоны, телевизоры, экраны компьютеров, планшеты, электронные книги, приставки для видеоигр.

Исследования, посвященные влиянию времени использования гаджетов на продолжительность и качество сна у студентов университетов, давно проводятся на глобальном уровне [7, 8, 9, 10, 11]. Однако в Украине эта тема пока слабо исследована. Особенно важно изучить особенности сна у студентов-медиков, от качественного обучения которых зависит здоровье будущих поколений.

Цель работы. Проанализировать продолжительность и качество сна у студентов-медиков ЧВУЗ «Киевский медицинский университет» (КМУ), пользующих гаджеты днем и перед сном, выявить зависимость между продолжительностью использования гаджетов и длительностью и качеством сна, а также предложить методы медикаментозной коррекции нарушений сна.

Методы и материалы. Исследование проводилось среди студентов-медиков КМУ в период март 2021 года. Гипотеза исследования была сформулирована следующим образом: «Продолжительное использование гаджетов в течение дня и перед сном увеличивает продолжительность засыпания, уменьшает длительность сна, снижает эффективность и качество сна, ухудшает способность студентов медиков к обучению».

Один из первых опросников для измерения качества сна – «Питтсбургский индекс качества сна» (Pittsburgh Sleep Quality Index questionnaire, PSQI). Этот опросник был специально разработан для оценки параметров сна у психиатрических пациентов в клинических популяциях, где особенно распространены жалобы на качество сна. PSQI включает семь «компонентных» оценок: «субъективное качество сна», «латентность сна», «продолжительность сна», «привычная эффективность сна», «нарушения сна», «использование снотворных препаратов» и «дневная дисфункция». Общий балл рассчитывается как арифметическая сумма по всем семи компонентам [12].

Авторами был разработан специальный опросник для студентов-медиков КМУ. Опросник включает 15 вопросов, к которым предлагаются различные варианты: 1) с коротким ответом, 2) с вариантами ответов, 3) с линейной 5-бальной шкалой Лайкерта (*Likert scale*) [13], где 1 — совсем не хорошо, 2 — не

хорошо; 3 — умеренно хорошо; 4 — скорее хорошо; 5 — очень хорошо. По каждому фактору рассчитывалась средняя оценка. Время на ответ не ограничивалось. Опрос проводился онлайн в Google-форме на платформе G Suite for education КМУ. Google-форма позволяет проводить опросы, автоматически делать количественный анализ полученных данных, переносить данные в Google-таблицы и строить по ним диаграммы. Для обработки результатов использовался статистический метод.

Результаты исследования. В исследовании приняли участие 153 респондента (n=153) – студенты 2 курса медицинского факультета и 3 курса фармацевтического факультета КМУ, в том числе, мужчин – 26% (n= 39), женщин – 74% (n=114), средний возраст – 20 лет (возрастная группа 18-25 лет).

На вопрос анкеты «*Сколько часов в сутки Вы пользуетесь электронными гаджетами (смартфон/компьютер?)*» информативные ответы дали 147 человека (n=147). Для дальнейшего анализа ответов на вопрос были выделены 3 группы ответов:

1 – время использования девайсов от 17 часов в сутки и более (все свободное время суток при условии продолжительности нормального сна минимально 7 часов) – 11,6% студентов (n=17);

2 – от 8 до 17 – 60,5% (n=89);

3 – менее 8 часов – 27,9% (n=41).

Т. е., используют гаджеты более 8 часов в сутки 72,1% студентов (n=106). В среднем, 47,0% студентов (n=72) используют гаджеты 9,5 часов в сутки, 16,3% (n=25) – 15 часов в сутки.

На вопрос анкеты «*Пользуетесь ли Вы перед сном электронными гаджетами (смартфоном, компьютером?)*» предполагалось 2 ответа: «да» или «нет». Позитивный ответ дали 95,4% респондентов (n=146), негативный 4,6% (n =7) (см. рис. 1).

Чи користуєтесь Ви перед сном електронними девайсами (смартфоном, комп'ютером)?

153 відповіді

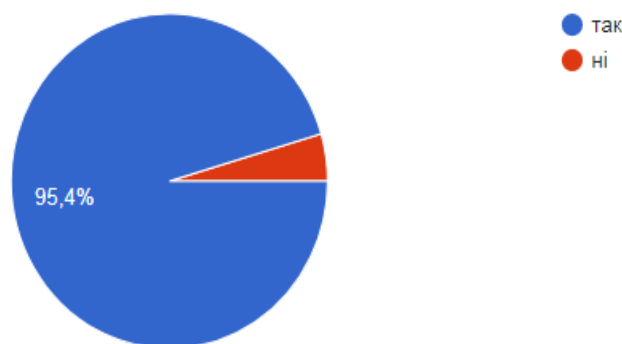

Рис. 1. Количество студентов-медиков КМУ, которые пользуются перед сном электронными гаджетами

Вопрос, «*В котором часу Вы, как правило, засыпаете?*» предполагал 5 вариантов ответов: «21-22», «22-23», «23-24», «00-2», «свой вариант». Ответ «свой вариант» выбрали 9,8% респондентов (n=15), «21-22» – 0,03% (n=4), «22-23» – 12,4% (n=19), «23-24» – 25,5% (n=39), «0-2» – 49,7 (n=76) (см. рис.2).

О котрій годині Ви, як правило, засинаєте?

153 відповіді

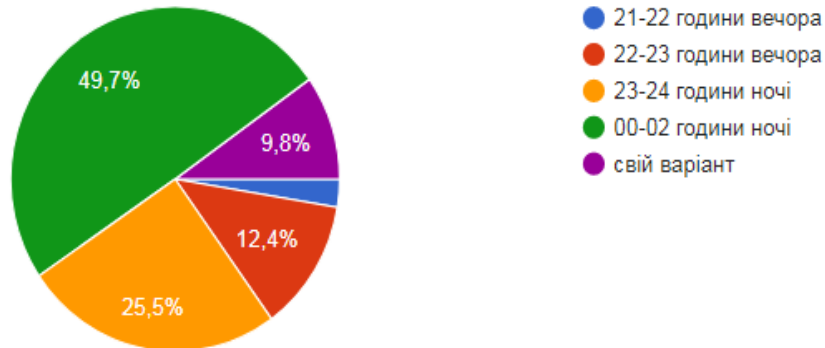

Рис. 2. **Время засыпания студентов-медиков КМУ**

Для анализа продолжительности сна в анкете был задан вопрос «*Сколько часов в сутки Вы спите*», к которому было предложено 5 вариантов ответов: «менее 5 часов», «5-6», «6-7», «7-8» и «более 8». Оказалось, что нормальное время (7-9 часов в сутки) спят 41,2% студентов ($n=63$), из которых 34,6% ($n=53$) спят 7-8 часов, а 6,5% ($n=10$) – более 8 часов в сутки. В то же время меньше нормы (менее 7 часов в сутки) продолжительность сна была у 58,8% респондентов ($n=90$), из которых 6-7 часов в сутки спали 28,1% ($n=43$), 5-6 часов – 25,5% ($n=39$), менее 5 часов в сутки – 5,2% ($n=8$) (см. рис.3).

Скільки годин Ви спите на добу?

153 відповіді

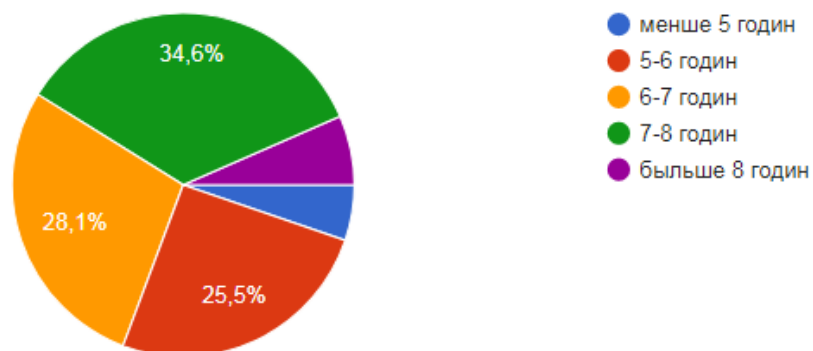

Рис. 3. **Продолжительность сна у студентов-медиков КМУ**

Для оценки качества сна в анкете был задан вопрос «*Вы можете оценить качество Вашего сна (в баллах от 1 до 5)?*». Для ответа была предложена шкала с вариантами ответов с линейной 5-бальной шкалой Лайкерта, где 1 — совсем не хорошо, 2 — не хорошо; 3 — умеренно хорошо; 4 — скорее хорошо; 5 — очень хорошо. Мы предположили, что оценка 1, 2 и 3 свидетельствуют о наличии проблем с засыпанием, в сумме (с оценкой 1, 2 и 3) таких студентов оказалось 45,1% ($n=69$) (см. рис. 4).

Як Ви можете оцінити якість свого сну (в балах від 1 до 5)?

153 відповіді

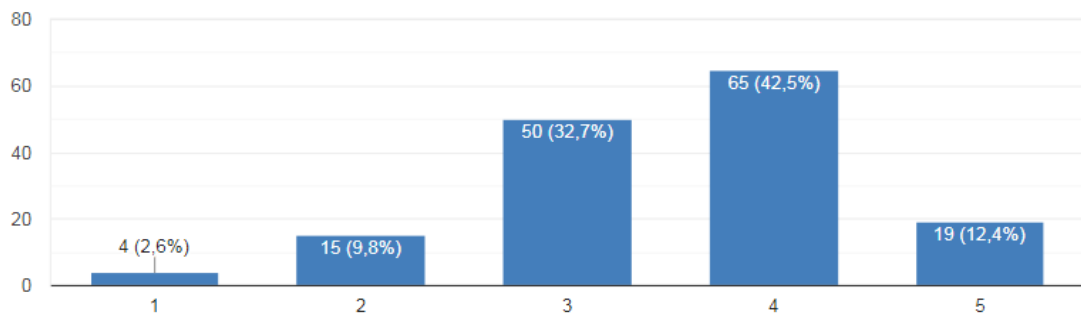

Рис. 4. **Качество сна у студентов-медиков КМУ, баллы**

На вопрос «*Есть ли у Вас проблемы с засыпанием?*» предлагалось 2 варианта ответов – «да» или «нет». В целом наличие проблем с засыпанием отметили 71,2% студентов (n=109).

На вопрос «*В какое время Вы просыпаетесь?*» предлагались следующие варианты ответов: «6-7 часов утра», «7-8», «8-9», «свой вариант ответа». Выяснилось, что большая часть студентов обычно просыпались от 7 до 9 часов утра – 70,5% (n=108) (рис.5).

О котрій годині Ви прокидаєтесь?

153 відповіді

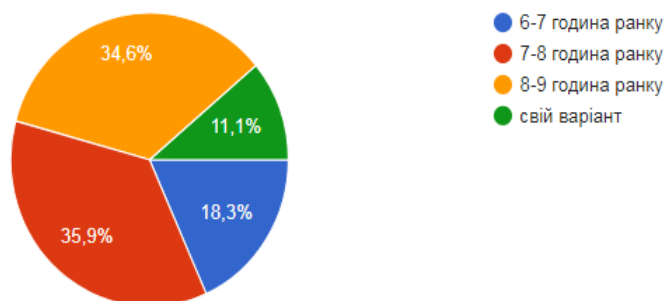

Рис. 5. **Время пробуждения студентов-медиков КМУ**

В целом, значительная часть (49,7%) студентов засыпала поздно ночью (от 0 до 2 часов), а просыпалась в период с 7 до 9 часов (70,5%), продолжительность сна у большинства (58,8%) была меньше нормы. Для оценки эффективности сна в таких обстоятельствах в анкете был предусмотрен вопрос «*Чувствуете ли Вы себя утомленным даже после длительного сна?*». Ответ на вопрос предполагал рефлексию. Оказалось, что 50,3% респондентов (n=77) чувствовали себя утомленными (сон был неэффективен), а 49,7% (n=76) не чувствовали себя утомленными (сон был эффективен).

На вопрос «*Если у Вас есть проблемы со сном и засыпанием, обращались ли Вы к врачу?*» часть студентов – 10,5% (n=16) дали положительный ответ. Такая же часть респондентов 10,5% (n=16) дали положительный ответ на вопрос «*Принимаете ли Вы препараты для улучшения засыпания и сна?*» Однако положительные ответы на эти два вопроса давали разные

респонденты, то есть одни студенты обращались к врачу и не принимали препараты, а другие студенты к врачу не обращались, но препараты принимали.

Для улучшения засыпания и качества сна 14,4% студентов (n=22) применяли такие лекарственные средства, как валериана, вита-мелатонин, в меньшей степени сомнил, барбовал, глицин, глицисед, бифрен, фенибут, циннаризин, донормил, миртазапин, максибрен, алора, герба покой. Самостоятельно назначить себе лекарственное средство смогло большинство студентов – 91,5% (n=140), остальные воспользовались советами провизора в аптеке, советами родственников, друзей и знакомых или искали ответы в интернете.

Выводы. Анализ собранных данных показал, что использования гаджетов отдаляет время засыпания и уменьшает продолжительность сна, что, в свою очередь, приводит к нарушениям сна и ухудшает способность к обучению. Медикаментозную терапию для коррекции нарушений сна студенты-медики используют незначительно, консультаций по улучшению качества сна не получают. Полученные результаты совпадают с выводами, полученными в других исследованиях по данной теме.

Авторами разработаны рекомендации для смягчения влияния синего света от гаджетов на качество сна, в том числе: выключить источник света после наступления темноты; использовать специальные очки или янтарные очки, блокирующие синий свет [14]; установить будильник, напоминающий о необходимости выключить электронный гаджет за 2-3 часа до сна. Также можно уменьшить яркость электронных устройств или перевести их в ночной режим, который уменьшает излучение синего света, негативно влияющего на качество сна и здоровье.

Список использованных источников:

- [1] Kryukova T.L., Ekimchik O.A. (2019). Phubbing as a Possible Threat to Close Relationships' Welfare. *Counseling Psychology and Psychotherapy*. (27(3)), 61–76. doi:10.17759/cpp.2019270305. (In Russ., abstr. in Engl.)
- [2] Hirshkowitz M, Whiton K, Albert SM, Alessi C, Bruni O, DonCarlos L, et al. (2015). The National Sleep Foundations sleep time duration recommendations: Methodology and results summary. *Sleep Health; Journal of the National Sleep Foundation*. 1 (1), 40-43, doi:10.1016/j.sleh.2014.12.010.
- [3] "How Much Sleep Do We Really Need? - National Sleep Foundation". www.thensf.org. Retrieved 9 April 2021 <https://www.thensf.org/how-many-hours-of-sleep-do-you-really-need/>
- [4] Hysing, M., Pallesen, S., Stormark, K. M., Jakobsen, R., Lundervold, A. J., & Sivertsen, B. (2015). Sleep and use of electronic devices in adolescence: results from a large population-based study. *BMJ open*, 5(1), e006748. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2014-006748>.
- [5] Ari Shechter, Elijah Wookhyun Kim, Marie-Pierre St-Onge, Andrew J. Westwood. (2018). Blocking nocturnal blue light for insomnia: A randomized controlled trial. *Journal of Psychiatric Research*, 96, 196-202, <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2017.10.015>
- [6] National Sleep Foundation (2021). Retrieved from <https://www.sleepfoundation.org/bedroom-environment/blue-light>
- [7] Shanmugasundaram S., Swetha N.B., Gopalakrishnan S. (2020). Effect of Electronic Gadget Usage on Sleep Quality among Medical Students in Chennai. *Indian Journal of Public Health Research and Development* 10(11) DOI Number: 10.5958/0976-5506.2019.04436.X
- [8] Koushik Y, Hs K. (2020). Electronic gadget Screen-time, Sleep Quality & Quantity and Academic performance in Medical Students. *J Assoc Physicians India*. Jan;68(1):102. PMID: 31979948
- [9] Mak, Y., Wu, C., Hui, D., Lam, S., Tse, H., Yu, W., & Wong, H. (2014). Association between Screen Viewing Duration and Sleep Duration, Sleep Quality, and Excessive Daytime Sleepiness among Adolescents in Hong Kong. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11(11), 11201–11219. doi:10.3390/ijerph111111201.

- [10] Asmaa Jniene, Leila Errguig, Abdelkader Jalil El Hangouche, Hanan Rkain, Souad Abouddrar, Mustapha El Ftouh, Taoufiq Dakka. (2019). Perception of Sleep Disturbances due to Bedtime Use of Blue Light-Emitting Devices and Its Impact on Habits and Sleep Quality among Young Medical Students. *BioMed Research International*, Article ID 7012350, 8 pages, <https://doi.org/10.1155/2019/7012350>.
 - [11] F. C. Brown, W. C. Buboltz Jr., and B. Soper. (2002). Relationship of sleep hygiene awareness, sleep hygiene practices, and sleep quality in university students. *Behavioral Medicine*, 28(1), 33–38.
 - [12] Daniel J. Buysse, Charles F. Reynolds III, Timothy H. Monk, Susan R. Berman (1989) The Pittsburgh sleep quality index: A new instrument for psychiatric practice and research. *Psychiatry Research*. 28(2), 193-213, [https://doi.org/10.1016/0165-1781\(89\)90047-4](https://doi.org/10.1016/0165-1781(89)90047-4).
 - [13] 13. QuestionPro (2021). Retrieved from <https://www.questionpro.com/blog/what-is-likert-scale/>
 - [14] Shechter, A., Kim, E. W., St-Onge, M. P., & Westwood, A. J. (2018). Blocking nocturnal blue light for insomnia: A randomized controlled trial. *Journal of psychiatric research*, 96, 196–202. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2017.10.015>.
-

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.43

КОМПЛЕКСНОЕ ЛЕЧЕНИЕ ТРОФИЧЕСКИХ ЯЗВ ПРИ ХРОНИЧЕСКОЙ ВЕНОЗНОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТИ

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ГРУППА:

ORCID ID: 0000-0002-9755-9972

Аль Канаш Ляна Мох`д
аспирант

ГУ «Институт общей и неотложной хирургии им. В.Т.Зайцева НАМН Украины»

ORCID ID: 0000-00QI-8773-6827

Иванова Юлия Викторовна

д-р. мед. наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры хирургии №1
Харьковский национальный медицинский университет

ORCID ID: 0000-0002-5525-701X

Криворучко Игорь Андреевич

д-р. мед. наук, профессор, зав. кафедрой хирургии №2
Харьковский национальный медицинский университет.

Грамятюк Светлана Николаевна

канд. мед. наук, руководитель
Институт клеточной биореабилитации г. Харьков

УКРАИНА

Трофические язвы (ТЯ) – наиболее часто встречающееся осложнение хронической венозной недостаточности взрослого трудоспособного населения, и составляет приблизительно 2%. В 0,3% случаев ТЯ венозной этиологии длительно не заживают и многократно рецидивируют [1]. Комплексное консервативное лечение венозных ТЯ предусматривает следующие направления: прием препаратов системного действия, эластическая компрессия, физиотерапевтическое лечение, проведение местной терапии ТЯ с целью подготовки к оперативному лечению, оперативные вмешательства.

Проанализированы результаты лечения 30 пациентов (22 женщины и 8 мужчин), возраст от 31 до 78 лет, с трофическими язвами венозной этиологии. Трофические нарушения мягких тканей локализовались в дистальных отделах голени — в 37% на уровне нижней трети голени и в 63% случаев распространялись на среднюю и нижнюю трети голени. Сроки появления трофических язв на коже голени до момента госпитализации колебался от 2 до 36 месяцев. При микробиологическом исследовании в 66,7% случаях идентифицирован *S. aureus*, в 23,3% - *St. epidermicus*, в 6,6% - *Ps. Aeruginosa*. Антибактериальная терапия назначалась с учетом чувствительности микрофлоры.

По характеру реализации лечебно-диагностической программы больные были разделены на две группы. В первую группу (сравнения) вошли 15 больных, у которых применялись традиционные методы лечения (в предоперационном периоде проводилось местное лечение ТЯ мазевыми повязками на фоне приема венотоников и ношения компрессионного трикотажа, после эпителизации ран выполнялось хирургическое вмешательство); во вторую (основную) – 15 больных, у которых подготовка к операции проводилась по разработанной технологии: на первом этапе (в I фазе раневого процесса проводили сеансы фототерапии (ФТ) зеленым светом (длина волны 550-520 нм) длительность сеанса – 10-15 мин, кратность сеансов – 10-15); после очищения ран, созревания грануляций и появлении признаков эпителизации на 11-16 сутки лечения выполнялись:

аутодермопластики (у 7 пациентов), закрытие раневых дефектов леофилизированной ксенокожей (в 8 случаях), после чего выполняли оперативное вмешательство в плановом порядке. Начиная с первых суток послеоперационного периода наряду со стандартно назначаемой терапией в комплексе местного лечения включали ФТ красным светом (длина волны 660-630 нм, длительность сеанса – 10-15 мин., кратность сеансов – 7-14). ФТ проводили фотонными матрицами Коробова «Барва-Флекс». Эффективность лечения оценивалась по динамике показателей заживления ран (наличие отделяемого, степень грануляций и эпителизации, скорости заживления ран), также оценивалось количество послеоперационных осложнений и сроки лечения больных.

Больные основной группы после 3-5 сеансов лечения отмечали значительное снижение болевого синдром, улучшение характеристик заживления ран наступало в следующие сроки: к 2-3-м суткам от начала лечения уменьшался перифокальный отек, к 5-7-м суткам улучшалась степень эпителизации ран, что позволило осуществить закрытие раневой поверхности в эти сроки одним из описанных способов, после чего выполнялись операции по поводу варикозной болезни. У больных группы сравнения сроки подготовки к радикальному вмешательству на венах составлял в среднем $46,3 \pm 2,8$ суток.

У 7-ми больных основной группы, которым выполнялись аутодермопластики, 100% приживление кожного лоскута. Динамика определения площади поверхности ран у больных группы сравнения был следующим: до лечения - $15,84 \pm 0,32$ см², на 7-10 сутки проведения местного лечения – $12,12 \pm 0,56$ см² (на 23,1%, $p < 0,05$), на 30-е сутки – $9,92 \pm 0,27$ см² (на 37,37%, $p < 0,05$).

У 8-и больных основной группы, которым перед радикальной операцией закрытие раневых дефектов выполняли леофилизированной ксенокожей после выполнения операции динамика регресса площади ран: после операции – $16,92 \pm 0,18$ см², на 4-5 сутки – $10,28 \pm 0,24$ см² (на 39,24%, $p < 0,05$), на 7-10 сутки – $7,82 \pm 0,68$ см² (на 50,63% $p < 0,01$).

Нагноение ран отмечено у одного пациента группы сравнения (3,3%), в исследуемой группе осложнений не отмечено. Средние сроки пребывания в стационаре больных группы сравнения составляли $59,3 \pm 3,7$ сут., в основной группе – $22,6 \pm 2,4$ сут.

Выводы. Разработанная в клинике методика подготовки больных с ТЯ к операциям на венах нижних конечностей, включающая фототерапию и раннее закрытие раневых дефектов, позволяет за счет стимуляции местной и общей реакции организма на воспалительный процесс стабилизировать течение раневого процесса, в короткие сроки подготовить рану к закрытию одним из методов пластической хирургии. На фоне проведения ФТ наблюдается значительное улучшение течения раневого процесса, что проявляется купированием перифокального отека. Достигать активную краевую эпителизацию в ранние сроки. ФТ за счет действия на микробный фон, купирования воспалительной реакции добиться снижения количества послеоперационных гнойных осложнений. Применение разработанной технологии лечения позволяет сократить сроки пребывания больных в стационаре в 2,6 раза.

Список использованных источников:

- [1] Saco M, Howe N, Nathoo R, Cherpelis B. Comparing the efficacies of alginate, foam, hydrocolloid, hydrofiber, and hydrogel dressings in the management of diabetic foot ulcers and venous leg ulcers: a systematic review and meta-analysis examining how to dress for success. *Dermatol Online J*, 2016 Aug 15, 22(8): 1-15. Изъята из <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27617934/>

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.44

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ДІАБЕТИЧНОЇ ФЕТОПАТІЇ

Благодир Ангеліка Костянтинівна
Харківський національний медичний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Кузнецова М.О.
асистент кафедри загальної та клінічної патофізіології ім. Д. О. Альперна
Харківський національний медичний університет

УКРАЇНА

Вступ. З кожним роком захворюваність на цукровий діабет зростає. Згідно з прогнозом Міжнародної федерації діабету захворюваність серед жінок за період з 2017 по 2045 рік зростає з 204 мільйонів до 308 мільйонів випадків [1]. Діабетична фетопатія (ДФ) – захворювання неонатального періоду, що розвивається у новонароджених, матері яких страждають на цукровий діабет (ЦД) або гестаційний діабет, та характеризується багатосистемним ураженням, метаболічними та ендокринними дисфункціями. ДФ є серйозною медичною та соціальною проблемою [2]. Найближчі наслідки у дітей народжених з ДФ потребують особливої тактики неонатологів для надання допомоги, а віддаленні наслідки ставлять перед ендокринологами та педіатрами складні задачі по збереженню здоров'я таким дітям. Також, зростає частота гестаційного цукрового діабету (ГЦД), який складає 85,1% усіх випадків гіперглікемії під час вагітності [3]. Цукровий діабет та ГЦД є провідними факторами ризику перинатальної та неонатальної захворюваності та смертності. Всесвітня організація охорони здоров'я наголошує, що навіть невелика гіперглікемія у вагітної пов'язана з виникненням ДФ.

Мета. Висвітлити питання, що стосуються патогенезу діабетичної фетопатії та прогнозування пери- та неонатальних ризиків для дитини.

Матеріали та методи. Проведено аналіз різноманітних літературних джерел. Було використано зарубіжну наукову літературу та наукові статті.

Результати та їх обговорення. Дослідження останніх років пов'язують патогенез ДФ з особливостями регуляції глюкози під час вагітності. Створення сприятливих умов для зростання плода є фізіологічним сенсом усіх змін в організмі вагітної. З ранніх термінів вагітності у жінки стрімко зростає продукція гормонів плаценти – естрогенів, прогестерону, хоріонічного гонадотропіну людини, кортизолу, плацентарного лактогену, що формують у вагітної інсулінорезистентний стан, у результаті відбувається зростання екскреції інсуліну [4]. У жінок, що страждають на ЦД знижується потреба в інсуліні під час вагітності. Гіперінсулінемія у вагітної призводить до депонування глікогену, зниженню печінкової продукції глюкози, підвищенню рівня кетонових тіл та триацилгліцеролів з накопиченням жирних кислот. Така реакція організму стимулює накопичення енергетичних запасів, які необхідні для забезпечення потреб плода [5]. Плід отримує поживні речовини від матері трансплацентарно, основним джерелом енергії є глюкоза, проте інсулін через плаценту не проникає [6]. Трансплацентарно глюкоза переноситься за градієнтом концентрації, шляхом полегшеної дифузії, у той час як амінокислоти транспортуються з витратами енергії [7]. Тому зі зростанням плода витрачається більша частина

глікогену та активізується процес ліполізу, який супроводжується підвищенням рівня вільних жирних кислот, триацилгліцеролів та кетонових тіл у крові [8].

Реакція плода на гіпер- або гіпоглікемію залежить від терміну вагітності. Гіперглікемія стимулює у плода синтез інсуліноподібного фактора росту 1 (IGF1) та інсуліноподібного фактора росту протеїна 3 (IGFBP-3) [9]. Вважається, що до 20 тижня гестації плід не відповідає на гіперглікемію, однак після досягнення цього терміну вагітності у нього відбувається гіперплазія клітин підшлункової залози та компенсаторне підвищення рівня інсуліну [10]. У плода, внаслідок постійної гіперінсулінемії, посилюється синтез білка та ліпогенез, які разом з IGF1 та IGFBP-3 сприяють розвитку макросомії.

Гіпоглікемія вагітної стимулює вироблення у плода глюкагона та глюкокортикоїдів, тому у дитини розвивається гіперкортицизм [11]. Ризик формування ДФ при ЦД та ГЦД неоднаковий, частіше реалізується при ЦД 1 типу [12].

Макросомія – провідний синдром ДФ, критерієм оцінки якого є народження доношеної дитини з масою тіла більше 4000 г [13]. Цей синдром зустрічається у 15-45% дітей, народжених матерями з ЦД, що втричі частіше, ніж у дітей, народжених жінками з нормальними показниками цукру під час вагітності [14]. Систематична гіперглікемія матері вважається прогностично найбільш несприятливим фактором розвитку цього ускладнення. Доведено, що у другому та третьому триместрах гіперглікемія матері, що з'являється після прийому їжі, напряду пов'язана з розвитком макросомії – при значеннях гіперглікемії до 120 мг/дл макросомія розвивається приблизно у 20% плодів, у той час при значеннях 160 мг/дл частота цього ускладнення досягає 35% [15].

Для плода з макросомією характерне підвищене відкладення жиру в області грудної клітини і живота та відстуність зростання кісток скелету [16]. Формується збільшений міжакроміальний розмір, що призводить до високого ризику виникнення небезпечних ускладнень під час пологів таких, як дистоція плечиків, параліч Ерба, травма плечового сплетення [17]. Також макросомія пов'язана з ростом захворюваності новонароджених, які в 5 разів частіше страждають на важку гіпоглікемію та в 2 рази частіше на жовтуху новонароджених [18]. Для ДФ характерні унікальні фенотипічні ознаки, новонароджені мають характерний кушингоїдний вигляд: місяцеподібне обличчя, коротку шию, гіпертрихоз, відкладення жиру на тулубі та грудній клітці з кінцівками, які на їх фоні виглядають короткими та тонкими та маленькою головою, яскраво-червоні шкірні покриви з периферичним набряком кистей та стоп [19]. При ДФ досить часто зустрічається тромбогеморагічний синдром, що зумовлений поліцитемією. Патогенез поліцитемії пов'язаний з хронічною фетальною гіперглікемією та гіперінсулінемією, у зв'язку з чим посилюється основний обмін та підвищується споживання кисню тканинами, настає гіпоксичний стан. У організмі плода компенсаторно збільшується вироблення еритропоетину та зростає швидкість еритропоезу, що призводить до поліцитемії [20].

Висновки. Патогенез діабетичної фетопатії продовжує активно вивчатись. Ця проблема торкається декількох медичних спеціальностей. Ретельне вивчення проблеми діабетичної фетопатії та відкриття нових ланок патогенезу дасть змогу лікарям прогнозувати ризики для життя та здоров'я дітей, народжених матерями, які страждають на цукровий діабет та гестаційний цукровий діабет, та розробляти тактику надання допомоги дітям з ранніми та віддаленими ускладненнями захворювання.

Список використаних джерел:

- [1] Chen Y, Quick WW, Yang W, Zhang Y, Baldwin A et al. (2009). Cost of gestational diabetes mellitus in the United States in 2007. *Popul Health Manag.* 12: 165-74. doi: 10.1089/pop.2009.12303.
- [2] Rozhkova OV, Remneva OV. (2018). Gestational diabetes mellitus: obstetric and perinatal outcomes (literature review). *ENI Trans-Baikal Medical Bulletin.*; 3: 127-142.
- [3] Eades CE, Cameron DM, Evans JMM (2017). Prevalence of gestational diabetes mellitus in Europe: A meta-analysis. *Diabetes Res Clin Pract.*; 129: 173-181. doi: 10.1016/j.diabres.2017.03.030.
- [4] Kautzky-Willer A, Harreiter J, Winhofer-Stöckl Y, Bancher-Todesca D, Berger A, Repa A et al. (2019). Gestationsdiabetes (GDM) (Update 2019). *Wiener klinische Wochenschrift.*; 131(Suppl 1): 91-102. doi: 10.1007/s00508-018-1419-8.
- [5] Kautzky-Willer A, Harreiter J, Winhofer-Stöckl Y, Weitgasser R, Lechleitner M. (2019). Clinical practice recommendations for diabetes in pregnancy. *Wien Klin Wochenschr.*; 131(Suppl 1): 103-109. doi: 10.1007/s00508-019-1456-y.
- [6] Li HP, Chen X, Li MQ. (2013). Gestational diabetes induces chronic hypoxia stress and excessive inflammatory response in murine placenta. *Int J Clin Exp Pathol.*; 6(4): 650-659.
- [7] Meiramova A, Ainabekova B, Sadybekova G, Akhmetova Z., Imangazina S., Omralina Y. (2018). Peculiarities of the course of gestation and pregnancy outcomes in women with gestational diabetes mellitus. *Acta Endocrinol (Buchar).*; 14(2): 213-218. doi: 10.4183/aeb.2018.213.
- [8] Saad MI, Abdelkhalik TM, Saleh MM, Haiba MM, Tawfik SH, Kamel MA. (2016). Maternal diabetes impairs oxidative and inflammatory response in murine placenta. *Springer Plus.*; 5: 532. doi: 10.1186/s40064-016-2180-y.
- [9] Al-Matubsi HY, Salim MD, El-Sharakly AS, Kamel MA, Oriquat GA, Helmy MH, et al. (2010). Activities of cyclooxygenases, and levels of prostaglandins E2 and F2alpha, in fetopathy associated with experimental diabetic gestation. *Diabetes Metab.*; 36(1): 43-50. doi: 10.1016/j.diabet.2009.06.009.
- [10] Garcia-Flores J, Cruceyra M, Cañamares M, Garicano A, Nieto O, Espada M, et al. (2016). Weight-related and analytical maternal factors in gestational diabetes to predict birth weight and cord markers of diabetic fetopathy. *Gynecol Endocrinol.*; 32(7): 548-552. doi: 10.3109/09513590.2016.1138461.
- [11] Tantbiroj P, Taweewisit M, Sritippayawan S, Uerpairojkit B. (2008). Diabetic fetopathy associated with bilateral adrenal hyperplasia and ambiguous genitalia: a case report. *J Med Case Reports*; 2: 251. doi: 10.1186/1752-1947-2-251.
- [12] Mitanchez D. (2010). Fetal and neonatal complications of gestational diabetes: perinatal mortality, congenital malformations, macrosomia, shoulder dystocia, birth injuries, neonatal outcomes. *J Gynecol Obstet Biol Reprod (Paris).*; 39(8 Suppl 2): S189-99. doi: 10.1016/S0368-2315(10)70046-6.
- [13] Petruhin VA, Burumkulova FF. (2014). Gestation diabetes mellitus. *V.F.Snegirev Archives of Obstetrics and Gynecology.*; 1(1): 48-51.
- [14] Wang H-Q, Lai H-L, Li Y, Liu Q-F, Hu S, Li L. (2016). The Relationship between Maternal Gestational Impaired Glucose Tolerance and Risk of Large-for-Gestational-Age Infant: A Meta-Analysis of 14 Studies. *J Clin Res Pediatr Endocrinol.*; 8(3): 264-269. doi: 10.4274/jcrpe.2583
- [15] Kautzky-Willer A, Harreiter J, Bancher-Todesca D, Berger A, Repa A, Lechleitner M, Weitgasser R. (2016). Gestational diabetes mellitus. *Wien Klin Wochenschr.*; 128 (Suppl 2): S103-112. doi: 10.1007/s00508-015-0941-1.
- [16] Stoyanov GS, Kobakova I, Stoev L, Popov H, Shishkov SR, Bratoeva K. (2019). Histological Changes in Severe Diabetic Fetopathy: An Autopsy Case Report. *Cureus.*; 11(3): e4199. doi: 10.7759/cureus.4199
- [17] Athukorala C, Crowther CA, Willson K. (2007). Women with gestational diabetes mellitus in the ACHOIS trial: risk factors for shoulder dystocia. *J Obstet Gynaecol.*; 47(1): 37-41.
- [18] Wei Y, Yang H. (2015). Variation of prevalence of macrosomia and cesarean section and its influencing factors. *Zhonghua Fu Chan Ke Za Zhi.*; 50(3): 170-176.
- [19] Valerio E, Riello L, Chirico M, Semenzato R, Cutrone M. (2015). Neonatal Hairy Ear Pinnae and Gestational Diabetes: Just a Coincidence? *Pediatr Dermatol.*; 32(6): e300-302. doi: 10.1111/pde.12677
- [20] Sarkar S, Rosenkrantz TS. (2008). Neonatal polycythemia and hyperviscosity. *Semin Fetal Neonatal Med.*; 13(4): 248-255. doi: 10.1016/j.siny.2008.02.003

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.45

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИКОРИСТАННЯ НАВУШНИКІВ НА СЛУХОВИЙ АНАЛІЗАТОР СТУДЕНТІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Каднай Олексій Сергійович

здобувач освіти IV курсу I медичного факультету
Харківський національний медичний університет

Бондаренко Ольга Володимирівна

асистент кафедри оториноларингології
Харківський національний медичний університет

УКРАЇНА

Актуальність. Пандемія коронавірусної інфекції внесла свої корективи навчального процесу. Задля попередження інфікування студентів введена дистанційна форма навчання. Студентство постійно використовує різноманітні навушники в умовах, коли неможливо досягти повної тиші в приміщенні. Використання навушників забезпечує можливість зосередитися на навчанні, але разом з цим несе небезпеку для слухового аналізатору у разі використання навушників у режимі високої гучності. Отже, тема впливу використання навушників на слуховий аналізатор актуальним питанням сучасної сурдології.

Мета. Дослідити вплив постійного користування студентами навушників, на їх слуховий аналізатор при дистанційній формі навчання.

Матеріали і методи. На базі кафедри оториноларингології Харківського національного медичного університету проведено ретроспективне когортне дослідження 79 студентів I-IV курсів медичного факультету, з метою виявлення негативних наслідків постійного використання навушників. Студенти розподілені на групи, які використовували навушники понад рекомендовану у 80 дБ норму гучності, нижче максимально рекомендованого рівня гучності у 80 дБ, та тих, які не використовували навушники під час практичних занять.

Результати. В результаті проведеного дослідження отримані наступні результати. Група, яка використовувала навушники понад рекомендовану норму гучності у 80 дБ становила 13 чоловік, та показала наступні результати: головний біль зазначили 46,1% студентів, біль в області зовнішнього слухового проходу у 30,7% студентів, суб'єктивне погіршення слуху у 30,7% студентів. Група, яка використовувала навушники нижче максимально допустимого рівня гучності у 80 дБ становила 36 осіб і показала наступні результати: головний біль зазначили 8,3% студентів, біль в області зовнішнього слухового проходу зазначили 11,1% студентів, суб'єктивне погіршення слуху зазначили 5,5% студентів. Група, яка не використовувала навушники становила 30 осіб і відзначила наступні результати: головний біль зазначили 6,6% опитуваних, біль в області зовнішнього слухового проходу та суб'єктивного погіршення слуху не зазначив жоден з анкетованих.

Висновки. Постійне використання навушників із перевищенням максимально допустимої гучності, призводить до виникнення негативних наслідків на слуховий аналізатор студентів, при порівнянні з групою, яка

використовувала навушники дотримуючись нормативного рівня гучності, та групою, яка не використовувала навушники. Отже, вплив використання навушників на слуховий аналізатор студентів залежить від раціональності їх використання.

Список використаних джерел:

- [1] Vogel I, Verschuure H, van der Ploeg CP, Brug J, Raat H. (2019) Adolescents and MP3 players: too many risks, too few precautions. *Pediatrics* June 12 DOI:10.1542/peds.2008-3179.
- [2] Дьоміна Є.В. (2013) *Стан слуху при тривалих звукових навантаженнях (звукопідсилювачі) та шляхи його корекції* (автореф. дис. ... канд. мед. наук) ; Національна академія медичних наук України, Державна установа "Інститут отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України". Київ, Україна.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.46

ПРОБЛЕМА ДІЇ COVID-19 НА ПЛІД ТА ПРОЯВИ У НОВОНАРОДЖЕНИХ

ORCID ID: 0000-0003-1384-9102

О.О. Мельник

асистент кафедри педіатрії, неонатології та дитячих інфекцій
Донецький національний медичний університет, м. Маріуполь

В.М. Федотов

здобувач освіти медичний факультет №3
Донецький національний медичний університет

УКРАЇНА

Пандемія COVID-19 стала проблемою не тільки для лікарів-інфекціоністів, але і для вузькопрофільних фахівців. Зокрема, це стосується лікарів-гінекологів, неонатологів та перинатологів.

Вагітні піддаються більшому ризику ніж не вагітні (за даними літератури у них у 2 рази вище рівень смертності при COVID-19, ніж у не вагітних жінок). Для запобігання від COVID-19 під час вагітності необхідно дотримуватися запобіжних заходів, що включають носіння захисної маски, часте миття рук, уникнення людних місць. Вакцинація під час вагітності є спірною темою, так як вагітні та діти були виключені з дослідження дії вакцин.

Механізм передачі SARS CoV-2 від матері немовляті:

- Внутрішньоутробна передача - гематогенне поширення через плаценту або вірусні частки в навколоплідних водах.

- Після контакту з інфікованими виділеннями матері під час народження.

- Післяпологова передача від інфікованої матері, члена сім'ї або медичного працівника. [1] Вертикальна передача вірусу від матері до маляти не доказана, усі випадки зараження вважаються придбаними, тому потрібно ретельно використовувати засоби гігієни та запобігти розповсюдження захворювання від матері, хворих родичів чи персоналу. [3].

Фактори, що негативно впливають на плід.

Фізіологічна гіповентиляція, перерозтягнута матка, втрата легеньми нормального обсягу та провокаційна дія COVID-19 призводить до задишки, дихальної недостатності, порушенню газообміну, зниженню оксигенації у вагітної. Все це призводить до дистресу плоду та викидням на ранніх стадіях вагітності, збільшення ризику народження маляти шляхом Кесаревого розтину чи народження дитини зі ЗВУР.

Діагностика та заходи захисту дитини від COVID-19.

В ПЛР-тестах генетичний матеріал SARS-CoV-2 визначався при аналізі мазків верхніх дихальних шляхів, аспірату трахеобронхіального секрету малюків, обстежень стільця й крові дитини. Аналізи проводилися у дітей з «групи ризику». Це діти від матерів, які захворіли за 14 днів до пологів, жінки, що мали невідомий статус, але були клінічні підозрілими, та новонароджені до 28 днів життя, які були в контакт з інфікованими.

Для підтвердження діагнозу проводиться ПЛР тест дворазово: в перші години й на третю добу, стілець брався на 2-3 добу. При 2-разовому негативному тесті діагноз і карантин знімається. Для переведення в окреме приміщення достатньо позитивного тесту. Важливо вигодовування зціженим

молозивом або молоком матері, як захистним джерелом від Covid-19 та збагаченими материнськими антитілами, що захистить малюка від вірусу [3]. Дітям проводилися аналізи: загальний аналіз крові був без змін, іноді з лейкопенією, лімфопенією й тромбоцитопенією. У клініці: дихальна недостатність, при рентгенографії легень - одно або двобічна пневмонія, симптом «матового скла».

COVID-19 у новонароджених і дітей.

Симптоми COVID-19 в інфікованих новонароджених і, особливо недоношених дітей, менш специфічні і зрозумілі. Такі симптоми, як респіраторний дистрес-синдром, нестабільність температури, шлунково-кишкові зміни, схильність до кровотечі, а також серцево-судинні прояви можуть бути наслідком обставин пологів або передчасних пологів.

При обстеженні малюків, народжених від матерів з COVID-19 в Ухані за період січня-лютого 2020 року у 6 з 10 новонароджених від 9 матерів (одна двійня) з'явилися симптоми захворювання: у 6 новонароджених - респіраторне захворювання, у 3 - ціаноз, у 2 - блювота і харчова нестерпність, у 2 - лихоманка, в 1 дитини - тахікардія, геморагічний синдром. Лабораторні дослідження показали, що у 2 дітей була тромбоцитопенія і аномальні показники печінки. Одна дитина померла від поліорганної недостатності на 9-ту добу життя. Ця широко відома публікація викликала питання через значну кількість ускладнень у дітей, особливо тому, що мазки носоглотки на SARS-CoV-2 виявилися негативними у всіх дітей.

Таким чином, несприятливий результат дітей можна було пояснити, як наслідками передчасних пологів; 6 з 10 дітей народилися до 37-го тижня вагітності, хоча обставини, що призвели до передчасних пологів, не описані детально [8]. З іншого боку, незрозуміло, наскільки інтенсивно діти дійсно проходили тестування на інфекцію SARS-CoV-2 або наскільки висока була частота хибнонегативних мазків.

Ймовірно, найбільша серія випадків з 33 новонародженими від жінок з COVID-19 описує 3 дітей, які опинилися інфікованими SARS-CoV-2. У всіх трьох новонароджених були ознаки пневмонії, у двох дітей була лихоманка і тільки у одного з трьох новонароджених були важкі респіраторні симптоми, які також можуть бути пов'язані з передчасними пологами (31 + 2 тижні вагітності). Крім того, в дослідженні не повідомляється, наскільки систематично дітей обстежили в післяпологовому періоді або брали мазки тільки тоді, коли у дітей виявлялися симптоми [2].

Неонатальний перебіг у дітей від матерів, інфікованих COVID-19, в більшості випадків був легким, середньої важкості або безсимптомним. Однак побоювання з приводу швидкого погіршення дихання в окремих випадках, і обмеження варіантів лікування означають, що новонароджені від матерів, інфікованих COVID-19, класифікуються, « як група ризику » [4].

Неонатальна інфекція COVID-19.

SARS-CoV-2 у новонароджених діагностується через 5-7 днів після народження (COVID-19 з пізнім початком у новонароджених). Післяпологова передача відбувається при контакті новонароджених з виділеннями дихальних шляхів матері або інфікованих медичних працівників, також важливу роль в пізньому початку неонатальної інфекції COVID-19 грають домашні контакти. Неонатальні ускладнення: рівень мертвонародження 1,2%, неонатальна смертність на цьому ж рівні, народжуваність з низькою масою тіла менш як 2500 грам - 5,3%, в асфіксії - 1,4 %.[5]

Неонатальний МЗС-синдром (MIS-C).

Мультисистемний запальний синдром у дітей (MIS-C) - це новий стан після зараження COVID-19 у дітей, який характеризується лихоманкою, підвищеними запальними маркерами і високими рівнями як прозапальних, так і протизапальних цитокінів. Діти з MIS-C часто звертаються з симптомами, пов'язаними з серцево-судинною системою (шок, дисфункція лівого шлуночка, підвищені серцеві ферменти, аномалії коронарних артерій), шлунково-кишкової системою (нудота, блювота і діарея, що імітує гастроентерит, або запальні захворювання кишківника), або з шкірно-слизовими симптомами, що нагадують хвороба Кавасакі. MIS-C на щастя, нечасто зустрічається у немовлят, повідомляється тільки про 4% випадків MIS-C, що виникають у дітей віком до 1 року.[6]

Довгостроковий вплив неонатального COVID-19.

Довгострокові ефекти інфекції SARS-CoV-2 були відзначені у дорослих таким симптомом як постійний кашель, з можливістю тривалого запалення легенів, бронхоектазів, фіброзу і захворювань судин легенів. Інфіковані новонароджені без симптомів або з легкими симптомами можуть зберігати гіпоксемію протягом різного періоду, перш ніж симптоми стануть очевидними. Вони можуть бути мовчазними носіями вірусу, в епітелії дихальних шляхів, з тривалим безсимптомним виділенням вірусу.

Передбачається, що хронічне запалення дихальних шляхів може призвести до їх потовщення, а надалі перейти в дитячу астму та ін. Крім того, ще належить зрозуміти психологічний вплив SARS-CoV-2 на майбутні покоління. [7]

Лікування SARS-CoV-2 у дітей.

У зв'язку з великим ризиком для дитини, застосування спеціальних препаратів обмежені, немає даних ефективності внутрішньовенного введення імуноглобуліну, інтерферону або глюкокортикоїдів. Використовувалися загальні принципи терапії за протоколом лікування пневмонії у новонароджених. У терапії використовуються полусинтетичні пеніциліни (Амоксицилін) та аміноглікозиди (Амікацин). В важких випадках застосовуються цефалоспорины 3 покоління (Цефтриаксон), макроліди (Азитроміцин), проводилася антигеморагічна терапія, профілактика ДВС- синдрому, мембраностабілізатори, респіраторна підтримка згідно з ступенем важкості дихальної недостатності.

Припинення терапії відбувалося через 48-72 години після отримання негативного ПЛР-тесту та відсутності ознак внутрішньоутробного інфікування. Виписка проводилася при наявності двох негативних ПЛР-тестів, взятих в інтервалі 24 години, а також, при умові наявності «чистого» домашнього оточення.

Висновок: Публікації про вплив інфекції SARS-CoV-2 на вагітність або на матір і новонародженого недостатньо певні. Дослідження і звіти про випадки часто публікувалися в терміновому порядку, в деяких випадках «інфляційно» і можуть не відповідати звичайним науковим стандартам. Необхідні більш глибокі та тривалі дослідження дії SARS-CoV-2 в періоди вагітності та у новонародженого. Поява вакцин вселила надію на наближення кінця пандемії. Якщо вакциною буде імунізовано досить велика кількість населення, тоді передача може бути знижена. Однак при відсутності суворого маскування і соціального дистанціювання передача вірусу може тривати, не вважаючи на вакцинацію.

Список використаних джерел:

- [1] Blumberg DA, Underwood MA, Hedriana HL, Lakshminrusimha S. Vertical transmission of SARS-CoV-2: what is the optimal definition? *Am J Perinatol.* 2020;37(8):769 -772
- [2] Zeng LX S, Yuan W. Neonatal Early-Onset Infection With SARS-CoV-2 in 33 Neonates Born to Mothers With COVID-19 in Wuhan, China *JAMA Pediatrics* 2020.
- [3] Мельник О.О, Хмеленко О.О (2021). Виникнення дихальних розладів у новонароджених, ускладнених COVID -19. Збірник наукових праць SCIENTIA, (2),102-104. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/12430>
- [4] De Rose D U, Piersigilli F, Ronchetti M P et al. Novel Coronavirus disease (COVID-19) in newborns and infants: what we know so far. *Ital J Pediatr.* 2020;46:56.
- [5] Patanè L, Morotti D, Giunta MR, et al. Vertical transmission of coronavirus disease 2019: severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 RNA on the fetal side of the placenta in pregnancies with coronavirus disease 2019-positive mothers and neonates at birth. *Am J Obstet Gynecol MFM.* 2020.
- [6] Grazioli S, Tavaglione F, Torriani G, et al. Immunological assessment of pediatric multisystem inflammatory syndrome related to COVID-19 [published online ahead of print November 12,2020]. *J Pediatric Infect Dis Soc.*
- [7] Hendricks-Muñoz KD, Xu J, Parikh HI, et al. Skin-to-skin care and the development of the preterm infant oral microbiome. *Am J Perinatol.* 2015.
- [8] Zhu H, Wang L, Fang C et al. Clinical analysis of 10 neonates born to mothers with 2019-nCoV pneumonia. *Transl Pediatr.* 2020;9:51–60.

SECTION XXIX. PHYSICAL CULTURE, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.47

ПРИЧИНИ ТРАВМАТИЗМУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Городинський Сергій Ілліч
старший викладач кафедри МК та ВМ ВДНЗ
Буковинський державний медичний університет

УКРАЇНА

Формування та вдосконалення професійної компетенції майбутніх викладачів фізичної культури й спорту є головним завданням підготовки фахівців, здатних визначати, проектувати, організовувати й моделювати навчальний процес. Важливим компонентом у цьому процесі виступає піклування про здоров'я тих, хто займається [5; С. 90]. Адже фізична підготовка та спорт у житті кожної людини поєднують надійні засобами зміцнення здоров'я, підвищення працездатності.

Для досягнення цієї мети потрібно правильно проводити заняття, тренування і змагання, створювати необхідні умови для забезпечення належного рівня фізичної досконалості.

Тому на думку Гребіка О. навчально-виховний процес із фізичного виховання слід проводити виключно в сприятливих санітарно-гігієнічних, матеріально-технічних, педагогічних умовах, які, діють профілактично, оберігаючи студентів від можливих несприятливих випадків [2; С.264].

Травма" – грецьке слово. Воно означає порушення цілості тканин або органів тіла в результаті будь-якого впливу. Травма може виникнути як наслідок одноразового сильного або слабкого, але часто повторюваного впливу. Спортивні травми – це пошкодження або патологічний стан отримані, або які виникли в результаті занять фізичною підготовкою. Травма отримана на заняттях чи в умовах виробництва, називається нещасним випадком. Визначають відкриті (порушення цілісності зовнішніх покривів) та закриті (зміна тканин чи органів відбувається при неушкодженій шкірі й слизовій оболонці) травми. (Биба)

Саме тому актуальність проблеми визначається збільшенням нещасних випадків на заняттях із фізичної культури й спорту.

Травматизм на заняттях фізичною культурою і спортом серед студентів різних закладів освіти в багатьох країнах стає предметом особливої заклопотаності широкого кола працівників різних спеціальностей, пов'язаних з галуззю фізичної культури. У виникненні пошкоджень при занятті фізичними вправами істотне значення мають анатомо-фізіологічні і психологічні особливості спортсменів, їх фізичний і розумовий розвиток, недостатність практичних навиків, підвищена допитливість і бажання самореалізуватись. [6; С.73]

На думку Мужичка В.О. та Слобожанінова П.А. сучасна фізична культура та спортивна діяльність є складними явищами, що містить ряд серйозних протиріч. З одного боку, раціональні заняття фізичними вправами і спортом сприяють зміцненню і збереженню здоров'я, гармонійно фізичному розвитку і функціональному вдосконаленню організму людини, з іншої – спорт, як вид діяльності, до певної міри провокує виникнення різних порушень в стані здоров'я тих, що займається. А поступове зростання спортивних результатів і вимог до студентів на заняттях фізичною культурою вимагають значних фізичних і психоемоційних навантажень від організму. В свою чергу, це може призвести до виникнення різних видів травм.

Важливою мірою профілактики травм являється раціональне розминання сутність якого полягає підготувати, розігріти м'язи, суглоби, зв'язки, а також підготувати внутрішню систему і весь організм до роботи. Нерідко причиною травм може бути порушення санітарно – гігієнічних умов на спортивних спорудах, неякісний спортивний інвентар та обладнання [1; С. 12].

Серед усіх видів на долю спортивного травматизму припадає лише 2% всіх травм. Хоча там, де профілактика спортивного травматизму організована незадовільно, відсоток травм, одержаних на заняттях, значно збільшується. Щодо загальної маси спортивних пошкоджень, то їх складають удари та розтягіння (до 80%). Хоча, як правило, ці травми не є небезпечні для життя, вони відбиваються на загальній і спортивній працездатності спортсмена, виводячи його на тривалий період з тренувань та занять і нерідко вимагаючи багато часу для відновлення втраченої працездатності. Ускладнення спортивних травм викликається відсутністю кваліфікованої допомоги в перші хвилини і навіть секунди після нещасного випадку.

Аналіз великої кількості травм у студентів при заняттях фізкультурою і спортом протягом останніх років показав, що спортивний травматизм – це до певної міри процес керований. Однак можна виокремити наступні причини, які здебільшого є більш організаційного характеру, зокрема: порушення інструкцій при проведенні занять з фізичної культури; неправильне комплектування груп (по рівню підготовленості, віком, статтю, чисельністю); неорганізована зміна споряду і перехід з місця занять при відсутності викладача; надмірна самостійність студентів та їх небажання підкорятися вимогам викладача, які спрямовані на збереження власного здоров'я; відсутність індивідуального підходу, недостатній облік стану здоров'я, статевих і вікових особливостей, фізичної та технічної підготовленості студентської молоді; зневажливе ставлення з боку студентів до ввідної частини уроку, неправильне виконання техніки фізичних вправ, відсутність страховки, неправильне її застосування; недостатнє матеріально-технічне оснащення занять; незадовільний санітарно-гігієнічний стан залів і майданчиків; несприятливі метеорологічні умови; недостатня акліматизація студентів; допуск до занять без проходження лікарського огляду, невиконання лікарських рекомендацій по термінах відновлення занять після захворювання і травм, щодо обмеження інтенсивності навантажень, комплектуванню груп.

Проте чимало науковців вказують ще на причину методичного характеру. Недотримання викладачами та тренерами методик та рекомендації щодо проведення занять чи тренувань стає причиною травм студентів та спортсменів.

А отже при організації належних заходів щодо профілактики спортивні травми можна максимально убезпечити від травматизму студентів.

Тому Гребік О. рекомендує для уникнення травматизму дотримуватись наступних правил: по перше-систематичний медичний огляд; по друге - чітке дотримання принципів фізичного виховання. Темп і ритм можна збільшувати лише без перевантаження організму; по третє - якісна розминка, і це не формальність, як часто здається студентам [2; С.265].

Отже людина дотримуючись цих правил починає краще орієнтуватись у просторі, її рухи стають економнішими, внутрішні органи й системи набувають властивості витримувати найжорсткіший режим фізичних і нервово-емоційних навантажень. Тому профілактика травматизму – найкращий засіб у боротьбі з травмами.

Список використаних джерел:

- [1] Биба Л.М., Бабанін О.О. (2010) Спортивний травматизм під час занять фізичною підготовкою і його профілактика, Ужгород, 52.
- [2] Гребік О. В. (2012) Профілактика травматизму під час практичних занять із фізичного виховання зі студентами технічного навчального закладу. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 4, 263–266.
- [3] Грибан Г.П. (ред), Романчук В.М., Романчук С.В.(2013) Профілактика спортивного травматизму у військових підрозділах, Житомир: ЖВІ НАУ
- [4] Мужичок В. О., Слобожанінов П.А. (2017) Профілактика та попередження травматизму в фізкультурній та спортивній діяльності студентів ВНЗ, Молодий вчений, 3.1.Р. 257-261
- [5] Ніфака Я. (2016). Профілактика травматизму під час проведення занять із фізичної культури та спорту. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, (2(22), 89-92.
- [6] Черный В.Г.(2008) Спорт без травм. М.: ФИС, 78 с.

SECTION XXX. PHARMACY AND PHARMACOTHERAPY

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.48

STUDY OF BEHAVIOR OF FEMALES CONSUMERS OF GEL NAIL POLISH IN UKRAINE

RESEARCH GROUP:

- ORCID ID: 0000-0002-1297-1651** **Filipitsova Olga Vladimirovna**
D. Sc. in Biology, Professor, Professor of Cosmetology and Aromology
National University of Pharmacy
- ORCID ID: 0000-0003-1896-9904** **Bashura Alexander Gennadyevich**
D. Sc. in Pharmacy, Professor, Head Department of Cosmetology and Aromology
National University of Pharmacy
- ORCID ID: 0000-0002-3485-8641** **Kran Alexandra Sergeevna**
C. Sc. in Pharmacy,
Associate Professor of the Department of Cosmetology and Aromology
National University of Pharmacy
- ORCID ID: 0000-0002-7104-3871** **Martyniuk Tatiana Vitalievna**
C. Sc. in Pharmacy,
Associate Professor of the Department of Cosmetology and Aromology
National University of Pharmacy
- ORCID ID: 0000-0003-0736-0167** **Kobets Maryna Nikolaevna**
C. Sc. in Pharmacy,
Associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing
National University of Pharmacy
- ORCID ID: 0000-0001-7796-1924** **Malinina Natalia Gennadievna**
C. Sc. in Pharmacy,
Associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing
National University of Pharmacy
- ORCID ID: 0000-0001-8080-2166** **Ibrahimova Elena Leonidovna**
Candidate of Medical Sciences,
Assistant professor of the Department of Neurology №1
Kharkiv National Medical University

UKRAINE

The urgency of the work is that recently more and more young girls are using gel nail polish [1,3]. This procedure is still quite new and little studied, in the context of the impact on health and long-term consequences are unknown, so it is interesting to assess the awareness of Ukrainian females and compare the age dynamics of this procedure among females of different ages.

The aim of the work is to study the behavior of females consumers of gel nail polish in Ukraine.

Materials and methods. Questionnaires were used to gather information on the research topic. Questionnaire is a method of obtaining information through written answers of respondents to the system of standardized questions of pre-prepared forms – questionnaires.

The study used a questionnaire, which asked questions, the purpose of which was to find out at what age and how often girls make gel polish, whether they know about the dangers of gel coating and whether they had complications or allergies after manicure. After completing the questionnaire, it was returned immediately, and thus the information remained confidential and not disclosed. The results were entered into a database created in Microsoft Excel 2010, encoding the responses.

The survey involved 702 females aged 12 to 68 who study and work at the Kharkiv Scientific Boarding Lyceum “Giftedness” of the Kharkiv Regional Council and the National University of Pharmacy. The material was collected in accordance with the ethical requirements for working with humans according to the Declaration of Helsinki (World Medical Association Declaration of Helsinki, Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects).

Females were chosen for the study because the majority of people who use gel nail polish are female.

Students of the Kharkiv Scientific Lyceum-Boarding School “Giftedness” of the Kharkiv Regional Council were surveyed in writing, and students and staff of the National University of Pharmacy through the pandemic COVID-19 – using electronic questionnaires via messengers Viber, Telegram, WhatsApp. The calculations were performed using the program Statistica 6.0.

Results of the research. According to the study, 458 females (65.24%) do manicures once a month; 119 females (16.95%) do manicures twice a month; 84 females (11.96%) do manicures several times a year; 41 girls (5.84%) have never done a manicure.

According to the results of the answers to the second question, we can say that most girls, ie 597 people (85.04%) learned about manicure a long time ago, 98 females (13.96%) – learned a few years ago, and 6 people (0.85%) – learned recently.

Of the 702 females, only 99 (14.10%) do not use gel nail polish. 312 females (44.44%) made gel nail polish for the first time from 10 to 15 years, 184 girls (26.21%) – from 16 to 20 years, 66 females (9.40%) – from 21 to 30 years, 47 females (6.69%) – from 31 to 40 years, 22 females (3.13%) – from 41 to 50 years, and 6 females (0.85%) – from 51 to 60 years

Complications after manicure were investigated [2,4]. 557 girls (79.34%) had no complications after manicure, and 145 girls (20.65%) had. Of these, 132 females (18.80%) had brittle nail plate, and 13 girls (1.85%) had fungal nail lesions (Fig. 1).

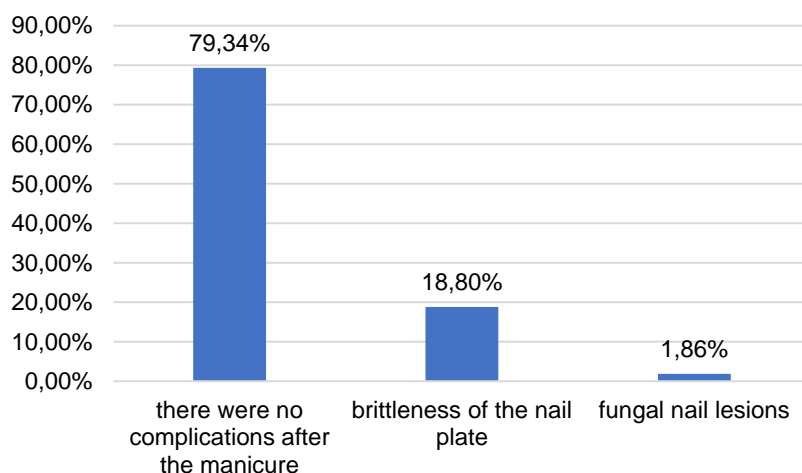

Fig. 1. **Complications after manicure**

According to the survey [5], 680 females (96.86%) do not have allergies to gel nail polish, and 22 females (3.13%) have allergies.

Most girls who do manicures are between 12 and 20 years old. This may be due to the novelty of this procedure, and may also be due to the fact that most of the girls who took part in the survey were between the ages of 12 and 40. We can also note that many females do manicures once a month.

Females are very aware of the risks associated with using gel polish. Only 6.69% believe that gel polishes are not harmful and only 6.69% do not know whether the gel coating is dangerous, most of these girls aged 12 to 15 years.

Conclusions.

1. The problems of using gel polish among Ukrainian females and females awareness of the risks associated with the use of gel polish are considered.

2. It is determined that the most common problems of using gel polish among Ukrainian females are brittle nail plate, fungal nail lesions and acrylate allergy. But many females are well aware of the risks associated with using gel polishes.

3. The obtained results can be useful in reading popular science lectures in support of a healthy lifestyle for students of various specialties studying at the National University of Pharmacy.

References:

- [1] Young AS, Allen J. R., Kim W. J. et al. Phthalate and organophosphate plasticizers in nail polish: evaluation of labels and ingredients. *Environ Sci Technol.* 2018; 52 (21): 12841-12850. DOI: 10.1021 / acs.est.8b04495
- [2] Rider EA, Tosti A. Cosmetically induced nail diseases with updated information about modern nail manicure. *J Clin Aesthet Dermatol.* 2016; 9 (4): 39-44.
- [3] Nanda S., Grover S. The use of gel nails in improving the appearance of cosmetically distorted nails: an experience with 25 cases. *J Cutan Aesthet Surg.* 2014; 7 (1): 26-31. DOI: 10.4103 / 0974-2077.129968
- [4] Couteau C, Paparis E, Coiffard L. Evaluation of various colorless nail polishes used as maintenance therapy in cancer patients, in terms of photoprotective efficacy and water resistance. *J Clin Aesthet Dermatol.* 2018; 11 (11): 20-24.
- [5] González-Muñoz P, Conde-Salazar L, Vañó-Galván S. Allergic contact dermatitis caused by cosmetic products. *Actas Dermosifiliogr.* 2014; 105 (9): 822-832. doi: 10.1016 / j.ad.2013.12.018

SECTION XXXI. HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.49

THE CAUCASIAN GAMBIT OF WORLD EMPIRES AND EREKLE II

Natsvaladze Mamuka

Doctorate

Sokhumi State University, Tbilisi

GEORGIA

Abstract. *The current study is the first attempt to study the relations between Russian-Georgian relations within the context of international political processes, in particular, the Seven Years' War and the plan for the redistribution of Europe, the "Greek Project". The world historical process of the second half of the XVIII century is of special importance for the proper assessment of the history of Georgia. Russian and Soviet historiography deliberately distorted the facts and events of the time leading to the improper assessment of the annexation of Georgia and the Caucasus. The European contacts of King Erekle II of Kartli-Kakheti were deliberately erased, and hence the Caucasus was declared a geostrategic space on Russian orbit and was artificially separated from the world historical processes. Therefore, a violent political act, the conquest of Georgia was disguised as an alliance corresponding with the idea of Christian common faith. The article analyzes the reasons the members of the European system of international relations did not like the existence of a powerful state in the Caucasus. The strategic policy directions of the Austrian Empire were also analyzed, making it obvious once again that the only ally of Erekle II was the Emperor of Austria.*

Introduction

Process of the Georgian history can be obviously observed within the world political processes of the second half of the XVIII century. The latter was used by Russia as a basis for full international isolation of the Kingdom of Kartli-Kakheti and later for the annexation of Georgia and the Caucasus as well. Georgia was not effectively supported by Europe during the referred processes and consequently the Caucasus was left to Russia.

The question is frequently posed - why the Kingdom of Kartli-Kakheti could not maintain the independence? Why should the presence or absence of Georgian kingdoms depend on Russia's will? What measures were taken by Erekle II for the prevention of such development of the country?

It is known that Erekle II as the person is emphasized. The king who started an unprecedented fight for the enhancement of the country, for the preparation of economic foundation of the state and implemented a number of reforms as well aimed to establish and develop a state system model. All these had some results but were still insufficient to retain the independence of the country.

The question is whether the independence of Georgia depended on the will of Russia? We have an unequivocal answer – surely, it did, however, Russia should have abandoned its imperial policy (having not only during the referred period but

even now) in order for Georgia to maintain its independence.

Purpose of the Study

The purpose of the current study is to find out the roles of the international actors, the great powers in the process of annexation of Georgia, to what extent the Caucasus was within the sphere of their interests and the reasons they could/did not take effective measures to support Georgia.

Novelty and Objective of the Study

Objective of the current study is to review the annexation and international isolation of Georgia in terms of world historical processes of that time. The product of the world historical process of the XVIII century is the plan for the redistribution of Europe, known as the "Greek Project", aimed to neutralize the Ottoman Empire and redistribute territories of the latter.

Current study is the first attempt to review this part of Georgian history in relation to the Greek Project, the precedent of the latter has never been observed in the historiography of Russia, Soviet or independent Georgia.

Literature Review

Russian and Soviet historiography reviews the issue within a limited point of view - main acting states are Russia, the Ottoman Empire and Iran. This triangle does not extend beyond the judgment and evaluation by historians [54; 32].

This incorrect methodological approach can be observed in a number of improper assessments, actually separated from the world historical process. Accordingly, the motivations of Russia, Iran and the Ottomans in regard of Georgia are not taken into account due to the world historical process.

It is proved and recognized that Georgia and the Caucasus have been the target of almost all world empires throughout the history of the world. Taking into consideration the latter, it seems rather strange that the most important event of the XVIII century - the Seven Years' War- was deliberately ignored by Soviet, Russian and modern Georgian historiography.

This is a classic example of the Soviet conjuncture, clearly indicating that the Caucasus is not a part of world civilization, but a geostrategic segment moving around the Russian orbit. Discussing the issue from such viewpoint does not answer several key questions proving that the problem should be considered through a different methodology, within the historical context of the world.

It is with this methodology that we study the Greek project. Excerpts from our research have been published in various scientific publications in Melbourne [49], Moscow [46], Tokyo [48], Cambridge [47], Rome [45], Vienna [44], Warsaw [37; 38], Boston [36], San Francisco [40], Sheffield [39], Las Palmas [43], Tbilisi [41], Telavi [42].

It is undisputed that the process of the world history has been properly reflected on the Caucasus at all times. Russian and Soviet historiography do not use it in regard of the Seven Years' War for some reasons. However, it is the most important event that actually turned the geostrategic policy of the world states upside down and was recognized by Churchill as the First World War, when the world was actually shifted to other rails.

It turned out a deadlock for Russian and Soviet historiography. The strategy of our research of the chosen issue is based on a very simple assumption - the Caucasus is an organic and integral part of the international system of the world, it is a fact - whether anyone likes it or not ... Study of the historical process of the referred period should be based on this postulate. It is from this point of view that the Seven Years' War determined the fate of Georgia's history, provided the grounds for many

important processes that made Russia turn from Europe to Turkey.

It is worth noting that no study (monography or even an article) has been conducted of Georgian history in relation to the Seven Years' War. The current study is a fragment of a monographic study of the stated issue.

Research methods

We rely on the methodological principles of objectivity, historicism, determinism, alternativeness, reconstruction, developed in the theoretical studies by the following scientists: Charles-Victor Langlois, Charles Seignobos; Robin George Collingwood [6]; Marc Léopold Benjamin Bloch [5]; Peter Lambert and Phillipp Schofield [27]; Abrams Lynn [1]; Brundage Anthony [4]; Gregory Ian, Ell Paul [11]; Hughes-Warrington [14]; Iggers George, Wang Qiang Edward [16]; Akira Iriye [17]; Kaldellis Anthony [19]; Koselleck Reinhart [23; 24]; Lukacs John [25]; Munro Doug, Reid John [35]; Quigley Carroll [53]; Raaflaub Kurt [55].

Sources

There are important primary sources for the research of The Caucasian Gambit of World Empires and Erekle II:

The international treaties of Russia-Austria, published by Martens [30; 31] and on the correspondence of Joseph II, the Emperor of Austria and Catherine II, the Empress of Russia [2, p. 143-157; 28, p 281-291; 51, p 1-4]

Italian translation of Erekle II letters, addressed to the European Monarchs of his time, preserved in the archives of several European countries, is the most important source to study the issue. The most important part of this source is preserved in the State Archive of Austria (Österreichisches Staatsarchiv, Haus-Hof-und Staatsarchiv, 1010 Wien, I, Minoritenplatz I). Two letters were published by Mikheil Tamarashvili [61, p 402-404; 62], afterwards invaluable epistolary material was found in the archives of the Vatican, Vienna, Venice by Ilia Tabaghua, who attached these documents to a monograph published in 1979 [63].

Agreement concluded between France and Persia in 1807 published by Gardan [10].

The letter written by King Teimuraz II of Kartli to the daughter of the Russian Empress Elizaveta (daughter of Peter) on April 28, 1761, preserved in the Archives of Russian Foreign Affairs, Russian-Georgian Relations Foundation, 1761, Case 1, Part 2, pp. 398-399. The referred letter was published by Valerian Macharadze [33, p 453-455].

In order to clarify the referred problem, the state official or unofficial documents of the respective period, collected and published in three volumes by Alexander Tsigareli in 1891-1902 are of inestimable importance [65; 66; 67].

Nino Daborjginidze published quite actual articles based on the Georgian materials recorded in the historical archive of Propaganda Fide in Vatican, general archive of Capuchins in Rome and archive of Theatines [8, p 235-244; 9, p 197-211].

Maia Damenia, who studies the History of Catholic Missions in Georgia, published the description of the first volume of Georgian Materials recorded in the archive of Propaganda Fide. [7]

British sources on Georgia are also important. They were published in two parts by Giorgi Kalandia [21; 22]. Giorgi Kalandia also published materials existing in British and Irish press on King Erekle [20].

Research Results

The Caucasus has been the target of various empires from the very beginning of history due to its particularly important geostrategic location. Prior to the discovery

of the sea routes connecting the East and the West, this region was considered as the most important crossroad that could have influence over the political and economic processes of the world of that period.

After the dissolution of the empire of Alexander the Great, the Kingdom of Kartli was established for the interests of the post-Macedonian states with international function to control the Caucasian Passes and protect world trade routes of the South from the Alans (Ossetians) and other tribes residing in the Caucasus Mountains.

On the one hand, the control of the Caucasian Passes and, on the other hand, the access to the sea was the strategic lever for the Kingdom of Kartli to occupy a leading position in the international system of world politics.

It is noteworthy that the events of the II century AD radically changed this attitude of the world empires. After obtaining access to the sea, King Parsman Kveli of Kartli was successful to paralyze the economy of the Roman Empire through opening the Dariali Pass and releasing various tribes, which were able to block the trade routes being under Roman control. It clearly showed to great powers of the period that the existence of a strong state in the Caucasus was contrary to their political interests, and they should take care to neutralize the Caucasian trump card. A state possessing the Caucasus passes and access to the sea at the same time was obviously undesirable for world empires.

The attempts of all world empires to neutralize the Caucasian trump card starts from that period. They use all kinds of tools - including political and confessional levers.

An evident trend was outlined - the world empires no longer wished the existence of a powerful state in the Caucasus, therefore, specific political, cultural, confessional or economic measures were taken by different empires, forming a very important grounds for the redistribution of the Caucasus by various neighboring states.

The fall of Constantinople in 1453 completely changed the political situation. The blockade of the most important strategic roads by the Ottomans forced the world to look for alternative land routes connecting the East and the West. Although it was possible to restore the connection between the East and the West by marine routes, the Caucasus still retained its most important geostrategic function. Russia appears on the international field since the 16th century, with the main goal to protect the heritage of Constantinople as a third Rome and, consequently, to seize the Bosphorus and Dardanelles Straits.

Russia has distinguished itself with particular ambitions at the international field since the time of Peter the Great. The significant ambitions of the Russian Empire originates from the beginning of the XVIII century. The supremacy of Peter the Great remains one of the most resonant events in Russian history. Shift to the European rails was the most important basis for Russia to make its own claims at the international political space.

The world trade system existing by this time clearly showed the growing potential of England and France, such a redistribution of the world between England and France could not allow the emergence of a new actor in the arena, moreover the ambitious claims of the latter. This trend continued afterwards as well.

The interests of the states of Europe and the Middle East (members of the international system of the XVIII century) towards the Caucasus and the Kingdom of Kartli-Kakheti, as well as attitudes towards Georgia and the Caucasus should be clarified in terms of the stated context. Three segments shall be outlined in this regard: 1. attitudes of the members of the international system towards the Caucasus

as a geopolitical space; 2. the attitude of the members of the international system towards the Caucasus as a state entity/actor; 3. whether the members of the international relations system have a loyal attitude towards the possible new members of the system.

Within the environment of the centuries-old and rather complicated historical process, when eastern Georgia belonged to Iran and Western Georgia to the Ottomans under the Amasya International System created in 1555, any small state formation in the Caucasus was actually predestined for the subordination of any Muslim country [60, p 31-42].

Two states of Christian Eastern Georgia - Kartli and Kakheti ordained by Nadir Shah should have become the guarantor of security for Iran. The Christian states of Kartli and Kakheti, restored between Iran and the Ottomans in the Caucasus were to serve as a buffer, protective geographical zone.

Nadir Shah takes this step within the interests of state security of Iran. Actually, he is less interested in Kartli and Kakheti from other point of view. This is a temporary step. Iran has to restore its forces and then, taking into account its own will and desire consider the integration of Kartli and Kakheti with the Iranian world.

From the 50-ies of the XVIII century, the Bagrationi royal court began to actively take care for the secure Caucasus model. The kings of Kartli and Kakheti, Teimuraz and Erekle, are well aware that only a small state in eastern Georgia will not be protected from foreign invasions. Hence, the chances for the state in this small geographical area are very little to maintain its independence. Therefore, issues of arranging a unified state space throughout the Caucasus are being actively discussed behind the scenes [59, p 4-11].

The main point for the Georgian authorities within the referred important political act was the return of Kartli-Kakheti State to the Christian area that was preconditioned by the subjective factor of the Iranian ruler. Therefore, the independence of the country did not have a solid basis and it depended on the will of the Shah of Iran. Hence, it could have posed several problems for future development due to the absence of organized systemic grounds.

The country did not have its own economy, the tax and customs systems were broken, there was no accounting, necessary for various events of state policy, the army existed based on the enthusiasm and was quite far from the world standards of the time.

Actually, such concession posed a certain and great risk to Iran. However, the return of the Ottomans was a greater threat to the Iranian ruler; therefore, he chose less risk from the Georgian kingdoms compared with guaranteed Ottoman aggression and eternal verge of existence of Iran.

Analysis of numerous Georgian and foreign sources and international political situation, reveals that the positions of Erekle and Teimuraz, enthroned by the will of the Shah of Persia, were not solid, as there was no systematic defense system of international state security. Accordingly, the father and the son thought of creating a systemic model to ensure state security.

An independent state with a small territory in the Caucasus is actually predestined to be conquered by another larger state. This longstanding historical process has shown that the only way to maintain independence was to enlarge the states with small territories and to form a larger state – hence formation of a United Caucasian State was the best option. In this case, the United Caucasian State was to become an actor of the international system respected by other important actors of the referred system - the great powers: France, England, Russia, Austria, Iran, the

Ottomans.

This is the geostrategic area, which traditionally creates a full guarantee of security and inviolability for the state of Georgia of all times. During 40-ies of the XVIII century, the two kingdoms in eastern Georgia, Kartli and Kakheti, had only a buffer role in the Middle Eastern international politics. The states are created there just for that reason, in compliance with the will of the Royal Court of Iran.

Nader Shah, the ruler of Iran, agrees to make a big concession for the security of his own state and allow the Bagrationis to restore the Christian kingdoms of Kartli and Kakheti in eastern Georgia, thus creating a significant barrier to the strong Ottoman Empire for defending Iran [13, p 23-35].

The fact that the Ottomans reigned in eastern Georgia in the 30-ies and were neighbors of Iran was an additional motivation to take unprecedented defense measures and to care for the benevolence of eastern Georgia on the one hand and to strengthen it on the other. Moreover, it should be done in a manner not allowing these two factors prevent Iran from having a significant influence on eastern Georgia.

It was with the consent of the royal court of Nader Shah that Erekle II and his father Teimuraz II were crowned in a Christian manner. This is the most important event in the history of Georgia, as the latter did not have a Christian king (ruler) for 112 years after 1632.

Obviously, the restoration of the statehood of Kartli and Kakheti was linked to the strategic interests of the Iranian ruler and was deemed to be a part of the Iranian defense system against the Ottoman Empire. In this case, the interests of the ruler of Iran and Kartli - Kakheti coincided, confirming the evidence that the independence of the kingdoms of Kartli and Kakheti depended on foreign factors, specifically the good will of Iranian rulers and had no systemic basis.

That is why the most important motivation for Teimuraz II and Erekle II was to develop an international defense model of the state, ensuring unequivocal prevention of the state security of the country and ruling out the possibility for foreign rulers to decide the presence or absence of the Georgian state.

Accordingly, the attitude of the members of the international system towards the Kingdom of Kartli-Kakheti is rather interesting. To what extent the great states recognize the Kingdom of Kartli-Kakheti and what is the perspective of Erekle II as king in the international system of that time.

Based on the available documentary material [20; 21; 22] it can be unequivocally stated that Erekle was deemed to be a prince and not a king for Europe. The situation was similar in Russia towards his ancestors - Russia did not mention Teimuraz (father of Erekle) as the king and therefore the latter addressed the Imperial Court of St. Petersburg with a specific protest [33, 122]. Vakhtang VI King of Kartli faced a similar problem in Russia [52, p 76] as well.

Although the big European states (England, Austria, Russia, France) imposed a great role, they avoided mentioning Erekle as a king. However, Erekle II was a quite popular person throughout Europe. The British press wrote about him [Kalandia 2017; Kalandia 2020a], German society considered him to be the biggest contributor to the process of solving the biggest problem for Europe [63, p 76-88]. It had a specific basis.

The whole Europe considered Erekle to be a person (a person and not a king – in a better case a prince) who should inflict targeted attacks to the Ottoman Empire. The Ottoman Empire was the main threat to Europe for four centuries after the fall of Constantinople. The double siege of Vienna was followed rather painful processes. Consequently, Europe was well aware of the great importance of the anti-Ottoman

campaign. Hence, Erekle's role as a brave fighter clearly shown in the light of the most tensed political processes.

The main problem faced to Erekle II was an outlined divarication of international political figures in regard of his personal factor. European sources, in particular the English, Russian and German publications of that period refer Erekle in an enthusiastic manner and recognize him to be a hero who must bear the burden of fighting against the Ottoman Empire [20; 36]. However, the Kingdom of Kartli-Kakheti, ruled by Erekle is not an entity of an international politics. Therefore, Europe does not count off it. It was always hard for Europe to get accustomed that Erekle was a king and not a prince. To this extent, it is noteworthy that this problem has quite solid roots. This is confirmed even by the claims of Teimuraz (Erekle's father) against Russia, which does not mention Teimuraz as a king. Vakhtang VI faced the same problem [33, p 122].

Europe has such attitude towards Georgian kings because it does not recognize a divided Georgia as an entity of international politics. The chance of solving this most important problem arose with the Greek Project, the plan for the redistribution of Europe. The Caucasus, where Erekle is quite influential should be given special attention. Erekle has a great chance to convince the international elite that the Caucasus, as a single political space is more profitable for the world than a disintegrated conglomerate divided by different faiths and nationalities, which can be easily conquered by the great neighboring powers, in particular Russia, Iran and the Ottomans.

These issues shall be considered within the context of the Seven Years' War, which effectively changed the world and gave foundation to the new diplomatic order of the time, as well as to a new political configuration of the world that put an end to the former French dominance and replaced it with British domination [58, p 46-56].

That is why the Seven Years' War is of the paramount importance for the cognition of the modern world historical process. England was rather successful in this war. At that time, England did not have a model of liberal governance, nor the economy built on liberal principles. Nevertheless, it possessed a representative body of government, as well as outlined principles and features of modern capitalism [57, p 76-88].

The victory of the Seven Years' War is the beginning of a new era in world politics that remains dominant in a form of English-speaking liberal-democratic government until now. The world political landscape has been established by the Seven Years' War and has survived up to the present moment. The world order was based on the ruling methods of English-speaking countries, which was unsuccessfully disrupted by the first and second world wars, as well as the "Long battles of the Cold War" [29].

Accordingly, the Seven Years' War is an event that has actually determined the world-historical process of a later period, which is characterized by a global scale and therefore has no geographical boundaries [3, p 17-19; 15, p 88-97].

An irreversible law is in action in terms of relations with political regimes - any government or political regime can only fragmentarily resist the world historical process and raise an artificial barrier, which is ultimately doomed for defeat.

Therefore, the world historical processes established in the 50-60-ies of the XVIII century can not bypass the Caucasus, since the world historical process of all times has been adequately reflected on the latter. This is proved by the entry of Indo-Europeans from the East in Europe in the XII century BC; The supremacy of the Achaemenids, the dissolution of the empire of Alexander the Great, the proclamation

of Christianity as the state religion in Rome, the traditional confrontation of the West and the East, the Crusades, the supremacy of the Ottomans. These world events have left relevant traces on the political, cultural and economic development of the Caucasus.

Naturally, the Seven Years' War cannot be an exception, but the fact is that the large-scale and conceptual consequences of the Seven Years' War on the Caucasus are ignored by Soviet historiography due to the opportunistic approach of the latter.

Unfortunately, even modern historiography was unable to overcome the opportunistic approach of the pre-revolutionary and Soviet-era, reviewing Georgia as a moving subject around the Russian orbit.

The Caucasus and Georgia have always been a direct participant in the world historical process, whether the Imperial Court of Russia wanted it or not. The Caucasus region has more or less remained the target of the Western European states at all stages of history and the Georgian kingdoms of the medieval period had a desire to take advantage of the latter.

It is worth noting that the Seven Years' War is considered in historiography as a determining event for the historical processes not only in the XVIII century, but also of the entire subsequent period. However, there is no research in historiography that reviews Georgia in relation to this extremely important event.

The Seven Years' War has actually turned the entire political order of Europe and the world upside down. These processes have affected the whole world, and it is rather surprising that historiography is silent, saying nothing regarding the Seven Years' War in relation to the Caucasus. But the Caucasus is the region that is the target of all world empires of all time, directly related to world cataclysms, and hence the question arises - what armor did the Caucasus and Georgia have that the Seven Years' War affected absolutely every country in the world except them?

The analysis of the international politics of that time led us to the conclusion that it was in the Seven Years' War that the systemic model was formed, which defined the shape and direction of Russian-Georgian relations.

The main point of this conceptual scheme is the problem of the Ottomans, which has become a puzzle for Europe. The Ottoman issue is directly linked to Georgia (purchase of captives, conquest of the ancient Georgian territories of Samtskhe-Javakheti and Adjara, the problem of the Lezgins, inspiring role of the North Caucasus). Consequently, the conclusion is quite clear and simple - Europe cannot solve the Ottoman issue without Georgia.

The problem of the Ottomans had bothered Russia even before, but the configuration adopted after the Seven Years' War, the Georgian region became even more interesting for Russia.

A joint study of the political events of this period, a combination of a number of problems, has shown us that the main question that requires a specific answer relates to the events of 1756, when the Russian army suddenly took an absolutely illogical step and left Berlin. But, Berlin is exactly the bridgehead to gain influence on Western Europe and is an invaluable starting point for further expansion as well.

Leaving of Berlin suspiciously coincides with a coup d'état at the Imperial Court in St. Petersburg, the assassination of Peter III and the accession to the throne of the German Elector, Catherine II. The course of Russia's foreign policy is also changing, ignoring the northern and western directions and prioritizing the south, where one of the world's most powerful empires, the Ottoman Empire, is located.

This is explained by the secret paragraph of the treaty concluded between Prussia and Russia in 1764, under which Prussia undertakes to pay 600 thousand rubles to Russia in case it starts a war with the Ottomans.

After a long study, we concluded that the gray cardinal of the European political regrouping is King Friedrich II of Prussia, who scrupulously pursues the goals and interests of all great powers and secretly negotiates with Russia, then changes the direction of Russian expansion from west to south through bribing. Thus, Russia expects a full *carte blanche* from the Western European States.

Peter the Great had in mind the referred direction in his time and a guarantee to control the world economy, as the main target is the most important section of the world trade route - the Bosphorus and Dardanelles Straits.

In addition, the most important thing for our research - this direction actually defined the forms and methods of Russia's relations to Georgia.

The question is – whether Georgia's membership in the system of international relations was desirable for the behind the scenes policy of Gray Cardinal, Friedrich II. We believe this was obviously undesirable and unacceptable, as the possibility of occupying the Straits by Russia became real only after the Imperial Court of St. Petersburg conquered the Caucasus and made Turkey a neighbor.

France has a similarly negative attitude towards the state system in the Caucasus. In 1807, when relations between England and France were extremely tensed, when Napoleon was about to attack England in India, he understood that an Eastern ally was needed to facilitate a military campaign. Moreover, Russia is the main supporter of England's Eastern policy.

Accordingly, France tries to get closer to Iran before invading India. The Treaty signed between France and Persia on May 4, 1807 in Finkenstain (Eastern Prussia) served this purpose. The treaty was signed by the odious political figure Talleyrand.

The strange thing is that Napoleon declares the return of Russian-occupied Georgia to Persia in order to please the latter. The third and fourth paragraphs of the 16-point agreement deal with the solution of this issue:

"Paragraph 3. His Majesty the Emperor of France the King of Italy recognizes Georgia as the legal property of His Majesty Emperor of Persia" [10, p 73].

" Paragraph 4. He (Napoleon) undertakes the obligation to make all efforts to force Russia leave the territories of Georgia and Persia and to achieve this through a peace treaty. This evacuation will be a constant subject of his policy and attention" [10, p 73].

It is noteworthy that a special file is recorded in the archives of the Ministry of Foreign Affairs of France, which reviews the details of this agreement. The record of 1839 - the assessment of the French historian Lefevre de Becqueur is preserved in the referred file, which confirms that the main points of the Finkenstein Agreement were the third and fourth points related to Georgia, and the rest were of secondary importance [50, p 191].

The official attitude of Taleiran towards Georgia, actually repeated the position of the great European powers, which could be overcome by Austria together Russia and make true the secret plan for the redistribution of Europe - the Greek Project.

The strategic direction of the foreign policy of the Russian Empire envisages the seizure and subsequent control of the Bosphorus and Dardanelles Straits. The main direction of the intra-Caucasian policy of the Kingdom of Kartli-Kakheti is the creation of a United Caucasian State, which is based on the systemic model of a United Georgia (dating back to David the Builder) as a state security model.

Certainly, the strategic goal of Russia's foreign policy will not be fulfilled, it will not be able to seize the Bosphorus and Dardanelles Straits without occupying the Caucasus, the geographical space considered by Erekle as a United Caucasian

State.

We should find out whether the incompatible reality and such different conceptual goals gave a chance to the Russian Empire and the Kingdom of Kartli-Kakheti to become allies. Accordingly, a certain answer must be given to the question: what would make the interests of Kartli-Kakheti and the Russian Empire to coincide.

On the one hand, as a result of the world historical process of that period and on the other hand, a situational analysis of the policy of the Russian Empire and the Georgian kingdoms, we came to the conclusion that there were three possible variations of the alliance between Russia and the Kingdom of Kartli-Kakheti:

1. If Russia renounced its imperial policy, it would recognize the intra-Caucasian policy of Kartli-Kakheti and accept the establishment of a United Caucasus State.

2. If the Kingdom of Kartli-Kakheti and later the United Caucasus State became the executor of the will of the Russian Empire, a puppet.

3. If the Kingdom of Kartli-Kakheti voluntarily renounced its independence and voluntarily became an integral part of the Russian Empire.

The first option must be totally ruled out, as there is no evidence that Russia has ever renounced its strategic foreign policy goal of conquering the Bosphorus and Dardanelles Straits. Accordingly, it could not fulfill its plans without conquering the Caucasus or creating puppet kingdoms in this geographical area.

The events of the 60-80-ies of the XVIII century actually showed that kingdoms of the Caucasus could not accept the status of a puppet. Naturally, Russia should try this option as well. We believe this was the issue the Imperial Court of Russia tried to clarify with Totleben's famous provocations during the Russo-Turkish war. It was a test that had to be given a specific answer, whether an obedient puppet state, an unconditional executor of Russia's wills, could be created in the Caucasus. The Imperial Court of St. Petersburg received an unequivocal answer through the reaction of the Georgians to Totleben's adventure - a Russian puppet state could not exist on the territory of Georgia.

The Russian project to restore the Armenian state in the late 80-ies of the XVIII century considering Potemkin as king, was a part of a similar strategic plan. At the same time, a project to create a United State of Kartli-Kakheti and Armenia also existed. The Russian provocations and the idea of Potemkin's reign in Armenia were directed against the referred plan.

The third option of an alliance between Russia and Kartli-Kakheti was particularly fascinating for the Imperial Court of St. Petersburg. According to the third option, the Kingdom of Kartli-Kakheti should renounce its independence and become the part of the Russian Empire voluntarily.

That is why the Imperial Court of St. Petersburg launches a new project, which can be conventionally called Totleben 2. It sends to the royal court of Erekle another adventurer, the German physician Jakob Reinegs. Russia wants to achieve exactly the same goals by means of Reinegs as in the case of Totleben, but uses a different tactic. Reinegs has studied Georgian ethnopsychology, Georgian moods, mentality and uses them to achieve the desired result. His tactical strategy also includes Georgian patriotism - for example, he encourages young Alexander Batonishvili to rally his army and start a war against the Ottoman Empire, a unique possibility of self-destruction. In order to disguise its insidious policies, Reinegs also assists Erekle carry out reforms and offers relations with Europe as well. He needs to disguise his real purpose. The real goal is evident –persuade Erekle to conclude a treaty with Russia, which is the first necessary step taken by Russia for the international isolation and annexation of Georgia.

However, Reinegs is not the only hope for the Imperial Court of Russia. The latter creates a supportive background to easily achieve the goal with various intrigues and international strategies. The murder of Levan Batonishvili, the poisoning of Prince George, the murders of the Capuchin ambassadors sent to Europe by Erekle, the involvement of Vakhtang's descendants and tension of internal dynastic relations, publishing the works of Alexander Amilakhvari to discredit the Bagrationis [64, p 57-59].

The combination of these measures had its outcome and the project of the Imperial Court of St. Petersburg came true. Erekle asked Russia to conclude an alliance agreement himself. On the one hand, Russia recognized the principle of non-interference in the internal affairs of the Kingdom of Kartli-Kakheti and on the other hand retained the right to violate this paragraph legally and interfere in Georgian affairs.

It is also noteworthy that St. Petersburg continues relationship with the Kingdom of Kartli-Kakheti in a similar manner after the death of Erekle. It tries to get a proposal from the Giorgi XII to make the Kingdom of Kartli-Kakheti part of Russia; however, despite using internal controversies and a variety of intrigues, the latter fails to achieve any results. This means that Russia has no official proof that it did not conquer the Kingdom of Kartli-Kakheti and the Kingdom of Kartli-Kakheti voluntarily relinquished its independence. The absence of this official evidence is a solid basis for historiography to assess the abolition of the Kingdom of Kartli-Kakheti by Russia as an unconditional annexation.

It is important that the Russian Empire did not forgive the disobedience to Giorgi XII, who became the victim of an unprecedented bullying. The physical disability of Giorgi XII and his illness became the basis for the Russian special services to pay a special attention. The king, who did not voluntarily relinquish the independence of the state, whose principles enabled us to assess the events of that time as the Russian annexation, has remained in the memory of the people under the name of "Zakichamia" (a person eating a young buffalo).

The Russian special services and Russian historiography act in the same way, effectively erasing the traces of European policy of Erekle II and declaring a common faith as the basis of Russian-Georgian relations.

Reviewing the common faith from a mythological point of view and discussing the Russian-Georgian relationship within the frameworks of the latter is particularly important.

The perspective of the co-religionist state in the Caucasus is rather interesting. Whether a political unit based on one religion was real. These questions should be given an unambiguous answer based on historical experience - none. The classical model of a United Caucasian State was created during the reign of David the Builder, when a united Georgia was created based on different confessions, thus offering a classic example of peaceful religious relations with other nations living in the Caucasus.

This is the formula for the success of the united Caucasus, which takes into account the political, religious and cultural interests of different nations. It is a unified state system ensuring the full multifaceted development of any nation residing here.

This model is an example for Erekle II, as he does not need to invent a new scheme, the model of David the Builder has a special place in the memory of the Georgian nation. Therefore the target was idealized with a view of Georgian state development.

The mythological basis of the common faith developed by the Russian and

Soviet Historiography is rather interesting from this point of view that is the main ideological foundation for Russia's conquest of Georgia. The most significant thing is that if we follow the principles of the mythological feature of the common faith and consider it as the main foundation of Georgia's international relations, the main, unconditional basis of relations with Russia, we will get a rather curious reality.

It will turn out that David the Builder, the most distinguished king of all time and epoch in Georgia, is an anti-state and anti-Georgian phenomenon, as he categorically dissociated and differentiated himself from the principle of the common faith and broke off all systemic relations with Byzantium, having been previously driven by the same imperial goals.

It should be explained that David did not differentiate himself from the common faith and Christian principles, but from the imperial disguise, intended to use the principles of the common faith for the achievement of imperial goals.

First of all, David the Builder was well aware of the difference existing between the common faith and imperial goals. That is why his position was categorical, when he unequivocally distanced himself from the systemic model of the Byzantine Empire and broke off all relations with this systemic model as a ruler of the Georgian state. It is worth noting that David's father held the highest Byzantine title among the Georgian kings, and it would not have been difficult for David the Builder to obtain this title, if he desired.

But David chooses another way. The Georgian state should be a completely independent international political actor, and this goal is not compatible with the model integrated with the Byzantine Empire.

Based on this reality, we face the double standard established by the Russian and Soviet historiography - if the common faith is a main model for the development of the country and the latter serves as a determinant of political attitudes of any king then David the Builder turns out to be a negative figure in accordance with the referred standard.

This artificial system model has clearly revealed its incorrect fundamental principles. However, despite the attempts of the Russian and Soviet historiography to refine and present this ideological disguise in an ideal manner, as the only way to save Georgians it was unable to hide the reality, it could not prove that the Caucasus is a geographical segment moving around the political orbit of Russia and not an independent part of world civilization. It could not succeed in proving that Russia's imperial pincers were better than an independent state model.

Political processes related to the Ottoman Empire, starting in Europe in the 60s of the XVIII century, are conceptually gathered in the so-called In the Greek Project. This is the plan of the Russian Emperor Catherine II and the Austrian Emperor Joseph II for dividing Europe, which took final shape in 1782 [28, p 281-291; 2, p 143-157].

The main target of Russia and Austria is the Ottoman Empire, the most stable empire in the world, that should be divided between these two states according to the Greek Project [51, p 1-4]. However, the referred division does not imply direct annexation of the areas [68, p 35-37]. The Byzantine Empire shall be restored and headed by Constantine, grandson of Catherine (his name was selected on purpose at birth and raised in Greek) [12, p 352-360], A buffer kingdom of Dacia should be created as well, uniting Moldova, Wallachia and Bessarabia [34, p 5-11].

The attempt to involve the Georgian factor in the Greek Project, in turn, gave way to another perspective to the Imperial Court of Vienna. Taking into consideration the fact that Austria, Tbilisi and St. Petersburg form a rather interesting geographical area in terms of Christian globalization, which more or less coincides with the areas

of the Roman Empire, Tbilisi and Vienna think of using the coalition (created for defensive purposes) for other grand opportunities. These opportunities are a practical way for both countries to be transformed into a qualitatively different political reality.

The initiative of the Georgian side is to turn the set goal into an inconvertible process and to participate in the Greek Project as a full-fledged player. Moreover, to make some corrections into the plan of European redistribution. This position of the Bagratians creates the precondition for the Imperial court of Vienna to consider the referred issues with a view of establishing a Unified Global Christian Space.

Thus, the unity of Greek-Persian Projects becomes interesting for Austria not only in terms of prevention from the Ottoman aggression, but for other emerging points as well.

Such reorganization of Europe is a new challenge for the Austrian diplomat Wenzel Kaunitz, who previously managed to bring Austria and France closer, the countries having been fiercely opposed for centuries [18, p 30-35; 56, p 248-277].

The most important factor here is that the Austrian emperors are the Holy Roman Emperors at the same time. However, it is also clear that in the XVIII century the title of Holy Roman Emperor became symbolic and nonfunctional. However, this is a particularly important reserve for the Imperial Court of Vienna.

It is obvious that the Austrian Empire is unable to solve the problems posed by Prussia through military force alone, therefore it should use another trump card. The creation of a Unified Global Christian Space provides Austria with a theoretical basis to bring Prussia and France under its sphere of influence.

Thus, taking into consideration the proposals of Erekle II is rather favorable for Joseph II (Emperor of Austria) due to several reasons:

1. The enactment of a Unified Christian Global Model in favor of Austria resolves internal German confrontations. The Austrian Empire has a constant battle against the Kingdom of Prussia, aiming to gain superiority and dominance over the German space. This struggle refers not only political but also super-political interests, envisaging to turn the nominal priority, localized in the German area, into a real superiority throughout the Holy Roman Empire,

2. Strengthening of the Holy Roman Empire provides a real opportunity for Austria to grant its political alliance with Russia a larger, global form and content. On one side Russian Empire, as a representative of an influential Orthodox World, the third Rome and on the other side political union of the Austrian Empire, the same Holy Roman Empire, should be transformed into a larger, Unified Global Christian Space, which is in fact the restoration of the borders of the Roman Empire. Actually, it has been the dream of European Empires of all time.

3. On the one hand political relations and similar political interests of the Holy Roman Empire and on the other hand the Orthodox space, the third Rome make the possibilities of creating a Unified Global Christian Space.

It is also evident from this context that the reincarnation of Rome - a Unified Global Christian Space, as a systematic defense model is a more effective preventive tool against the Ottoman aggression rather than the Russian-Austrian political alliance.

As for Georgia, in case of actual implementation of the Christian Globalization Project, it would become a member of the system of international relations and obtain opportunity to create a governance model in compliance with state interests that could radically change a number of vicious situations.

Erekle wants to convince Europe that the problem of the Ottoman Empire, which dates back to 1453 and became a problem for the next four and a half centuries cannot be solved without the support of a unified Caucasian political area.

Greek Project is a unique opportunity for Erekle to make Europe recognize the Caucasus as an international political entity. Taking into consideration that Erekle's

influence increases in the Caucasus, Muslim Khanates are subjected to him and restoration of Albanian-Armenian State project under Erekle's protectorate is on the agenda. Accordingly, the conceptual political landscape having been tried for centuries and deemed as reliable preventive systematic model of defense for the representatives of all nations or confessions living in the Caucasus, is being formed.

The conceptual model of the Erekle's safe Caucasus is clearly in line with the European concept of neutralizing the Ottomans - the Greek Project. Obviously, if Erekle is involved in this process as the ruler of a sovereign state, the strengthening of which will be within the interests of Greek Project initiators - Russia and Austria, the success of this large-scale project is guaranteed.

Conclusion

Thus, a study of the world historical process of the second half of the XVIII century, the political situation and development trends in Europe, reveal that only the Austrian Empire desires a powerful state in the Caucasus. The latter is willing to sign a treaty with Erekle II as a Holy Roman Empire in order to restore the traditional boundaries of Rome ensuring a significant advantage to the latter in the relations with Prussia and other European states.

As for the other members of the system of international relations, the great powers, they have unequivocally negative attitude towards the existence of a powerful state in the Caucasus, because:

1. The goal of Russia's foreign policy to seize Bosphorus and the Dardanelles straits actually rules out the Georgian-Russian alliance.

2. Eastern policy of France and Britain and close trade relations with Iran do not require a new member of the international relations system to compete in their trade.

3. Prussia, the initiator of the "Greek Project", aimed at neutralizing the Ottomans, as well as removing Russia from Europe, did not like a powerful state in the Caucasus, as it would impose an additional barrier to the implementation of the vital plan for the latter.

4. The Ottomans and Iran were the defenders of the Amasya system adopted in 1555 enabling them to divide the Caucasus between each other and therefore could not concede the status of the owner of the Caucasus.

Such attitude of the European states towards the Caucasus turned to be the precondition to miss the chance of solving the most painful issue for the world at that time - the Ottoman problem, which remained one of the most important problem for world politics until 1922.

References:

- [1] Abrams L. (2010) *Oral History Theory*, London: Routledge
- [2] Arneth (1869). *Joseph II und Katharina von Russland. Ihr Briefwechsel*, hrsg. von Alfred, Ritter von Arneth, Wien
- [3] Anderson Fred (2001). *The crucible of war*. New York
- [4] Brundage A. (2017) *Going to the Sources: A Guide to Historical Research and Writing*, 6th Edition. Wiley-Blackwell
- [5] Bloch M. (1952) *Apologie pour l'histoire ou métier d'historien*. Librairie Armand Colin, Paris
- [6] Collingwood R. (1993) *The Idea of History*. Rev. ed., edited and with a new introduction by J. van der Dussen, Clarendon Press, Oxford
- [7] Damenia M. (2017) Description of the first volume Archives of Propaganda Fide. *Cadmus* 9, 2017, 195-211
- [8] Doborjginidze N. (2013) For Reconstruction of the Historical Memory, compilation of works: "Zurab Kiknadze-80", Tbilisi, 234-257
- [9] Doborjginidze N. (2019) European Projection of Erekle II and His Kingdom. *Cultural traces of Georgians in Germany*, Tbilisi, Ilia State University, 166-218
- [10] Gardane (1865) *Mission du Général Gardane en Perse sous le Premier Empire. Documents Historiques publiés par son fils Le C^{TE} Alfred de Gardane*; Paris
- [11] Gregory I., Ell Paul S. (2008) *Historical GIS: Technologies, Methodologies, and Scholarship*, Cambridge

University Press

- [12] Griffiths D (2013) *Did Ekaterina the Great Have the «Greek Project» Ekaterina the Great and Her World: articles of various years.* (pp 349-368) M.: “Novoe Literaturnoe Obozrenie”
- [13] Guruli V. (2013) *Treaty of Georgievsk (1783)* Tbilisi: “Universal”
- [14] Hughes-Warrington M (2007) *Fifty Key Thinkers on History*, London: Routledge
- [15] Harding R. (2002) *Seapower and naval warfare 1650-1830*. London
- [16] Iggers G., Wang Q. Edward (2013) *A Global History of Modern Historiography*, Routledge
- [17] Iriye A. (2012) *Global and Transnational History: The Past, Present, and Future*, New York: Palgrave Pivot
- [18] Ivonin Yu. I. (2007) Venzel Anton Kaunits. *Questions of history.* No. 4. p 27-50;
- [19] Kaldellis A. (2014) *A New Herodotos. Laonikos Chalkokondyles on the Ottoman Empire, the Fall of Byzantium, and the Emergence of the West*, Dumbarton Oaks
- [20] Kalandia G. (2017) *King Erekle in the English and Irish Press, the information was collected*, Tbilisi
- [21] Kalandia (2020) *British sources about Georgia Part I.* Georgian Art Palace Tb.
- [22] Kalandia (2020) *British sources about Georgia. Part II.* Georgian Art Palace Tb.
- [23] Koselleck R. (2004) *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*, Columbia University Press
- [24] Koselleck R.(2002) *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*, Palo Alto: Stanford University Press
- [25] Lukacs J. (2000) *Student’s Guide to the Study of History*, ISI Books
- [26] Langlois C, Seignobos C. (1992) *Introduction aux études historiques.* Editions Kimé, Paris
- [27] Lambert P., Schofield P (2004) *Making History: An introduction to the history and practices of a discipline.* Routledge
- [28] Letters exchanged between Ekaterina the Great and the German Emperor Joseph II, 1774-1790 (1880) «*Russian Archive*» Vil. 1. M.,. 210-335 pp
- [29] Liven D. (2012) Russia and the Great European States: Semitic War in Global Context. *The Great and the Languages of the Russian Empire: International Scientific Collection 50-year P. Airapetov.* M. 17-34
- [30] Martens 1880 - Martens F. (1880) *Collection of Treaties and Conventions, Executed by Russia with Foreign States. Vol. 5: Treaties with Germany. 1656-1762.* СПб.
- [31] Martens F. (1883) *Collection of Treaties and Conventions, Executed by Russia with Foreign States. Vol. 6, Treaties with Germany. 1762-1808,* СПб.
- [32] Madariaga I (1981) *Russia in the Age of Catherine the Great.* L.
- [33] Macharadze V. (1968) *Materials on the history of Russian-Georgian relations in the second half of the 18th century.* part. 2, Ambassador of Teimuraz II to Russia. Tbilisi: TSU
- [34] Markova O. (1986) *How the So-Called «Greek Project» Originated. (The 80-s of the XVIII century)* (pp 5-46) Problems of Methodology and Source Studies of the External Politics of Russia. M.
- [35] Munro D., Reid J. (2017) *Clio’s Lives: Biographies And Autobiographies Of Historians*, Acton: ANU Press,
- [36] Natsvaladze M. Georgia and the Secret Project for Redistribution Europe 70-80s of the 18th century, *LXXVI International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*, (p 38-46) Boston. USA. - 23 December, 2020
- [37] Natsvaladze M. Greek Project – Clue to the History of Georgia 50-90-ies of XVIII Century. *XXIII International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society.* (Vol.1, p. 38-43) November 25, 2020, Warsaw, Poland.
- [38] Natsvaladze M. (2020) Sensational Unknown Facts from Georgian Diplomacy of 90-ies of XVIII Century, *International Journal of Innovative Technologies in Social Science.* No 7(28) p.77-85
- [39] Natsvaladze M. Explanation of one conceptual subtext of a “Greek Project”, *XI International Conference. Science and Practice: a new level of integration in the modern world*, Scope Academic House, (p 164-168) September, 10 - November, 30, 2020, Sheffield, UK
- [40] Natsvaladze M. Capuchin Monks and the Russian Agents in Georgia in the 80s of the 18th Century, *Bridge to science: research works.* San Francisco, California, USA September 10-december 15 2020 http://www.bmpubgroup.com/assets/research-article_l2_7_61.pdf
- [41] Natsvaladze M (2020). Unknown Details of the 1795 Ambassadorial Mission of Georgia to Europe. *15th International Silk Road Virtual Conference. Conference Proseeding (Silk Road 2020)*, (P 218-228) Oct. 09-10, 2020, Tbilisi, Georgia.
- [42] Natsvaladze M. (2020) Unknown details of the confrontation between the special services at the Royal Court of Irakli II, November 27-29, 2020, Tbilisi, Telavi, Technical University, Telavi State University, *International scientific and educational conference dedicated to the 300th anniversary of the birth of Irakli II*, (Part 1, pp. 172-183) Tbilisi Telavi 2020,
- [43] Natsvaladze M. (2021) Unknown backstages of Georgian Diplomacy in the 80-ies of the XVIII Century,

- European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA) Vol. 2 No. 1, pp 84-91*
- [44] Natsvaladze M. Russian Empire and Georgian-Austrian Diplomatic Relations in the 80s of the XVIII century. «*Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives*». *Proceedings of the 7th International symposium* (pp 12-26) January 25, 2020. Premier Publishing s.r.o. Vienna. 2021.
- [45] Natsvaladze M. Unknown anatomy of Georgian diplomatic assassinations. Scientific Collection «InterConf», (42): *1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects»* (pp. 623-645) February 19-20, 2021, Rome, Italy.
- [46] Natsvaladze (2021) Russian Dramaturgy of the assassinations of the European ambassadors Erekle II. *Scientific journal* No. 4 (59), Moscow 29-41
- [47] Natsvaladze M. “Persian Project” – one part Erekle’s safe Caucasus model, Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the *I International Scientific and Practical Conference (Vol. 4)*, Cambridge, March 19, 2021. Cambridge-Vinnytsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021. pp. 82-91
- [48] Natsvaladze M. Georgian-Austrian political variations of the 80-ies of the XVIII century. Scientific Collection «InterConf», (50): with the Proceedings of the *8th International Scientific and Practical Conference «Scientific Horizon in The Context of Social Crises»* (April 11-12, 2021). Tokyo, Japan: Otsuki Press, 2021. p 351-363
- [49] Natsvaladze M. Paradigms for the State Security Model of Erekle II. Scientific Collection «InterConf», (53): with the Proceedings of the *7th International Scientific and Practical Conference «International Forum: Problems and Scientific Solutions»* (April 25-26, 2021). Melbourne, Australia: CSIRO Publishing House, 2021. P. 322-342
- [50] Nachkebia I (2012) Several references to Georgia by Lieutenant Trezel (1809); *Georgian Source Studies T. XIII-XIV*, Tbilisi, 186-195
- [51] Note on the Greek project made with the hand of the Empress Ekaterina, Editor N. K. Schilder, (1892) “*Russkaya Starina*” T. 76. № 10. pp 1–4.
- [52] Paichadze G (1965) *Russian-Georgian relations in 1725-1735*. Academy of Sciences of the Georgian SSR, Institute of History, Archeology and Ethnography. I.A. Javakhishvili. Tbilisi
- [53] Quigley C. (1979) *The evolution of civilizations. An introduction to historical analysis*, Publisher: Liberty Fund Inc.
- [54] Ragsdale H. (1988) Evaluating the traditions of Russian aggression: Catherine II and the Greek Project. *Slavonic and East European Review*. L., Vol. 66. N 1;
- [55] Raaflaub K. (2010) *Thinking, Recording, and Writing History in the Ancient World*, Wiley-Blackwell,.
- [56] Szabo F.A. (1994) *Kaunitz and Enlightened Absolutism 1753—1780*. Cambridge,
- [57] Szabo F. A. (2008) *The seven years war in Europe 1756-1763*. London
- [58] Scott H.M (2006) *The birth of a great power system*. Harlow
- [59] Shvelidze D. (2005) *European information about Irakle II: (based on the materials of the St. Petersburg Gazette)*, Tbilisi
- [60] Shvelidze D. (2014) *Patronage and conquest of Georgia by Russia*, Tbilisi, Meridiani
- [61] Tamarashvili M. (1902) *History of Catholicism among Georgians with the introduction and explanations of real documents from the XIII century to the XX century*. Tbilisi
- [62] Tamarashvili M. (1995) *Georgian Church from the Dawn to These Days*, “Kandeli”, Tbilisi
- [63] Tabaghua I. (1979) *Georgia at the International Arena in the Second Half of the XVIII Century*, Tbilisi
- [64] Tukhashvili L. (1983) *Russia and the Socio-Political Movement in Eastern Georgia: The Second Half of the 18th Century*, Tbilisi. Science
- [65] Tsagareli (1891) *Charters and other historical documents of the 18th century, related to Georgia, T. I: From 1768 to 1774* St. Petersburg..
- [66] Tsagareli (1898) *Charters and other historical documents of the 18th century, related to Georgia, Ed. A. A. Tsagareli. T. II. Issue 1: Georgian Texts from 1768 to 1801*. St. Petersburg
- [67] Tsagareli (1902) *Charters and Other Historical Documents of the XVIII Century Related to Georgia. Under the editing of A. A. Tsagareli. Vol. II. 2 stedition: from 1769 to 1801*. Saint Petersburg
- [68] Zorin A. (2001) «*Feeding the Double Eagle*». *Russian literature and state ideology in the last third of the XVIII and the first third of the XIX century*. M.:»Novoe Literaturnoe Obozrenie»

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.50

THE RELIGIOUS COMPONENT OF THE SPIRITUAL LIFE OF MODERN CIVIL SOCIETY

Valeriia Motuz

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of
Archeology and Special Branches of Historical Science
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

UKRAINE

Now, more than ever, there is an acute need for all of us to realize our belonging to collective actions, on the basis of a common cultural life, aimed at the development of civil society. Ideas proposed by religious institutions may well be a significant factor in the consolidation of civil society. They are based on spiritual values, which are designed to ensure the transition from the private to the planetary. And within the limits of a separate state – to the general national level. First of all, we are talking about such general civilizational values and priorities as faith, public morality, national culture and family.

Due to the fact that religion acts as the basic basis of not only spiritual values, but also culture, it automatically turns into an important element of «soft power». The Church promotes peace and harmony in a multi-ethnic and multi-faith society. It does not divide people either by ethnicity or class. Since it has a universal and, therefore, supranational character. The division of peoples into the best and the worst, the belittling of an ethnic or civil nation is contrary to religious ethics. As a social institution, it advocates the reconciliation of peoples, nations and their representatives involved in enmity [2, 409].

Common cult traditions and norms offered by the Church act as a consolidating factor for a multinational society. During the Internet technologies, there is a gradually growing spiritual and social disintegration of society. As a result, there is a need for him to turn to religious norms in search of ethics and the meaning of human existence [3, 125].

People who are united by a particular cult represent a society that shares the same ideological and moral values and norms. Such an association creates favorable conditions for cooperation in every sphere of society's life. In particular: in the economy, first of all, national; politics – strengthening the foundations of the state; science, education, art, etc. [1, 212]. That is, the action born of a common idea is evidence of how the economic and material life of society follows from the spiritual structure of the nation. Therefore, the transformation of the public worldview in the direction of secularization, with the transfer of faith into the sphere of private interests, deprives the political culture of its original purposefulness and purposefulness [3, 127].

An equally important social function of religious institutions is the development of such a quality as tolerance in a person. The ability to live in peace and harmony with everyone has a significant impact on the life of civil society.

In addition, the social institutions of religion contribute to the preservation of national culture and identity. In the absence of a religious component in the socio-cultural dimension of the state, a certain vacuum arises, which can be filled with both universal human values and elements of a foreign culture and religion. All this, in turn,

inevitably leads to the annihilation of the national culture [4]. To exclude falling into a similar situation, civil society and the authorities must contribute to the comprehensive development of the national religion in their state. Thus, they minimize the risks of expansion of a foreign religion of their own socio-cultural space [2, 411].

The balance of power between the leading religious institutions is a solid foundation for the spiritual stability of civil society. The corresponding principle applies to multi-confessional countries, through the application of a policy of equal opportunities for all their territories of social institutions of religion [3, 126].

So, examining the importance of religious institutions in the development of modern civil society, the author of the scientific study came to the conclusion that they are an important transformative factor for him. Their presence is one of the guarantors of the preservation of national identity, the original development of culture and civil solidarity. As well as ensuring the harmonious development of humanity as a whole.

References:

- [1] Aleksin, J. (2007). Church and religious organizations as an important component of the development of civil society in independent Ukraine. Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Research named after V.I. I. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine, 36, 210–218 [in Ukraine].
 - [2] Burke E. (1998). Religion and Civil Society. Conservatism: An Anthology. Kiev, pp. 407–413 [in Ukraine].
 - [3] Lotyuk, O. (2015). On the question of the relationship between the church and civil society. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Right, 32(1). pp. 124–127 [in Ukraine].
 - [4] Rybachuk, M. (2014). Civil society and the church. Contemporary Ukrainian politics. Politicians and political scientists about her. Issue 5. Access mode: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/pidruchnuku/21/4.pdf>. [in Ukraine].
-

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.51

КИЙИМ-КЕЧАКЛАР БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР (БУХОРО ВОҒАСИ МИСОЛИДА)

М.Ш. Ярашова

Этнография, этнология, антропология таълим йўналиши 1-босқич магистранти
(Ижтимоий гуманитар фанлар йўналиши. тел: 99890 512 23 07)

Бухоро давлат университети

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

Аннотация. *Моддий маданиятнинг муҳим қисми кийим-кечакларни ўрганиш жараёнида халқ урф-одатлари ва анъаналари қадрият сифатида кўзга ташланади. Ушбу мақолада Бухоро воҳаси кийим-кечаклари бичилиши ҳамда тикилиши билан боғлиқ расм-русм ва одатлар этнологик таҳлил этилади.*

Миллий кийим-кечаклар билан боғлиқ урф-одат ва анъаналар халқимизнинг минг йиллар давомида шаклланган ҳаётий тажрибалари яъни маҳаллий, маънавий ва диний қарашлари асосида шаклланган.

Кийим-кечаклар моддий маданиятнинг умуммиллий хусусиятларини акс эттирувчи омилларидан бири бўлиши билан бирга урф-одатлар, ижтимоий муносабатлар, мафкуранинг баъзи бир элементлари, диний эътиқод, нафосат ва эстетик меъёрларни ҳам ўзида акс эттиради⁵. Бухоро воҳаси анъанавий миллий кийим-кечаклари шаклланиши тарихига назар ташлар эканмиз, узоқ йиллар мобайнида унинг муҳим функциялари таркиб топганлигини кўришимиз мумкин. Кийим-кечакнинг биринчи ва асосий вазифаси — танани совуқдан ва табиатдаги турли бошқа ноқулай вазиятлардан ҳимоялаш бўлиб, уларнинг тараққий этиб бориши жараёнида ташқи муҳит, хўжалик машғулоти ва эътиқодий қарашлар таъсирида ўзгаришлар рўй беради. Натижада ижтимоий-маданий йўналишдаги ўзгаришлар, миллий ва диний қарашларнинг бевосита таъсири иккинчи муҳим, яъни жинсий, ижтимоий ажратувчи ва маросимий-эътиқодий функцияларини келтириб чиқарган.⁶

Кийим бичиш ва тикиш асосан тикувчи чеварлар томонидан бажарилган ва бу жараёнда ўзига хос урф-одатларга амал қилинган. Жумладан, бичувчи-тикувчилар кийим учун танланган матоларга қайчи ишлатмаганлар. Шунинг учун қўлда бичилган матонинг қийиқ жойлари пичоқ ёрдамида текисланган. Чунки тикувчи матога қайчи ишлатса, кийим эгасининг кейинги ҳаёти яъни умри ҳам қайчи билан қирқиб юборилади, сингари тасаввурларга ишонишган. Қадимда кийим бичиб берган одамга пул эмас, балки, қўл ҳақи сифатида ўзининг хўжалигида етиштирилган маҳсулотлардан масалан, тухум, сут, қатиқ ёки шунга ўхшаган егуликлар берилган. Халқда матони бичувчига «қўл ҳақи» деб рози қилинмаса, унинг қўлига бирон-бир зарар тегади, яъни «қўл оғриқ» (тож. «дарди даст») бўлади сингари тушунчалар тарқалган⁷.

Чеварлар кийим-кечакларни бичиш учун ҳафтанинг маълум бир кунларини танлаганлар. Хусусан, ҳафтанинг душанба, пайшанба, жумаси яхши, хосиятли кунлар, деб қабул қилинган. Шунинг учун айнан шу кунлари кийим бичилган.

⁵ Содикова Н. Ўзбек миллий кийимлари. - Т.: Шарқ, 2003. - Б. 6.

⁶ Исмоилов Ҳ. Анъанавий узбек кийимлари. - Т.: Фан, 1978. - Б. 15-16.

⁷ Дала тадқиқоти., 2021 йил апрел-май., Бухоро туман., Галаосиё шаҳри ва Кўчкўмар қишлоғи.

Сешанба ва шанба кунлари эса бехосият деб кийим-кечак бичилмаган.⁸ Воҳа хотин-қизлари ҳафтанинг чоршанба кунда эса, янги тикилган либосни кийиш одатига амал қилганлар.

Воҳада янги туғилган чақалоқ 3, 5, 7 кунлигида унга илк бор оқ сурпдан кўйлак, яъни «чилла кўйлак» кийдириш одатга айланган. Ушбу кўйлак Фарғона водийсида «чилла кўйлак», Қашқадарё, Тошкент, Самарканд, Бухорода «ит кўйлак» деб аталган⁹. Чақалоқ кўйлагининг «ит кўйлак» деб номланиши тўғрисида турли хил қарашлар мавжуд¹⁰. Айрим тадқиқотчилар чақалоққа чилла даврида зарар келтирадиган барча зиён-заҳматларни кўйлак орқали итга ўтказишга қаратилган магия ният қилиб «ит кўйлак», бошқалари эса «чақалоқ туғилганига қирқ кун бўлгандагина унинг танасига инсоний руҳ киради. Қирқ кун мобайнида у «хайвонот олами»га тегишли деб тасаввур қилинганлиги боис ҳам ушбу кўйлак «ит кўйлак» деб¹¹ номланган» -сингари фикрлар мавжуд. Чақалоқнинг қирқ кунлик чилла даври тугагандан сўнг худди катталарникига ўхшаш кўйлак кийдирилиши рамзий маънода унинг одамлар оламига ўтишини аниқлаган. ¹²Воҳа тикувчилари «ит кўйлак» албатта оқ матодан тикилиши, ҳеч қачон этаги қайтариб тикилмаслиги, ҳамда қийқим қолдирилмаслиги лозим, сингари қоидаларга амал қилганлар. Бордию мато бўлаги ортиб қолса, у кўйлакнинг олди ёки орқа томонига қўшиб тикилган.

Воҳа халқи орасида никоҳ маросими учун ҳам махсус келинга атаб оқ рангли сурп матодан «бахт кўйлаги» (тож. «куртаи бахт») тикилган. Халқимизда оқ ранг поклик, эзгулик рамзи сифатида қабул қилинганлар ва бўлғуси келиннинг бахти оппоқ бўлсин, деб ният қилинган. Бухоро воҳаси шаҳар ва қишлоқларида бахт кўйлагини фақат ёши кекса, бир никоҳли, серфарзанд аёлга бичиб, тиктиришга руҳсат берилган. Ушбу кўйлак ҳам худди «чилла кўйлак»ни тикиш тартиб-қоидаларига риоя қилган ҳолда тайёрланган. Бахт кўйлаги чимилдиққа солиш жараёнида бахтли қариндоши: буви, хола, амма, янгалари келин юзини қиблага қаратган ҳолатда «бисмиллаҳир роҳманир роҳим» деб кийдирилган.

Демак, кийим-кечаклар узоқ тарихий давр давомида у ёки бу этнос яшаган географик муҳит, унинг ҳўжалик турмуш тарзи, ижтимоий муносабатлари, маданияти, этник қатламлари ва бошқа қатор омиллари таъсирида шаклланиб, кийимларни бичиш, тикиш ва кийиш улар билан боғлиқ урф-одат ва маросимлар ҳам пайдо бўлган ва шаклланиб борган. Кийим-кечаклар билан боғлиқ урф-одат ва маросимларда нафақат халқона тасаввурлар, балки, қадимий афсунгарлик, анимистик, тотемистик, маҳалий эътиқодлар исломий қарашлар билан қоришиб, ўзига хос миллий-маданий меросимизни бойитиб, анъана ва қадрият сифатида тадқиқ қилинмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- [1] Кисляков Н.А. Семья и брак у таджиков. - Л., 1959.
- [2] Снесарев Г.П. Реликты домусульманских верований и обрядов у узбеков Хорезма. - М.: Наука, 1969.
- [3] Есбергенов Х., Атамуратов Т. Традиции и их преобразования в городском быту каракалпаков. - Нукус,

⁸ Устаев Ш. Дни недели в поверьях народов Южного Узбекистана // Краеведение Сурхандарьи. - Т., 1989. - С. 146-155.

⁹ Исмоилов Ҳ. Анъанавий узбек кийимлари. - Т.: Фан, 1978. - Б.40-41.

¹⁰ «Ит кўйлак» билан боғлиқ қарашлар борасида батафсилроқ қаранг: Широкова З.А. Детская одежда таджиков и связанные с ней обряды // Этнографическое обозрение. - 2002. - № 4. С. 83-88; Снесарев Г.П. Реликты домусульманских верований и обрядов у узбеков Хорезма. - М.: Наука, 1969. - С. 320-321.

¹¹ Давлатова С. Қашқадарё миллий кийимлари: анъанавийлик ва замонавийлик. - Т.: "Янги аср авлоди", 2006. - Б.141.

¹² Ўша асар. - Б.142.

1973.

- [4] Исмоилов Ҳ. Анъанавий ўзбек кийимлари. - Т.: Фан, 1978.
- [5] Устаев Ш. Дни недели в поверьях народов Южного Узбекистана // Краеведение Сурхандарьи. - Т., 1989.
- [6] Широкова З.А. Детская одежда таджиков и связанные с ней обряды // Этнографическое обозрение. - 2002. - № 4.
- [7] Содиқова Н. Ўзбек миллий кийимлари. - Т.: Шарқ, 2003.
- [8] Давлатова С. Қашқадарё миллий кийимлари: анъанавийлик ва замонавийлик.-Т.:Янги аср авлоди,2006.

SECTION XXXII. ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.52

БІОМОРФНА СТРУКТУРА ПОБУДОВИ АРХІТЕКТУРИ ЛІКАРНІ ШВИДКОЇ ДОПОМОГИ

ORCID ID: 0000-0002-3264-2505

Булах Ірина Валеріївна

Доктор архітектури, доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Київський національний університет будівництва і архітектури

УКРАЇНА

Сьогодні для України, а також для всіх країн світу, є актуальним питання пошуку нових архітектурних рішень закладів охорони здоров'я, які б відповідали сучасним вимогам та потребам, а також були здатні гнучко реагувати і трансформуватись під змінні потреби [1, 2]. Однією з нових вимог, яку необхідно враховувати при створюванні медичних будівель, є потреба у формуванні комфортного емоційного та психологічного перебування пацієнтів, відвідувачів та персоналу у середовищі закладів охорони здоров'я [3, 4]. З цієї позиції архітектура, побудована на засадах органічних та біоморфних структур, притаманних природному оточенню, створює необхідне гармонійне підґрунтя зв'язку людини з штучним оточенням [5, 6].

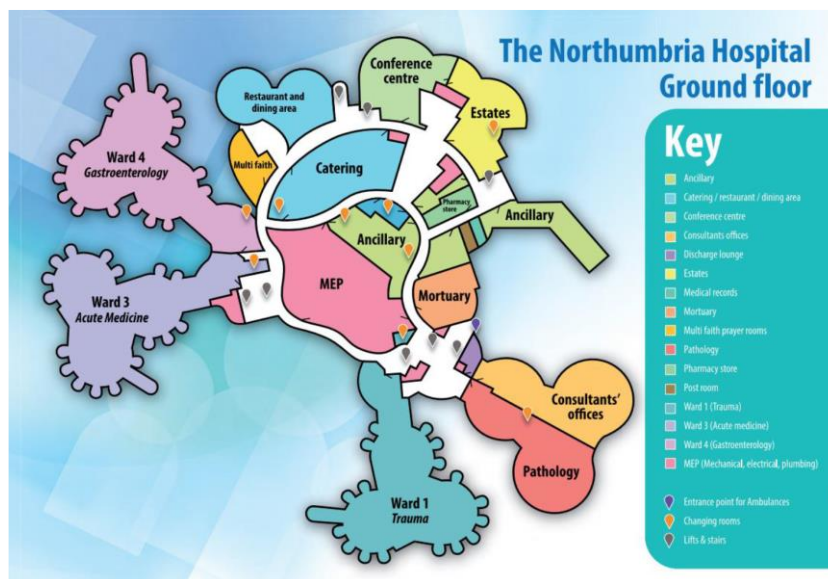
Основна частина закладів охорони здоров'я України та інших країн традиційно отримували геометричну конфігурацію побудови архітектури будівель і лише за останні десятиріччя активно почали з'являтися проекти медичних закладів на основі органічної та біонічної архітектури [7-9]. Одним із прикладів може слугувати запроєктована McAvoy Group і побудована у 2015 році Лікарня швидкої допомоги Нортумбрії у Крамлінгтоні (Northumbria Specialist Emergency Care Hospital in Cramlington) (рис. 1).

Рис. 1. Вид на Лікарню швидкої допомоги, Нортумбрія, Крамлінгтон, архітектурна майстерня McAvoy Group, 2015 рік

Нова будівля лікарні загальною площею 29 000 м² включає в себе відділення невідкладної допомоги, клініку переломів, операційне відділення, відділення ендоскопії, відділення інтенсивної терапії, педіатричне відділення, пологове та відділення для новонароджених, відділення сканування (включаючи рентген, УЗД, МРТ і КТ), відділення патології, морг, а також сукупність всіх необхідних немедичних та допоміжних приміщень (адміністративний блок, громадські зони, кухня, ресторан і торгові точки).

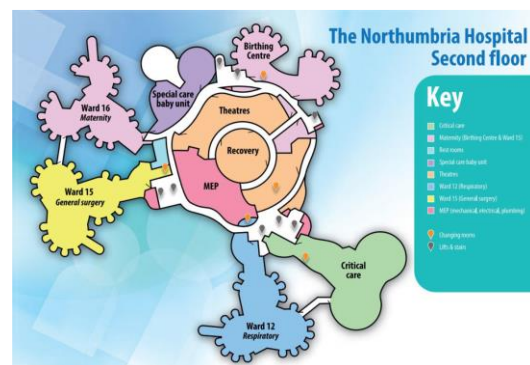
Слід зазначити, що проект трьох поверхової будівлі лікарні був розроблений з використанням сучасних інструментів проектування, а саме - BIM технологій. Це сприяло формуванню досить нетиповому та складному рішенню планування лікарні, яке отримало біоморфну конфігурацію (рис. 2).

Перший поверх лікарні

Другий поверх лікарні

Третій поверх лікарні

Рис. 2. Планування першого, другого та третього поверхів Лікарні швидкої допомоги, Нортумбрія, Крамлінгтон, архітектурна майстерня McAvoy Group, 2015 рік

Висновки. Архітектура поступово змінюється разом із розвитком суспільства, його мінливими уявленнями про красу, міцність, користь, а також зростаючою потребою у комфорті, естетиці, ідеальному оточенні. Тривалий час архітектура закладів сфери охорони здоров'я сприймалась і, відповідно, механічно проектувалась виключно як своєрідна технічно необхідна оболонка

для забезпечення процесів лікування знеособленої маси населення. Сьогодні світові тенденції свідчать про біоморфну основу для побудови архітектури закладів охорони здоров'я, що цілком відповідає природі людського походження – найбільш комфортно ми відчуваємо себе у середовищі створеному на органічних засадах і особливо це має значення в аспекті формування просторів та об'єктів для відновлення здоров'я.

Список використаних джерел:

- [1] Bulakh I. (2019) Modern world tendencies of the architectural and city-building organization of the network of treatment-and-prophylactic establishments. *Bulletin of the National University Lviv Polytechnic, series Architecture*, (1), 68–75. <https://doi.org/10.23939/sa2019.01.068>
- [2] Булах І.В. (2016) Світовий досвід проектування лікарень невідкладної медичної допомоги, *Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація*, (2), 48–52. Вилучено з: <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/6537>
- [3] Стуконог Н.О., & Булах І.В. (2017) Основні тенденції сучасного стану архітектурного середовища лікувальних закладів. *Архітектурний вісник КНУБА*, (11–12), 478–482. Вилучено з: <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/4481>
- [4] Булах І.В. (2017) Основні положення щодо проектування дитячих медичних закладів. *Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика*, (2), 102–105. Вилучено з: <http://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/6842>
- [5] Булах І.В. (2018) Архітектурно-містобудівна мережа закладів охорони здоров'я Києва. *Інтернаука*, 14(54), 11–13.
- [6] Булах І.В. (2018) Аналіз існуючої архітектурно-містобудівної мережі лікувально-профілактичних закладів України. *Містобудування та територіальне планування*, (68), 46–53. Вилучено з: <http://repository.knuba.edu.ua/bitstream/handle/987654321/6239/201868-47-54.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [7] Булах І.В. (2019) Принципи, методи та прийоми просторової організації містобудівної системи закладів охорони здоров'я. *Modern engineering research: topical problems, challenges and modernity: collective monograph*, 45–62. DOI: 10.30525/978-9934-588-47-1.3 Вилучено з: <http://www.tsatu.edu.ua/ophv/wp-content/uploads/sites/13/modern-engineering-research-topical-problems.pdf#page=49>
- [8] Булах І.В. (2020) Особливості проектування університетської лікарні. *Містобудування та територіальне планування*, (73), 21–28. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2020.73.21-28> Вилучено з: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/209899>
- [9] Bulakh I. (2020) Вітчизняний досвід контекстуального містобудівного розміщення лікарень. *Містобудування та територіальне планування*, (72), 13–20.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.53

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

ORCID ID: 0000-0001-7971-1718

Боровик Петро Миколайович

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру
Уманський національний університет садівництва

Лаврентьєв Михайло Юрійович

здобувач вищої освіти факультету лісового і садово-паркового господарства
Уманський національний університет садівництва

Мосіна Мар`яна Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету лісового і садово-паркового господарства
Уманський національний університет садівництва

УКРАЇНА

Нині в Україні існує цілий ряд суттєвих проблем, які заважають подальшому розвитку процесів землекористування. Зокрема, до них можна віднести:

- монополізацію земель агрохолдингами;
- недотримання сівозмін та технологій вирощування з метою отримання більших прибутків протягом обмеженого періоду;
- скорочення площ сільськогосподарських угідь в зв'язку з відмовою від їх обробітку;
- вилучення земель із сільськогосподарського виробництва для промислових та інших несільськогосподарських потреб;
- невнесення належної кількості добрив.

Зокрема, вилучення земель для промислових та інших несільськогосподарських потреб завдає суттєвих збитків аграрному виробництву. Це, в першу чергу, побудова нових ліній електропередач, будівництво автомобільних і залізничних доріг, промислове та житлове будівництво, розбудова міст, сіл та ін. Внаслідок вилучення земельних ресурсів на зазначені цілі скорочуються площі сільськогосподарських угідь а також знижуються якісні характеристики частини угідь.

Площі українських земель сільськогосподарського призначення обмежені, їх не можна розширити, як наприклад в Росії, за рахунок освоєння нових земельних ділянок. Тому проблема скорочення земельних угідь сільськогосподарського призначення потребує негайного вирішення.

До значних проблем в сільськогосподарському землекористуванні призводить також нераціональне використання земель, особливо скорочення ріллі в зв'язку з відмовою від її обробітку а також недотримання сівозміни з метою отримати більші прибутки на протягом періоду. Якщо орні землі не сіють та не орють кілька років, то вони втрачають свої якісні характеристики через заростання чагарниками та деревами. В разі, коли юридична чи фізична особа має земельну ділянку, яку не обробляє та не використовує, то вона відповідно до вимог Податкового кодексу України [1], сплачує до бюджету земельний податок. Отже, такому землевласнику економічно не вигідно просто відмовитись від використання землі. Але випадки відмови від обробітку та використання сільськогосподарських земель в Україні свідчать про недостатній рівень впливу

податкових регуляторів. У разі відмови від обробітку земель протягом трьох років, наприклад у Болгарії, власник або користувач сплачує податок, що дорівнює вартості середнього врожаю з одиниці площі відповідного району або відповідної категорії земель [2].

Навіть під час дотримання сівозмін вирощування більшості сільськогосподарських культур спричиняє значний винос поживних речовин з ґрунту, адже лише вирощування окремих кормових культур позитивно впливає на якісні характеристики ґрунтів. Проте, не дивлячись на необхідність їх вирощування з метою забезпечення кормами тваринництва, такі культури, внаслідок нерентабельності тваринницької галузі, не приносять достатніх розмірів рентних доходів. Тому єдиним шляхом вирішення проблеми є дотримання сівозміни.

Відмова ж землекористувача від дотримання сівозміни призводить до додаткових втрат гумусу, тобто до погіршення якісних характеристик та суттєвого зниження родючості ґрунтів. Тому проблема дотримання сівозмін повинна вирішуватись на рівні держави всіма доступними методами, в тому числі і через оподаткування. Проте, на нашу думку, для вирішення проблеми дотримання сівозмін на рівні держави слід забезпечити функціонування системи планування посівних площ, звітності про структуру посівів аграрних товаровиробників та контролю за дотриманням земельного і податкового законодавства в цій сфері.

Крім застосування дієвої системи контролю за дотриманням сівозмін, на наше переконання, результативним шляхом вирішення перелічених проблем землекористування в Україні є посилення регулюючої функції земельного оподаткування.

Список використаних джерел:

- [1] Дем'яненко М.Я. (1994) Земельний податок у механізмі земельних відносин. *Вісник аграрної науки*, 10, 3-10.
- [2] Податковий кодекс України. № 2755–VI (зі змінами та доповненнями). § розд. XIII. (2010).

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.53

ЯКІСТЬ ВІЗУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІНДИКАТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Журбенко Валерія Миколаївна
магістр

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-0898-7992

Саньков Петро Миколайович

канд. техн. наук, доцент

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

УКРАЇНА

Концепція сталого розвитку суспільства, що само підтримується, проголошена на конференції ООН з оточуючого середовища та розвитку, визначила перспективи еволюції світової спільноти на основі доцільного природокористування, метою якого є збереження і покращення якості життя протягом поколінь. Теоретичну основу до практичної реалізації цієї концепції започаткував економіст Едвард Барб'є, який вернув увагу, що ключовими для сталого розвитку є три фактори: екологічний, економічний і соціальний. Такий триєдиний підхід, коли екологічні, економічні та соціальні проблеми розглядаються як єдине ціле [1], передбачає створення комплексної системи, яка зводить у єдине ціле показники розвитку в усіх трьох сферах, виявляючи цим складну систему іноді неочевидних зв'язків та закономірностей, що існують між ними. Комплексна триєдина модель також може ефективно використовуватись як базова у окремих галузях, зокрема, у містобудуванні та формуванні концепцій розвитку міських території [2]. Метою цієї моделі є побудова таких міських просторів, що є не тільки фізично та психологічно безпечними для людини, але й сприяють соціальним взаємодіям, самореалізації мешканців сучасних міст і селищ.

Складність взаємовідносин у системі «екологія + економіка + соціальне життя» вимагає визначення індикаторів, які дозволяють судити про стан цих взаємодій. На нинішній час єдиний кількісний критерій, що дозволяє оцінити кількісно ступень стійкості розвитку тієї або іншої територіальної одиниці відсутній.

І триєдина модель, і інші актуальні концепції сталого розвитку [3] розглядають людський потенціал як одну з основ (не менш важливу, ніж природні або фізичні капітали), на базі якої завдяки раціональному керуванню стають досяжними цілі сталого розвитку. До них відносяться, зокрема, покращення здоров'я та рівня освіти населення, побудова плідних соціальних відносин у громадах, безпека і сталий розвиток міст. Отже, критерії фізичного, психологічного, соціального, інтелектуального добробуту і розвитку населення мають бути одними з базових при оцінюванні перспективності та успіхів конкретних впроваджень на шляху до сталого розвитку. Але людина не є поодиноким центральним фігурою у цій моделі. Життя людей є безперервною взаємодією з навколишнім простором. Ця взаємодія може бути руйнівною, або, навпаки, нести позитивну дію. Чим більше простір насичений об'єктами

антропогенного походження, чим більше людина змінює його згідно власним вимогам – тим більше простір починає впливати на життя людей. Вплив цих дій є найбільш очевидним, різноманітним і придатним для дослідження саме у містах, у просторах яких антропогенні чинники найбільш інтенсивні та різноманітні.

На основі теорії «резонансу» [4] можна не тільки зафіксувати фактори і обчислити інтенсивність взаємодії людини та простору, що її оточує, але й виділити етапи освоєння людиною простору. Більшість усвідомленої інформації (від 60% [5]) про навколишній простір людина отримує завдяки зору, отже, доцільним представляється оцінювання якості взаємодій у системі «людина-простір» саме по дії візуальних чинників. Бурхливий розвиток міст протягом останніх 50 років сформував велику кількість візуально негативних просторів. Доведено і досліджено наслідки їх дії на людину: міопія [6], «синдром мешканця великих міст», неврози.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одна з нових наук, які виникли для вирішення вказаних вище задач – відеоєкологія, яка вивчає аспекти візуального сприйняття навколишнього середовища. Цей пріоритетний напрям входить до сфери інтересів екологів, економістів, психологів, лікарів, архітекторів, урбаністів, художників. Завдяки теорії автоматії саккад [5] до того розрізнені результати емпіричних досліджень отримали єдиний базис. Подальші розробки і експерименти у цій області дозволять сформувати інструменти кількісної та якісної оцінки якості візуального середовища і на їх основі формувати прогнози перспектив економічного, екологічного та соціального розвитку будь-якої міської території.

Список використаних джерел:

- [1] Barbier E. B. (1987) The Concept of Sustainable Economic Development. *Environmental Conservation*, 14 (02), 101-110.
- [2] Саньков П. М., Журбенко В. М. (2021) Комплексні моделі розвитку міських просторів на базі теорії резонансу. *XXVI International Scientific and Practical Conference "Topical issues of practice and science"* (pp. 40-43) May 18-21, 2021, London, Great Britain. <https://isg-konf.com/ru/topical-issues-of-practice-and-science-ru/>
- [3] Старикова Е. А. (2017) Современные подходы к трактовке концепции устойчивого развития. *Вестник РУДН. Серия : Экономика*. Т. 25 № 1, 7-17.
- [4] Товстик Т. Н., Журбенко В. Н. (2018) «Дух места» – путь к будущему городского пространства. *Проблемы теории и истории архитектуры Украины*. Выпуск 18, 343-348. http://nbuv.gov.ua/UJRN/prtiau_2018_18_51.
- [5] Filin V. A. (1998) *Videoeecology. Good and bad for eye* Moscow, MC "Videoeecology".
- [6] Дорошева Е.А. (2014) Эволюционный подход к вопросам формирования близорукости: перестройка зрительного анализатора как адаптация к социокультурным условиям. *Экспериментальная психология*. Т. 7, № 3, 83-96.

SECTION XXXIII. CULTURE AND ART

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.55

INTERNATIONAL BLOWN GLASS SYMPOSIUM IN LVIV AS A PLATFORM FOR CULTUROLOGICAL DISCUSSION

ORCID ID: 0000-0001-6186-5700

Mykhailo Bokotei

Doctor of Philosophy, Assistant Professor
Head of the Glass Art Department
Lviv National Academy of Arts

UKRAINE

International studio glass movement, which began its existing in 1960s in the USA and Europe at the same time, then spread across all continents. It had its followers in every country, where glass had been making, and became a remarkable phenomenon in the newest history of decorative art. The movement ideology based on liquidation of cultural hierarchy between fine art and decorative and applied arts, promotion of respect to a unique handmade object. The studio glass movement caused the appearance of a new term in contemporary art – art glass, which formed new artistic values and got the qualities of desired artefact for the last decades.

The history of International Blown Glass Symposiums in Lviv – one of a very few artistic platforms in the world with continuous history – began in 1989 due to the initiative of one of the founders of the international studio movement at post-socialistic space Andrii Bokotey. The symposiums take place in Lviv every three years. The artists, symposium members have the opportunity to work near furnaces with a crew of highly qualified glass blowers. On the results of the work, an exhibition is held, and they exposed the works as an offer for the city. Over 250 artists from 32 countries have already participated in the symposiums.

Every Symposium program is aimed to widen the activities and to accomplish with exhibitions, shows, presentations and scientific conferences. Within the framework of the symposium in 2016, there was the International Scientific and Practical Conference, where the reports of professors and heads of art glass departments of various higher educational institutions were highly informative: Alfred University, USA (A. Powers, J. Ronner), Riga Academy of Arts, Latvia (I. Audere, A. Munkevica) Vilnius Academy of Arts, Lithuania (P. Raynis), Anadolu University, Turkey (U. Akbey), Estonian Academy of Arts, Estonia (M. Saare, P. Rudas), School of Arts, Design and Architecture of Aalto University, Finland (K. Nakada).

An American artist, virtuoso glass blower and design engineer of hot glass furnaces M. Eckstrand exclaimed in his report the topic of today's issue, which concerns the future of blown glass and the absence in Eastern Europe of a base for training of future generations of glass blowers. According to the speaker, only in Seattle (USA) today works 24 glass blowing workshops. And what is the situation in Eastern Europe? Only in Poland and the Czech Republic there are several glass blowing enterprises, where art glass is produced and regular training of new craftsmen is carried out. In addition, M. Eckstrand emphasized that in every American educational institution of different levels, where glass artists are trained, students

must undergo a thorough preparation of glass blowing skills. Thus, each artist is freely able to use a blowing pipe. Continuing, the speaker put the question to the participants of the conference: 'Has glass artist the right to put his name on his own work, if it has been performed by a glass blowing master, but not the author himself?' J. Robaszewski (Poland) and A. Munkevica (Latvia), supporting the discussion, expressed their opinions that the master here is an artisan. The author of the idea, and thus the work itself is an artist.

On the other hand, In the symposiums of recent years, since the new millennium, there have been sporadic experimental attempts towards conceptual realizations. In 2019, to perform the work entitled *The Work of Newcomers*, Latvian artist Anna Varnase invited the young people, who have no attitude to glass and have never hold a glass blowing pipe. With a little help from glass blowers, "amateur glass artists" made an object with their own hands, which further was displayed at the exhibition. The entire process of performing was recorded on video, and the visitors of the exposition had with the help of a program, pre-installed on a mobile device, to view a video clip of execution of every object by pointing their camera on a graphic code, placed closely.

On the one hand, the work of the author of the composition is limited to the idea and organization, but not practical performance of a glass object. On the other hand, the issue making the discussions for decades is illustrated - the works of most artists are performed in material by glass blowers, but not the artists by themselves. Torn from the concept of the work, deformed objects of transparent glass have no aesthetic, artistic or other value, except just emotional connection of the artists, "new glass artists". The only persuasive innovation that is behind the critics is such an interaction popular for the last time, to which contemporary museum connoisseurs and curators of art-projects appeal.

However, the next conceptual composition of the Symposium 2019, provided with the content and form as well, is the work by Japanese artist, permanent participant in the symposiums in Lviv Kazushi Nakada *Symvolika "L"*. The series of blown glass, close to realistic objects – a rocket, phone tube, piggy bank, train cars, a man figure, winged heart, rook chess piece, book and others are the visualization of slogans, which respondents described as the most important things in their life for the present moment (emotions, the underground, communication, books, culture, future, family, money, priorities, war and freedom). The composition is supplemented with a video material with interview, which K. Nakada took in the streets of Lviv. Such questionnaires the artist realizes in other countries, and in his previous creative work, K. Nakada addresses to realization of similar multiform projects of social character not the first time.

One of the largest and definitely most influential institutions in the world of glass is American Glass Art Society, a non-profit international organization founded in 1971 to promote the development of glass art and support the global community of artists working with this material. On January 21, 2021, the jury of the GAS competition for beginner artists announced the winners of the Saxe Emerging Artists Award. In truth, we were able to evaluate the visualization of the works of the three winners only during the international conference VIRTUAL 2021 in May 2021, but from the summary of the selected authors we can make a clear conclusion about the conceptual character of the works. One of the three members of the jury of the competition is a regular participant in International Blown Glass Symposiums in Lviv, Japanese artist Kazushi Nakada. Commenting on the results of the jury's selection, K. Nakada states: "I would describe the early period (of the international studio glass

movement, ed.) as "Association". Educational platforms were developed, new technologies were introduced, and numerous exhibitions were opened all over the world. As a result, a community of artists was formed who became interested in glass as a new material for creative realization. But times have changed, and I would describe the current situation as "diversity." Some people want to study glass throughout their life, others for just one project or study. In spite of everything, the traditional glass craft must be preserved, and the training of future generations must be continued. At the same time, it is necessary to encourage a creative experiment that no one knows how it will end. It is a kind of cultural (or creative) pluralism, in which we are all participants" [1].

K. Nakada raised an issue of great importance, which at first glance may seem unnoticed. One of the key precepts of the studio movement, and at least its American school, obliges the artist to perform creative work on his own. Now we are talking first of all about works made in hot glass furnace technique, where the skill depends on long and intensive training, and the implementation involves significant material costs and the appropriate conditions. In the United States at the beginning of the third millennium, there are dozens of schools of various levels, where glass blowers are trained. The culmination of this wave of glass blowing promotion is the release into the popular world of the Canadian series "Blown Away", distributed on the Netflix platform, which involves specialists from leading American institutions, including the Corning Museum of Glass, Pilchuk Glass School and others. Therefore, it is objective to say that it is the studio movement that has become the determining stimulus not only for the preservation, but also for the progressive development and spread of the craft to masses.

So the question arises: will the age-old skill of a craftsman and glass blower, which has been assimilated with the profession of an artist in the avalanche of studio development of the last half century, be threatened with decline and find itself in the ooze of oblivion? To what extent will this process be affected by the aggressive dissemination of conceptual initiatives, especially in light of two societal factors – the economic recession and the decline of the glass industry and global restrictions as a result of the worldwide pandemic and the intensification of virtual exchanges?

We can absolutely state about the establishment of a new direction in artistic glassmaking that is situated on the border of traditional understanding of art object made of glass and conceptual art practices. Simultaneously, it is necessary to realize that appealing to installation, video art, performance or other activities, the authors position their artistic results in the field of glass art.

Undoubtedly, international professional platforms such as Blown Glass Symposiums in Lviv are becoming a key institutional tool for fueling the new trends in the world glass art environment. We are deeply convinced that the next event in October 2022 will not only demonstrate a significant array of conceptual projects by artists from different continents but will also initiate a constructive culturological discussion about the future of the international studio movement.

References:

- [1] Glass Art Society Announces 2021 Saxe Emerging Artists Winners : press release. Glass Art Society, 2021. URL: <https://www.glassart.org/glass-art-society-announces-2021-saxe-emerging-artists-winners/?fbclid=IwAR3VbtNI37ROWFIRKLDedecaefLrXk3njwFZdLWqCIKPKknCiiLAB8hCW-g> (visited: 24.01.2021).

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.56

АКАДЕМІЧНИЙ РИСУНОК У ФОРМУВАННІ ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

ORCID ID: 0000-0002-7107-4862

Білий Віктор Дмитрович

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри декоративного мистецтва

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ

УКРАЇНА

З-посеред навчальних дисциплін вищих учбових закладів мистецького спрямування рисунок належить провідна роль. Його вважають основою усіх видів мистецьких зображень на площині. Акцент на його винятковому значенні близько 500 років тому зробив Дж. Вазарі, зазначивши, що рисунок — батько трьох мистецтв: архітектури, скульптури та живопису. Він «бере початок у свідомості, отримує загальні поняття з багатьох речей, ... він пізнає співмірність цілого з його частинами між собою і цілим... Рисунок це не що інше як видиме вираження і пояснення понять, які містяться в душі, які людина уявила у в своїй голові і які об'єднались в ідею» [1]. Це одне з перших визначень рисунок акцентує увагу на дуальності дисципліни, в основі якої, з одного боку — аналітичне мислення, а з іншого — практичні навички, які дозволяють відтворити існуючі предмети, чи зобразити нові.

У процесі інституалізації художньої освіти, виникло поняття «академічного» рисунок, який на сьогодні є самостійною дисципліною у мистецьких вищих навчальних закладах. Цей предмет базується на класичному підході до навчання образотворчому мистецтву із застосуванням усталених методів і прийомів зображення предметів та об'ємного простору на площині. Робота над академічним рисунком передбачає сталу поетапність від простого до складного, від предметів із обмеженою кількістю деталей до об'єктів зі складною архітектонікою. Кінцевим її завданням є виявлення конструктивної будови форми, об'єму, тональних співвідношень і градацій для створення цілісного емоційнонаповненого образу.

В образотворчому мистецтві рисунок виступає як засіб формування художнього образу. Для нього натура стає стартом, джерелом для натхнення [2]. Викликаючи певні емоції, предметно-об'єктний світ слугує для втілення творчого задуму через враження, які він зумовлює. Завдання рисунок у цьому випадку полягає у створенні емоційно-виразного зображення завдяки графічним засобам через аналіз, співставлення, просторові та пропорційні співвідношення.

Пошук підходів до викладання спецдисциплін у закладах декоративно-прикладного спрямування, які активно велись у мистецькому середовищі Західної України в кінці XIX — першій половині XX ст. виявив необхідність розробки методичних основ навчального процесу. Показовим у цьому випадку є приклад В. Крицінського (1852—1929), професора рисунок, викладача Коломийської гімназії, директора Коломийської гончарної школи, директора Художньо-промислової школи у Львові. Він обґрунтовано довів потребу послідовної системи ступеневої підготовки і щодо фахових предметів, і щодо базових дисциплін — рисунок та композиції. Найважливішою засадою фахового

навчання В. Крицінський вважав послідовне опанування усіх способів виконання творчих й фахових завдань. Пропорційне співвідношення годин викладання за цією методикою відводилося історії розвитку ремесла чи фаху, практичному опануванню технології, а також так званій «науці про художні форми» [3].

Прототипом сучасного Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва була Промислова школа гуцульського мистецтва, заснована у 1939 р., яку очолювали М. Куриленко (директор), П. Романюк, М. Гулейчук, Ф. Когут. Їм належить цілісна дидактична концепція навчання професійній майстерності. Прагнення зберегти традиції гуцульського народного мистецтва зумовило звернення до місцевих майстрів, яких закликали передавати знання і навички молодшому поколінню.

Для ілюстрації цього процесу, можна звернутися до галузі художнього дерева. На сьогодні можна відстежити практично безперервну лінію передачі знань від Ю. Шкрібляка, засновника Косівської школи різьбярства, через його синів, онуків і правнуків, до М. Мегединюка, В. Девдюка, учнів останнього та сучасних викладачів-митців Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва, які розвинули та творчо інтерпретували ідеї й практичні різьбярські прийоми майстра. Цей процес відбувався із залученням принципів народної педагогіки, в основі яких досконале вивчення матеріалу, глибоке розуміння його властивостей та можливостей, опанування технічних і технологічних навичок, органічне поєднання матеріалу, форми предмету та його оздоб.

Особливості вивчення академічних дисциплін у мистецьких закладах декоративно-прикладного спрямування були враховані при укладанні Робочих програм навчальної дисципліни «Рисунок» кафедри декоративно-прикладного мистецтва Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва [4; 5; 6]. Першочерговим завданням на заняттях з академічного рисунку є дотримання дидактичних принципів свідомості, творчої активності та самостійності. Важливими є усвідомлення мети та завдання навчальної роботи, цілеспрямованого сприйняття, вивчення природи з наступною творчою інтерпретацією отриманих знань і практичного їх втілення [7].

У декоративно-прикладному мистецтві рисунок стає одним із засобів для пошуку образно-пластичного вирішення майбутнього твору, який заплановано втілити у певному матеріалі. Рисунок виступає основою, завдяки якій відбувається пошук мімізисної чи абстрактної форми. В цьому випадку він стає медіатором між ідейно-абстрактним образом у свідомості митця та конкретно-предметним його втіленням. З'ясування форми, пропорцій, співвідношення частин і загального об'єму, наповненість його декором, відбувається завдяки теоретичним і практичним навичкам, отриманим у ході засвоєння рисунку. Теоретичне осмислення форми, вирішення конструктивних завдань її створення відбувається на основі аналізу уявного прототипу.

Студенти стикаються з необхідністю вирішення, якою саме буде тектонічна структура майбутнього твору: монолітна, каркасна чи оболонкова. Кожна з них має свою специфіку створення, пов'язану із застосуванням відмінних матеріалів. Наприклад, у випадку вибору монолітної форми, яку заплановано виготовити з дерева чи каменю, слід продумати її кінцевий силует, основні деталі, виділити декоративні елементи, визначити місце розташування орнаменту. Каркасні чи оболонкові тектонічні структури передбачають їх створення з кількох (чи багатьох) деталей. Основне завдання полягає не лише

в осмисленні кінцевої форми, а й вирішенні, на яких засадах і яким чином конструктивні елементи будуть з'єднані між собою, яким чином оздоблені тощо.

Теоретичні завдання студенти вирішують поєднуючи знання, отримані під час вивчення не лише академічних (рисунок, живопису, композиції), а й практичних дисциплін, таких як матеріалознавство, робота в матеріалі, архітектоніка тощо. Академічні дисципліни, зокрема рисунок виступають основою інтеграції практичних знань у єдине ціле, результатом якої є створення художньо-довершеної форми.

Етап теоретичного осмислення майбутнього виробу безпосередньо пов'язаний із ескізуванням. Виконуючи академічні завдання, студенти навчаються аналізувати існуючі форми. Безпосередньо з цим процесом пов'язані принципи узагальнення і деталізації, які дозволяють, у першому випадку, відкидати усе несуттєве, другорядне, а в другому – наголосити на тих особливостях, які властиві об'єктові зображення і підкреслюють його індивідуальність. Створюючи декоративний предмет, студенти використовують набуті знання у зворотньому порядку: спершу відбувається пошук загального силуету у процесі ескізування, а після цього здійснюється його деталізація, аналіз конструктивного вирішення і орнаментальне збагачення.

Таким чином, етап ескізування є перехідним між теоретичним аналізом і практичним вирішенням. Під час його виконання графічні засоби (лінія, пляма), так само як різноманітні художні матеріали (традиційні: олівець, вугілля, сангіна, пастель, туш-перо, акварель; чи нові: ручка, фломастер, маркер, лайнер тощо) виступають засобами з'ясування основних зовнішніх (форма, силует, декор) чи конструктивних деталей виробу і найчастіше не мають на меті створення самостійного художнього твору.

Натомість, результатом наступного етапу — виконання проекту виробу (колекції виробів) — має стати естетично-довершений проєкт, який можна розглядати як самостійний художній твір. Перед студентами ставиться завдання створити композицію, яка буде відображати не лише конструктивні особливості майбутнього виробу, а й матиме певне естетичне та емоційне забарвлення. Одним із основних художніх засобів у цьому аспекті виступає лінія. Її значення важко переоцінити: вона окреслює основні конструктивні та декоративні деталі майбутнього виробу; вона ж виступає основою будь-якої орнаментальної схеми; разом із кольором, допомагає передати особливості матеріалу на площині проєкту. Поряд з лінією, важливе значення мають пляма і штрих. Поєднання цих засобів сприяє створенню максимально близького до дійсності зображення, а також допомагає уявити можливості використання його в інтер'єрі, в межах певного нерукотворного чи рукотворного ландшафту тощо. Важливо, що ці засоби однаково актуальні як для традиційних проєктів на папері (картоні тощо), так і для тих, які виконують у різноманітних графічних редакторах (Photoshop, Illustrator, Sketch, Corel Draw, AutoCad тощо).

Знання, отримані під час навчання дисципліні «Академічний рисунок» мають важливе значення для створення орнаментальних композицій. Саме завдяки рисунку у студентів формується вміння стилізувати, тобто відкидати усе несуттєве, другорядне, виділяючи найважливіше і таке, що надає об'єкту зображення впізнаваних рис. Важливим є також принцип співвідношення окремих елементів/мотивів орнаменту між собою; до загальної композиції; значення у декорі виробу тощо. Опанування академічного рисунок дозволило художникам Косівського осередку різьбярства вивести орнамент на новий рівень: із такого, що оздоблює готовий виріб, зробити його основним

формотворчим елементом, який сам визначає силует предмету. Яскраво ілюструють цю тенденцію вироби С. Бзунька, М. Радиша, М. Стринадюка та інших, які отримали академічну освіту у Косові.

Аналіз та підкреслення важливої ролі рисунку як академічної дисципліни сьогодні має особливо важливе значення, оскільки у вищих учбових закладах мистецького спрямування в останні роки спостерігається тенденція до скорочення годин цієї дисципліни, особливо для декоративно-ужиткових спеціальностей, дизайну тощо.

Список використаних джерел:

- [1] Вазари, Дж. (1963). *Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих*. Т. 2. М.: Искусство.
- [2] Ковалев, А.А. (2013). Рисунок в декоративно-прикладном искусстве. В.К. Лебедко (Ред.) *Рисунок вчера, сегодня, завтра*. (с. 50—65). Москва: Прометей. Вилучено з: <https://issuu.com/danielgonzalezbooks/docs/rostovtsev>
- [3] Шмагало, Р. (2017). Історичні віхи Художньо-промислової школи у Львові в контексті розвитку світової мистецької освіти другої половини XIX — XX ст. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, (31), с. 9—24. Вилучено з: <https://visnyk.lnam.edu.ua/visnyk/2017/31>
- [4] Білий, В.Д. (2020). *Робоча програма навчальної дисципліни «Рисунок» для студентів I курсу, спеціальність 022 «Дизайн»*. Косів.
- [5] Прохорова, Н.А. (2016). Академічний рисунок як фундамент творчої грамотності для формування творчої особистості. *Арт-простір*, (2), с. 99—102.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.57

АПОСТОЛИ ІВАН ТА ЮДА ІСКАРІОТ У СХІДНОХРИСТІЯНСЬКОМУ ІКОНОПИСІ 5 – 20 СТ.: ПРОТИСТАВЛЕННЯ ОБРАЗІВ

Остапчук Іванна Валеріївна

Магістр факультету образотворчого мистецтва і реставрації
Львівська національна академія мистецтв

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Косів Роксолана Романівна

завідувачка кафедри, доктор мистецтвознавства
Львівська національна академія мистецтв

УКРАЇНА

Формування східнохристиянського мистецтва відбувалось на ґрунті пізньоантичної культури. Східна традиція була зосереджена на духовних цінностях, відірваних від матеріальної дійсності. Відповідно образотворче мистецтво акцентує на змісті та ідеї, які творять форму.

Усі іконографічні сюжети та фігуративні зображення, які створювались у цей час, підкорялись канонам. Так образи апостолів, зокрема Івана та Юди, мали свою визначену іконографію, сформовану інформацією, яку черпали зі Святого письма. Згідно із Євангеліями, Іван був улюбленим і довіреним учнем Ісуса. Натомість Юда постає перед нами як найгірший зрадник, через якого вбили нашого Господа. Відповідним чином його і зображували – зі всіма негативними атрибутами.

У період східнохристиянського мистецтва можна зрозуміти однобічність негативного судження стосовно Юди, тому що єдиним і достовірним джерелом натхнення для митців була Біблія. У світлі сучасних досліджень і знайдених старовинних рукописів, що мають інформацію, яка суперечить канонічним текстам, з'являється зовсім нова думка про феномен Івана та Юди [1].

Як зазначалось вище, першочерговим літературним джерелом образів Івана та Юди є Святе Письмо. Обидва апостоли періодично згадуються впродовж усієї проповідницької діяльності Христа у всіх Євангеліях. Особливо гостро образ Юди виділяється в останніх днях земного життя Ісуса. Натомість постать Івана значно спокійніша і позбавлена подібного драматизму.

Образи апостолів у східнохристиянському іконописі формувались не тільки на текстах чотирьох Євангелій та інших канонічних книг. Значний вплив здійснили апокрифічні писання. Беручи за основу євангельську історію і користуючись її недосказаністю, апокрифи створили різноманітний, подекуди суперечливий літературний простір. Джерелом і автором його була колективна народна творчість, яка згодом була опрацьована та задокументована. Незважаючи на велику творчу свободу у складанні таких розповідей, ролі Івана та Юди переважно не змінювались: Іван так і залишився найулюбленишим учнем Христа, а Юда – зрадником та слугою диявола. По відношенню до останнього винятком є тільки «Євангеліє від Юди».

Поодинокі згадки про Івана та Юду є у церковній богослужбовій традиції та у вченні Отців Церкви. Згадка про Юду у молитві перед причастям носить моралізаторський, повчальний характер, застерігає від похибки на негативному

прикладі. Оскільки Іван входить до складу святих, йому присвячені молитви різного виду. Християни звертаються до апостола як до лікаря і просвітителя душ, глибокого богослова та улюбленого учня Христа. Отці церкви використовували постаті обох апостолів у вирішенні питань, які виникали у ранніх християн. Богослови охоче досліджували природу гріха на прикладі Юди, зображали його як ідеальну модель грішника Нового Заповіту [2]. Натомість Іван одразу став улюбленим авторитетом, який з віками піднімали все вище і вище [3].

Традиція зображення апостолів Івана Богослова і Юди Іскаріота почала існувати разом із традицією сакральних зображень раннього християнства. Відповідно, вже у перших християнських образотворчих пам'ятках апостолів можна ідентифікувати. Постаті зустрічаються у розписах катакомб та рельєфах саркофагів. Вони приблизно однотипні, їхні риси обличчя узагальнено-ідеалізовані, розпізнати можна хіба по підпису, або по ролі у сюжеті (як, наприклад, з Юдою).

І Юда, і Іван спочатку зображувались молодими з темним волоссям, рідше з бородою. Одяг був переважно світлих тонів у вигляді хітонів. З часом Іван отримав ще один образ – сивого старця з довгою бородою і високим чолом, а Юда отримав індивідуальні атрибути такі як: мішечок з грішми, зображення у профіль, колір шкіри, волосся і одягу, характер пози на Тайній вечері. Впродовж століть іконографія Івана збагачувалася сюжетами із його діянь, а Юда був поміщений у сцену Страшного суду.

Художня інтерпретація образів апостолів Івана Богослова та Юди Іскаріота підпорядковується вище згаданому письмовому надбанні. Те, що Христос виділяв серед дванадцятьох Івана, чітко прослідковується в його іконографії, особливо в сюжеті «Тайна вечеря» - розміщений найближче і схиляється на груди. Його зовнішня характеристика варіюється лише ступенем його молодості. Так, на деяких пам'ятках Іван виглядає як дитина 12-ти років. Зображення Івана старця також є позитивним елементом, який не дає забувати, що до кінця свого життя апостол ревно вірив в Христа і ніс християнську концепцію в народні маси [4]. Юда, у свою чергу, пройшов етапи від нейтральності до демонізації, і потім знову до нейтрального трактування. Еволюція його образу нагадує обернену геометричну схему параболу, вершина якої припадає на 15 – 17 ст., коли Юді найбільше додавали негативного забарвлення. Пізніше українські митці намагаються зобразити його дещо в іншій іпостасі, надавши м'яких рис, проте атрибутка зради все рівно присутня, як уже невід'ємний елемент, як символ орла в євангелиста Івана.

Висновки. Зображення Івана та Юди зазнавали певних трансформації як в територіальній площині, так і в хронологічній, але в основі завжди лежала ранньохристиянська зображальна традиція, яка у свою чергу багато запозичила з античності і західних взірців. Сакральні сюжети з апостолами набували локальних особливостей в кожному окремому регіоні, водночас перебуваючи у спілкуванні з іншими.

Список використаних джерел:

- [1] Лесів А. (2018). *Юда Іскаріот в українському мистецтві XV - XVIII ст. Іконографія та символіка образу*. Львів: Видавничий дім "Аванпост-прим".
- [2] Петавийский В. (2010). *Толкование на Апокалипсис (полный перевод всех глав)*. Вилучено із https://azbyka.ru/otechnik/Viktorin_Petavijskij/perevod-tolkovaniya-na-apokalipsis-viktorina-episkopa-petavskogo/.
- [3] Болгарский Ф. (2016). *Толкование на Святое Евангелие*. Москва: Благовест.
- [4] Нерсеян Л. В. (2017). *Иконография апостола Иоанна Богослова*. Вилучено із <https://icon.spbda.ru/2017/02/04/ikonografiya-apostola-ioanna-bogoslo/>.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.58

ГЕНЕЗІС ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В ЕКО-ДИЗАЙНІ ОДЯГУ

ORCID ID: 0000-0002-3676-4892

Гахова Аліна Юріївна
аспірант кафедри «Дизайн»
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-8417-1995

Єременко Ірина Іванівна
доц., канд. мистецтвознавства, зав. кафедри «Дизайн»
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

УКРАЇНА

Сучасний стан екології потерпає від викликів за рахунок зростання глобального населення, зміни клімату, зменшення запасів невідновлюваних ресурсів, дефіциту води та погіршення стану навколишнього середовища. В наш час для суспільства надзвичайно важливо розуміти інноваційні процеси з точки зору екологічних наслідків, тому дискусії про екологічно чисті інновації є найважливою темою сучасного світу, оскільки нові технології потребують досить тривалого часу на винахід, адаптацію та дифузю відповідно, а переосмислення шкідливих процесів у виробництві треба вирішити якомога швидше.

Концепція еко-інновацій з'явилась зовсім недавно, в книзі Клода Фюслера та Пітера Джеймса «Екологічні інновації: проривна дисципліна для інновацій та сталості» у 1990-х рр. Автори визначають еко-інновації як «нові продукти та процеси, що створюють цінність для підприємств та їх споживачей і зменшують (негативні) екологічні наслідки» [1]. Визначення еко-інновацій, сформульоване на основі новітніх стратегічних документів та сучасних дослідницьких робіт, говорить про те, що це інновації, які мають раціоналізувати використання природних ресурсів, зменшити екологічне навантаження виробництва на навколишнє середовище та посилити вплив сталої економіки.

В більшості еко-інновації в проектуванні одягу зосереджені на життєвому циклі товару, з метою зменшити вплив на навколишнє середовище за рахунок мінімізації відходів та інноваційних методів раціонального споживання матеріалів і енергії [2]. Досягання таких умов завжди супроводжується збільшенням продуктивності та підвищенням ефективності виробництва. В такому сенсі еко-інновації одягу мають враховувати процес відновлення навколишнього середовища після запозиченого (або вирощеного) матеріалу та враховувати цільове призначення продукту, варіативність подальшого використання споживачем та його утилізацію.

Вирішення екологічних проблем шляхом зменшення та переосмислення споживання одягу не є достатнім та самим ефективним. Еко-інновації мають враховуватись ще на стадії проектування одягу, а процес виробництва має бути поєднано з біотехнологіями, нанотехнологіями, використанням доповненої або віртуальної реальності, штучному інтелекті, 3D-друку та навіть геноміки. Тому з кожним роком спостерігається зростання кількості колекцій-пропозицій дизайнерів моди, засобом синтезу виробництва одягу з новітніми відкриттями в сфері біології та інноваційними технологіями, з метою створення модного та

свідомого одягу. Впровадження еко-інновацій також вирішує кругообіг ресурсів, що було обрано для виготовлення одягу. Перетворення одягу (в кінці свого використання) на матеріал, який повністю утилізується, переробляється або компостується. В ідеальному розумінні, має бути розроблено екологічний одяг, який наприкінці свого життя повернеться назад в екосистему, не руйнуючи та не забруднюючи навколишнє середовище [3].

Новітні технологічні досягнення в доповненій реальності та в створенні штучного інтелекту також свідчать про нову епоху інноваційної моди, що вирішується цифровим способом [4]. Стрімкий розвиток інформаційного пространства має значний вплив на світову моду, бо він руйнує межі між фізичною та цифровою сферою розуміння. Тому світові бренди та дизайнери одягу повинні переусвідомити свою творчу діяльність та шукати втілення актуальних модних тенденцій через використання розумних, інноваційних та стійких матеріалів.

Еко-інновації в сфері моди не є новітнім засобом. У 1997 р. дизайнерка Мезон Маргіела у співпраці з голландським мікробіологом створила унікальну модну колекцію завдяки вирощуванню різновиду штампу бактерій, дріжджів та цвілі. Або згадаємо роботу Ердема Кізілтопрака, який зруйнував межі між наукою та модою. Ердем також використовував бактерії у виготовленні текстилю, але з метою створення інноваційних, біологічних об'ємно-просторових форм. Розробивши власну популяцію бактерій, Кизилтопрак виготовив тканини на основі бактерій своєїрідною «другою шкірою» для людини.

За допомогою технологічних інновацій та синтетичної біології мода набуває нового значення, нового сенсу. Наприклад, новітнє покоління біочипсетів (BioChipSet) та інтерфейсів, підключених до Інтернету, стають дедалі непомітнішими, вкладаючись у наш одяг і навіть на шкіру [5]. Одяг завжди був продовженням нашого тіла. Але тепер, за допомогою еко-інновацій, з'явиться можливість спілкуватися з навколишнім середовищем та з людством новітніми і досить незвичними способами.

Одяг, наповнений еко-технологіями, кардинально змінить наступне покоління моди та змінить її курс зі звичної взаємодії людини з людиною, на взаємообмін людини з природою. Майбутнє моди повинно бути революційним. Виробництво одягу, що відповідатиме всім вимогам екологічності, може бути досягнуто тільки завдяки екологічним інноваціям, а не тільки зменшенню споживання одягу. Уповільнення розвитку моди чи зниження виробництва кількості продукції не призводить до збереження існуючого стану екології, а далі до стійкого розвитку, бо скорочення виробництва та споживання, може призводити до соціальних конфліктів через дефіцит і брак товарів.

Висновки. Інновації в еко-дизайні одягу повинно бути зосереджено на сучасному світовому розвитку та на розробці інноваційних екологічних матеріалів, що забезпечують вирішення екологічних проблем. Саме екологічні інновації, впроваджені в процесі виробництва, зменшують енергетичні витрати та матеріальні витрати, враховуючи переробку та повторне використання сировини. Розвиток еко-інновацій вимагає здебільшої інтеграції матеріалів та завчасного передбачення зменшення впливу на навколишнє середовище та здоров'я людини.

Еко-інновації в одязі – це більш системний підхід, де мислення щодо екологічності інтегровано на всіх рівнях виробництва. Перш за все, це найважливіше вирішення проблем зменшення негативного екологічного впливу, спричиненого виробництвами, фабриками, науково-дослідними інститутами

тощо (таким чином, еко-інновації сприяють екологічному розвитку). По-друге, це позитивний вплив еко-інновації на результати діяльності бізнесу (між еко-інноваціями завжди існує взаємозалежність, що спостерігається у вигляді прямих наслідків організаційних та екологічних інновацій продукту). По-третє, важливість систематичного впровадження різних аспектів екологічних інноваційних продуктів, процесів та організацій. Промисловість повинна впроваджувати еко-інновації, щоб надати виклик застарілому уявленню моди та легкої промисловості. За допомогою розширенню сфери діяльності завдяки еко-інноваціям, дизайнери отримують можливість розширити межі традиційних практик в дизайні одягу.

Список використаних джерел:

- [1] Fussler, C., James, P. (1996). *Driving Eco-innovation: a breakthrough discipline for innovation and sustainability*. London: Pitman Publishing.
 - [2] Cook M. B., Bhamra T. A., Lemon M. (2006). The transfer and application of product service systems: From academia to UK manufacturing firms. *Journal of Cleaner Production*. (14), 1455–1465.
 - [3] Granskog A., Laizet F., Lobis M., Sawers C. (2020). Biodiversity: The next frontier in sustainable fashion. Вилучено з <https://www.mckinsey.com/industries/retail/our-insights/biodiversity-the-next-frontier-in-sustainable-fashion>
 - [4] Kunze E. (2020). Are Digital Clothes The Next Big Thing In Fashion? Вилучено з <https://wtvox.com/fashion/digital-clothes/>
 - [5] Laurenti Arnault. (2014). Implantable Wearables – Top 10 Implantables Soon To Be In Your Body. Вилучено з <https://wtvox.com/fashion/implantable-wearables/>
-

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.59

ЕКСПЕРТИЗА ТВОРІВ МИСТЕЦТВА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ВИД НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ORCID ID: 0000-0003-3972-0817**Черкашина Наталя Олександрівна**

аспірантка Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв, головний судовий експерт
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

УКРАЇНА

Мистецтвознавча експертиза – це вивчення творів мистецтва за допомогою наукових методів з використанням широкого спектру спеціальної техніки. Практично неможливо порівняти даний вид експертизи з іншими, ані з точки зору історії її виникнення, ані з погляду застосування розмаїття технічних засобів. «Мистецтвознавча експертиза – самостійний вид експертизи, під час якої здійснюється атрибуція і визначення культурної та історичної цінності рухомих предметів антикваріату або предметів мистецтва...» [1]. Найважливіша з основних проблем полягає у масштабності поля дослідження. Твір мистецтва є артефактом, який виготовлений з різних матеріалів, перелік яких надзвичайно довгий. Об'єкт може бути виготовлений як з використанням набору різноманітних хімічних компонентів, що характерно для картин, так і з одного типу матеріалу. Масштаб може варіюватися від розміру ескіза до пам'ятника архітектури. З розвитком сучасних технологій з'явилися такі поняття, як цифрове мистецтво, мистецтво 3-D, “self-conscious art” (самосвідоме мистецтво), функціональні предмети, які розглядаються як мистецтво. Навіть етимологія слова «мистецтво» не розкриває всього обширу даного поняття. Як зазначено у «Етимологічному словнику» [2], українське слово «мистецтво» запозичене з польської мови від слова “misterstwo” («майстерність»), що, своєю чергою, походить від німецького “meister” («майстер»), котре виводиться з латинського “magister” («навчитель, начальник»), утвореного шляхом поєднання слів “magis” («великий») та “histor” («знавець», «умілець», згодом – «актор»).

Крім того, «працюючи з об'єктами мистецтвознавчої експертизи, необхідно дотримуватися спеціальних рекомендацій щодо поводження з ними, пакування, транспортування та зберігання, оскільки вони можуть бути виконані з різноманітних матеріалів, які мають відмінні фізико-механічні та фізико-хімічні властивості» [1].

Експерти-мистецтвознавці в процесі проведення дослідження об'єкту керуються продуктивним та критичним мисленням, відкинувши ефект першого враження від артефакту. Організаційну структуру фахівців у галузі мистецтва можна розподілити на наступні п'ять гілок: дослідницькі відділи у музеях та реставраційних центрах; спеціальні сектори при Міністерстві культури України; науково-дослідні центри при Міністерстві внутрішніх справ, Міністерстві юстиції, Службі безпеки України; лабораторії на базі університетів, котрі займаються підготовкою кадрів за даною спеціальністю, та меншою мірою – приватний сектор. Основні галузі природознавчих наук мають значно більшу кількість дослідників, ніж у галузі мистецтва. Проте, трапляється і так, що деякі науковці

починали свій шлях з таких наук, як хімія, фізика, матеріалознавство, а згодом переходили до вивчення мистецтва. Але основна маса фахівців цієї сфери – професійно підготовлені мистецтвознавці, реставратори, консерватори, цілком віддані роботі.

Кількість практикуючих дослідників занадто мала стосовно кількості об'єктів та різновидів існуючих тем для дослідження. Об'єкти мистецтвознавчої експертизи можуть мати історичне, художнє значення, а можуть і не мати, можуть відповідати визначенню «культурна спадщина», «культурна цінність», «культурний актив», а можуть не відповідати.

Значна частина досліджень предметів мистецтва потребує і взаємодії з фахівцями інших наук. Інтенсивність такої взаємодії може бути короткотерміною, на час проведення дослідження, або потребуватиме створення асоціацій та колаборацій на більш значний термін чи навіть на постійній основі. Подібні контакти прямої співпраці між міністерствами та музеями, вищими закладами освіти виникають при переміщенні та поверненні культурних цінностей на територію України, необхідності уточнення автентичності об'єкту, періоду створення роботи, її авторства.

Усі науки мають спільні методи дослідження, серед яких є загальні: аналіз, візуалізація, спостереження, синтез, узагальнення, дедукція та індукція. В результаті, вони допомагають оптимізувати роботу для виведення попередньої інформації про об'єкт на наступний етап дослідження, або для переходу до використання необхідного спеціального методу дослідження. Методи, які використовуються при проведенні мистецтвознавчої експертизи, заслуговують на окремий розгляд. Загалом, більшість цих методів не були розроблені спеціально для галузі мистецтва, за деякими важливими винятками, наприклад, метод датування паперу. Таке становище мистецтвознавчої експертизи, з концептуально складною та колосальною за обсягом дослідницькою областю, з порівняно невеликою чисельністю науковців, що нерідко використовують методи, запозичені з інших наук, Ірвін Сколлар порівнює з використанням трофейної зброї під час партизанської війни [3].

Тісно пов'язане з експертизою художніх творів поняття атрибуції. Атрибуція традиційно базується на стилістичному аналізі та порівнянні об'єкту дослідження з відомими роботами, прийнятими за еталон для цього майстра або кола, часу, напряму. Головним інструментом порівняння для мистецтвознавчої атрибуції є візуальний огляд, а базою даних – набір зображень і відомостей про них, накопичених в результаті досліджень та під час відповідної теоретичної підготовки і напрацьованого практичного досвіду фахівця. «Комплексний метод дослідження, який поєднує результати технологічного, стилістичного аналізу з ретельним вивченням літературних та архівних джерел, як правило, дає найбільш повноцінне вирішення питань, поставлених перед експертом-мистецтвознавцем» [4].

Неможливо описати всі аспекти або навіть частину найважливіших аспектів мистецтвознавчої експертизи коротко. Але потрібно окреслити основні напрямки діяльності істориків мистецтва, їхньої співпраці з іншими науковцями, можливі шляхи спільного розвитку, для того, щоб уявити реальну ситуацію, усвідомити, що досягнуто на сьогодні, і що можна вдосконалити у майбутньому. Так дослідники зможуть сконцентруватися на використанні у дослідженні механізмів покращення процесу проведення експертизи, прогресу у вивченні матеріалів та технік для створення достовірного висновку.

Список використаних джерел:

- [1] Новикова К. В., Міщенко І. І. (2019). *Методика мистецтвознавчої експертизи (загальна частина)*. Київ : ДНДЕКЦ МВС України.
- [2] *Етимологічний словник української мови*. (1982-2012). (Т. 1-7). Київ : Наук. думка.
- [3] Olin, J. S. (1982). Future Directions in Archaeometry. *The Twenty-first Symposium for Archaeometry. A Round Table*. 1982, Washington, USA.
- [4] Черкашина Н.О. (2018). Проблеми застосування різноманітних методів експертного дослідження та атрибуції графічних творів. *Художня культура і мистецька освіта: традиції та сучасність*. 20-21.11.2018, Київ, Україна.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.60

СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ТА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН МУЗИЧНО-ІСТОРИЧНОГО ЦИКЛУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ORCID ID: 0000-0003-2317-4321

Толошнік Наталія Анатоліївна
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри естрадно-вокального мистецтва
ЗВО «Університет Короля Данила»

УКРАЇНА

Освітній процес, що нерозривно пов'язаний із соціальною дійсністю, у музичних закладах вищої школи на сучасному етапі слід розглядати як систему – систему освіти. Саме системний підхід, як загальнометодологічний, має стати основним в організації навчального процесу, що забезпечує демократизацію навчання, його самоорганізацію і саморозвиток.

Системна підготовка викладачів музики може відбутися лише за умови якісних змін у викладанні як фундаментальних і загальнопрофесійних дисциплін, так і спеціальних курсів музично-теоретичного циклу. Кожний з цих циклів має як свої особливості: специфічні можливості оптимізації, зумовлені власними цілями, завданнями, історією розвитку і перспективами, так і загальне: побудову змісту курсів з позиції системного підходу, що відповідає сучасним вимогам. Саме системний підхід, що розглядається педагогікою паралельно з іншими принципами – науковості, активності, наочності, доступності й т. ін., є в сучасних умовах підготовки спеціалістів провідним.

Сучасна педагогіка не може знаходитися осторонь від фундаментальних досліджень в галузі теорії систем. Тому, побудова навчального процесу за системним принципом у Вищих музичних закладах є необхідним завданням сьогодення.

Системний підхід – це науковий принцип, який розглядає кожний об'єкт пізнання як систему – свого роду структуровану цілісність. Система – це цілісне об'єднання взаємопов'язаних елементів, що мають певну функцію. Системний підхід формує якісно новий рівень професійної компетентності фахівців. Професійна компетентність відзначається сучасною педагогікою як поглиблення знання предмета і здатність до адекватного виконання завдання. Компетентність, яка включає в себе змістовність і процесуальність, є виразом дидактичної тріади: «знання – вміння – навички». Їх характеризують такі атрибутивні властивості, принципи для діагностики майбутнього викладача: мобільність, здатність до самоосвіти та переорієнтація на нові види діяльності. Це забезпечує системний характер музичної підготовки, оновлення змісту освіти через об'єднання її змістовних і діяльних характеристик, перехід від емпіричного до концептуального, від тематичного до проблемного навчання.

Фундаментальні музикознавчі навчальні курси повинні мати наукову базу, спиратися на певну наукову концепцію з огляду на освітні цілі. Окрім того вони повинні мати усі ознаки системи: логіку викладу змісту, взаємозв'язок усіх частин, цілісність і таку якість, як керованість, тобто: планування, проектування процесу навчання, поетапна діагностика, варіювання засобами і методами, корекція результатів тощо.

У зв'язку з цим слід визначити назву системи, клас системи, структуру і побудову узагальненої моделі, засоби представлення навчальної дисципліни як елементу системи, а також особливості методики навчання відповідно з представленням цієї дисципліни в цілісній системі навчального процесу.

Система навчального процесу, якщо враховувати її загальнопізнавальні функції, може бути визначеною як дидактична. Це взаємодія навчальних дисциплін і предметів, які необхідні для підготовки спеціаліста. Клас системи визначається ситуаціями, з якими зустрічається дослідник. Тому система модулювання навчального процесу музичного навчального закладу, яка є дидактичною, а за своїм класом – великою системою характеризується наявністю підсистем, цілеспрямованістю, складною ієрархією, багаточисельністю елементів, цілісністю та зворотними зв'язками. Сукупність окремих дисциплін музичного циклу може стати системою, якщо: сформовані зв'язки, які існують між дисциплінами; кожний елемент всередині себе вважається неподільним; система із зовнішнім середовищем взаємодіє як «ціле» [1].

Отже, система може вважатися функціонуючою, за умови, що діють конкретні зв'язки між дисциплінами музичного циклу навчального плану.

Проблема якісної музичної освіти, що націлена на формування світогляду студентів, на їх кінцеву практичну діяльність тісно пов'язана із системою музичних дисциплін, що вивчаються у вищій школі. В основі цієї системи лежить концепція послідовності у вивченні як теоретичних так й історичних дисциплін музичного циклу.

Кожний етап підготовки вчителя музики характеризується своїми особливостями, що пов'язані із специфічними завданнями процесу навчання, можливостями засвоєння матеріалу і віковими факторами.

Визначаючи функцію музично-історичних дисциплін, слід в першу чергу виділити їх орієнтацію в навчальному процесі на розвиток історичного мислення, формування здібностей співвідносити явища між собою і за стилістичними характеристиками включати їх в контекст певної епохи. Для цього слід розвинути навички переводити слухові враження у словесну форму, де на рівних мають існувати як образно-емоційні, так і конструктивно-логічні визначення, що свідчать про розуміння художнього світу твору, про професіоналізм тлумачення засобів виразності, які використав композитор.

Завдання, що розглядаються музично-історичними дисциплінами, на різних етапах навчання мають свою динаміку, яка залежить, з одного боку, від логіки предмету який вивчається, а з іншого – від рівня підготовки студентів з інших дисциплін.

Кожний предмет, проходячи три етапи свого розвитку – формування, стабілізацію і дестабілізацію, – по відношенню до інших предметів змінює свою функцію. Він може зароджуватися в рамках іншого предмету, потім виокремлюватися і розвиватися за власною логікою, далі дестабілізуватися як окремий предмет і ставати «інструментом» пізнання в рамках іншого, тобто забезпечувати перевід знань на новий якісний рівень вже в іншому предметі [2].

Музична література вивчається початково в музичній школі і вважається інформативно-пізнавальною дисципліною, де подається впорядкований в історико-стилістичному відношенні матеріал як першооснова базових знань предпрофесійного характеру.

У вищому навчальному закладі на музичному факультеті студенти із шкільною базовою освітою перші два роки продовжують вивчати музичну

літературу. Але у вузі вона набуває нової функції. Вона забезпечує широту стилістичної орієнтації студентів, тут музична література орієнтована на цілісний підхід, де поєднуються емоційний і раціональний аспекти пізнання музичного твору. Цей курс музичної літератури виступає як етап, де формують цілісна модель, що увібрала в себе всі існуючі риси явища: коли студент здобуває навички вміння в рамках конкретного одиничного об'єкту навчитися бачити типові риси класу об'єкта.

На III–V курсах музична література за загальнозмістовними ознаками пов'язана в першу чергу з історією музики. В цей період музична література дестабілізується «переходить» в історію музики, а її музично-слуховий фонд забезпечує курси гармонії і поліфонії, аналізу музичних творів.

Розвиток музично-історичних дисциплін як предметів, що формують музичнично-професійний тезаурс студентів, сприяє новому погляду на співвідношення змісту освіти на кожному етапі і виявленню необхідних для кожної ланки навичок і способів діяльності. Для кожного етапу навчання повинен бути визначено певне коло учбово-пізнавальних завдань, що будуть відповідати певним критеріям.

На першому етапі (I-II курси) ведучими пізнавальними завданнями є виявлення мистецького світу твору, систематизація теоретичної інформації, встановлення зв'язку життя і музичного мистецтва, встановлення зв'язку між різними творами або явищами за загальними ознаками. Ці пізнавальні завдання сприяють розвитку навичок професійного мислення на початковому етапі навчання. Завдяки їх вирішенню будуть формуватися такі операції мислення, як аналіз, синтез, порівняння, конкретизація, узагальнення.

На наступному етапі (III-V курсах) поряд з названими типами необхідно введення нових завдань – формування чітких уявлень про стилістичні закономірності, які характеризують видатних композиторів різних епох, ознак, властивих певним школам, ознак, що характеризують стиль епохи. На цьому етапі важливе місце займуть завдання, пов'язані із встановленням історичних закономірностей, що впливають на звернень композиторів до певного кола образів, тем та ідей. Завдання цього типу будуть формувати історичне мислення студентів, що будуть сприяти кращому засвоєнню курсу історії музики. Пізнавальні завдання цього курсу являють собою ускладнений варіант попередніх з підсилення в них процесуально-історичного аспекту. Цей етап орієнтований на цілісне історичне мислення, де широко використовуються знання і досвід розумової діяльності [3].

При системному проведенні навчального процесу музично-історичні дисципліни функціонують у двох ракурсах: первинної системи з певним комплексом змістовних закономірностей і у співвідношенні з іншими системами на різних рівнях. Саме системний підхід до навчального процесу змінить і методичні принципи навчання.

Список використаних джерел:

- [1] Шабанова Ю.О. (2014). *Системний підхід у вищій школі*. Дніпропетровськ: НГУ.
- [2] Бєлікова В. (2004). Проблема викладання курсу «Історія української музики» у вищій школі. *Актуальні проблеми викладання музичних дисциплін у вищій школі*, (35), 11-19.
- [3] Юшко Т.Ю. (2004). Роль спеціалізованих дисциплін у формуванні професійної культури студентів мистецьких вищих навчальних закладів. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва*, (3), 50-53.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.61

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ КОМПОНЕНТИ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДИЗАЙНУ

Стребкова Ірина Веніамінівна

Кандидат мистецтвознавства, викладач

Відокремлений структурний підрозділ «Івано-Франківський фаховий коледж»

Державного вищого навчального закладу

«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

УКРАЇНА

Широкого поширення та популярності сьогодні набуває дизайн-освіта, практично в будь-якому куточку України можна знайти заклад освіти, який готує фахівців даної сфери. Відмінність таких закладів полягає в спеціальності та в освітньо-кваліфікаційному рівні майбутнього фахівця. Звісно, така позиція освіти в Україні передбачена розвитком креативних технологій та індустрій, практик, що і формує динаміку суспільства.

Практично всі освітні заклади, в основу професійних освітніх програм закладають класичну базу академічної освіти – це виправдано, перевірено, і однозначно дорівнює визначенню «бази». Але дизайн-освіта, як і будь-яка творча сфера, залишає місце нововведенням та інноваціям.

Стимул до навчальної діяльності – є невід'ємним елементом у формуванні мотивів до навчання та у майбутньому професійному розвитку фахівця дизайну. Саме питання «стимулу», є актуальним тому, що сучасні студенти поступово втрачають його у навчальній діяльності. Відомо, що будь яка діяльність протікає більш ефективно і дає якісні результати, якщо при цьому в особистості є мотиви, що викликають бажання діяти та наполегливо просуваючись до поставленої мети. Все це має пряме відношення до навчальної діяльності, яка йде більш успішно, якщо в студентів сформовано позитивне ставлення до навчання, якщо у них є пізнавальний інтерес, потреба в здобутті знань, умінь і навичок, відповідальності й інші мотиви вчення.

Питанням мотиваційного аспекту і його ролі в процесі навчання стабільно відводиться увага в психологічній і педагогічній літературі С.Л.Рубінштейн, Л.І.Божович, О.Г.Ковальов, Г.С.Костюк, В.С.Мерлін, В.О.Сухомлинський, М.І.Алексеева, І.О.Синиця та інші. Для того щоб сформулювати такі мотиви, використовується весь арсенал методів словесні, наочні і практичні методи, репродуктивні та пошукові методи, індуктивні і дедуктивні методи, а також методи самостійної навчальної роботи [2] Кожен з методів організації навчально-пізнавальної діяльності володіє не тільки інформативно-навчальним, але й мотиваційним впливом. Сприятливий мікроклімат під час навчання знижує почуття невпевненості, боязні. Стан тривожності при цьому змінюється станом впевненості, що дуже важливо та студентів творчих професій.

Проблематика поєднання, застосування та визначення рівня співвідношення в освіті традиційних (базових) дисциплін з професійними та новітньоадаптованими – є темою, що лежить в основі досліджень низки

науковців. Американський філософ Марта Нуссбаум (2014) на прикладі розвинених держав показує наскільки нівелюється базова освіта, як така що не «йде в ногу з часом» - відповідно, не є затребувана. [3]. Необхідність та роль такої освіти підкреслює доктор мистецтвознавства В. Даниленко (2002) [2]. Взаємозв'язок академічної та спеціальної підготовки майбутнього дизайнера проаналізовано в публікаціях кандидат мистецтвознавства М. Горелов (2006) [1]. Проблема певної реформації системи викладання, не є новою, але роль, яка відводиться для розвитку інноваційного мислення майбутнього фахівця дизайн-сфери, – потребує детальнішого розгляду та вивчення.

Передумовами виникнення інновацій у професійній діяльності дизайнера-митця, є його індивідуальна свідомість, для якої властива відкритість і як до оволодіння нормативами й типологіями, так і до підлаштування стосовно вражень та здобутків сьогодення. Індивідуальна свідомість творчої особистості бере початок в механізмах розуміння та переосмислення, що зумовлюють не тільки смисл-структуру образу-твору, який проявляється не лише в матеріальних продуктах праці, але й у принципах мислення, в процесі відтворення фахової сфери, тобто в закладах освіти та в зміні методів і форм роботи зі студентами.

Процес навчання спирається на цілий ряд інших мотивів. Мотиви стають умовою формування навчальної діяльності студентів, коли вони відповідають таким вимогам: домінує внутрішня мотивація, змістовно пов'язана з навчальною діяльністю; навчальні мотиви глибоко усвідомлені і стійкі (сила мотиву); навчальні мотиви реально діють, актуалізуються в поведінці, у навчальних діях. Формування повноцінних мотивів навчальної діяльності багато в чому залежать від психологічної підтримки батьків, оточення, саморозуміння потреби навчання та самоспрямованості, та взаємин між викладачем та студентом, які регулюються педагогічним тактом викладача. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями, потребами, бажаннями. Деякі будуть вмотивовані схваленням інших, інші – подоланням проблем. Тому кожному педагогу потрібно пам'ятати головне: викладач ВНЗ повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, регулювати підбір завдань так, щоб постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання свого потенціалу в області спонукання студентів до навчання [4].

Сприяння розвитку творчої особистості майбутнього фахівця, вміння прогресувати механізм художнього мислення та сприяти подальшому розвитку ідеї дизайнера – це основна мета педагога сьогодні, як і розвиток інноваційного мислення у майбутнього фахівця-дизайнера. Поняття "інновація" можна охарактеризувати як внутрішню та зовнішню спрямованість особистості на саморозвиток, вдосконалення та трансформацію його діяльності. Це також здатність критично оцінювати ефективність дій і динамічно вносити зміни залежно від обставин. Творча особистість дизайнера передбачає відкритість його свідомості для сприйняття та створення чогось нового, що й визначатиме вибір (вигляд) майбутнього об'єкта. Пошуки нових моделей творчої діяльності для дизайнера будуть залежати від того, чи буде вона новітньою і креативною. Така діяльність буде здійснюватися в рамках відтворення вже відомих зразків або буде змінена, вдосконалена шляхом створення нових зразків, тобто завдяки інноваціям. Мова йде про процес творення, коли фахівець-дизайну маючи в основі набуті знання зуміти їх застосувати на етапі синтезу відомого і чогось нового.

Особливістю навчання творчих дисциплін у фаховому навчальному закладі передвищої освіти є те, що студенти не завжди усвідомлюють доцільність її вивчення; немає чіткої обґрунтованості цілей і набору умінь, якими повинен володіти фахівець. Розуміння студентом потреби та доцільності певної навчальної дисципліни – приходить безпосередньо, із практичним застосуванням набутих знань та умінь на практиці, або ж в подальшій професійній діяльності. Саме тому, питання про формування позитивної мотивації оволодіння знаннями із спецдисциплін у процесі професійної підготовки буде завжди актуальним. Важлива роль, навіть основна роль у процесі формування позитивної мотивації – відводиться звісно викладачу, але тільки за умов відповідно налаштованого студента, його загальне бажання виконувати поставлені задачі.

При навчанні необхідно враховувати запити, інтереси і прагнення студентів. Необхідна умова для формування мотивації до навчання та пізнавальної діяльності в студентів – можливість проявити в навчанні розумову самостійність та ініціативність, творчий та креативний потенціал. Чим активніші методи навчання, тим легше викликати інтерес до навчання. Основний засіб виховання стійкого інтересу – використання таких питань і завдань, вирішення яких вимагає від студентів активної пошукової діяльності: непохитна цікавість має бути основним фактором у процесі навчання; змінювати методи і прийоми навчання; на практичних заняттях застосовувати таких методів стимулювання студентів, як створення ситуації успіху через виконання завдань, посилення для всіх студентів; включення студентів у колективну діяльність через організацію роботи в групах, змагальні форми, взаємоперевірку, колективний пошук вирішення проблеми, прийом «метод проб і помилок», надання студентам допомоги один одному.

Отже, специфіка застосування мотиваційної компоненти у процесі розвитку інноваційного мислення у майбутнього фахівця дизайну тісно пов'язана з синтезом базової освіти та місцем для саморозвитку, самоаналізу дизайнера, адже можливостей та технологій для підвищення мотивації існує безліч, але жодної універсальної – немає. Багато чинників впливають на спонукання конкретного студента до праці і навчання: інтерес до предмету, сприйняття його повноцінності, загальне бажання виконувати поставлені задачі, упевненість в собі і відчуття власної гідності, так само, як і терпіння і наполегливість.

Список використаних джерел:

- [1] Горелов М.В. (2006). Рисунок как инструмент проектного мышления (на примере МГХПУ им. С. Г. Строганова). (Автореф. дис. канд. искусствоведения). Государственный художественно-промышленный университет им. С. Г. Строганова, Москва.
- [2] Даниленко В.Я. (2002). Дизайн. Харків: ХДАДМ.
- [3] Краснощок, І.П. & Кравцова, Т.О. (2019). Педагогічний супровід самореалізації майбутніх фахівців. Рідна школа, (No2), 34-38.
- [4] Нуссбаум М. (2014). Не ради прибыли: зачем демократии нужны гуманитарные науки. (М. Бендет, пер.). Москва : Изд. дом ВШЭ, 2014.
- [5] Практическая психодиагностика. (2002). Методики и тесты: Учебное пособие: ред. Райгородский, Д. Я.. Самара.: Изд. Дом «Бахрах».
- [6] Радул, В.В. (2009). Дослідження особливостей самореалізації особистості. Кіровоград.
- [7] Хуторской, А.В. (2003). Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. М.: Изд-во МГУ.

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.62

ТРАДИЦІЇ ТА ІНОВАЦІЇ ІКОНОСТАСУ ТРОЇЦЬКОЇ НАДБРАМНОЇ ЦЕРКВИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

ORCID ID: 0000-0002-1032-0601

Зайцева Вікторія Олександрівна

аспірант інституту практичної культурології та арт менеджменту
Національна Академія керівних кадрів культури і мистецтв

старший науковий співробітник
Національний заповідник «Києво-Печерська лавра»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Несен Ірина Іванівна

канд. істор. наук, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національна Академія керівних кадрів культури і мистецтв

УКРАЇНА

Європейський вплив на українське мистецтво на зламі XVII-XVIII ст. позначився на історії однієї з найдавніших будівель Києво-Печерської лаври – Троїцькій надбрамній церкві. Відповідно до нових стилістичних віянь та уподобань інтер'єр храму оновлюється новими монументальними розписами, що майстерно виконали іконописці лаврської малярні. В 1734 році, одразу після завершення стінопису в інтер'єрі було встановлено новий іконостас. Виготовлений чернігівськими сницарями, він став виразним акцентом в загальній архітектоніці внутрішнього простору та завершальним вузлом ідейно-іконографічної програми монументальних розписів храму.

Іконостас, що традиційно налічує п'ять ярусів: пророчого, апостольського, святкового, намісного та цокольного, перекриває весь вівтарний об'єм храму і має підняту центральну вертикаль над аркою царських врат. Зберігаючи горизонтальну лінійну структуру його конструкція ускладнена архітектурними елементами – колонками, капітелями та масивним архітравом з розвиненим карнизом, що членує її на дві частини. Саме через цю особливість в описі Троїцької церкви 1853 року іконостас названо двоярусним [1]. Крім того, на неї вказує і порушення традиційної горизонталі горішніх рядів з іконами, що губляться в мереживі густого наскрізного різьблення.

Первісно іконостас складався з 50-ти ікон, вміщених в складнопрофільовані обрамлення, що різняться як розміром так і конфігурацією, створюючи певну композиційну гру вигадливих форм, характерну для доби зрілого бароко. Невеликий об'єм внутрішнього простору храму спонукав виконавців до внесення змін в загальноприйнятну структуру іконостасу, зменшивши кількість ікон. Так, замість традиційних дванадцяти додекаортон Троїцького іконостасного ансамблю містив тільки десять ікон (на сьогодні відсутні в іконостасі). За останніми дослідженнями науковців Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» Я. Литвиненка та О. Пітателевої розміщення ікон було традиційним для Маріологічного (північного) циклу. Ліворуч від «Таємної вечері» за літургійним календарем, що розпочинався зі свята «Різдва Богородиці», йшли ікони «Введення Богородиці у храм», «Стрітєння», «Благовіщення» та образ «Успіння Богородиці». Ікони Христорогічного (південного) циклу іконостасу розміщувались відповідно подій

земного життя Ісуса Христа. Праворуч від «Таємної вечері» містився образ «Різдва Христового», за ним – «Обрізання», «Богоявлення», «Преображення» та «Вознесіння Господнє» [2].

Лейтмотивом іконостасу є ікона «Трійця Новозавітна». Образ розміщений в апостольському ряду на місті традиційного для цієї топографії зображення «Христа Вседержителя» у супроводі невеликих ікон з постатями Діви Марії та Іоанна Предтечі. Відхід від традиційної іконографії наявний і в горішньому – пророчому ряду, де відсутнє зображення «Знамення». Також характерною ознакою Троїцького іконостасу стала відсутність композиції «Розп'яття», що мала увінчувати його верхівку. Натомість в підкупольний простір підноситься зображення голуба на тлі сонячного диску з сяючими променями. При чому присутність зображення голуба в загальній композиції іконостаса не є випадковим. Воно стало смисловим продовженням сцени Новозавітної трійці, де відсутнє зображення Святого Духа – художній прийом, що нерідко зустрівся в богословській поетичній спадщині українського бароко [3].

Насичення Троїцького іконостасу багатством декоративних елементів, притаманне для XVIII ст., дещо відтісняє на другий план іконні зображення. Основою різьблення стало використання мотиву гілки аканта. Пишність орнаментальних партій іконостасу, вкритих левкасом і позолотою, доповнюють квіти-роzetки, грона винограду та інші мотиви місцевої флори – мальви, соняхи, кукурудза та плоди груш.

Як і в стінописі храму колорит ікон іконостасу відіграє провідну роль у художньо-смисловій програмі. Колористична композиція ікон побудована на контрасті теплих та холодних кольорів, гармонійно поєднаних з орнаментованим золотим тлом. Емоційна декоративність досягається домінуванням і винятковим звучанням червоного кольору, тоді як не менш глибокі та насичені зелені, сині та жовті фарби нарощують певний драматизм образів.

Список використаних джерел:

- [1] Описание Троицкой церкви построенной над «Святыми воротами» (1853) [рукопис] ЦДІАК України (Центр. держ. істор. архів), Ф. 128. Оп. 2 заг. Спр. 197.
- [2] Литвиненко Я. & Пітателева О. (2019) П'ять ікон з іконостаса Троїцької надбрамної церкви. Атрибуція і топографія. *Могилянські читання 2019. Пам'ять і пам'ятки Мазепинської доби: вивчення, збереження, осмислення*. 168-173.
- [3] Пітателева О.В. (2004) Іконостас Троїцької надбрамної церкви. Богословська програма та її художнє втілення. *Лаврський альманах: Києво-Печерська лавра та в контексті української історії та культури*, (12), 104-115.

SECTION XXXIV. GEOGRAPHY AND GEOLOGY

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.63

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ БУФЕРНИХ ЗОН ТА ОВЕРЛЕЙНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ У МІСТАХ РІЗНОЇ РОЗМІРНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Мамедова Земфіра Вугарівна

здобувач вищої освіти географічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Трикоцька Єлизавета Сергіївна

здобувач вищої освіти географічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНА

Серед методів розширеного просторового аналізу часто виділяють метод буферних зон і оверлейного аналізу. Даний метод застосовується при виконанні аналітичних робіт з розрахунку санітарно-захисних зон підприємств, планування водоохоронних та природоохоронних смуг, розміщення об'єктів інфраструктури, розподілу зон обслуговування, а також комплексного аналізу великої кількості показників територій [2].

Взагалі, **побудова буферних зон** – це операція для визначення областей, що оточують географічні об'єкти. При виконанні побудови буферів можуть бути створені буфери як постійної, так і змінної ширини. Побудова буферних зон виконується для будь-якого типу географічних об'єктів: точкових, лінійних або площинних. **Оверлейні операції** являють собою операцію накладання один на одного двох або більше шарів (буферних зон), результатом чого є єдиний результуючий шар, що несе в собі набір просторових об'єктів вихідних шарів [3].

Враховуючи широкий спектр застосування методу буферних зон і оверлейного аналізу, було вирішено підтвердити можливість його застосування для визначення якості життя міст різної розмірності.

Отже, було обрано 4 міста Дніпропетровської області різної розмірності та спеціалізації:

- м. Дніпро – обласний центр, провідний діловий, промисловий, науковий і культурний центр, населення якого сягає майже мільйон осіб;
- м. Кривий Ріг – потужний індустріальний центр, який за кількістю населення відноситься до дуже великих міст;
- м. Новомосковськ – середнє за людністю місто, що сходить до Списку історичних населених місць України;
- м. Синельникове – мале за людністю місто, великий залізничний вузол [1].

Ключовими об'єктами, які виступають як стимуляторами, так і дестимуляторами якості життя і, одночасно, є прямими показниками якості міського середовища, було обрано наступні:

- 1) значні за площею озеленені простори міста (парки, лісопарки, сквери);
- 2) великі природні та штучні водойми, що можуть використовуватися для відпочинку та рекреації (річки, озера, ставки);
- 3) найбільші заклади сфери обслуговування (ТРЦ, театри, кінотеатри, концертні зали, спортивні комплекси);
- 4) лінії громадського транспорту (метротрам, трамвай, тролейбус, автобус);
- 5) промислові підприємства;
- 6) залізниці та магістральні транзитні автошляхи;
- 7) деякі об'єкти комунального господарства (транспортні депо, водоочисні споруди, сміттєзвалища);
- 8) кладовища.

Навколо даних об'єктів будуються буферні зони розміром 1 км, а у випадку промислових підприємств міст – 2 км. В результаті територія обраних міст буде розбита на окремі фрагменти, для кожного з яких властивий певний набір буферних зон. Далі визначається відносна якість життя в межах кожного фрагмента шляхом нарахування балів за те, до буферної зони яких категорій об'єктів відноситься ділянка:

- якщо до об'єктів категорій 1, 2, 3, 4 («стимуляторів»), то додаємо 1 бал до оцінки якості життя даного фрагменту карти;
- якщо до об'єктів категорій 5, 6, 7, 8 («дестимуляторів»), то віднімаємо 1 бал від оцінки якості життя даного фрагменту карти.

Чим більше бал оцінки якості життя в межах фрагменту, тим вище якість життя в його межах, відповідно, чим нижче бал – тим нижче якість життя. Для зручності картосхему варто виконувати у кольорах: відтінки зеленого кольору відповідають ділянкам з якістю життя вище середньої (чим більш насичений колір, тим вища якість життя), відтінки червоного кольору відповідають ділянкам з якістю життя нижче середньої (чим більш насичений колір, тим нижча якість життя).

Таким чином, ми отримали карти чотирьох міст Дніпропетровської області, що розбиті на маленькі фрагменти з характерною для них якістю життя.

На картосхемі просторових відмінностей якості життя в межах міста Дніпра, спостерігаємо найвищий її рівень (+10 балів) на території Центрального району міста поблизу узбережжя річки Дніпро. Тут зосереджена найбільша кількість великих закладів сфери обслуговування та культури, наявні парки, сквери, спостерігається найвища щільність ліній громадського транспорту. Території прилеглі до цієї зони також мають високий інтегральний показник якості життя. Найнижчу якість життя мають три ділянки міста, що знаходяться на стику декількох промислових підприємств та не потрапляють у зону впливу об'єктів-стимуляторів.

Аналіз якості життя населення міста Кривого Рогу показав, що найвищий та високий рівень життя властивий для центральної частини Кривого Рогу, адже тут оптимально поєднуються природні та соціальні компоненти міського середовища, які забезпечують максимально комфортне проживання на даній території. Відповідно, периферійна частина міста має низьку якість життя через те, що там зосереджені найбільш шкідливі промислові підприємства міста,

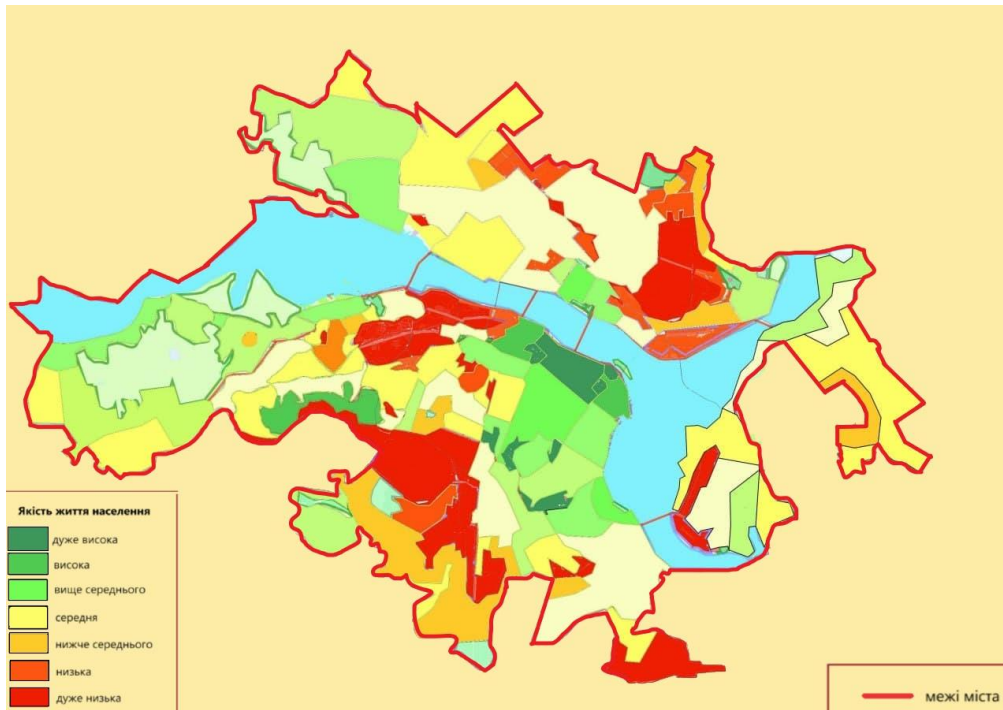

Рис. 1. Якість життя населення м. Дніпро

проте, варто зазначити, що підприємства I-III класів шкідливості можна зустріти й у центрі Кривого Рогу, однак це нівелюється розміщенням там важливих об'єктів соціальної інфраструктури, значних за площею озеленених зон, достатньою кількістю водойм та високою транспортною доступністю (рис. 2).

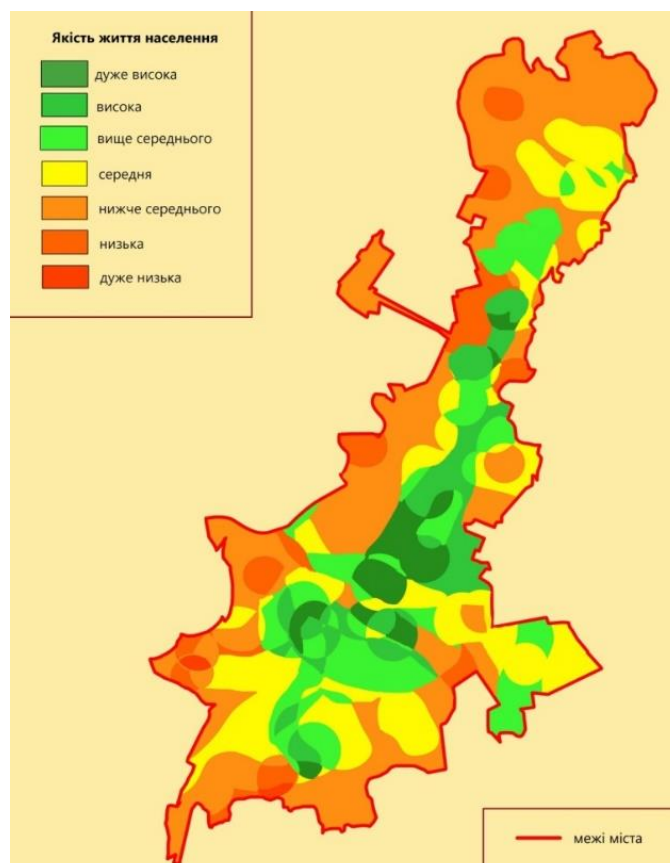

Рис. 2. Якість життя населення м. Кривий Ріг

Аналіз якості життя населення міста Новомосковську показав, що якість життя є найвищою у східній частині міста, що обумовлено насамперед наявністю на даній території ліній громадського транспорту, рекреаційної зони та зони відпочинку поблизу р. Самара, а також закладів сфери обслуговування, зокрема 4 театрів та кінотеатру. Висока якість життя також властива для західної частини міста, середня та низька якість життя – для центральної та південної частини міста, оскільки там пролягають залізничні шляхи та наявні промислові зони. А ось для півночі Новомосковську, де відчувається вплив одразу декількох ключових об'єктів, що виступають дестимуляторами, властива низька та дуже низька якість життя населення (рис. 3).

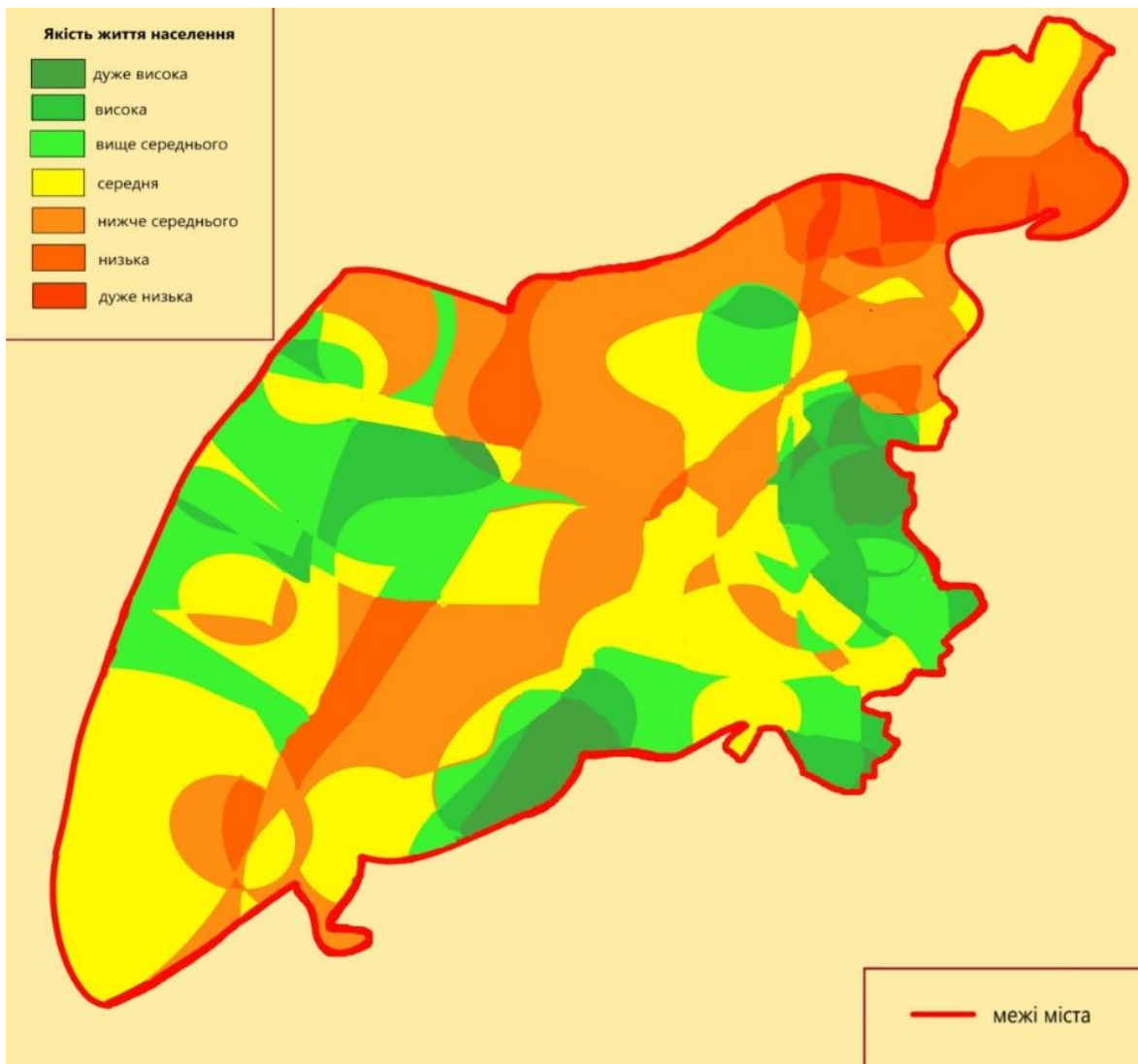

Рис. 3. Якість життя населення м. Новомосковськ

В місті Синельникове найвищий рівень якості життя спостерігається на центральному заході. Саме у цій частині території міста зосереджено найбільше об'єктів соціальної інфраструктури, зелених зон та наявна водойма рекреаційного призначення. Також дана ділянка розташована якнайдалі від залізничних колій, що є вагомим дестимулятором, який знижує якість життя у північній, центральній та південній частинах міста.

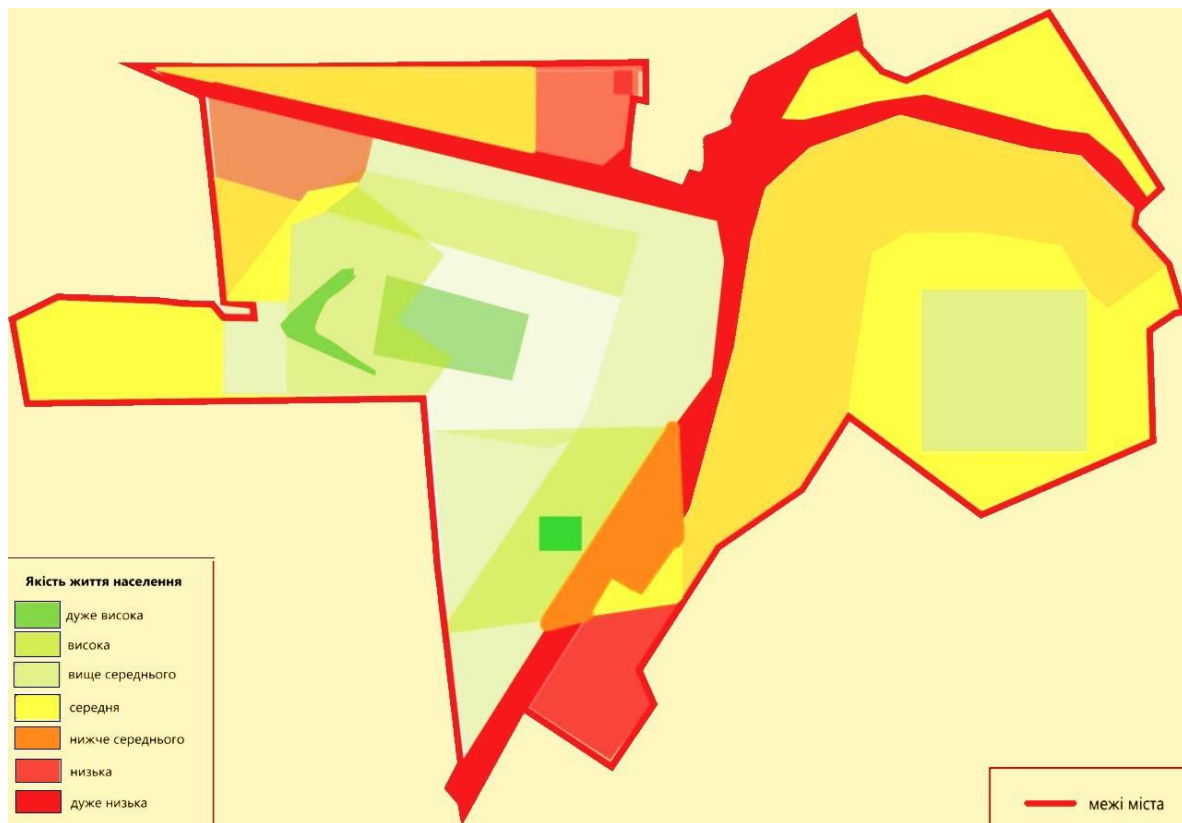

Рис. 4. Якість життя населення м. Синельникове

Висновки. Отже, метод буферних зон і оверлейного аналізу як метод просторового аналізу було використано для дослідження якості життя територій міст Дніпропетровської області. Обрані міста (об'єкти дослідження) характеризуються різними розмірами, людністю, функціями та специфікою міського планування. У зв'язку з цим було підібрано ряд показників – стимуляторів і дестимуляторів, що є універсальними та, водночас, актуальними для усіх досліджуваних населених пунктів. Результати виділення буферних зон від об'єктів-стимуляторів та дестимуляторів, а також проведення оверлейного аналізу були узагальнені у картосхемах якості життя міст Дніпро, Кривий Ріг, Новомосковськ та Синельникове. Просторовий розподіл якості життя даних міст цілком враховує значення усіх стимуляторів і дестимуляторів. Картосхема кожного з міст відрізняється своїм унікальним детальним патерном.

Такі результати дослідження свідчать про можливість та ефективність застосування методу буферних зон і оверлейного аналізу для визначення якості життя міст різної розмірності.

Список використаних джерел:

- [1] Дронова, О. Л. (2014). Класифікація і типологія міст. Геоурбаністика (с. 70-80). Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет".
- [2] Скворцов А. В., Мирза Н. С. (2006). Пространственный анализ на плоскости. Алгоритмы построения и анализа триангуляции (с. 96-100). Томск: Издательство Томского университета.
- [3] Heller M. (1990). Triangulation algorithms for adaptive terrain modeling. In Proc. 4th Intl. Symp. on Spatial Data Handling (Vol. 1, pp. 163-174).

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.64

ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ БАСЕЙНУ РІЧКИ ПРИП'ЯТЬ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ЗАХОДИ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ

Шевчук Олена Сергіївна

здобувач вищої освіти географічного факультету
Волинський національний університет імені Лесі Українки

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-8633-7426

Нетробчук Ірина Марківна

канд. геогр. наук, доцент кафедри фізичної географії
Волинський національний університет імені Лесі Українки

УКРАЇНА

***Анотація.** Проаналізовано основні екологічні проблеми в басейні р. Прип'ять у Волинській області. Основними проблемами в басейні Прип'яті є: повені, паводки, замулення, радіаційне забруднення, зміна русел річок, зміна водного режиму, зменшення біорізноманіття. Встановлено, що поверхневі води долини р. Прип'ять згідно проведеної нами оцінки якості поверхневих вод досить чисті чи слабо забруднені, але за окремими показниками, особливо нижче скиду комунальних очисних споруд, якість води погіршується. Запропоновано заходи, щодо покращення екологічного стану в басейні одного з найбільших водно-болотних комплексів Поліського регіону: здійснення надійного моніторингу за станом всієї басейнової системи; введення системи сортування та переробки сміття; розробка системи штрафів та покарань за вивід каналізації у поверхневі об'єкти без спеціального дозволу, ведення сільськогосподарського виробництва у межах водоохоронних зон та прибережних смуг; реконструкція меліоративної мережі з осушувальної на осушувально-зволожувальну; відновлення боліт, шляхом повторного заболочення; введення штрафних санкцій щодо браконьєрства та будь-якого втручання у природну екосистему басейну.*

Басейн р. Прип'ять у Волинській області є одним із найбільших природних водно-болотних комплексів Поліського регіону, що вирізняється високим рівнем біорізноманіття, яке включає в себе рідкісні види флори та фауни. Саме тому тут було створено національний природний парк «Прип'ять-Стохід».

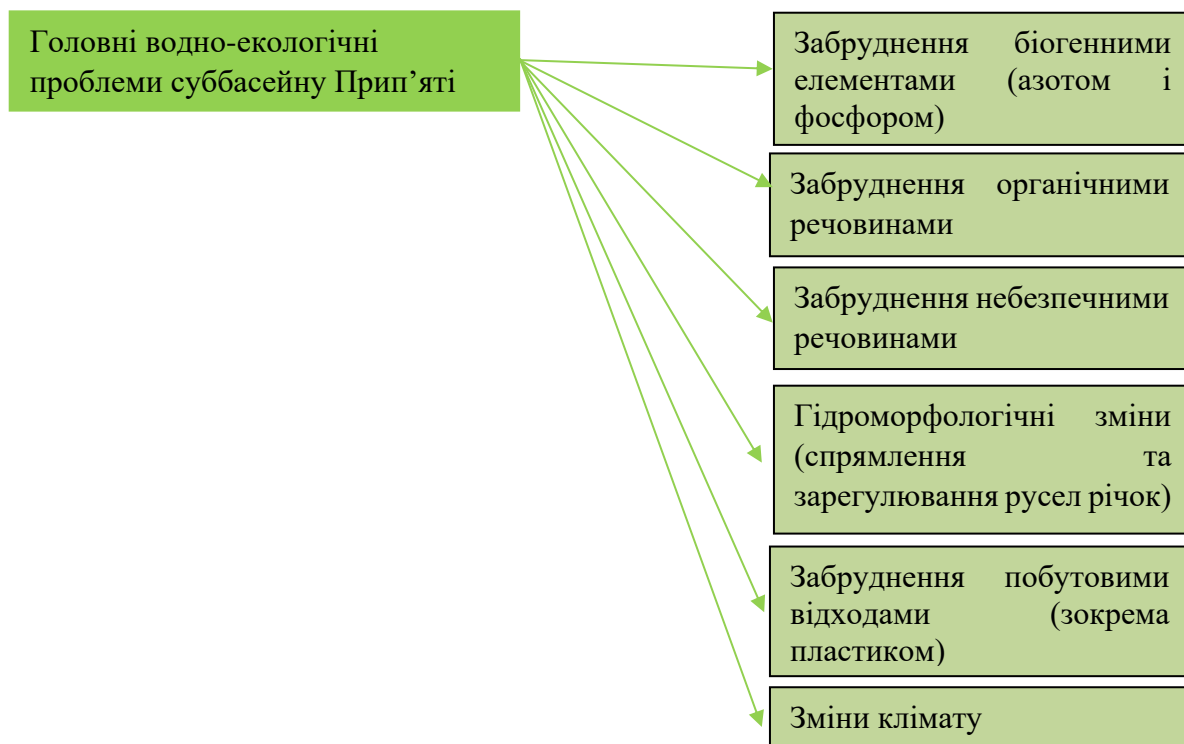
В результаті проведення широкомасштабних осушувальних робіт, у 20-му столітті на території Волинської області, стала втрата природними водотоками свого первинного вигляду. Насамперед, це стосується верхів'я Прип'ять та її приток, таких як Вижівка, Турія, Цир, Коростинка, Стохід, котрі тепер стали магістральними каналами осушувальних систем. Найбільших метаморфоз зазнали малі річки. Через пониження рівня ґрунтових вод відбулося скорочення їх довжини, посилились такі процеси як замулення та евтрофікація. Русловипрямляючі роботи, особливо в долинах спокійних рівнинних річок, призвели не лише до їх обміління, пересихання у межень та загального різкого погіршення гідроекологічного стану, але і до зникнення значної частки гідробіонтів. Також варто відзначити, що сьогодні новим викликом для басейну р. Прип'ять є зміни клімату. У зв'язку з цим розробка заходів для покращення

гідроекологічного стану басейну р. Прип'ять повинна бути спрямована не тільки на збереження та відтворення її природних комплексів, але й для започаткування ери раціонального та збалансованого природокористування на принципах сталого розвитку.

Мета дослідження – проаналізувати основні екологічні проблеми в басейні р. Прип'ять у Волинській області та запропонувати заходи для його покращення.

Значний внесок у дослідження водних ресурсів Волинської області, а також басейну р. Прип'ять, зокрема, зробили Хільчевський В. К., Курило С. М., Забокрицька М. Р. [1], Осадчий В.І. [2], Даус М. Є. [3]. Характеристики осушувальних систем Волинської області та їх охорона висвітлені в праці Зузука Ф. В., Карпук З.К. [4]. Питання оцінки стану поверхневих вод басейну р. Прип'ять та її приток за умов антропогенного навантаження вивчали Нетробчук І. М. [5], Яцик А. В., Гопчак І. В. та ін. [6].

На позачерговому онлайн-засіданні басейнової ради, що відбулося 3 вересня 2020 р. [7], було визначено головні водно-екологічні проблеми суббасейну Прип'яті:

Проаналізувавши різні джерела, до основних екологічних проблем басейну р. Прип'ять можна віднести:

– повені та паводки, які затоплюють значні території населених пунктів та сільськогосподарських угідь, розміщених в умовах рівнинного рельєфу. Як наслідок, паводковими та повеневими водами у річку виноситься велика кількість мінеральних добрив та пестицидів;

– радіаційне забруднення як наслідок аварії на ЧАЕС. Рівень забруднення радіонуклідами в північно-східній і північній частинах басейну становить 2 кюрі на 1 км² (на низинних торфовищах), тому ці території віднесені до зони підвищеної радіації;

- замулення, що пов'язане з ерозією на водозборі;
- забруднення;

- зарегулювання та спрямлення русел річок;
- погіршення самоочисної здатності води. Умови, що визначали інтенсивні самоочисні процеси, характерні раніше для Полісся, в наш час або знижені, або їх значення нівельоване новими процесами, що лише посилюють забруднення вод;

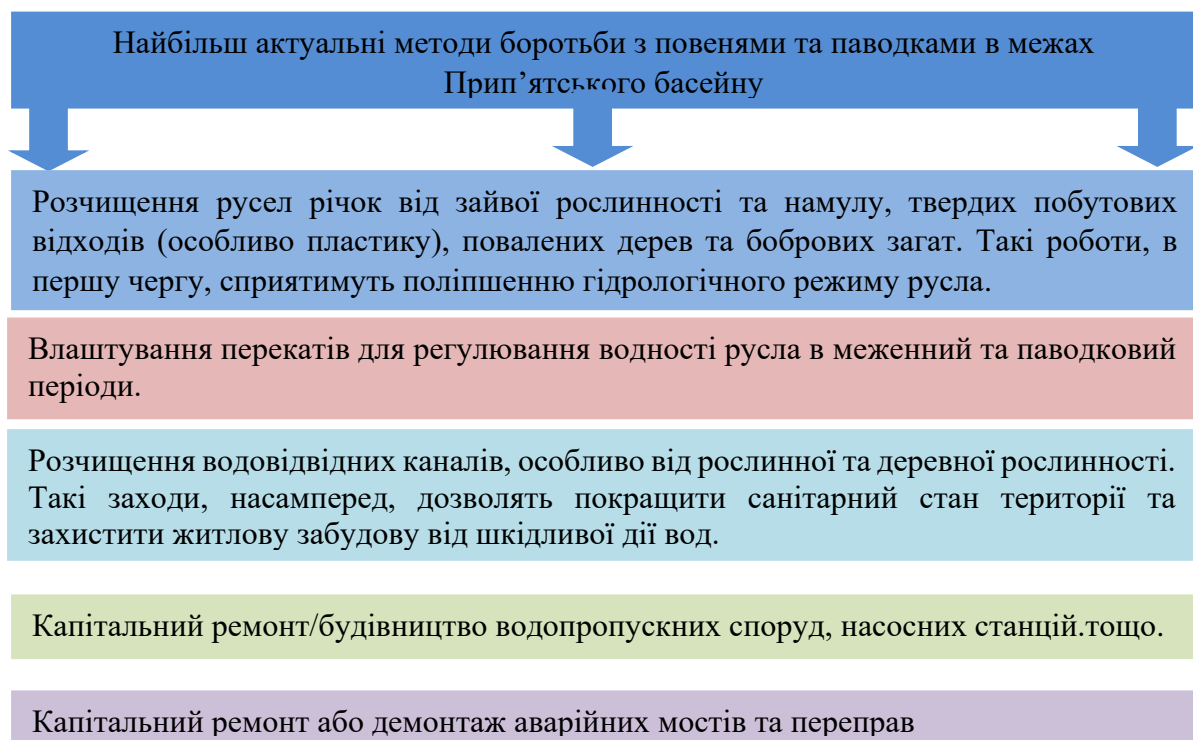
- значне збіднення генофонду тварин і рослин;
- проведення меліоративних робіт.

Меліоративні роботи й стали тією рушійною силою, що порушила сталу рівновагу в басейні р. Прип'ять. Глибокий дренаж призвів до швидкого осушення заплавної луки та боліт, що негативно вплинуло на навколишні угіддя. Відбулося різке антропогенне руйнування заплави. Тепер на заплавах замість природних ландшафтів створені великі поля монокультур. Високоцінні та перезволожені луки в багатьох місцях були ліквідовані дренажуванням та інтенсивною оранкою. Через різке зниження рівня ґрунтових вод повисихали численні заплавні водойми. Також важливим чинником, що досить негативно впливає на екологічний стан заплави і русла річки Прип'ять, є функціонування Вижівського водозабору, що забезпечує водою Дніпро-Бузький канал Республіки Білорусь.

Як наслідок припинення догляду за внутрішньогосподарськими осушувальними системами, після ліквідації колгоспів-радгоспів, площі меліорованих земель повторно заболочуються і потребують проведення додаткових заходів зі зниження рівнів ґрунтових вод.

В останні роки не менш актуальною проблемою є незаконний видобуток бурштину, внаслідок якого найбільше потерпають ліси, ґрунти та підземні води.

З метою розв'язання екологічних проблем, як у басейні р. Прип'ять, так і у Волинській області загалом, реалізується «Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» та Регіональна екологічна програма «Екологія 2016-2022» [8].

Проте, поруч із заходами боротьби із паводковими та повеневими процесами, потрібно розробляти заходи для попередження цих процесів. Зокрема, розробити діючі моделі прогнозування підтоплень в долині річки, створити цифрову карту долини з відображенням на ній об'єктів, що знаходяться в зоні ризику підтоплень при певних рівнях води у річках.

Оскільки річка Прип'ять є транскордонною, і часті повені та паводки є проблемою не лише України (зокрема і Волинської області), але й Республіки Білорусь. Тому для ефективного прогнозування можливих підтоплень, починаючи з 2009 р. здійснюється спільний словацько-українсько-білоруський проект «Моніторинг та прогнозування паводків у басейні річки Прип'ять». Основна мета даного проекту – це покращення моніторингу паводків у басейні річки Прип'ять та запровадження сучасних інструментів прогнозування паводків.

Поверхневі води долини р. Прип'ять згідно проведеної нами оцінки якості поверхневих вод досить чисті чи слабо забруднені, але за окремими показниками, особливо нижче скиду комунальних очисних споруд, якість води погіршується. Тому для покращення якості поверхневих вод в басейні необхідним є :

- здійснення надійного моніторингу за станом всієї басейнової системи, розширення існуючої мережі спостережень за гідрохімічним режимом рік басейну, особливо тих ділянок річки, що зазнають посилено антропогенного впливу;

- регулювання скидів забруднюючих речовин як безпосередньо у поверхневі водні об'єкти, так і у водоприймачі меліоративних систем, особливу увагу приділяючи підприємствам водопровідно-каналізаційного господарства;

- виконання вимог Водної рамкової директиви та Водного кодексу України.

Одним із заходів недопущення забруднення Прип'ятської долини господарсько-побутовими стоками та біогенними елементами, має бути розробка системи штрафів та покарань за вивід каналізації у поверхневі об'єкти без спеціального дозволу, ведення сільськогосподарського виробництва у межах водоохоронних зон та прибережних смуг. Впровадження екологічно вигідніших методів очистки стічних вод, зокрема відмова від хлору. Капітальний ремонт існуючих та будівництво нових очисних споруд.

Як засіб боротьби із потраплянням у водні об'єкти побутових відходів, особливо пластику, має бути розроблена система сортування та переробки сміття, ліквідація стихійних сміттєзвалищ, проведення екологічних акцій та впровадження системи екологічної освіти серед населення.

Заслуговує на увагу ще одна екологічна проблема в басейні – зменшення біорізноманіття. Адже одним із основних пріоритетів раціонального природокористування в басейні р. Прип'ять є збереження біорізноманіття. Заплава Прип'яті – це унікальні водно-болотні угіддя, що оберігаються законом і входять до переліку об'єктів Рамсарської конвенції. Тут налічується більше 220 видів хребетних тварин та понад 550 видів судинних рослин. Крім того, у межах угіддя поширені рідкісні види тварин і рослин, а також рідкісні рослинні угруповання.

На території басейну природоохоронна діяльність здійснюється як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні. Загалом тут знаходиться 51 об'єкт природно-заповідного фонду місцевого значення та 1 об'єкт загальнодержавного значення – НПП «Прип'ять-Стохід». Близько 80% площі угіддя входять до складу природоохоронних територій.

Основну небезпеку для біорізноманіття становить антропогенна діяльність, головним чином браконьєрство. Окрім того, відбувається знищення

природного середовища існування тварин і місць зростання рослин внаслідок розорювання земель, вирубування лісів, осушення або обводнення територій, житлового та дачного будівництва тощо. Спостерігається також зменшення площі територій водно-болотних угідь, природних лісових екосистем, які є основою для збереження біорізноманіття.

Тому для збереження біорізноманіття, на наш погляд, необхідним є повна заборона будівництва та будь-якої іншої господарської діяльності в межах заплави, зарибнення водних об'єктів притаманними для даного регіону видами, жорсткі методи контролю за виловом риби та відстрілом тварин, посилена боротьба з браконьерством, а також створення в перспективі на основі національного природного парку заповідника [8].

Варто відзначити, що в межах басейну фіксуються зміни клімату, котрі проявляються в підвищенні середньорічної температури, зміні розподілу та кількості опадів, незначної висоти шару або повної відсутності снігового та льодового покривів. Як наслідок, відбуваються масштабні літні та зимові паводки, натомість стають рідшими великі весняні повені. Знижується рівень ґрунтових вод, що веде за собою обміління річок та озер, колодязів та свердловин.

Основними шляхами пристосування в управлінні водними ресурсами в межах басейну р. Прип'ять до цих змін є:

- зміна підходів до попередження повеней та паводків з врахуванням зміни розподілу випадання опадів;
- забезпечення централізованого або привізного водопостачання населення чистою питною водою;
- корегування водогосподарських балансів; каталогізація шахтних колодязів та свердловин із зазначенням їх потужностей; реєстрація великих фермерських господарств, що забирають воду з поверхневих водних об'єктів на полив сільськогосподарських угідь із зазначенням об'єму забраної води;
- реконструкція меліоративної мережі з осушувальної на зволожувальну;
- відновлення боліт, шляхом повторного заболочення.

Так, Міжурядова група експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) встановила, що зволоження осушених торфовищ веде до істотного скорочення викидів парникових газів. Це пов'язано з тим, що торфовища мають здатність депонувати вуглець. Коли осушуються торфовища, добре збережені донині вуглець і азот виділяються у вигляді парникових газів в атмосферу й у вигляді нітратів в поверхневій воді. Додаткові екологічні проблеми, пов'язані з осушенням торфовищ, включають в себе втрату їх здатності до очищення води, втрату біорізноманіття, втрату продуктивних земель, виникнення пожеж на торфовищах і багато іншого. Таким чином, повторне зволоження (повторне заболочування, ренатуралізація, реабілітація, реставрація) осушених торфовищ грає життєво важливу роль в політиці пом'якшення наслідків зміни клімату, збереження біорізноманіття та сталого розвитку [9].

Повторне зволоження осушених торфовищ включає часткову або повну зміну попереднього антропогенного дренажу шляхом підвищення середньорічного рівня води. Мета цих заходів полягає в тому, щоб досягти постійного насичення всього масиву торфу шляхом підняття рівня ґрунтових вод до поверхні торфу або над нею і за рахунок зменшення амплітуди коливань рівня води. По можливості необхідно уникати глибокого і постійного затоплення, тому що в такому випадку територія не може бути легко заселена рослинністю

Отже, ренатуралізації торфовищ значно зменшує ризики, які викликає їх деградація в результаті осушення та дозволяє відновлювати численні природні функції водно-болотних угідь [9].

Висновки. Отже, з вищесказаного випливає що основними екологічними проблемами в басейні р. Прип'ять є паводки, повені, замулення русла, яке пов'язане з ерозією на водозборі; антропогенне забруднення викидами; спрямлення русла; погіршення самоочисної здатності; зменшення біорізноманіття; проведення меліоративних робіт. Вирішити ці проблеми можливо за допомогою співпраці місцевих органів влади, громадських організацій та екологічних установ.

Список використаних джерел:

- [1] Khilchevskiy, V. K., Kurylo, S. M. & Zabokrytska, M. R. Long-term fluctuations in the chemical composition of surface waters and climate change. *Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment: conference Proceedings, XIV International Scientific Conference (Vol. 1, p. 1–5)*. November, 2020. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.202056003>
- [2] Осадчий, В. І. (2012). Природні умови формування хімічного складу води водних об'єктів національного природного парку «Прип'ять-Стохід». *Наукові праці УкрНДГМ*, (262), 115–145.
- [3] Даус, М. Є. (2019). Вплив водності на якість води у басейні річки Прип'ять. *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія*. № 3 (54), 40–42.
- [4] Зузук, Ф. В., Колошко, Л. К. & Карпюк, З. К. (2012). *Осушені землі Волинської області та їх охорона*. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки.
- [5] Нетробчук, І. М., Оласюк, І. Ю. (2020). Оцінка антропогенного навантаження на долину річки Прип'ять у Волинській області. *Науковий огляд*, 8(71), 15-33.
- [6] Яцик, А. В., Яцик, І. А., Гопчак, І. В. & Басюк, Т. О. (2019). Оцінка стану водних екосистем Волинської області за рівнем антропогенного навантаження. *Вісник аграрної науки агроєкологія, радіологія, меліорація*, 10 (799), 77-81.
- [7] *Головні водно-екологічні проблеми суббасейну річки Прип'ять. Басейнове управління водних ресурсів річки Прип'ять* (2020). Вилучено з: <https://buvrzt.gov.ua/pusrp.html>
- [8] Екологічний паспорт Волинської області за 2019 рік. *Волинська обласна державна адміністрація*. (2020). Вилучено з: <https://voladm.gov.ua>
- [9] Современный подход к болотам и торфяникам – не осушать, а увлажнять. *Важна общественная охрана дикой природы*. Вилучено з: <https://bahna.land/ru/bolota/vosstanovlenie-povrezhdennykh-melioratsiej-territorij-povtorno-zabolachivanie-i-ekologicheskaya-reabilitatsiya>

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2.65

СПОСОБ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО ПЕРЕХВАТА ВОДЫ ПО САЯМ И НАКЛОННЫМ ВОДОНОСНЫМ ГОРИЗОНТАМ

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ГРУППА:

Морозов Валерий Викторович

канд. тех. наук, доцент, доцент кафедры "Маркшейдерское дело и геодезия"
Ташкентский Государственный Технический Университет им. И. А. Каримова

Баймирзаев Бахтиёр Жуманазарович

канд. экон. наук, доцент, начальник учебно-методического управления
Ташкентский Государственный Технический Университет им. И. А. Каримова

Морозов Виктор Валерьевич

молодой специалист без ученой степени
Ташкентский Государственный Технический Университет им. И. А. Каримова

Хайитов Одылжон Гафурович

док. гео-мин. наук, доцент, зав.кафедрой. "ГД"
Ташкентский Государственный Технический Университет им. И. А. Каримова

Муродбеков Улугбек Фуркатович

магистр кафедры "ОР"
Ташкентский Государственный Технический Университет им. И. А. Каримова

РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН

В настоящее время с повышением температуры все чаще горные ручьи, образующиеся в саях пересыхают. В то же время, просачивающаяся под землю вода скапливается и продолжает течь по водоносному горизонту. Такие воды могут быть использованы как в сельском хозяйстве, так и для питьевых нужд.

Водоносные горизонты, своевременно не перехваченные выходят на борт разреза или строительного котлована и мешают производству работ [1]. Поэтому весьма важной задачей является перехват этих вод, что обеспечит близлежащие поселки водой и осушит борт разреза.

Нами разработана новая конструкция, обеспечивающая надежный перехват грунтовых вод и подача их на поверхность, по саям и наклонным водоносным горизонтам находящихся на небольшой глубине от поверхности земли. Для этого нами использованы слегка наклонные горизонтальные скважины с камуфлетными полостями.

В южных регионах грунтовые воды несут большое количество заиливающего материала, поэтому применяемые водоперехватывающие скважины часто заиливаются, что приводит к поломке оборудования, а иногда и остановку подачи воды со скважины.

Предложенная нами конструкция исключает эти недостатки. Сущность ее заключается в том, что создание камуфлетных полостей позволяет получить свободные поверхности аккумулирующие водоприток и обеспечивающие бесперебойную подачу воды на поверхность [2].

После проведения гидрогеологических изысканий определяется место расположения водопроницаемых горизонтов, параметры их расположения, величина водопритока, ближайшее расположение этого горизонта к поверхности. Затем рассчитывается и разрабатывается проект перехвата грунтовых вод. На выбранном месте выбирается часть грунта для создания водозаборной станции представляющий собой укрепленный уступ, с которого пробуривается ряд горизонтальных скважин до водоупорного горизонта (рис.1.).

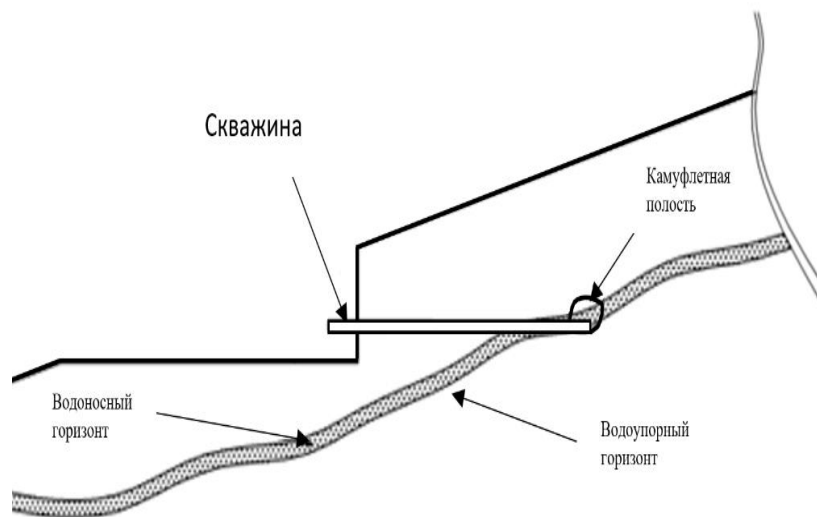

Рис. 1. Забор воды с наклонного водоносного горизонта

В скважины вставляются металлические обсадные трубы со специальным устройством на конце, которое состоит из: металлической трубы – 1, расчетного камуфлетного заряда – 2, металлического пыжа – 3, быстроотвердевающей водоупорной массы – 4, окна в нижней части трубы – 5, пропила – 6, детонатора – 7, юбочки с конусом к центру – 8, резьбы – 9, пластиковой трубы – 10, полиэтиленового пыжа – 11, перфорированного участка трубы – 12 (рис. 2, 3.).

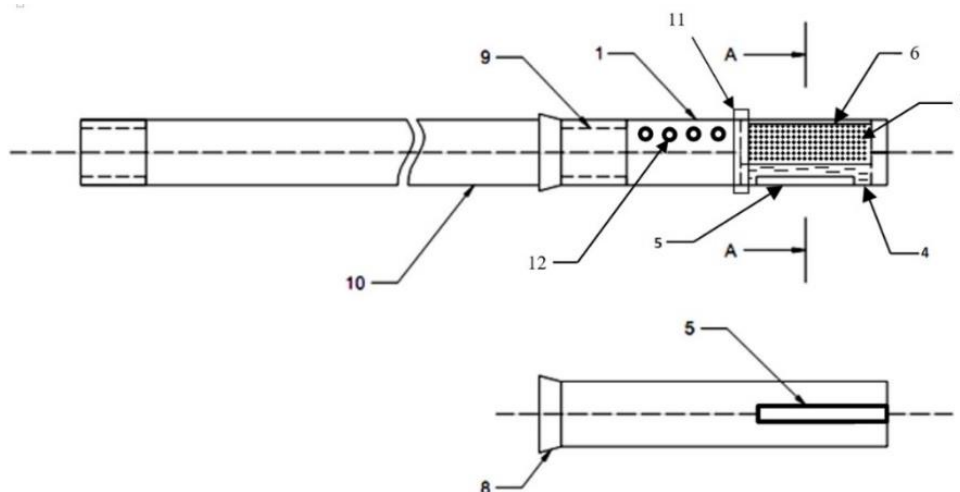

Рис. 2. Обсадная пластиковая труба с устройством для образования камуфлетной полости

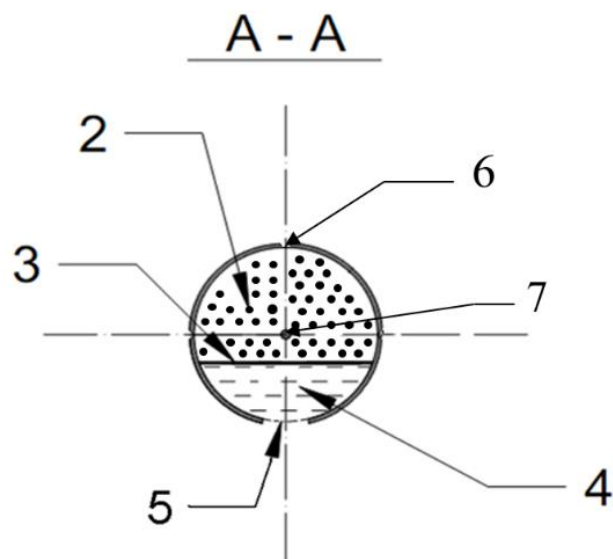

Рис. 3. Разрез по линии А-А устройства для образования камуфлетной полости

Работает устройство следующим образом – обсадная труба с камуфлетным зарядом и быстро твердеющей водоупорной массой опускается в наклонную под углом $3-10^{\circ}$ скважину. В металлической трубе – 1, расположен расчетный камуфлетный заряд – 2, под которым имеется металлический пыж – 3, отделяющий изолированный водонепроницаемой оболочкой (полиэтилен) контейнер с быстротвердеющей водоупорной массой в нижней части трубы – 4, под ним в трубе вырезается окно – 5 для выдавливания быстротвердеющего вещества в нижнюю часть камуфлетной полости. В верхней части трубы над зарядом взрывчатого вещества делается пропил – 6 на длину от начала заряда до конца трубы глубиной $2/3$ толщины стенки трубы который служит для предотвращения разрыва трубы и раскрытия ее для уплотнения нижней части камуфлетной полости, в центре заряда располагается детонатор – 7. Величина заряда определяется расчетом камуфлетной полости. На другом конце трубы делается небольшая юбочка с конусом к центру – 8 для препятствования просачиванию воды мимо трубы. За юбочкой располагается отрезок трубы с резьбой – 9, при помощи которого происходит замена металлической обсадной трубы на пластиковую – 10. Полиэтиленовый пыж защищающий от проникновения газов в скважину – 11, и перфорированный участок трубы – 12 служащий для перехвата воды просачивающейся мимо трубы.

Взрывы производятся с замедлением между скважинами. После взрыва в массиве образуется камуфлетная полость. Образованная камуфлетная полость разрушает водоносный горизонт, при этом нижняя часть камуфлетной полости за счет раскрытия трубы и большого давления взрывчатых газов уплотняются, а трещины под раскрытой трубой заполняются быстро твердеющим веществом, тем самым перекрывая образовавшееся «водное русло». Таким образом, основной поток воды перехватывается и направляется в трубу. Металлическая обсадная труба вывинчивается и вместо нее вставляется пластиковая труба. Металлическая обсадная труба может быть использована для следующих скважин. Соединение пластиковой трубы и устройства с камуфлетной полостью может быть не только резьбовым, но и с

помощью муфт, специальных соединителей и т.д. Вода из пластиковой трубы перенаправляется в водоотводной канал.

Проведенные эксперименты показали, что при уменьшении водопритока образовавшаяся в камуфлетной полости пустота, подсасывает воду из водоносного горизонта наподобие вакуумного насоса, тем самым увеличивая водоприток.

К достоинствам данного метода относятся возможность полного перехвата потоков грунтовых вод. Метод позволяет за счет камуфлетной полости уменьшить количество пробуриваемых скважин, не требует дополнительных затрат на откачку воды, так как она откачивается самотеком. Наличие быстро твердеющего водоупорного вещества в нижней части камуфлетной полости значительно уменьшает возможность просачивания воды на нижние горизонты. Предлагаемый способ снижает риск заиливания скважины, а также упрощается процесс прочистки трубы в случае ее засорения.

Список использованных источников:

- [1] Арсентьев А. И., Букин И. Ю. & Мироненко В. А. (1982). Устойчивость бортов и осушение карьеров Москва: Недра.
- [2] Морозов В.В., Муродбеков У.Ф., Баймирзаев Б.Ж., Морозов В.В., Хайитов О.Г. Заявка на патент РУз IAP 2021 0235 (11.05.2021). Способ осушения бортов карьера, разрезов и горных выработок горизонтальными скважинами с камуфлетной полостью.

SCIENTIFIC PUBLICATION

ΛΌΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE II INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«THEORETICAL AND EMPIRICAL
SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT
AND TRENDS»**

May 29, 2021 • Oxford, UK

VOLUME 2

English, Ukrainian, Uzbek and Russian

All papers have been reviewed

Organizing committee may not agree with the authors' point of view

Authors are responsible for the correctness of the papers' text

Published (PDF): 28.05.2021. Signed for printing: 31.05.2021.
Format 60×84/16. Offset Paper. The headset is Arial. Digital printing.
Conventionally printed sheets 13,37.

Circulation: 100 copies. Printed from the finished original layout.

Contact details of the organizing committee:

21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81

NGO European Scientific Platform

Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1956755

E-mail: info@ukrlogos.in.ua | URL: www.ukrlogos.in.ua

Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 7172 dated 21.10.2020.

Publisher [PDF]: P.C. Publishing House

EC3V 0BG, United Kingdom, London, 20 Gracechurch Street.

Publisher [printed copies]: Sole proprietorship - Gulyaeva V.M.

08700, Ukraine, Obuhiv, Malyshka str. 5. E-mail: 5894939@gmail.com

Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 6205 of 30.05.2018.

УДК 001(08)
Т 44

<https://doi.org/10.36074/logos-28.05.2021.v2>

Голова оргкомітету: Голденблат М.А.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію включено до Каталогу міжнародних наукових конференцій *ResearchBib*, зареєстровано в базі *УкрІНТЕІ* (Посвідчення № 204 від 25/02/2021); та сертифіковано *Euro Science Certification Group* (Сертифікат № 22247 від 02/05/2021).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії *Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)*.

Всі роботи збірника відображені та/або індексуються в *CrossRef*, *ORCID*, *Google Scholar*, *ResearchGate*, *OUCI* і *OpenAIRE*.

Т 44

Theoretical and empirical scientific research: concept and trends: збірник наукових праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (Т. 2), м. Оксфорд, 28 травня 2021 р. – Вінниця-Оксфорд: Європейська наукова платформа, P.C. Publishing House, 2021. 230 с.

ISBN 978-617-7991-51-8

«Європейська наукова платформа», Україна

ISBN 978-617-7991-53-2 (ТОМ 2)

«Європейська наукова платформа», Україна

ISBN 978-1-8380555-2-3 (PDF)

«P.C. Publishing House», Велика Британія

DOI 10.36074/logos-28.05.2021.v2

В збірнику викладено статті та тези учасників II міжнародної науково-практичної конференції «Theoretical and empirical scientific research: concept and trends», що відбулась 28 травня 2021 року в м. Оксфорд, Великобританія.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-7991-51-8

ISBN 978-617-7991-53-2 (ТОМ 2)

ISBN 978-1-8380555-2-3 (PDF)

© Учасники конференції, 2021

© ГО «Європейська наукова платформа», 2021

© P.C. Publishing House, 2021

© Oxford Sciences Ltd., 2021

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ΛΟΓΟΣ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«THEORETICAL AND EMPIRICAL
SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT
AND TRENDS»

28 травня 2021 • Оксфорд, Великобританія

ТОМ 2

Англійською, українською, узбецькою та російською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Опубліковано (PDF) 28.05.2021. Підписано до друку 31.05.2021.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк. Формат 60×84/16.
Умовно-друк. арк. 13,37. Замовлення № 22312.
Тираж: 100 екземплярів. Віддруковано з готового оригінал-макету.

Видавець та організаційний комітет конференції:
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81
ГО «Європейська наукова платформа»
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1956755
E-mail: info@ukrlogos.in.ua | URL: www.ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.

Видавець [PDF]: P.C. Publishing House
EC3V 0BG, United Kingdom, London, 20 Gracechurch Street.

Виготовлювач [друковані копії]: ФОП Гуляєва Вікторія Михайлівна.
08700, Україна, м. Обухів, вул. Малишка, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 6205 від 30.05.2018 р.